

Psihologia școlarului greu educabil

Alfred Adler

Alfred Adler este unul dintre membrii componenți ai faimosului „triumvirat” al psihanalizei: FREUD — ADLER — JUNG.

Dacă Sigmund Freud — după cum ne spune Oliver Brachfeld, în a sa introducere la A. Adler, *Menschenkenntnis (Cunoașterea omului)* — a fost, în fond, un savant format în spiritul științelor naturii, care aștepta rezolvarea oricărei probleme de psihologie de la progresele înregistrate de fiziologie, și dacă elvețianul Carl-Gustav Jung era un fel de alchimist al psihicului, un „panpsihist anistoric”, interesat de perspectivele parapsihologice, Alfred Adler a fost, în schimb, nu un teoretician, ci în primul rând un realist și un pragmatic, un medic practician animat de vocația de a-i ajuta pe semenii săi să-și rezolve problemele existențiale, „dificultățile” moștenite din copilărie. Pe când Freud profesa o psihanaliză destinată orașenilor din marile aglomerări urbane, iar Jung o „psihologie analitică” axată pe explorarea sufletului primitivilor sau al oamenilor formați în mediul rural, „psihologia individuală” a lui Adler este o „Psychologie für Oberlehrer” („psihologie pentru profesorii de liceu”) din mediile populației majoritare.

LEONARD GAVRILIU

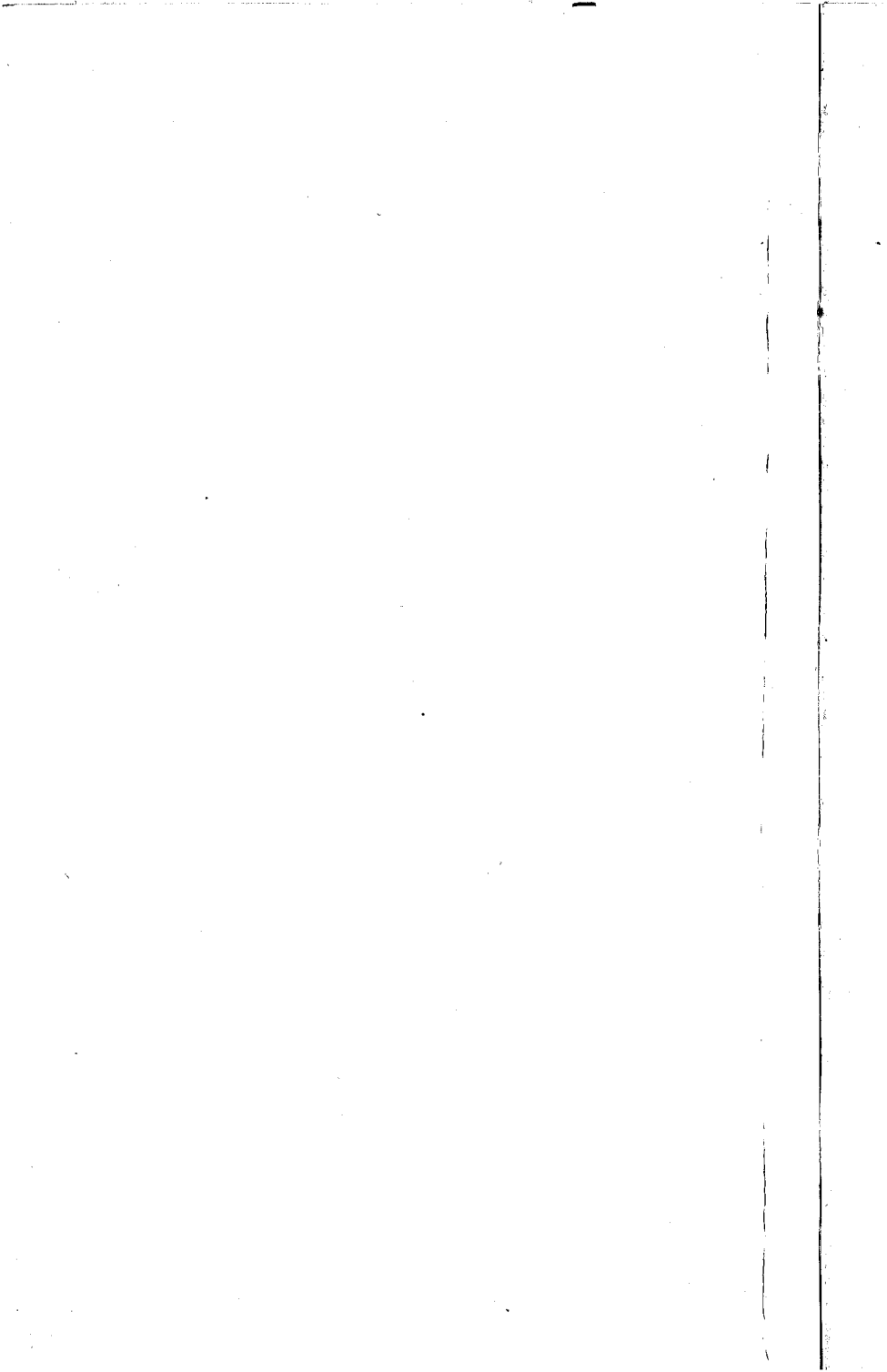

9789739634835

Antic Exlibris

1410E

17,33 lei

Alfred Adler

**Psihologia
școlarului
greu educabil**

Redactor: MARIA STANCIU

Coperta: SILVIU IORDACHE

ISBN 973-96348-8-5

MICA BIBLIOTECĂ DE PSIHOLOGIE

Alfred Adler

Psihologia școlarului greu educabil

Traducere, cuvânt înainte și note
de dr. LEONARD GAVRILIU

EDITURA IRI
București, 1995

Traducere după volumul
Alfred Adler, *Die Seele des schwererziehbaren Schulkindes*,
Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 1976

© Toate drepturile pentru traducerea în limba română
sunt rezervate Editurii IRI

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i> de dr. Leonard Gavrilu	7
Prefață de dr. Alfred Adler	13
Introducere: Omul și semenul său	17
I. Exagerarea importanței proprii persoane (lăudăroșenia)	29
II. Școlari repetenți	39
III. Un tată care împiedică dezvoltarea sentimentului de comuniune socială	54
Mezinul angajat în luptă	62
Lupta primului-născut pentru drepturile sale ereditare	68
IV. O mezină răsfățată	72
Examenul inteligenței	84
V. Așa-numitele crize ale pubertății	88
VI. Copilul unic	92
VII. Când Prâslea e descurajat	100
VIII. Debil mintal sau copil-problemă?	108
IX. O ambiție care duce la rătăcirea drumului în viață	115
X. Copilul detestat	121
XI. Copilul unic care vrea să comande	127
XII. Primul-născut detronat	131
XIII. Minciuna ca mijloc de a-ți da importanță	136
XIV. Eroismul pe plan imaginar înlocuiește realizările utile în realitate	146
XV. Stricătorul de bună-dispoziție	156

XVI. Lupta pentru recucerirea paradisului pierdut	168
XVII. Pierderea afecțiunii — cauză a hoției	171
XVIII. Enureticul (Pișorcosul)	179
XIX. Enurezia — mijloc de comunicare	189
XX. În umbra fraților și surorilor cu o dotare superioară	200
XXI. Cum dialogăm cu părinții	212
XXII. Misiunea grădiniței de copii Considerații finale	215
<i>Alfred Adler — un „curriculum vitae“ (dr. Leonard Gavrilu) .....</i>	<i>224</i>
Indice de nume	227

CUVÂNT ÎNAINTE

Alfred Adler este unul dintre membrii componenți ai faimosului „triumvirat” al psihanalizei: FREUD — ADLER — JUNG.

Dacă Sigmund Freud — după cum ne spune Oliver Brachfeld, în a sa introducere la A. Adler, *Menschenkenntnis (Cunoașterea omului)* — a fost, în fond, un savant format în spiritul științelor naturii, care aștepta rezolvarea oricărei probleme de psihologie de la progresele înregistrate de fiziologie, și dacă elvețianul Carl-Gustav Jung era un fel de alchimist al psihicului, un „panpsihișt anistoric”, interesat de perspectivele parapsihologice, Alfred Adler a fost, în schimb, nu un teoretician, ci în primul rând un realist și un pragmatic, un medic practician animat de vocația de a-i ajuta pe semenii săi să-și rezolve problemele existențiale, „dificultățile” moștenite din copilărie. Pe când Freud profesa o psihanaliză destinată orășenilor din marile aglomerări urbane, iar Jung o „psihologie analitică” axată pe explorarea sufletului primitivilor sau al oamenilor formați în mediul rural, „psihologia individuală” a lui Adler este o „*Psychologie für Oberlehrer*” („psihologie pentru profesorii de liceu”) din mediile populației majoritare.

Așa-numita „psihologie individuală” concepută de Alfred Adler nu se limitează — cum s-ar putea crede — la studiul individului izolat, privit în sine, ci se extinde de fapt la întreaga societate, omul normal fiind definit drept o ființă animată de un *sentiment nativ de comuniune*

socială, pentru ca în cele din urmă să fie privit și ca agent universal care are de îndeplinit un rol în Cosmos.

Tendința infatigabilă, de fapt patologică, a unora de a obține și exercita puterea, de a „dicta“ celorlalți, are la bază procesul inconștient al înlocuirii „complexului de inferioritate“ printr-un „sentiment de superioritate“ care, întotdeauna în dramatică opoziție cu sentimentul de comuniune socială, țintește la supremația personală, la subjugarea celorlalți, la transformarea lor în simple instrumente de satisfacere a voinței de putere. Această tendință intolerabilă rezultă din structurarea eronată a „stilului de viață“ al individului încă din primii 4–5 ani de viață, având la origine fie răsfățarea de către părinți a copilului, fie, dimpotrivă, detestarea acestuia, marginalizarea lui în constelația familială.

Potrivit concepției lui Adler, mama este aceea căreia îi revine misiunea modelării copilului în așa fel încât acesta să nu devină robul unui egoism care mai târziu va căuta să-i înrobească pe toți cei cu care necesarmente vine în contact social. De aceea — precizează el — cea dintâi îndatorire a mamei este de a sădi în conștiința copilului sentimentul comuniunii sociale, cultivându-i ideea fundamentală că trăiește într-o lume în care nu este altceva decât un om între oameni.

Dacă mama (părintii, în general) nu-și îndeplinește funcția de a-i forma pe copii în perspectiva integrării sociale, atunci rolul acesteia trebuie asumat de grădinița de copii (și, în general, de școală), care are de corectat greșelile comise de familie în formarea viitorilor adulți și membri egali ai unei societăți democratice.

Alături de *Individualpsychologie in der Schule* (Leipzig, 1929), subintitulată „Vorlesungen für Lehrer und Erzieher“ („Prelegeri pentru cadrele didactice și educatori“), ca și de alte câteva cărți ale lui Adler, cea de față, care reprezintă versiunea românească „princeps“ a lucrării *Die Seele des schwehrezehbaren Schulkindes* (München, 1930), constituie o contribuție esențială a psihologiei abisale la cunoașterea psihicului copilului și la practica psihopedagogică a remodelării acestui psihic în cazurile în care a suferit distorsiuni și alterări dăunătoare atât pentru individ ca atare cât și pentru societate.

Nu fără justificare l-a considerat Freud pe Alfred Adler — după vestita „disidență“ din 1911 — mai mult un pedagog decât un psihanalist. „Psihanalizele“ adleriene sunt prin excelență colocvii

psiho-pedagogice bazate pe o caracterologie originală (expusă sintetic în *Cunoașterea omului*)¹, cât și pe o maieutică paideică de un echilibru absolut remarcabil.

Fostul discipol al lui Freud nu pregetă să polemizeze pe un ton fără cusur cu părintele psihanalizei, ori de câte ori o divergență ocazională de punct de vedere i-o cere, dar uneori ne putem mira că el nu observă complementaritatea celor două concepții rivale.

Copiii-problemă de care Adler se ocupă în această carte provin de obicei din familii dezorganizate, sunt băieți și fete care se află uneori în pragul delincvenței juvenile sau al prostituției, dacă nu cumva au și intrat în „vizorul” poliției. Autorul profesează o psihologie profund empatică, sigură pe „diagnostice”, dublată de o nu mai puțin comprehensivă pedagogie a delinquentului *in nuce*. Optica descifrării cazuisticii este la Adler una prin excelență socială: *„Bagajul ereditar al copilului — precizează el — nu prezintă importanță pentru noi. Factorul ereditar nu se exteriorizează dacă nu găsește la copil pregătit terenul social. Atunci când soluționarea uneia din problemele copilului reclamă sentimentul de comuniune socială, constatăm o ezitare caracteristică. Iată-ne pe un teren solid; nu ne rămâne altceva de făcut decât să găsim cauza pentru care sentimentul de comuniune socială nu s-a dezvoltat în mod normal. Nu vom întâlni extravaganti, copii-problemă, nevrotici, alcoolici, perversi sexual, criminali sau candidați la sinucidere la care să nu fie cu putință să demonstrăm cu deplină certitudine că ei nu dau îndărăt din fața soluționării problemelor vieții decât pentru că nu au fost corect educați în sensul sentimentului de comuniune socială. Este un punct de vedere care trebuie reținut. Aici stă deosebirea fundamentală dintre noi și alte școli psihologice”*².

Alfred Adler se dovedește un interlocutor excepțional în dialogurile psihopedagogice pe care le susține, în stil socratic, nu doar cu cadrele didactice și cu părinții (în general cu educatorii), ci și cu copiii, adică cu cei care reprezintă obiectul însuși al actului educațional. Acest Ulise al cunoașterii metodice a omului a introdus în psihanaliză „calul troian” al pedagogiei și a cucerit-o în beneficiul acesteia din urmă. Institutorii, profesorii, mai ales diriginții, părinții, dar și educatorii de adulți din toate domeniile (întreprinderi, armată, închisori etc.), polițiștii, ca să nu mai vorbim de scriitori, vor găsi în cărțile marelui emul al lui Freud o bogată sursă de informație despre psihicul

omenesc și modalitățile în care acesta poate fi armonizat pe criteriile unei existențe demne și utile pentru colectivitate.

Dacă unii exegeți l-au comparat pe Alfred Adler cu Socrate, în favoarea socratismului său fiind invocate îndeosebi similitudini superficiale (pasiunea cu care Adler apărea în „agora“, lipsa de entuziasm pentru exprimarea în scris etc.), în realitate „socratismul“ său este unul mai de adâncime, la el faimosul precept *„cunoaște-te pe tine însuși“* căpătând dimensiuni de natură socială și devenind *„cunoașteți-vă unii pe alții“*. Acesta este de altfel mesajul major al întregii sale opere. Până și simpla cunoaștere de sine este condiționată de descifrarea propriilor relații sociale, ceea ce echivalează cu cunoașterea semenilor cu care avem de-a face și care au de-a face cu noi. Adler este profund convins — și ne convinge și pe noi — că nici un om nu poate fi înțeles fără a fi abordat prin prisma raporturilor intra și extrafamiliale, larg sociale. Sentimentul de comuniune socială este la el un imperativ valabil în special pentru aleșii unui popor, ai unei națiuni, ai unui grup oarecare: *„Dacă nu mă gândesc decât la mine — scrie el —, voi fi cu totul inapt de a rezolva problemele lumii“*. Optică de care avem în prezent nevoie ca de aer curat.

Ca mai toate cărțile lui Adler, cea de față este și ea un tezaur de înțelepciune și o lecție de optimism activ, de data aceasta pus în slujba redresării copiilor devianți, cu „stilul de viață“ alterat de un egoism devastator.

Dr. LEONARD GAVRILIU

NOTE

¹ A se vedea Alfred Adler, *Cunoașterea omului*, traducere, studiu introductiv și note de dr. Leonard Gavrilu, Editura Științifică, București, 1991.

² Citat din capitolul III al cărții de față, p. 54.

**PSIHOLOGIA ȘCOLARULUI
GREU EDUCABIL**

PREFAȚĂ

„Copilul este tatăl omului adult“

Maxima de mai sus își demonstrează întreaga sa valabilitate în psihologia individuală. Primii patru sau cinci ani de viață îi sunt copilului de ajuns pentru a-și completa *comportamentul său specific și arbitrar* legat de impresiile trăite. Acestea sunt determinate nu numai de valoarea dotării sale organice, ci și de forța și diversitatea stimulărilor care acționează din exterior. Începând cu această perioadă are loc asimilarea și utilizarea experienței trăite, desigur nu într-un mod capricios — și încă și mai puțin pe potriva unor pretinse legi ale cauzalității —, ci în funcție de stilul de viață. Orice individ este, la urma urmei, determinat de structura stilului său de viață. De vectorii acestuia ascultă de acum înainte, pe toată durata existenței sale, sentimentele, emoțiile, gândurile și faptele omului. Astfel își începe opera sa creatoare, stilul de viață. În vederea înlesnirii activității sale sunt elaborate reguli, principii, trăsături de caracter și o concepție despre lume. Este stabilită o schemă bine determinată a apercepției¹, iar concluziile, acțiunile proiectate sunt dirijate în consens cu această formă ideală finală la care se aspiră. Este menținut doar ceea ce pe planul conștiinței individului se dovedește că nu produce perturbări, încadrându-se într-o linie directoare dinainte fixată. Restul este dat uitării, se dizolvă pe nesimțite sau acționează ca un model inconștient care, în cea mai mare parte, se sustrage înțelegerii rationale. Profilul ultim al acestei scheme, fie că întărește liniile dinamice conștiente, fie că le anihilează sau le paralizează prin reacțiile sale, este întotdeauna

determinat dinainte de către stilul de viață structurat în primii ani de existență.

Modelele stilului de viață, cum ar fi, de exemplu, liniile de conduită reprezentate de trăsăturile de caracter, se construiesc întotdeauna ca urmare a unui îndelungat antrenament, în vederea căruia pot fi reactualizate, atât în conștiință, cât și în inconștient, vestigiile unor amintiri în general neînțelese. Dar nici asemenea amintiri și nici experiențele trăite nu sunt acelea care constituie factorii determinanți, ci determinant este tocmai stilul de viață care le-a dat o formă, le-a orientat și le-a utilizat în felul care îi este propriu. O descifrare într-o măsură suficientă a acestui proces permite sesizarea tandemului perfect al forței motrice a conștientului și inconștientului. Iar acordul acestor două instanțe nu este asigurat decât în cazul în care sfera de acțiune a stilului de viață nu este perturbată.

Fie-ne îngăduit să luăm în considerare un anumit grad de probabilitate, domeniu în care am învățat câte ceva în cursul experienței noastre îndelungate, când a trebuit să ne mulțumim să operăm doar cu câteva segmente de viață psihică, recursul la probabilitate oferindu-ne totuși posibilitatea formulării unor concluzii. Se impune însă întotdeauna să verificăm foarte minuțios dacă aceste concluzii corespund sistemului complet al vieții psihice a individului avut în vedere. Este un procedeu care răspunde întru totul exigențelor diagnosticului medical, caz în care, de asemenea, suntem uneori obligați să tragem concluzii pe baza unei simptomatologii parțiale, limitând astfel sfera maladiei presupuse, până când un al doilea sau un al treilea simptom ne ajută să stabilim un diagnostic absolut exact.

În lucrarea de față am încercat, cu ajutorul „tehnicii psihologiei individuale comparate“, să definesc stilul de viață al școlarilor greu educabili.

Ducerea la bun sfârșit a acestei surcine necesită cunoașterea în detaliu a tehnicii psihologiei individuale comparate și a soluțiilor sale verificate², ca și stăpânirea la perfecție a artei interpretării. Cu și în cazul diagnosticului medical, nu ne putem lipsi nici de prognostic. Pronosticarea nu se poate justifica decât dacă s-a dovedit că toate manifestările segmentiale se armonizează cu numărul, vădind o dinamică identică. Dintre acele tendințe și aspirații, amintire până la amănunt, cele mai importante sunt:

1. Gradul de cooperare (sentimentul de comuniune și interesul social).

2. Modul caracteristic în care individul caută să obțină superioritatea (securitate, putere, perfecțiune, devalorizarea altora).

Aceste forme de manifestare, invariabile, se pot diferenția în ceea ce privește mijloacele utilizate, dar nu în ceea ce privește scopul (finalismul psihologiei individuale). Măsura curajului sau a sentimentului de comuniune manifestate, amprenta individuală a concepției despre lume, caracterul util sau dăunător pentru colectivitate al actelor săvârșite reflectă gradul aptitudinii de a stabili contacte sociale. Soluționarea mai mult sau mai puțin reușită, în spiritul epocii pe care o trăim, a principalelor trei probleme de viață (integrarea în societate, profesiunea, dragostea) sau gradul de pregătire în vederea soluționării acestor probleme de viață ne dezvăluie prezența constantă a sentimentului de inferioritate și a compensării ratate a acestuia, — sentimentul de superioritate.

Acela care nu recunoaște sau care nu a înțeles caracterul unitar al stilului de viață nu va ajunge, nici măcar cu concursul principiilor riguroase ale psihologiei individuale, să înțeleagă modul de formare a simptomelor nevrotice.¹ Acela, însă, care și-a însușit cum se cuvine această noțiune trebuie să știe că a devenit capabil să schimbe stilul de viață, nu pur și simplu simptomele.

Îmi propun să vorbesc în altă parte despre diagnosticul general și special în cadrul psihologiei individuale comparate, despre tehnica și comportamentul consilierului pedagogic.

Dr. ALFRED ADLER

NOTE

¹ În cel mai larg sens al termenului, apercepția constituie suma experienței cognitive existente la un moment dat la subiectul cunoscător, în funcție de care acesta achiziționează, mai mult sau mai puțin sistematic, noi cunoștințe (informații). (Nota trad.)

² A se vedea A. Adler, C. Furtmüller, H. Wexberg, *Heil und Bilden, Grundlagen der Erziehungskunst für Ärzte und Padagogen*, München, 1922; A. Adler, *Individualpsychologie in der Schule: Vorlesungen für Lehrer und Erzieher*, Leipzig, 1929. (Nota trad.)

INTRODUCERE

OMUL ȘI SEMENUL SĂU

Ar fi cât se poate de ispășitor să împodobim această temă cu frumoase ghirlande verbale, cu o avalanșă de fraze sonore. Aș putea, de asemenea, întorcându-mă la izvoarele civilizației, să descriu efortul făcut în vederea făuririi unei unități a oamenilor în sânul tribului, al poporului, al statului, al unei comunități religioase. Aș putea arăta cum această procesualitate a fost în permanență reprezentată de o idee sau alta, de care omul era mai mult sau mai puțin conștient, idee referitoare la unitatea omenirii pe plan politic sau religios. Nu o fac, însă; aș vrea mai degrabă să demonstrez că tendințele care vizează crearea unei unități a societății omenești nu trebuie evaluate doar din punct de vedere moral, politic sau religios, ci, înainte de toate, din punctul de vedere al adevărului științific.

Aș dori să fac să rezulte faptul că viața psihică a omului nu poate fi zugrăvită prin verbul „a fi“, ci prin verbul „a deveni“. Toți cei care s-au încăpățânat să descrie fragmente, să distingă complexe în interiorul vieții psihice nu au progresat prea mult, dat fiind că ei socot că au de-a face cu un soi de mașină. În orice organism viu care tinde spre o formă ideală găsim o viață psihică prin care acesta își croiește drumul ce duce la biruirea dificultăților, dificultăți pe care ea este chemată să le înfrunte pe acest pământ, fie pe plan social, fie pe planul relațiilor dintre sexe. Rezolvarea acestor dificultăți nu se obține în același fel ca rezolvarea unor probleme de matematică. Fapt este că ele pot fi rezolvate corect, dar și incorect, eronat. Aș dori să inserez aici o remarcă marginală, în

scopul de a vă atrage atenția asupra faptului că nu ne putem aștepta la soluții cu totul și cu totul infailibile. Desigur, oricine se poate strădui să obțină o asemenea soluție, scopul suprem fiind salvarea genului uman. Ceea ce numim noi „bun“ trebuie să aibă acest înțeles pentru toți oamenii, iar ceea ce numim „frumos“ trebuie să răspundă aceluiași criteriu. Noțiunea de societate este adânc înrădăcinată în limbaj și în idei. Vom regăsi întotdeauna, în toate formele de exprimare ale individului și ale masei, atitudinea lor față de comunitate. Nimeni nu poate evada din acest cadru social. Modul în care se mișcă aici fiecare constituie de fapt propria sa soluție la această problemă. Dacă soluțiile corecte nu se realizează decât în raport cu comunitatea, se înțelege că în interiorul sferei relațiilor umane se produc fenomene de rezistență atunci când cineva adoptă o soluție eronată. Acela care nu are legături strânse cu comunitatea, care nu se simte făcând parte din întreg, care nu se simte la el acasă în sânul umanității are totdeauna de suferit.

x Individul nu trebuie să urmărească doar avantajele pe care i le oferă societatea, ci să aibă în vedere și inconvenientele, trebuind să le accepte ca atare și să le raporteze la propria-i persoană. Ceea ce numim interesul pentru întreg nu constituie decât o latură a acestei legături strânse cu ceilalți, pe când ceea ce numim curaj este acea cadență pe care o simte în el individul și care îi permite să se considere un element al întregului. Să nu ne lăsăm induși în eroare de faptul că luăm în considerare aspectele medii ale evoluției actuale și că semnalăm lacunele existente. Aceasta ne impune noi sarcini pe planul devenirii noastre¹. Nu trebuie să privim existența omului ca pe o esență, nu trebuie să ne comportăm ca elemente statice și nici să luăm o poziție ostilă împotriva aspirației către evoluție; este necesar să privim dificultățile ca pe niște probleme a căror rezolvare se identifică cu o cerință a noastră și care ne incită la un optimism activ. Au intrat în istoria umanității doar cei care au fost animați de un optimism activ; ei au fost și vor fi factorii evoluției; toți ceilalți nu se află de fapt la locul lor, întârziind mersul evoluției. Ei nu pot trăi sentimentul fericirii așa cum o pot face aceia care cooperează cu bună știință la mersul istoriei. Sentimentul valorii provine de asemenea din legătura indestructibilă cu întregul și din participarea la opera timpului. Sunt concluzii care emană din observațiile de psihologie individuală, ele fiind rodul unei munci îndelungate. A fi nu este pur și simplu un fel de a vorbi, ci înscamnă a fi o parte dintr-un

întreg, a te simți parte din acel întreg. Faptul că și astăzi atâția oameni își ratează existența ține de calea eronată urmată de personalitatea lor. Acela care a ajuns să sesizeze conexiunea dintre faptele sociale nu va mai renunța din acel moment să se arunce în cursul care înaintează pe drumul binelui societății.

Dacă ținem seama de cât de rău înzestrat este de la natură omul, este clar că această viețuitoare, redusă la ea însăși, nu ar fi fost capabilă să dăinuiască. Oricât de departe am cerceta în istoria societății, nu găsim nicăieri vreo urmă de individ care să fi trăit singur. Credința în societate există dintotdeauna. Faptul este perfect rațional, dacă avem în vedere slăbiciunea omului în fața naturii. Omul nu dispune de armele de care dispun celelalte viețuitoare; el nu are dinții carnivorelor, nu are coarne, nu are aceeași rapiditate în mișcări, nu se poate cățăra, nu poate zbura, nu are agerime de văz și de auz, cum au unele animale, nu dispune de un miros dezvoltat, avantaje datorită cărora multe viețuitoare au posibilitatea să atace și să se apere, să-și asigure un loc pe această viață scoartă terestră. Omul nu dispune decât de organe slabe, pentru a căror integritate — atât în vederea conservării vieții individului, cât și a celei a întregului — asocierea cu semenii a fost totdeauna necesară. Tocmai din această asociere își trage el puterea. Dacă ne gândim la dimensiunile civilizației umane, vom înțelege că cei care au creat-o și au fost determinați s-o utilizeze nu erau suficient de puternici în fața naturii. Ei au fost obligați să caute complemente, compensații pentru ceea ce le lipsea. Omul a trebuit să învețe să învingă natura, ca să se poată sluji de ea. Asocierea a fost cea mai mare și mai importantă invenție a genului uman. În legătură cu aceasta nu trebuie să ne referim doar la om, pentru că găsim și în regnul animalelor viețuitoare mai slabe care se adună în grupuri spre a găsi protecție sau spre a vâna împreună. Gorila, a cărei forță o admirăm, tigru cel mai temut dintre animale, nu au nevoie de comunitate. Omul, dacă e să ni-l reprezentăm lipsit de toate instrumentele civilizației și de toate mijloacele procurate datorită inteligenței lui, ar fi fost pierdut din prima zi, dacă s-ar fi aflat, în afară de orice cooperare cu semenii săi, în pădurea virgină.

Observațiile noastre ne duc și mai departe. Cele mai valoroase achiziții ale omului, în cursul evoluției, îi vin de la slăbiciunea sa. Dacă ne gândim la modul său de viață, la durata genului uman, nu putem înțelege supraviețuirea omului decât având în vedere în același timp

marele ajutor pe care i l-a adus constituirea comunității. Fără îndoială, în natura sa psihică și în constituția sa fizică sunt date toate mijloacele care fac posibilă această asociere. Dacă examinăm funcțiile organelor sale de simț, este clar că ele servesc acestei legături. În felul în care fiecare îl privește pe celălalt se manifestă pregătirea preexistentă în acest sens. De asemenea, felul în care omul ascultă sau în care vorbește trădează posibilitățile comunicării cu semenul său. Vom înțelege acum de ce atâția oameni nu privesc, nu vorbesc sau nu ascultă cum s-ar cuveni s-o facă? Nu organele de simț ca atare interesează aici, ci viața instinctivă, întreaga viață psihică fiind canalizată înspre acele planuri în care individul își află locul său alături de ceilalți. Tocmai slăbiciunea organismului copilului este aceea care îl constrânge la această legătură. Relația sugarului cu mama sa este determinantă în această privință. Din această relație socială, în care *Eul* sugarului sesizează pe acel „tu“ al mamei, se dezvoltă toate posibilitățile și aptitudinile. Din acest fapt înțelegem că mama are o misiune importantă, anume aceea de a dirija în așa fel dezvoltarea copilului încât acesta să poată răspunde mai târziu în mod corect exigențelor vieții sociale. Cadrul fiind structurat, copilul va vorbi, va asculta și va privi în raport de cele învățate de la mama sa. În aceasta constă funcția primordială a mamei. La obârșia sentimentului de comuniune se află mamele, iar datoria lor în această privință trebuie să fie sacră. Mecanismul acesta funcționează în permanentă și în cele din urmă devine un automatism psihic care generează forma de viață a copilului. Dacă reflectăm la modul în care are loc dezvoltarea limbajului, funcție socială atât de importantă, putem înțelege unde își pune societatea la lucru forțele. „Trebuie să vorbesc așa cum presupun că fiecare ar trebui să vorbească, așa încât toți să-l înțeleagă“. Constatăm adesea că acolo unde mama a eșuat în realizarea primei sale funcții, ea nu a reușit să-și realizeze nici a doua funcție: extinderea sentimentului de comuniune al copilului față de alții, pregătirea copilului în așa fel încât să-și întâmpine cum se cuvine semenii. În asemenea cazuri vom constata un interes deficitar pentru ceilalți, iar starea aceasta va constitui principalul obiect al preocupărilor noastre în cartea de față.

Unde vom găsi noi posibilitatea dezvoltării sentimentului de comuniune, dacă această relație nu a fost realizată în primii ani ai copilăriei? Acest deficit de interes față de ceilalți a luat de-acum o

formă, are consistență, un scop bine fixat orientează actele individului: să-ți trăiești viața fără a te sinchisi de ceilalți; totdeauna să iei și niciodată să nu dai. Începe de acum să acționeze, sentimentul valorii. Îl va avea numai acela care se simte cu adevărat la locul său. Acela care nu a făcut din sine o parte a întregului nu-l va cunoaște. Dacă ne gândim la cea mai importantă facultate a omului, inteligența, putem spune: nu există inteligență privată, nu există intelență, a individului, „intelența are o valoare generală“. Ea nu s-a dezvoltat decât ca urmare a dezvoltării capacității de înțelegere a celorlalți, ceea ce înseamnă apropiere de ceilalți, identificare cu ei, să vezi cu ochii lor, să auzi cu urechile lor, să simți cu inima lor. A înțelege înseamnă să concepi un om, un eveniment în felul în care ne așteptăm ca fiecare să-l conceapă. Chiar și aici ne însoțesc controlul și judecata comunității. Nu mă refer la morală, la etică, ale căror reguli sunt generate de sentimentul de comuniune. Nu putem numi moral, etic decât ceea ce este util comunității. Același lucru îl putem afirma și în ceea ce privește estetica. Ceea ce numim frumos trebuie să aibă o valoare perenă pentru comunitate. Nu trebuie să ne mire faptul că putem greși. Am fost întotdeauna gata să ne recunoaștem erorile și să le corectăm. Chiar dacă are loc o schimbare radicală în idealul de frumos, cert este faptul că se poate menține ca frumos ceea ce este așa pentru eternitate și ceea ce se află în concordanță cu noțiunea noastră de sănătate.

Aș dori să atrag atenția asupra puterii enorme a sentimentului de comuniune asupra individului, o putere capabilă să făurească uniuni de o mai mare sau mai mică importanță, curente naționale, politice și religioase. Pentru a stabili forme utile societății, ne vom sluji de aceleași etaloane. Drept valabile nu le putem recunoaște decât pe acelea care se situează pe planul utilității generale. Putem discuta mult în legătură cu cele expuse mai sus, uneori fiind greu de dat un răspuns exact. Viața umană este devenire. Ceea ce supunem astăzi verificării nu constituie decât un punct de intersecție în mișcarea eternă care tinde spre scopul formei perfecte. Ce se întâmplă cu cei care nu acționează în cadrul societății? Cu cei la care nu se manifestă sentimentul de comuniune? Aș vrea să intercalez aici următoarele considerații: ceea ce un individ spune sau gândește despre el însuși este lipsit de importanță. În raza evaluării noastre nu pot intra decât actele, fapta. Se poate întâmpla ca o persoană oarecare să se socoată egoistă și noi să constatăm că ea este

capabilă de colaborare și de altruism. Mulți pot considera că ei colaborează, pe când, la o examinare mai atentă, va trebui, din nefericire, să constatăm că nu este așa. Nu înseamnă că respectivii mint întotdeauna; am greși dacă am crede lucrul acesta², iar erorile legate de aprecierea sau autoaprecierea vieții psihice a unui om joacă un rol mai nefast decât unele minciuni premeditate.

Cum se săvârșesc aceste erori? Cum se explică faptul că efortul nerăbdător de a ne integra în colectivitate se desfășoară atât de încet? Cauzele sunt multiple. O mare parte din oameni au convingerea că este vorba de un proces care ne depășește. Aceștia sunt pesimiștii; ei nu contribuie câtuși de puțin la evoluție, care nouă ni se pare funcția esențială a vieții și care pretinde biruirea dificultăților. În legătură cu acest fapt obișnuiesc să le prezint elevilor mei următoarea parabolă: „Îmi imaginez că strămoșii noștri foarte îndepărtați, trăind prin copaci și poate mai având coadă, se gândeau ce ar putea face pentru a-și schimba cât de cât sărmana lor viață. Careva zice: — La ce bun să ne frământăm, când asta este peste puterile noastre și când cel mai bine este să rămânem în copacii noștri? Ce s-ar fi întâmplat dacă poziția unora ca acesta ar fi avut câștig de cauză? Și astăzi am trăi încă prin copaci și ne-am fi păstrat coada. Ce s-a întâmplat, de fapt, cu cei rămași în copaci? Au fost exterminați. Acest proces de exterminare are loc și în prezent și este de o cruzime teribilă, logica realității fiind necruțătoare. Este neîndoielnic că miriade de oameni s-au sacrificat pentru că nu au coborât din arborii lor. Au fost exterminate popoare, au fost distruse familii, pentru că răspunsurile lor la cerințele vieții erau necorespunzătoare. Procesul acesta se desfășoară sub o formă disimulată, așa încât rareori îi dăm de urmă; la a treia sau la a patra generație el poate să ajungă la capăt fără ca nimeni să știe de ce.

Examinând mai îndeaproape fenomenul, ajungem la concluzia că este imposibil de dat un răspuns neadecvat cerințelor logice ale vieții în societate fără ca greșelile să fie plătite, fie că este vorba de boli, de degenerări grave, fie de atrofii psihice de tot felul. Este limpede că acestea sunt consecințele greșelilor făcute, aproximativ în sensul a ceea ce blamează Emerson atunci când observă că noi vrem să evităm urmările greșelilor și nu greșelile înseși. Am arătat când și cum ia naștere acest proces. Orice om are atitudinea sa față de viață. Concepția despre lume nu este apanajul filozofilor, orice om având o asemenea

concepție, mai bună sau mai rea. Pe unii îi putem ajuta să-și îmbunătățească viziunea despre lume și viață. Problema este următoarea: cu ce concepție despre lume s-o înlocuim pe aceea care ni se pare eronată? Să fie una națională, religioasă, europeană, asiatică? Nu avem preferințe deosebite pentru nici una din ele. Singura noastră cerință este ca o asemenea concepție despre lume să fie axată pe sentimentul de comuniune; în aceasta constă esența filosofică a psihologiei individuale. Ne străduim să facem din aceasta piatra unghiulară a psihologiei pe care o profesăm, pe baza învățămintelor trase din erorile comise de indivizi sau de mase. Nu putem fi de acord cu cei care cred că totul ar fi salvat în cazul înlăturării dificultăților. Soluția nu poate veni decât din partea sentimentului de comuniune, în care își are originea forța creatoare a individului. Mama este o mediatore indispensabilă pentru viață; ea este aceea care trebuie să cultive sentimentul de comuniune, să-l călăuzească și să-l orienteze către ceilalți. Există însă puncte de trecere primejdioase, unde dezvoltarea poate eșua, ca de exemplu atunci când mama nu are un autentic spirit de cooperare, așa încât nu este deloc capabilă să dezvolte sentimentul de comuniune; sau când nu cooperează decât cu propriul ei copil, nu și cu alții. În acest caz își leagă atât de strâns copilul de dânsa, încât compromite evoluția ulterioară a acestuia. Cele semnalate mai sus reprezintă greșeli capitale; însă există și alte faze periculoase în dezvoltarea copilului.

Copiii care se nasc suferinzi privesc lumea ca pe o Vale a plângerii, nemanifestând nicidecum acea bucurie a creșterii pe care o apreciem atât de mult la copii. Este, de altfel, de înțeles de ce asemenea copii, cu tarele lor, care își simt corpul ca pe o povară și care găsesc că viața este dificilă, sunt mult mai interesați de propria-le persoană decât ceilalți. Rezultă o stare psihică panicardă: să scape cine poate! Intervin trăsături de caracter egoiste, care împiedică dezvoltarea sentimentului de comuniune. Această categorie de copii cu organe slabe prezintă un interes aparte, iar faptul nu surprinde, din moment ce orice organism uman este firav în raport cu organismul altor animale.

Există, apoi, o a doua categorie de copii, răsfățații, care nu manifestă interes decât pentru o singură persoană, care trebuie să le stea în permanență la dispoziție.

De îndată ce are loc desăvârșirea stilului de viață, în cel de al patrulea sau al cincilea an de existență, acesta nu mai suferă schimbări

radicale. Totul este asimilat de către copii prin prisma stilului lor de viață: ei dispun de-acum de propria lor viață, — aceea de a fi asistați de ceilalți; urmăresc succesul imediat, eșuând ori de câte ori trebuie să facă eforturi personale. Nu-i nevoie să insist asupra faptului că asemenea copii dau chix în fața unei noi situații și că orice schimbare pe planul vieții va provoca la ei apariția de tulburări.

Ponderea copiilor răsfățați este enormă și nu cred că exagerez spunând că 50–60 la sută din totalul copiilor sunt dependenți șilipsiți de inițiativă. Starea aceasta de dependență se manifestă pe parcursul întregii vieți, care pentru dânsii este mult prea grea. Nu vădese nici o încredere în ei înșiși. Extragem din istoria Americii un fapt interesant, ilustrativ pentru cazul care ne preocupă. În războiul hispano-american, Statele Unite ale Americii aveau drept aliat pe generalul Garcia³. Era absolută nevoie ca acestuia să i se adreseze un mesaj, dar nu se știa unde poate fi găsit. Mesajul era deosebit de important și generalului american nu i-a rămas altceva de făcut decât să anunțe deschis că avea un mesaj pentru Garcia și că dorea un voluntar care să i-l transmită. După o lungă tăcere a ieșit din rânduri un soldat, a luat plicul și a plecat. Într-o școală din America, elevii au primit, ca temă de rezolvat în clasă, să arate cine era, după părerea lor, cel mai mare erou al timpurilor moderne. Unul dintre elevi a scris: „Soldarul însărcinat cu mesajul pentru Garcia“. Și a dat următoarea explicație: majoritatea și-or fi zis că nu aveau cum să-l găsească, unii își vor fi spus că sunt alții care pot face mai bine decât ei acea treabă, pe când el nu a spus nimic, plecând în misiune. Era un om independent, pe când ceilalți se simțeau slabi. Iată, așadar, sursa tuturor relelor: un exagerat sentiment de inferioritate, lipsa de încredere în forțele proprii.

3 - Aparțin unei a treia categorii copiii detestați, cărora le este peste putință să arate interes față de semenii. Ei nu au învățat niciodată că există un semen al lor, un aproape. Există în societatea noastră o mulțime de copii nedoriti, nelegitimi, orfani, pentru care nu s-au creat condițiile de viață necesare, ca și copii cu un fizic urât, care înțeleg de timpuriu că nimeni nu-i privește cu plăcere. Este de înțeles de ce printre criminali și bețivi se află atât de adesea oameni urâți. Ce este drept, nu lipsesc nici din cei cu chipuri angelice, care în copilărie au fost răsfățați. Ei reprezintă un mare procentaj de indivizi-problemă, care prin atitudinea lor ne demonstrează că habar nu au ce este interesul pentru

apropoale lor. Sunt copii greu educabili, a căror concepție despre lume se rezumă în a face lege din propria lor voință. Ei ajung să îngroașe rândurile pungașilor, ale vagabonzilor, ale celor fără ocupație. Cu toții sunt demni de milă, nefiind capabili să coopereze pentru un țel mai înalt. Ce se va întâmpla când se vor afla în fața unor îndatoriri mai importante? Se va dovedi că nu au spirit participativ. Nevroticii și alienații fac tot ce pot ca să iasă din cadrul comunității, pentru că îndatoririle li se par insolubile. Avem și aici de-a face cu manifestarea concepției despre lume: pentru astfel de oameni ar fi potrivită o planetă unde nimeni să nu le prescrie îndatoriri și unde totul să le vină pe tavă.

Criminalii sunt indivizi care nu știu ce este interesul pentru aproapele, călăuzindu-se după ideea că trebuie să ajungi cât mai ușor și mai repede la succes, fără a te preocupa de soarta celorlalți. La această categorie de indivizi constatăm absența curajului de a-și asuma sarcinile vieții. Sunt niște dezertori de pe frontul vieții adevărate.

Urmează apoi candidații la sinucidere, care ne demonstrează cât de slab este interesul lor pentru cooperare, cât de puțin curaj au în fața greutăților vieții. Datele statistice sunt departe de a ne dezvălui întreaga amploare a acestui rău. Faceți să crească prețul grâului și veți avea de îndată mai multe sinucideri; lăsați să se deterioreze condițiile de locuit și veți găsi o imensă masă de oameni înclinați spre latura antisocială a vieții. Dispoziția de a dezerta a unora este enormă. Nu există o dezvoltare ideală a sentimentului de comuniune și de aceea trebuie să ni-l propunem ca țel, nu din motive morale, sociale, caritabile, ci din motive științifice.

Nu poți face în viață greșeli fără a plăti. La fel se întâmplă cu popoarele, când nu au destul curaj să se revolte împotriva războaielor, când interesul lor pentru alte popoare nu este îndestulător. Istoria universală este o înlănțuire de evenimente nefericite determinate de astfel de carențe. Nu aș vrea să mă opresc aici mai îndelung asupra problemei dipsomanilor⁴, ci pur și simplu să insist, înainte de a încheia, asupra importanței dezvoltării sentimentului de comuniune.

În nici o împrejurare a vieții nu putem face abstracție de sentimentul de comuniune. M-am referit mai sus, în trecut, la funcțiile organelor de simț. Cu ajutorul acestora sentimentul de comuniune se manifestă la copil în raporturile lui cu familia, cu frații și surorile. Acest sentiment este pus la încercare atunci când copilul începe să frecventeze

școala. Chiar din momentul în care apare problema colegialității interesează măsura în care s-a dezvoltat la copil interesul pentru ceilalți. Înțelegem prea bine de ce, atunci când sentimentul de comuniune lipsește, urmările sunt dintre cele mai grave, individul ne mai fiind capabil să dea societății ceea ce îi datorează.

Pe de altă parte, însă, se înțelege că nu putem considera copilul responsabil. Se impune să ne gândim la alte remedii pedagogice decât cele la care s-a recurs până acum. Ținând seama și de problema profesiei, se pune întrebarea: „Cum m-aș putea face util într-un domeniu de activitate?” Pentru că de fapt nu există profesii care să nu fie utile celorlalți. Problemele dragostei și ale căsătoriei pretind și ele un interes sporit pentru semenii. Când individul nu se simte legat de comunitate, manifestările distructive nu cunosc limite. Alegerea partenerului se va face în funcție de voința de a domina sau, dimpotrivă, de dorința de a crea o uniune între egali. Sentimentul de comuniune este necesar în multiple situații. Lucrurile stau la fel pe planul vieții popoarelor. Un popor nu va putea progresa decât dacă nutrește interes pentru comunitate. Dacă prevalează interesele egocentrice, poporul vecin va proceda și el în același mod.

Nimerit ar fi să avem o lozincă, pentru că lumii de azi îi plac lozincile. Socot că principala concluzie a observațiilor de psihologie individuală este următoarea: datoria noastră este să ne dezvoltăm în așa fel, atât noi înșine cât și copiii noștri, încât să devenim instrumente de progres social.

NOTE

¹ Din câte cunoaștem, nimeni nu a remarcat „adlerianismul” lui Constantin Noica, deși faptul este aproape o evidentă în a sa *Devenire întru ființă*, unde rânduri ca „*există însă o treaptă obiectivă a devenirii întru ființă. Rațiunea depășește acum planul sinelui subiectiv și încearcă să obțină mai mult decât persoana individuală. Ea crede că poate obține sinele adânc, comunitatea, în sânul căruia să fie posibile persoanele ele însele înțeleg de astă dată cu genericul lor... Iar expresia rațională a acestei comunități este — comunitatea istorică, astăzi statul*” (Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, pp. 146–147) puteau fi semnate foarte bine de Alfred Adler; dar și de bătrânul Hegel, se înțelege. (Nota trad.)

² Exceptând cazurile de mitomanie, unde minciuna are caracter patologic. (Nota trad.)

³ Calixto Garcia (1832—1889), general care a luptat cu multă ardoare împotriva dominației spaniole în Cuba, alăturându-se trupelor americane în timpul războiului din 1898. (*Nota trad.*)

⁴ De la dipsomanie = consum periodic masiv de băuturi alcoolice, alternând cu intervaluri de abstenență, caracteristic persoanelor dezechilibrate, de obicei ciclotimice. Uneori subiecții care suferă de această nevoie irepresibilă de a ingera cantități exagerate de alcooluri este precedată de o prelungită „aură” dipsomaniacă exprimată în stări de angoasă, iritabilitate, melancolie. În timpul crizei propriu-zise pot să survină automatisme ambulatorii (dispariții subite de la domiciliu), exhibiționisme, impulsuri criminale sau sinuciderea. Perioadele de după accese pot fi însoțite de stări de depresie și de deliruri cu un conținut divers. Comportamentul antisocial al acestor indivizi este adesea mai mult decât incomod și ei trebuie supuși unei supravegheri permanente. (*Nota trad.*)

I. EXAGERAREA IMPORTANȚEI PROPRIEI PERSOANE (LĂUDĂROȘENIA)

Continuând eforturile pe care le fac în direcția dezvăluirii „secretelor“ psihologiei individuale, aș dori să vă înfățișez, într-o suită de conferințe, modul în care procedez, de regulă, atunci când mi se prezintă cazul unui copil-problemă, al unui nevrotic sau al unui criminal. De fiecare dată caut să descopăr bazele, punctele de pornire, să stabilesc cauzele adevărate ale acțiunilor eronate ale unui astfel de om. La capătul acestor considerații vom ajunge la încheierea că toate cele întâmplate nu a trebuit să se întâmple în mod necesar, dar că, date fiind circumstanțele, faptele s-au petrecut. În definitiv, dacă reușim să ne transpunem în simțămintele copilului, să gândim ca el, să acționăm ca el, putem pătrunde rolul pe care acesta l-a jucat și ne vom spune: în condiții similare, având aceeași concepție eronată a superiorității *propriei persoane*, am fi acționat și noi aproximativ la fel. În modul acesta o bună parte de ceea ce ține de pedeapsă dispare, ceea ce nu este tocmai rău. Cunoașterea, comprehensiunea sporesc, fundamental fiind faptul că putem stabili care sunt conexiunile tuturor manifestărilor și atitudinilor interioare ale copilului sau adultului cu stilul de viață al acestora.

Spre a vă da o idee cât mai exactă asupra modului în care lucrez, voi descrie un caz nou pentru mine sau pe care l-am dat uitării și pe care îl voi supune analizei în fața dumneavoastră. Nu știu încă nimic despre evenimentele înfățișate; voi încerca să urmez calea obișnuită a activității mele de practician. Cu toate că s-ar putea să comit o greșală

care să divulge în devans unele dintre concluziile expunerii mele, nu voi descuraja. Asumându-mi acest rol, sunt conștient de faptul că apar asemenea pictorului sau sculptorului care, la început, procedează cu un anumit grad de incertitudine, potrivit cu experiența pe care o posedă, cu talentul, pentru ca apoi să se controleze, să accentueze, să șlefuiască trăsăturile schițate, spre a obține imaginea dorită. După cum puteți vedea, procedăm cu totul altfel decât acei psihologi care, cu intenția de a se baza pe dimensiuni cvasimatematice, de îndată ce calculul nu le reușește se străduiesc să identifice în sfera eredității cauzele insuccesului, făcând responsabile procesele organice nu mai puțin obscure, ori alți factori abia controlabili. Cum aceste procese ei nu le pot sesiza, spre marea lor satisfacție psihologia se vede repede exclusă de pe acest teren. Ne lăsăm păgubași de asemenea concepții. Preferăm să ne mărturisim mai degrabă erorile, decât să apelăm la astfel de mijloace. Noi, în schimb, datorită instrumentului teoretic pe care îl utilizăm, ajungem la o mai bună cunoaștere a legăturilor specifice cu întregul; suntem mai bine înarmați. Detaliile ne semnificative nu ne interesează. Reușim ca, pornind de la un element, să putem trage concluzii privitoare la ansamblu, așa cum în istoria naturală cu ajutorul unui oscior se reconstituie o specie; sau cum, judecând după unghiul unei ferestre, se deduce arhitectura unui edificiu. Cu toate acestea, suntem mult mai prudenți decât cei care vor să întemeieze descrierea și înțelegerea vieții unui om pe propriile lor prejudecăți. Situându-ne pe o poziție de expectativă, avansăm ipoteze și le corectăm succesiv, ținându-ne mereu treaz spiritul de observație.

Propunându-mi acum să înfățișez istoria unei vieți care îmi era total necunoscută, mă îndoiesc că peste două săptămâni, să zicem, voi mai distinge clar anumite trăsături. Dar, ca toți cei familiarizați cu principiile școlii noastre de psihologie, sunt sigur că voi ajunge la aceleași concluzii. Această certitudine a noastră este semnificativă, mai ales când folosim alți termeni, alegem alte imagini sau punem accentul, câteodată, pe alte elemente.

Resursa cea mai puternică rămâne pentru noi luarea în considerare a caracterului unitar al personalității. Este fapt bine stabilit că orice copil intră în viață cu un sentiment de inferioritate și caută să-l compenseze. În acest sens el tinde la obținerea superiorității și își desfășoară forțele în așa fel încât să se simtă deasupra tuturor

dificultăților. Rămâne ca noi să apreciem dacă el acționează util sau inutil în raport cu cerințele vieții. A acționa util înseamnă a sluji obștei, a te situa la nivelul cel mai înalt al sentimentului de comuniune, acolo unde dezvoltarea și progresul se dovedesc ca având valoare pentru comunitate. Căutăm să identificăm obstacolul care a provocat vreo deviere; căutăm să definim problema care a prezentat mari dificultăți de rezolvare. Dacă respectivele dificultăți continuă să se manifeste în atitudinea adultului, putem spune: în cutare punct drumul vieții a suferit o perturbare și, în consecință, s-a dezvoltat o stare de spirit individuală, ca și cum cel în cauză nu ar fi fost atunci la înălțimea greutăților care se cereau învinse. Atenția ne-o concentrăm asupra problemelor pe care individul le-a evitat. Este clar că nu-i putem atribui prea mult *curaj*.

Se pune și o altă întrebare: cum de s-a întâmplat ca respectivul să nu se simtă, la un moment dat, la înălțimea problemelor vieții? Cum de s-a dovedit nepregătit? Experiența acumulată ne arată că întotdeauna este vorba de copii la care sentimentul de comuniune s-a dezvoltat insuficient, așa încât ei nu se simt ancorați pe un teren solid. De aceea au și ajuns lesne la ezitare, la eschivare, mulțumindu-se cu o soluție sterilă la o problemă reală, atitudine care prin ea însăși marchează prejudiciul adus celorlalți.

Să trecem acum la aplicarea tehnicii noastre în interpretarea unuia din aceste cazuri. Antecedentele cazului pe care îl am în vedere datează de 10 sau 12 ani. Am văzut copilul cu pricina și, în comunicarea ce mi-a fost înmănată, am găsit următoarea descriere: „Îmi permit să propun atenției dumneavoastră acest caz, întrebându-vă dacă poate fi remediat prin educație. Este vorba de un copil de 11 ani, bine dezvoltat, foarte cuminte acasă și la școală, actualmente elev în clasa întâi de liceu“.

Eficiența în educație pune și următoarea problemă: ce putem face în materie de eșec școlar? Cum să se procedeze pe plan pedagogic într-un asemenea caz? Evident că se impune un dialog cu elevul și că trebuie să recurgem la bunele exemple, abținându-ne de la măsuri punitive, așa cum procedăm întotdeauna. Pedepsa nu are efectul scontat, dar fiind faptul că stilul de viață s-a fixat după al patrulea sau al cincilea an de existență a individului și nu poate fi modificat decât prin autorecunoașterea erorilor proprii.

Ce putem realiza cu ajutorul dialogului? Putem, desigur, să definim *erorile* care minează stilul de viață.

Dacă, în cazul pe care îl prezentăm, avem de-a face cu structurarea eronată a stilului de viață și dacă suntem în măsură să pătrundem mecanismul acestei erori, poate că știința noastră ne va permite să-l convingem pe copilul respectiv că el greșește și că greșeala sa dăunează celorlalți¹. Nu este cu putință să faci o greșală fără ca mai târziu aceasta să fie dată în vileag, ca să nu spunem că ea va fi plătită. Căci nu trebuie să pretindem că în acest anevoios proces de formare a unui mod de comportare greșelile se plătesc, dar să recunoaștem că nu se poate ca ele să nu fie *resimțite* de autorul lor. Ne numărăm printre cei care sunt încredințați de importanța recunoașterii greșelilor; de aceea procedăm la identificarea cauzelor, încercând să le facem transparente pentru cel interesat, spre a-l convinge că este necesar să se schimbe, să progreseze.

Adesea ni se obiectează: „Ce faceți atunci când individul își recunoaște greșeala, dar fără a se corecta?” Dacă își recunoaște efectiv greșeala, dacă acceptă determinismul ei și dacă, totuși, persistă în atitudinea sa, în pofida prejudiciului care rezultă de aici, suntem obligați să tragem concluzia că nu a înțeles chiar tot ce era de înțeles. Dar încă nu mi-a fost dat să întâlnesc astfel de cazuri. A-ți recunoaște *cu adevărat* greșeala și a nu te schimba, este împotriva naturii umane, vine în contradicție cu principiul conservării vieții. Obiecția la care ne-am referit privește deci o pseudorecunoaștere a greșelii, nu este o recunoaștere fundamentală, în care să se fi realizat cu adevărat o înțelegere a cauzalității în plan social.

Dacă în cazul pe care îl prezentăm avem într-adevăr de-a face cu greșeli, atunci le putem remedia prin educație². Așadar, este vorba de o fetiță în vârstă de 11 ani, bine dezvoltată, cuminte atât acasă cât și la școală, elevă de gimnaziu. Ea frecventează clasa care corespunde vârstei pe care o are. Putem conchide că, în măsura în care în joc este rezolvarea celei de-a doua probleme vitale a omului, problema muncii, fata se află la locul ei. Nu am avea de făcut nici o observație serioasă în ceea ce privește situația acestei școlărițe și am putea chiar susține că nu se numără printre cei slabi de minte. Se vorbește mult prea mult despre copiii cu asemenea metehne, ca și cum ei ar mișuna peste tot în societatea noastră. Să vedem ce se spune mai departe în comunicarea pe care am primit-o:

„... Când, dimineata, trebuie să meargă la școală, ea este cuprinsă de o nervozitate atât de mare, încât toată lumea din casă are de suferit“.

Fenomenul este frecvent. Școlii i se dă, în această casă, o importanță excesivă. În consecință, legătura cauzată este lesne de pătruns: pe de o parte, ea este o elevă silitoare, pentru ca, pe de altă parte, școala să-i provoace o tensiune extraordinară.

Dar ne putem imagina această fetiță sub tensiune nervoasă și fără ca toți ai casei să aibă de suferit din pricina ei. Prin urmare, de subliniat este tortura la care sunt supuși cei din anturaj. Tensiunea nervoasă a fetei se explică nu doar ca o consecință a modului ei de a privi lucrurile, ci și ca urmare a intenției din parte-i de a le atrage celorlalți atenția asupra gravității situației. Sesizăm aici dorința de a le demonstra celorlalți dificultatea de speriat pe care o reprezintă pentru dânsa școala. Cu toate acestea, în pofida greutăților cărora le face față, ea este în fruntea clasei. Trece, totuși, peste toate obstacolele ce-i stau în cale! Vom vedea, mai încolo, că acest tip de om este dotat cu o deosebită forță de expansiune.

„... Chiar de când deschide ochii începe să smiorcăie, plângându-se că a fost trezită prea târziu“.

Cum vedem, ceilalți trebuie să ia parte până și la trezirea ei din somn.

„... Nici pomeneală să fie gata pentru a pleca la vreme la școală. În loc să se spele, să se îmbrace, ea stă și plânge“.

La drept vorbind, faptul acesta este surprinzător pentru noi. Ne-am aștepta ca, cu toate greutățile, fetița aceasta să fie la școală la ora exactă a începerii lecțiilor. S-ar putea ca în comunicare cazul să nu fie expus așa cum se cuvine. După câte cunoaștem, ea este o elevă bună. Este de presupus că respectiva remarcă tinde să accentueze și mai mult semnificația cazului. Mi-aș permite să pun aici, nu dintr-o vanitate de autor, un semn de întrebare. Dorința mea ar fi să cercetez dacă fetița aceasta avea obiceiul să sosească cu întârziere la școală. Desigur, în cele ce urmează vom avea prilejul să verificăm cum stau lucrurile în această privință. În societatea noastră nu este câtuși de puțin posibil ca un elev să vină adesea cu întârziere la ore și să fie totuși bun la învățătură.

„... Felul cum este pieptănată, îndeosebi, o face adesea să-și manifeste nemulțumirea; nici o pieptănătură nu-i convine, până și aceea care de obicei îi place ei cel mai mult“.

Faptul nu se explică decât din dorința ei de a face să crească tensiunea nervoasă prin dramatizarea acestei ceremonii a coafurii.

Voința ei este aceea de a lovi puternic în anturaj și a găsi un mijloc prin care să-și atingă scopul. Întrebarea este: cum de a ajuns fetița să se folosească de acest vicleșug, spre a lovi în cei apropiați? Să nu mi se invoce, în legătură cu aceasta, „fetișismul părului“; numai o psihologie șchioapă fixează tot soiul de reguli și se ține de ele, introducând pur și simplu într-o schemă sexuală termeni străini, care nu ne spun mare lucru, în fond, dar lasă să se strecoare pe furiș o rezonanță sexuală. Psihologia pe care o profesăm are în ea căldura vieții; ea nu are nevoie de canoane, fiind un demers creator, în vederea reconstituirii unei ființe vii. Ținându-ne departe de orice interpretare, vom recunoaște pur și simplu că fetița aceasta, dând dovadă de o mare perspicacitate, a găsit în anturajul ei familial un punct slab, generator de dificultăți.

„... Timpul trece și, în sfârșit, copila o ia la fugă, fără să fi luat micul dejun, plângând și văicărindu-se“.

Nici acest caz nu este rar. Dacă mai înainte mi-am exprimat o mică îndoială cu privire la sosirea ei cu întârziere la școală, dacă am gândit că era poate o exagerare de natură să pună în lumină necazurile pricinuite celor din jur, confirmarea o găsim în expresia „timpul trece“. La școală trebuie să fii la o anumită oră, nu se poate admite că lamentațiile copilului încep la ora cinci, ci mai verosimil este faptul că ele încep la ora șapte.

„... Am încercat să eliminăm acest din urmă inconvenient (pieptănătura), scurtându-i părul“.

După părerea noastră, lucrul acesta este inutil. Pe ea pieptănătura o interesează prea puțin, principalul lucru constând în crearea tensiunii în anturajul familial. Pieptănătura nu este decât unul din multiplele mijloace care îi stau la îndemână. Vom vedea numai de cât, de altfel, ce va face ea atunci când pieptănătura va fi scoasă din cauză. Dacă avem cumva vreun dubiu cu privire la inteligența acestei fetițe, dubiul se va risipi. Intervine aici examenul de psihologie individuală cu privire la inteligență și slăbiciunile acesteia, așa cum l-am recomandat. Vom vedea dacă, în această împrejurare nouă pentru dânsa, ea dispune de stilul de viață pe care îl presupun operant la copiii inteligenți, adică dacă ea va găsi un nou mijloc prin care să ajungă la același scop.

„... Dar cu aceasta nu am făcut mare lucru, pentru că numai de cât a apărut o problemă legată de fileul de păr. Și văicărelile au reînceput, de data aceasta cu privire la punerea fileului“.

Iată-ne, prin urmare, asigurați de faptul că fetița este inteligentă.

„... Faptul că fetița se duce la școală fără a-și fi luat micul dejun are influența sa asupra comportării sale în clasă, pentru că nu e de crezut că un copil poate fi astfel atent la lecții până la ora 11“.

Cu alte cuvinte, aici se exprimă îndoiala că un copil ar putea să reziste la școală, până la ora 11, fără să fi mâncat dimineța. Dacă, însă, scopul ei adevărat ar fi fost să fie sătulă, am fi îndreptățiți să admitem că i-ar fi fost peste putință să stea flămândă până la ora 11. Copilul acesta are, în realitate, un alt scop: vrea să-și exaspereze anturajul în ceea ce privește problema mersului la școală. Nu știu dacă ar fi necesar să mai tragem și alte concluzii. Am putea totuși adăuga, dată fiind situația, că fetița este roasă de ambiție, atât acasă cât și la școală ea vrea să fie obiectul atenției tuturor. Aflăm, pe deasupra, că acasă este, de altfel, foarte ascultătoare; nu are decât un singur defect: dorește ca cineva să se ocupe în permanență de dânsa. Umblă după încuviințare din partea tuturor, într-un mod nelalocul lui. Dimineța, când trebuie să meargă la școală, principala ei preocupare este: cum să le arăt eu părinților cu ce greutateți extraordinare mă lupt? Este ceea ce am putea numi „lăudăroșenie“.

Dacă am dori acum să stabilim gradul de curaj pe care îl are acest copil, ar trebui să raționăm în felul următor: ea caută să prezinte soluția la problema ei ca pe o faptă vitejească. Dar nu este aici vorba de un exces de curaj, deoarece, fără ca ea să procedeze în mod conștient³, fără ca ea să înțeleagă semnificația actelor sale, din acestea va rezulta pentru dânsa un anumit sentiment de securitate. Într-adevăr, dacă într-o zi nu va mai fi o elevă bună, răspunzători vor fi atunci părinții. Acest proces al vieții omenești ar trebui să fie mult mai bine înțeles decât este în prezent. Este de prisos să spunem că avem de-a face cu un proces *inconștient*. Desfășurarea sa, pe care ne străduim să o sesizăm cu mijloacele gândirii, este racordată la viață. Cu toții îi dăm curs, dar fără să ni-l putem explica. Nu-l putem înțelege decât dacă îl conectăm la viață.

Am putea, de asemenea, să afirmăm: fetița cu pricina nu prea are curaj. Am putea, pe de altă parte, să ne referim la formarea sentimentului ei de comuniune socială: nimeni nu va pune la îndoială că necazul pe care această fetiță îl provoacă familiei sale nu este mare lucru. Este clar că nu o interesează decât să capete cununa de martiră. Ba ea face ca

situația să fie și mai dramatică, accentuând toate dificultățile întâmpinate și postind până la ora 11. Este foarte atentă la gloria personală și, ca să spunem așa, nu se sinchisește de persoana altora. Poate că s-ar putea trage și alte concluzii. Mă consternează faptul că nu am cum să le confirm, dar nu dispun de datele necesare. Ne-am putea pune, de exemplu, întrebarea: în ce condiții s-a format stilul de viață al acestei fete? Care au fost amprentele primordiale care l-au marcat⁴, ce împrejurări au concurat la formarea acestui stil de viață? Este, fără îndoială, o fetiță ambițioasă, care ține să se afle în frunte. Dacă ar trebui s-o fac, aș formula următoarea concluzie: este un copil unic la părinți. Luând, pe de altă parte, în considerare importanța pe care mama o dă alimentației, aș generaliza, afirmând că în această familie hrana joacă un rol neobișnuit. Am putea chiar să mergem până acolo încât să spunem că ne-o imaginăm pe fetiță slăbuță și palidă. Căci, dacă ar fi robustă și dolofană, mama nu s-ar neliniști în privința aceasta. Dar toate aceste deducții nu au o valoare prea mare în reconstituirea imaginii acestui copil, noi formulându-le doar cu titlu de exercițiu, fără a le putea confirma.

Câteva cuvinte referitoare la tratamentul cerut de acest gen de copil. Fetița în chestiune se bucură de dominația pe care a instaurat-o asupra familiei. Fără a o ști. Ea pur și simplu savurează tortura, tensiunea pe care le provoacă celorlalți. Faptul nu trebuie să ne inducă în eroare. Credeți dumneavoastră că un multimilionar are întotdeauna în minte totalul averii sale? Dar să vedeți cât de furios este adesea atunci când nu merg toate după dorința lui. Fetița aceasta se găsește în aceeași stare de spirit. Ea este în posesia dominației, dar nu trăiește trebuința de a se bucura în permanență de aceasta. Îi este destul că o posedă. În felul acesta înțelegem de ce își urmează ea calea fără a se gândi la consecințe, fiind cu totul preocupată de greutățile cărora trebuie să le facă față. Dacă, însă, ea ar deveni conștientă de toate acestea, dacă am putea să o facem să înțeleagă că exagerează peste măsură problema aceasta banală a școlii, numai ca *să se laude*, ar fi un mare progres.

Cu toate acestea, s-ar putea ca ea să nu se îndrepte. Atunci poate că ar fi cazul să mergem și mai departe și să-i spunem vrede-n față că este o lăudăroasă. Să o facem să împărtășească convingerea că se laudă doar acela care crede că prin el însuși nu prea reprezintă mare lucru. Se

zbate să-i deranjeze pe ceilalți numai acela care nu crede că prin acțiunile sale rezonabile își poate dovedi îndeajuns valoarea.

Cât privește fetița în chestiune, putem adopta și următorul punct de vedere: „Pe cuvânt, tot ce faci e foarte bine. Dar poate că ar trebui să faci încă și mai bine. Ceea ce faci arată doar că ești o fetiță tare deșteaptă, care se pricepe cum să-și impresioneze familia“. Spre a o convinge, ar trebui să recurgem la explicarea anumitor evenimente din viața ei, să apelăm la amintirile pe care le are și să-i demonstrăm că, dată fiind situația ei de copil unic la părinți, au luat naștere unele tendințe care o conduc la greșeli fatale pentru dânsa. Trebuie să-i spunem deschis: „Sunt lucruri obișnuite, care se întâmplă adesea copiilor unici la părinți“. Această perspectivă nouă va influența prin ea însăși desfășurarea complexă a gândurilor ei. Acțiunile sale îi vor apărea *în chip manifest* în contradicție cu sentimentul ei de comuniune socială. Se va controla și probabil că vom asista la apariția următorului fapt: în primele zile după ce-și va fi făcut familia să intre în obișnuita stare de tensiune nervoasă, își va spune că „doctorul Adler ar pretinde că fac asta pur și simplu ca să mă fac interesantă“. Câtva timp va continua poate cu aceste mașinații. Chiar dacă nu s-ar întâmpla așa, aş putea s-o admit. În felul acesta s-ar ajunge la un moment când, în plină criză, își va aminti de felul în care i-am interpretat comportamentul și, drept urmare, unele din atitudinile ei vor dispărea. Chiar mai curând, poate, de îndată ce se va trezi, dimineată, ea va deveni conștientă de situație: „Acum eu sunt pe cale să-mi pun în stare de agitație familia“. Aceasta ar fi una dintre derulările simple ale unui astfel de tratament pedagogic. Dar sunt posibile și alte căi. În ce mă privește, le prefer. În cazul acesta, i-aș spune fetiței: „Școala este lucrul cel mai important din viața unui om, așa că tu ar trebui să faci un tărăboi și mai mare“. Prin exagerare, i-aș submina tendința spre astfel de acte. „Trebuie să faci un vacarm neconținut, pentru ca astfel să scoți în evidență importanța persoanei tale, pentru că se vede cât de colo că nu te poți mulțumi să le atragi celorlalți atenția prin fapte folositoare“.

Cum spune Kaus⁵, există o sută de metode potrivite de a „demola buna părere“ pe care o ai despre acțiunile tale condamnabile. Se poate, de pildă, scrie cu litere de-o șchioapă, pe o pancartă agățată deasupra patului: „În fiecare dimineată trebuie să-mi pun familia într-o stare de nervi fără seamăn“. Ea va face astfel în mod conștient, dar cu

rea-credință, ceea ce altădată făcea inconștient, însă cu bună-credință. Încă nu mi-a fost dat să văd pe vreunul dintre bolnavii mei care să urmeze povața de pe pancartă.

NOTE

¹ Cum va reieși, de altfel, de mai jos, un „stil de viață“ eronat nu dăunează doar semenilor purtătorului unui astfel de comportament antisocial, ci — în pofida aparențelor — dăunează în primul rând sieși și, de aici, cointeresarea respectivului în restructurarea așa-numitului „stil de viață“. (*Nota trad.*)

² Ceea ce vrea să spună se referă la faptul că există și cazuri care nu pot fi remediate prin *educație*, ci prin *medicație*. La Adler aceste două mijloace sunt, nu de puține ori, conjugate. (*Nota trad.*)

³ „*freiwillig*“, în textul original. (*Nota trad.*)

⁴ A se vedea Alfred Adler, *Cunoașterea omului*, traducere, studiu introductiv și note de dr. Leonard Gavrilu, Editura Științifică, 1991, capitolul „Amprente lumii exterioare, pp. 59–73. (*Nota trad.*)

⁵ Otto Kaus, unul dintre cei mai cunoscuți adepți ai „psihologiei individuale comparate“, profesate de Adler după despărțirea sa de psihanaliza freudiană. (*Nota trad.*)

II. ȘCOLARI REPETENȚI

Când avem de interpretat o referință asupra unui școlar greu educabil, nu ne interesează în mod special caracterizarea aceluia copil. Socotim ca fiind tipice scurtele și neînsemnatele descrieri și le trecem prin filtrul experienței noastre spre a stabili până la ce punct se îndepărtează ele de normă, ori spre a găsi printr-o investigație personală sinuozități sufletești ascunse și a determina ce poziție trebuie să adopte educatorul care se conduce după optica psihologiei individuale. Citind astfel de referințe, nu va trebui să pierdem din vedere faptul că nu ne propunem să analizăm cutare sau cutare copil, în mod concret. Ceea ce ne interesează aici este să reliefăm anumite probleme. Ne interesează să vedem în ce forme de viață se manifestă respectivele dificultăți.

„Avem de-a face cu o fetiță în vârstă de nouă ani, care repetă clasa a doua“.

Informațiile de mai sus ne fac să ne întrebăm dacă nu ne aflăm în fața unui copil nu tocmai inteligent. Nu știm despre copilă nimic altceva decât că în clasa a doua a rămas repetentă. Nu știm dacă nu cumva a repetat și clasa întâi și nici cum se comportă, de obicei, la școală, după cum nu știm dacă din clasa întâi în clasa a doua nu a trecut ca urmare a indulgenței ieșite din comun a cadrului didactic. Dacă lucrurile nu stau așa, adică dacă școlărița a trecut în mod normal din clasa întâi în clasa a doua, putem afirma cu certitudine că nu avem de-a face cu o prostănacă.

În ceea ce privește deficitul de inteligență, în cercul nostru este rară tendința de a declara prost un copil; atât de rară este această tendință încât adesea se fac erori în sens contrar, considerându-se că un prostănac nu este decât un școlar greu educabil. Iar a declara că un elev deficitar la capitolul inteligență este un copil normal nu este decât una din greșelile cele mai insignifiante care se fac. Spre a fi cât mai scurt cu privire la această problemă, aș dori să vă supun atenției o constatare obișnuită. Dacă se dovedește că un copil are o vârstă psihică inferioară cu doi ani față de vârsta sa biologică, atunci putem considera ca întemeiată bănuiala că ne găsim în fața unui deficit de inteligență; aceasta este explorarea inteligenței. Trebuie să întreprindem, pe de altă parte, un examen fizic serios pentru a ști dacă nu cumva copilul acesta prezintă o întârziere în dezvoltarea creierului său endocrin, deci dacă nu cumva glandele sale cu secreție internă nu funcționează anormal, constituind cauza perturbării dezvoltării intelectuale. Acest examen trebuie făcut de un medic experimentat. El este acela care trebuie să stabilească cum stau lucrurile cu creierul, dacă nu este vorba de niște leziuni la acest nivel, dacă nu avem de-a face cu un copil hidrocefal, microcefal, mongoloid¹ etc. Nu mă pot ocupa aici de descrierea acestor stări patologice, dar numai din juxtapunerea factorilor din cele două categorii vom putea trage o concluzie în legătură cu faptul dacă copilul este sau nu veritabil întârziat mintal. Cum cu aceste două metode nu ne descurcăm nici în cazurile de debilitate mintală ușoară, am instituit și un al treilea examen, care se arată decisiv când e aplicat în mod corect și de către un psiholog versat în materie de psihologie individuală. Mă refer la faptul de a se stabili dacă acest copil are un stil de viață; pentru că, în cazul în care copilul și-a fixat un țel care nu concordă cu acela al unui copil aproximativ normal, dar, în concordanță cu țelul respectiv, el procedează în mod inteligent, cu toate că o face într-un fel foarte diferit de modul normal de a proceda, atunci avem de-a face cu un copil inteligent. Anormal este doar stilul său de viață, pe când inteligența este corespunzătoare. Este ceea ce numim „copii-problemă”. În una din aceste categorii trebuie noi să clasăm fetița despre care am adus vorba mai sus. În acest caz nu poate fi nicidecum vorba despre un examen medical, și încă și mai puțin de necesitatea verificării inteligenței. Verificarea aceasta este privită la noi cu o anumită circumspecție,

nimeni nu arată o încredere absolută în ea; așadar, problema care se pune este să stabilim ce stil de viață are copila în chestiune.

Experiența pe care am acumulat-o ne arată că astfel de copii sunt cel mai adesea copii răsfățați, care nu se încumetă să acționeze din proprie inițiativă; iar dintre toate materiile, aritmetica necesită în cel mai înalt grad independența. În acest domeniu, în afară de tabla înmulțirii, nu ai nici un fel de certitudine, totul se bazează pe combinația independentă și liberă. Cunoaștem că în mod deosebit copiii răsfățați sunt cei mai străini de gândirea independentă, dacă nu le-a fost exersată în mod special, într-un fel sau altul. Există, însă, și un alt tip de copii, care, din cauza anumitor evenimente care au acționat asupra lor timp îndelungat, au fost cu totul descurajați tocmai în ceea ce privește aritmetica. Ei au întâmpinat greutăți încă din start, rămânând în urmă la învățătură, fără nici o încurajare la începutul activității școlare. Le lipsește baza necesară și de aici rezultă și descurajarea pe care o trăiesc. „Nu am darul matematicii“. Dacă vreun membru al familiei împărtășește acest punct de vedere, copiii aceștia au în fața lor un adept al teoriei eredității.

Sunt, însă, și alte cauze. Aș dori să relievez una din ele. Există, cu privire la fete, o prejudecată apăsătoare. Astfel, fetele au foarte des ocazia să audă spunându-se că sexul feminin nu este dotat în ceea ce privește matematica. Desigur, știm ce înseamnă un individ dotat. Din moment ce copilul nu este prost, părerea noastră este că el poate duce la bun sfârșit orice sarcină școlară, cu condiția de a nu-i lipsi curajul. Nu vom rezolva problema dacă deținem pur și simplu informația că școlarii cu un deficit de inteligență nu pot face nimic în materie de aritmetică. Numeroase domenii speciale ale matematicii sunt mai bine înțelese de către debili mintali decât de oamenii normali.

Dar să vedem ce se spune mai departe în referință: „Directorul școlii crede că din punct de vedere intelectual fetița nu este la înălțimea cerințelor programei școlare; recomandarea sa este ca ea să urmeze un curs ajutător“.

Nu putem lua în considerare acest punct de vedere.

„Părinții exprimă opinia că fetița este normală în ceea ce privește inteligența“.

Opinia părinților este destul de semnificativă. De regulă ei sunt primii care observă orice întârziere din punct de vedere intelectual,

chiar dacă nu întotdeauna au dreptate. Nu-mi amintesc nici un caz în care părinții să fi declarat că un copil este debil mintal, iar acesta să nu fi fost. Prin urmare, în mod provizoriu, putem fi de acord cu părinții.

„Ei sunt de părere că motivul dificultăților constă în lipsa de încredere în sine a fetei“.

Înclin să susțin opinia părinților. Ceea ce am aflat până în momentul de față este că școlărița nu se descurcă la aritmetică. Dacă ea reușește în chip acceptabil la toate celelalte materii de studiu, înseamnă că și-a trecut cu succes examenul de inteligență. Faptul că a rămas în urmă la aritmetică nu implică în mod obligatoriu un diagnostic de debilitate mintală.

„Părinților nu li se pare exclus faptul ca fetița să-și utilizeze incapacitatea spre a atrage atenția familiei asupra ei. De altfel, familia se ocupă mult de fetiță“.

Pe cât ne amintim, noi am emis încă de la început o ipoteză în sensul că avem de-a face cu un copil răsfățat. Este o particularitate a fetei voința de a-și menține agreabila situație în care se găsește și se străduiește ca pe această cale să-și atingă scopul: să-i silească pe părinți de a se ocupa de dânsa. Dacă ne putem încrede în referința din care cităm — o mulțime de fapte pledează în favoarea judiciozității acesteia —, vom afirma că, pe de o parte, fetița nu are prea multă încredere în ea însăși și că, pe de altă parte, este în permanenta căutare a unui sprijin. Drept urmare, îndeplinește condițiile cerute de un copil răsfățat. Vedem numai decît că ea are un stil de viață, că are un scop, că ar vrea ca părinții să-i sară mereu în ajutor. Am putea stabili cu destulă certitudine că nu este o debilă mintal. Nu-i putem da dreptate directorului: copila nu are nevoie de un curs ajutător.

„Sora cea mare, ca și mezina, amândouă dotate, fac eforturi să-i vină în ajutor“. Avem acum o perspectivă nouă asupra acestei copile, aflată între două surori dotate și independente. Cu aproximație, ne-am putea imagina ce s-a petrecut. Câtva timp fetița aceasta era cea mai mică, pentru ca apoi, deodată, situația să se schimbe. În spatele ei a apărut o surioară care i-a dat impresia că voia să i-o ia înaintea. Ca mezină, ea nu izbutise să-și pună sora mai mare în umbră. Aici facem apel la experiența pe care o avem în ceea ce privește mezinii. Idealul lor este de a-i depăși pe ceilalți, fie frați, fie surori. Admitem că a făcut eforturi în acest sens, încercând să realizeze o evoluție aproape normală

atât timp cât nu a dispărut acea speranță de a-și egala sora mai mare. Nu a reușit. Trebuie clasată în categoria acelor copii care și-au pierdut speranța de a-și egala frații mai mari și chiar de a-i întrece. Ea a trebuit să crească în condiții agravate de sentimentul că nu este egala celorlalte surori. O macină un puternic sentiment de inferioritate. Dacă, în spatele ei, cea de-a treia soră îi apare ca un nou dușman, curând ea se consideră pierdută, dă semne de disperare, îndeosebi în acele domenii în care nu are șansa unui succes rapid, cum pare să fi fost cazul la aritmetică. Iată de ce referința cu privire la atitudinea față de aritmetică se arată a fi cea la care ne așteptam. Ea nu mai nutrește nici o speranță.

Desigur, atitudinea elevei față de aritmetică este nepotrivită. Dar unde este strădania copilei pentru a se pune în valoare? Efortul de a se pune în valoare nu s-a pierdut, exprimând, într-un fel, trăsăturile unei mezine. La aritmetică treaba nu merge, ba, pe cât se pare, nici la celelalte materii, așa încât trebuie să repete clasa. Puneți-vă în locul ei. Dat fiind că nu rezistă concurenței, renunță. Dar trebuie să găsească altă cale de a-și depăși sora. Problema este: unde și cum se va manifesta această aspirație? Nu poate izbuti decât pe o cale care nu se dovedește utilă și care vizează să-i determine pe părinți să se ocupe în permanență de dânsa. Părinții au de furcă cu dânsa, ea este copilul-problemă, aflat în centrul atenției. Obținem răspunsul la întrebarea dacă este sau nu inteligentă. Cine se îndoiește, să se pună la locul acestei copile, căreia calea utilă a acțiunii îi este barată. Ce îi rămâne de făcut atunci când nu există ființă omenească să poată trăi decât în speranța că are vreo valoare, ca individ? În ce mă privește, aș proceda în același fel. Trag cutezătoarea concluzie că fetița aceasta acționează inteligent în vederea atingerii unui scop eronat. A te găsi în centrul atenției familiei nu constituie decât o superioritate fictivă, un scop inutil. O superioritate veritabilă nu există decât pe terenul sentimentului de comuniune socială, în domeniul simțului comun. Ceea ce face ea iese din limitele simțului comun, ceea ce directorul școlii a înțeles bine. Dar de aici el a tras concluzia greșită că fetița este debilă mintal.

„Modul ei de a fi în familie este dominator și asocial. Rar participă la jocurile în comun“.

Este tocmai ceea ce spuneam. Efortul fetei nu a dispărut, ea e dominatoare, se străduiește ca toată lumea să se supună sceptrelui ei.

Când este vorba de comunitate, se eschivează; nu este prezentă decât acolo unde deține rolul principal.

Câteva cuvinte pe tema tratamentului. Sunt convins că se vor face încercări ca fetița să nu-și mai inoportuneze atât de mult părinții și să facă progrese în învățarea aritmeticii. Având, însă, în vedere faptul că fetița a abandonat orice speranță de a ține pasul cu surorile ei în ceea ce privește lucrurile serioase sau de a-și măsura cu ele puterile, se impune să o încurajăm în această direcție. La drept vorbind, este formula cea mai importantă care ne stă la dispoziție. Nu ne putem aștepta ca felul ei de a fi, tendințele ei dominatoare, revendicările față de *părinți* să se atenueze atât timp cât nu are o cale liberă pe care să înainteze în mod folositor. Trebuie să-i deschidem copilei un drum. Cred că există părinți care, fără să înțeleagă acest punct de vedere, ar putea să aibă oarecare succes în reeducarea acestor copii. Nu punem deloc la îndoială faptul că purtarea fetiței poate fi complet ameliorată. Am spus că lucrul acesta ar putea fi reușit chiar și în cazul în care cineva are o concepție absolut falsă despre acest copil și se referă, să zicem, la noțiuni ce țin de sexualitate. Se poate chiar, dacă el își dezvoltă teoriile, s-o încurajeze pe fetiță, fie și spunându-i: „Problemele tale sunt destul de interesante pentru ca cineva să se ocupe de ele“. Va putea spune vrute și nevrute, cu condiția ca din toate acestea să apară acea rază de speranță care să lumineze sufletul copilului. Copilul va merge înainte, orbește, pe când medicul care i-a aplicat tratamentul va jura că metoda sa este cea bună. Suntem apărătorii punctului de vedere potrivit căruia se impune să-l încurajăm pe copil. Nu-i lucru ușor. Ce trebuie, însă, să facem pentru aceasta? Trebuie să-l determinăm pe copil să acționeze prin el însuși, așa încât să aibă convingerea că își poate rezolva problemele de aritmetică, dobândind încredere în sine însuși și astupând breșele care s-au ivit în această încredere. Nu este suficient să-l încurajezi cu vorba, absolut necesar este să-l aduci pe copil la nivelul celorlalți. Dacă fetița noastră începe să lucreze și dacă în opt zile va avea de dat un extemporal, fără îndoială că va eșua. Breșele nu se lasă astupate atât de rapid. Este necesar să calculăm timpul cerut pentru aceasta. Mai trebuie să-i lăsăm și o marjă de protecție, să nu-l obligăm pe copil să treacă un examen ca și cum s-ar afla deja la nivelul celorlalți, pentru că altminteri influența educatorului asupra educatului se duce de răpă. Va fi extrem de dificil să-l mai poți după aceea încuraja pe copil.

Când se pune problema încurajării unei ființe umane, prima grijă trebuie să fie aceea a creării unei situații psihice saturată de încredere. Trebuie să-l aduci la o stare de receptivitate, cu alte cuvinte să-ți asiguri încrederea din parte-i. Să te porți față de el ca față de un prieten, să nu-ți manifesti față de el superioritatea, împovărându-l pe copil; nu trebuie să i te opui cu asprime. Dacă îl brutalizezi, să nu te miri că în cele din urmă are motive să dezerteze. Este indispensabil să-i aduci pe copii la raporturi amicale cu educatorul, lărgindu-le cercul oamenilor în care ei să aibă încredere. Fetița noastră nu are încredere decât în părinții ei. La școală joacă un rol nefast. La drept vorbind, atenția ei este dirijată exclusiv spre părinți. Dacă cineva din afara familiei ar izbuti să-i lărgască cercul de interes pentru alte persoane, sentimentul ei de comuniune socială ar spori, încrederea ei în oameni ar crește. Ar dispărea în acest fel cel mai mare rău, anume acela că fetița aceasta nutrește ideea că nu se găsește loc pentru dânsa decât în familie, lângă părinți. Acest proces de câștigare a încrederii trebuie să preceadă toate celelalte măsuri. Ne găsim readuși în felul acesta la sursa originală a educației, unde funcția mamei a fost tocmai aceea de a câștiga încrederea copilului și de a-i trezi interesul față de ceilalți, interesul pentru problemele vieții, pentru a-și crea un cămin în interiorul societății. Este calea prin care copilul devine curajos, independent, simțindu-se un factor egal cu ceilalți. Dacă recapitulăm faptele, spre a vedea eroarea de unde s-a dezvoltat la fetița noastră această inaptitudine, distingem limpede faptul că surorile ei s-au dovedit foarte dotate. Constatarea nu este una accidentală pentru fetița noastră, ci una de fiecare zi și de fiecare ceas. Ea are în permanență impresia că nu este egala surorilor ei. Aici apare clar eroarea fundamentală a copilei. Nu pot spune în ce măsură celelalte două s-au dovedit dotate, dar pot arăta că cea mare a suportat tragedia de a avea la un moment dat o soră, dat fiind faptul că înainte de nașterea acesteia ea deținea o poziție nezduncinată. Tot așa, pot să arăt că fetița de care ne ocupăm nu a suportat ușor nașterea unei a treia copile în acea familie. Dacă adăugați la aceasta caracterul ambițios al mezinilor, veți putea înțelege că fetița noastră, care se și afla în declin, a fost lezată de nașterea celeia care îi lua locul.

Ne punem întrebarea: mama unde era? Se pare că toată căldura maternă s-a distribuit mai ales celorlalte două fete. Tentativa celei de-a

doua de a le eclipsa pe celelalte a fost resimțită în mod dezagreabil de către mamă. Ea nu a reușit, așadar, să cultive fetei interesul pentru semenii săi, pentru surori, pentru problemele vieții. Ea a rămas în starea de dependență în care se găsea ca sugar, manifestând și azi trăsături proprii unei fetei stângace și neajutorate.

Un al doilea caz: o fetiță, în vârstă tot de nouă ani, care este nevoită să repete clasa a treia.

Din comunicarea făcută vedem că, dat fiind faptul că fetița a ajuns în mod normal până în clasa a treia, nici ea nu este debilă mintal. Anumite evenimente din viața ei trebuie să ne poată explica pentru ce nu a fost în stare să absolve clasa a treia. Ea trebuie să fi ajuns la concluzia că școala nu este un loc prea agreabil.

„Caracteristici particulare: tendința de a minți și de a fura“.

Cât privește obiceiul de a minți, precum și structura sa psihică, se poate spune că este vădit că trebuie ca în preajma fetei să se fi aflat cineva de care ea se temea. În mod normal, toți copiii spun adevărul, dacă se simt destul de puternici. Ajungem la concluzia că fetița nu se simte în largul ei. Vă rog să notați că atunci când auziți vorbindu-se de tendința de a minți a unui copil avem de-a face cu forma de expresie a unui sentiment de slăbiciune. Este vorba de o compensație, spre a nu se da ocazia sentimentului de inferioritate să se manifeste; copilul se manifestă ca fiind partea cea mai slabă, acela care trebuie să se teamă de cei pe care îi sokoate mai puternici.

Există două forme principale de minciună: mai întâi minciuna provocată de teamă. Teamă este o latură a sentimentului de inferioritate. Când cineva se simte destul de puternic, nu are nici un fel de teamă. Există, în al doilea rând, minciuna prin care mincinosul încearcă să pară mai mare decât este în realitate. Avem de-a face și în acest caz cu compensarea unui sentiment de slăbiciune și inferioritate. Tendința spre fantazare se dezvoltă dintr-o stare de slăbiciune ieșită din comun. Dacă, întâmplător, cineva ar vrea să facă distincție între minciunile cu un scop precis și celelalte minciuni, el ar bate apa în piuă, pentru că nu există minciuni fără scop. În cazul care ne interesează, trebuie să-l găsim pe acela de care se teme fetița.

Spunându-se că această copilă, căreia îi atribuim un foarte puternic sentiment de inferioritate, nu numai că minte, ci și fură și că are înclinația de a brava prin tertipuri în fața superiorității altora, opinia

noastră se întărește. Structura psihologică a hoțului este de înțeles, dacă ținem cont de faptul că acesta se simte sărăcit și că încearcă să-și acopere deficitul prin îmbogățire. El nu o face într-un mod care ar conveni laturii utile a vieții, ci printr-un artificiu care seamănă mult cu minciuna. Furtul este și el o tentativă de a-i scăpa din mână celui puternic, un mijloc viclean de a ajunge egalul lui. Am arătat în altă parte că prin furt nu ne putem demonstra niciodată curajul. Vedem cu claritate care este latura caracterologică a furtului: copilul își manifestă în acest fel lășitatea. Nu suntem încă în măsură să stabilim dacă un copil aflat în aceeași situație nu ar minți. Dar știm absolut sigur că, dacă fetița cu pricina ar avea putere, nu am sesiza dacă ea fură sau minte. Dacă în acest caz ea ar fura și ar minți, am considera că este debilă mintal. Am înțelege că fetița trebuie să aibă un puternic sentiment de inferioritate și că se străduiește să iasă din infernul acestuia prin mijloacele celor slabi. Dar copila acționează în mod inteligent, iar inteligența ei este de așa natură încât am putea, dacă împrejurările ne-ar permite-o, să-i iertăm o minciună, deoarece o găsim conformă cu scopul: pioasa minciună. Nu-i putem nimănui ierta furtul decât dacă este aproape mort de foame; în astfel de condiții, îl găsim chiar justificat. Totul trebuie înțeles în raport de împrejurări. La această fetiță, minciuna și furtul ne vor reține atenția de la bun început și vom constata că ea nu se simte în apele ei.

„Părinții trăiesc despărțiți de la sfârșitul războiului“.

Situația aceasta o găsim adesea în cazul copiilor-problemă. O căsătorie nefericită este, desigur, foarte dăunătoare pentru copil. Atât experiența personală acumulată, ca și statisticile, confirmă faptul că în familiile dezorganizate copiii se dezvoltă dificil. Printre acești copii găsim un mare număr de eșecuri grave din punct de vedere pedagogic.

„I s-a acordat dreptul de a alege să rămână cu mama, dar ea a refuzat“.

Să ne reamintim ce am spus adineauri, că mama nu a reușit să câștige încrederea copilei, eșuând în prima sa funcție ca mamă. Să vedem acum dacă fetița nu s-a îndreptat spre tatăl ei. Relația afectuoasă a copilului cu tatăl constituie, în toate împrejurările, o fază secundă. Mai înainte are loc ruptura cu mama. Aceasta nu se poate întâmpla decât în cazul în care copilul are impresia că mama nu a fost realmente o colaboratoare. Adesea copilul are această impresie în mod neîndreptățit.

Mulți copii se îndepărtează de mamă atunci când ea aduce pe lume un al doilea copil, deoarece consideră lucrul acesta ca pe o trădare și manifestă un spirit critic la adresa ei. Este adesea punctul de plecare al dezvoltării defectuoase în elaborarea stilului de viață.

Să vedem acum dacă tatăl a înlocuit-o pe mamă în îndeplinirea celor două funcții. Într-un menaj marcat de divorț lucrul acesta nu e ușor, mai ales când aflăm că tatăl nu prea dispune de timp liber. Atunci ce posibilități există pentru lărgirea sentimentului de comuniune socială pentru copil? Am fost informați că fetița fură și minte, semn că respectivul sentiment este departe de a fi ajuns la un grad înalt de dezvoltare; semn că a crescut ca într-o țară inamică. Aflând că fetița are rezultate proaste la învățătură și că a rămas repetentă în clasa a treia, înțelegem că nu l-a găsit prea plăcut pe dascăl. Se înțelege că dacă fetița îi socoate pe ceilalți oameni drept dușmani ai săi, atunci se găsește prinsă într-o capcană din care nu va putea scăpa doar prin propriile-i forțe. Neîncrederea, animozitatea contra celorlalți o fac să nu aibă prieteni, să nu considere că o situație nouă ar fi de sperat, iar la școală nu se simte la locul ei. Toate aceste consecințe supărătoare îl conduc pe copil la eșecuri. Ea crede a găsi în toate acestea că viața este în mod efectiv plină de ostilitate. După cum ne putem imagina, va fi extrem de greu să găsim o punte care să ne ducă la sufletul ei. Câte din aceste punți nu se vor fi rupt? Deocamdată am delimitat terenul pe care suntem îndreptățiți să sperăm a găsi alte contribuții, confirmări, ori contradicții.

„Dintotdeauna mama o trata cu prea puțină afecțiune“.

Am aflat ceea ce ne puteam aștepta să aflăm.

„Ea se poartă cu copila aproape cu aversiune. Fetița este foarte atașată de tatăl ei, cu toate că, date fiind delicturile ei, el o pedepsește adesea și o pune la punct“.

Se pare că, într-un anumit sens, avem aici de-a face cu o contradicție. Să nu uităm, dacă ne aflăm pe calea cea bună, că fetița aceasta nu are pe lume decât o singură ființă în care are, cel puțin în parte, încredere. De aceea pedepsele corporale nu produc asupra-i o impresie atât de înspăimântătoare. Dacă tatăl ar părăsi-o, nu ar mai avea pe nimeni. În afară de corecțiile pe care i le aplică, se pare că tatăl are și laturile lui bune, așa încât îi apare fetei mai atrăgător decât mama.

„Atunci făgăduiește să nu mai greșească, dar totdeauna recidivează“.

Să admitem că fetița, după corecție, nu promite să se îndrepte sau că ar pretinde că nu vrea să se îndrepte: care ar fi urmarea? Ar fi cu neputință ca ea să joace pe această carte, pentru că tatăl și-ar pierde atunci orice speranță. Toți copiii, toți adulții simt în chip automat că nu se mai poate face nimic cu o ființă disperată, că aceasta reprezintă atât pentru dânsa, cât și pentru ceilalți cel mai mare pericol, deoarece se leapădă de orice sentiment de comuniune socială. În practică acesta înseamnă: dacă îl aduc pe tata la disperare, el mă va arunca pe drumuri. Totuși ea recidivează. Suntem mai puțin surprinși decât tatăl, întrucât știm: fetița este sărăcuț îmbrăcată, scopul ei este să termine cu sărăcia. Se simte inferioară, nu îndrăznește să spună adevărul. Am dori să o facem să-și imagineze efectul pe care îl poate avea acasă o notă proastă. Când punem o notă proastă, efectele acesteia se fac simțite până acasă, unde copilul va fi poate pedepsit, unde va fi consolată, făcându-i-se un cadou, unde este înjurat profesorul, consecințe pe care, din punctul de vedere al psihologiei individuale, nu le putem aproba. De aceea suntem partizanii abolirii notelor, dat fiind faptul că nu se poate prevedea rezultatul lor. Dacă profesorul ține seama de situația familială a elevilor în notările pe care le face, atunci lucrurile se simplifică, dar în cazul acesta sistemul notării nu mai are nici o rațiune de a exista. În cazul în care-l împovăram pe copil cu note proaste, acasă el nu va avea pace.

„Din motive profesionale, tatăl nu a mai ținut-o pe fetiță la el, ci a încredințat-o bunicii. Aceștia nu au putut s-o țină multă vreme“.

Știm prea bine că bunicii sunt îngăduitori și blânzi cu copiii. Fetița aceasta s-a născut într-o zodie nefastă, căci până și bunicii eșuează în strădaniile lor pedagogice. În afară de aceasta, reaua reputație care îl urmărește pe acest copil ajunge fără întârziere să fie cunoscută în anturajul său. Aceasta duce la noi dificultăți. Fetița, pe care toți o privesc cu ochi răi, le răspunde acestora cu aceeași monedă. Vedeti capcana în care a căzut. Și înțelegeți cât de greu îi este să iasă din aceasta. Știți prea bine cât de greu le este adulților să facă lucrul acesta, darmita copiilor!

„Ea s-a dus atunci la niște părinți adoptivi în T., unde trăiesc și părinții ei buni“

Nu putem considera că în felul acesta situația s-ar fi îmbunătățit. La mama nu vrea să se ducă, tatăl ei bun nu are timp să se ocupe de dânsa, stă la niște părinți adoptivi și se socoate deposestată de singura

ființă în care are încredere. Este un copil frustrat. La aceasta se adaugă și un al doilea factor: i se interzice să-și vadă mama. Este una din cele mai mari greșeli să faci anevoioase sau imposibile relațiile copilului cu unul dintre părinți. Desigur, pot să existe motive care să justifice o asemenea interdicție — lipsa de onorabilitate, conduita imorală —, dar partea influentă ar trebui să facă în așa fel încât cea de-a doua persoană să rămână neatacată, să nu fie depreciată în ochii copilului. A proceda altfel înseamnă a aduce prejudicii copilului pentru că acesta este împins să creadă că are o descendență mizerabilă; cu alte cuvinte, crede că are aceleași defecte ca acelea imputate persoanei în cauză.

„În pofida acestei interdicții, ea și-a vizitat părinții legitimi și a profitat de vizită spre a șterpeli niște bani. I-a folosit cumpărând dulciuri, pe care le-a dat colegelor ei“.

Aceste dăruiri de bani furați sau de dulciuri cumpărate cu astfel de bani constituie o manifestare frapantă în cazul furturilor comise de copii sau de puberi. Demonstrează trebuința de a se lăuda, de a o face pe grandomanii. Ne apare cu claritate și celălalt aspect al acestei atitudini, care ne arată că subiectul caută să se facă iubit. Când această fetiță, care se simte ea însăși frustrată, face altora cadouri, ni se prezintă o trăsătură pe care trebuie să o interpretăm: ea caută afecțiunea care i-a fost refuzată de mamă și pe care tatăl i-a acordat-o doar din când în când, dar este o afecțiune extrem de amenințată. Este o elevă sub orice critică. Ce ar putea să facă spre a fi stimată? Nu-i rămâne altceva de făcut decât să-i câștige pe ceilalți copii prin corupție. Este ceea ce încearcă să facă acum: este în căutarea afecțiunii, a dragostei, iar în această căutare rezidă cel mai puternic impuls al acestei fete: să fure și să le facă daruri celorlalți, spre a se face iubită. În acest fel ea se simte mai bogată. Este și aceasta o manieră de a acționa a celui slab. Este un copil care nu are destulă încredere în el însuși ca să spere că va fi iubit de cineva. Este o trăsătură de caracter pe care o întâlnim și la adulți.

„La fel a procedat cu banii luați pe vânzarea unor ouă. Ouă pe care le-a subtilizat de la părinții adoptivi, pentru a le duce profesoarei, dispusă să le cumpere“.

Joacă rolul celei care o aprovizionează pe profesoară cu articole alimentare. Nu știm dacă nu cumva voia ca în felul acesta să-i facă un cadou. Poate că a primit bani pentru acele ouă. Oricum vor fi stat

lucrurile, a știut să aducă un serviciu. Cu siguranță că nu ar fi cunoscut dorința profesoarei, dacă aceasta nu și-ar fi exprimat-o.

„Delictele au ajuns la cunoștința tuturor celor din școală și de atunci fetița este ostracizată. Nici părinții adoptivi nu mai vor să știe de dânsa, deoarece în repetate rânduri au constatat furtușaguri, în special de alimente“.

Nu cunoaștem ce a făcut ea cu aceste produse. Probabil că, simțindu-se frustrată, are unele pusee de foame, asociate cu sentimentul de a fi abandonată. Când stai în fața unei farfurii pline simți mult mai puțin foamea decât în fața unei farfurii goale.

„Situația a devenit insuportabilă, tatăl dorind să scape într-un fel de fetiță“.

Să se observe, în acest caz, efectul de capcană asupra fetei.

„Tatăl este lipsit de posibilități materiale“.

Vom trage de aici și concluzia că fetița nu se află într-o situație strălucită în ceea ce privește alimentația.

Iată încă o observație, deosebit de semnificativă:

„Ca urmare a lipsei de afecțiune din partea mamei și a felului în care este judecată de anturaj, copilul se află în conflict cu toată lumea. Delictele sale pot fi, în parte, expresia unei revolte interioare. În orice caz, dată fiind situația în care se găsește, adaptarea la societate a fetei a devenit mai dificilă“.

Aveți aici un foarte bun exemplu al celui de al treilea tip de copii care prezintă un sentiment de inferioritate accentuat: cei înconjurați de ură, nelegitimi, nedoriți, orfani, infirmi. Toți acești copii, pe drept sau pe nedrept, se simt adesea tratați cu ură. Avem datoria să corectăm eroarea și să-l facem pe copil să înțeleagă că, fie și în cazul că are dreptate, nu are nici un motiv să creadă că nu există oameni capabili de compasiune. La fetița de care ne ocupăm acest sentiment al inferiorității este parțial atenuat de faptul că tatăl ei are grijă de dânsa. Cu toate acestea, mare lucru nu poate face. Ultima concluzie la care a ajuns înțelepciunea sa este aceea de a se descotorosi de copilă, ceea ce aceasta trebuie să fi presimțit. Ea a fost mereu chinuită de senzația că tatăl său nu avea suficiente resurse financiare spre a-i asigura existența. Tocmai de aceea se găsește ea într-o capcană, de unde privește cu dușmănie la oricine. Sentimentul ei de comuniune socială este atrofiat. În consecință, vedem apărând pe primul plan anumite manifestări: minciuni,

furturi, care nu sunt de bun augur pentru evoluția ulterioară. Dar tocmai am descoperit un factor care face ca acest caz să aibă un pronostic mai puțin sumbru. Fetița este în căutarea afecțiunii, teren pe care trebuie să fie ușor să-i câștigi încrederea. Problema care se pune este exercitarea primei funcții a mamei și de a-i trezi apoi un larg interes pentru semenii. Trebuie să o eliberăm de ideea greșită care o determină să creadă că omul este funciarmente rău. Lacunele existente trebuie acoperite. Trasând astfel liniile directe ale tratamentului, trebuie să adăugăm că fetița trebuie eliberată din situația ei prea apăsătoare².

„Fetița lasă impresia că are o mare nevoie de afecțiune și de ajutor“.

Aceasta confirmă ipoteza pe care am crezut de cuviință să o formulăm pe baza primelor informații; copilul caută, fără a fi găsit încă ceea ce caută: nu și-a pierdut curajul.

Aș încheia supunându-vă atenției o idee care mi-a venit citind rândurile de mai sus: fetița, a cărei situație este mizerabilă, crește suferind de frig, de foame, ca și lipsită de speranță și securitate în ceea ce privește viitorul ei pe plan profesional, însă este în căutarea dragostei, a afecțiunii; care va fi, în aceste condiții, deznodământul? Nu există nimeni să o protejeze, nicăieri nu află un cuib sigur pentru dânsa: va eșua în prostituție.

Să admitem că fetița își pierde încrederea și nu mai speră să găsească pe cineva care să se intereseze de ea. Când va crește, va da peste un bărbat care se va apropia de dânsa, ducând-o cu zăhărelul, făcând paradă de afecțiunea lui; cazurile acestea nu sunt rare și adesea conduc la prostituție.

Să admitem că fetița pierde și ultimul rest de speranță de a găsi pe cineva cu care să se însoțească. Ea nu mai crede că va găsi afecțiune, cu școala merge prost, nu are un cămin, e silită să vagabondeze și poate să dea ușor, din întâmplare, peste o bandă care să o ducă la școala crimei. Sau poate să întreprindă ceva din proprie inițiativă, căutând un câștig care pare lesne de obținut. Se lasă antrenată într-o formă de delict și poate continua. Lipsită de orice altă posibilitate, poate deveni în cele din urmă o hoată calificată. Caz în care judecătorii și psihiatrii judiciari vor ajunge la concluzia că pentru delincvenți îndreptarea este un lucru greu și că sunt necesare pedepse nemiloase. În disperarea de a găsi o posibilitate onorabilă, ea fură, perfect conștientă că riscă închisoarea în

cazul în care va fi prinsă. Dar conștiința îi este obnubilată de ideea că nu va fi prinsă. Dacă este, în pușcărie va veni în contact cu alți răufăcători, de la care va învăța noi moduri de a proceda. O dată eliberată din detenție, situația i se poate înrăutăți. Cum să sperăm atunci într-o ameliorare a cazului ei? O poate încuraja în acest sens pedeapsa? Imposibil. Ajutorul nu i-ar putea veni decât din partea unui serviciu în stare să-i ofere ceea ce noi credem că îi este absolut necesar: explicarea erorilor a căror victimă este și o încurajare reală. Numai așa se poate veni în ajutorul unei asemenea copile. S-ar putea întâmpla ca un educator, căreia i-ar fi încredințată fetița, să îndeplinească, în mod accesoriu și fără a o înțelege, acțiunea educațională cea mai importantă: să-i dea acestei fetițe curaj.

NOTE

¹ Copii cu o înfățișare mongolică, hipotonici în ceea ce privește musculatura și cu mari deficiențe pe plan psihic. (*Nota trad.*)

² Situație de stres, am spune azi, în accepțiunea dată de Paul Fraisse, care are în vedere ansamblul conflictelor interpersonale sau sociale ale individului, pe fondul sentimentului de îndoială că respectivele conflicte și-ar mai putea afla o rezolvare fericită. (*Nota trad.*)

III. UN TATĂ CARE ÎMPIEDICĂ DEZVOLTAREA SENTIMENTULUI DE COMUNIUNE SOCIALĂ

Referatul pe care îl am în mână se distinge prin caracterul său absolut laconic. Dacă purced la interpretarea lui este pentru că, în general, nu dispun de referate mai detaliate. Obligația noastră este să învățăm să facem observații având drept punct de plecare referate condensate.

Ar trebui perfecționată arta de a redacta o dare de seamă, un referat. Am de făcut o propunere în această privință, în cazul că se va manifesta într-o zi interes față de perfecționarea redactării referatelor: istoria detaliată a unui copil-problemă, a unui criminal, a unui nevrotic, a unui alcoolic etc. să fie supusă atenției unor eminente reprezentanți a diverse școli de psihologie, cerându-le să interpreteze cazul și să ne indice mijloacele în vederea rezolvării acestuia. Confuzia care obscurizează psihologia din zilele noastre ar lua astfel sfârșit extrem de rapid. Numeroși autori care, de obicei, nu excelează prin modestie, ar fi numaidecât eclipsați. Dar probabil că va mai trece multă vreme până când o asemenea propunere să fie pusă în practică. Acest interval de timp vrem să-l folosim spre a ne exersa în interpretarea cazurilor și în arta de a citi o asemenea descriere caracterologică. Suntem decisi să găsim mijloacele cu ajutorul cărora să îndepărtăm sau să modificăm erorile inerente stilului de viață al indivizilor.

Referatul de față privește un băiat în vârstă de șase ani, care frecventează clasa întâi a școlii primare. Începe după cum urmează:

„Mai înainte ca băiatul să trăiască în mijlocul familiei...”

Aceasta vrea probabil să spună că a fost crescut într-o creșă sau într-un orfelinat. Ne și vin în minte imagini privind situații analoage, favorabile sau defavorabile.

„Era internat într-un spital, iar după aceea a fost plasat la o doică“.

S-ar înțelege că avem de-a face cu un copil nelegitim. Fraza care urmează ne-o confirmă:

„S-a născut înainte de căsătorie“.

În pofida progreselor făcute de legislația noastră, nu avem aici de-a face cu o situație cu totul indiferentă, deoarece, chiar dacă legislația merge până acolo încât îi pune pe picior de egalitate pe copiii nelegitimi cu cei legitimi, rămâne fapt că asemenea copii încep prin a fi crescuți de părinți adoptivi. Fie și numai acest lucru marchează profund viața unui copil; nu pentru că el ar găsi acolo un anturaj mai rău decât la părinții săi legitimi — adesea este mai bun —, ci pentru că această situație socială este extrem de semnificativă. Nu credem că atitudinea socială generală față de copiii ilegitiimi ar putea să țină pasul cu progresele înregistrate de legislație. Nici acum nu este târziu spre a vă pune în gardă, dându-vă următoarea povață: nu veniți pe lume în situația de copii nelegitimi.

„Condițiile de viață: părinții sunt foarte săraci“.

Aceasta ne face să înțelegem că băiatul se află la propriii săi părinți, doar că este născut înainte de căsătorie.

„Ei o scot la capăt vânzând ziare. Atât părinții cât și cei patru copii, în vârstă de la un an și până la șase ani, locuiesc într-o singură încăpere, cu două paturi. Băiatul doarme împreună cu tatăl său. Se pare că acesta e tuberculos, are crize de astm și insomnie; îi sare țandăra din te miri ce și se descarcă pe puști, bătându-l“.

Prin urmare, copilul împarte același pat cu tatăl lui și, pe deasupra, mai și încasează lovituri din partea acestuia. E prea de tot.

„Tatăl are o aversiune vădită față de băiat, simpatia sa îndreptându-se spre sora în vârstă de patru ani a acestuia, a doua născută“.

Ne confruntăm aici din nou cu problema bine cunoscută a băiatului mai mare și a surorii mai mici. Știm că, privită în sine, situația băiatului nu este plăcută, chiar și în cazul în care el nu ar avea de înfruntat și alte dificultăți. Este cunoscut că al doilea născut se află ca într-o competiție și că se străduiește într-una s-o ia înaintea primului-născut. Dacă secundul este fată, iar primul-născut este băiat, starea de

competiție este și mai netă. Fata resimte dureros privilegiul băiatului și vrea să demonstreze că mai degrabă ea merită acest privilegiu și că valorează cel puțin cât valorează băiatul, dacă nu cumva mai mult. Îi vine în ajutor natura, fetele dezvoltându-se mai repede până la 17 ani; băiatul nu cunoaște fenomenul, rămâne în urmă și suportă faptul ca pe un destin al său. De aceea constatăm cel mai adesea că asemenea băieți — analogia cazurilor este izbitoare — sunt mai puțin activi, își pierd ușor speranța și de obicei se silesc să-și împlinească dorințele pe căi ocolite. Această stare de lucruri poate fi de altfel modificată de situații intercurente. Cu totul altfel stau lucrurile cu sora. Aceasta este nemaipomenit de energică, pusă pe fapte mari. Dacă i se opune rezistență, se încăpățânează să o spulbere, fără a se lăsa supusă. De regulă se dezvoltă bine, este o școlăriță excelentă, care denotă profunzime și inițiativă. De cele mai multe ori lucrurile merg atât de departe, încât părinții își spun: ce păcat că băiatul nostru nu este fată, iar fata băiat. Dată fiind frecvența acestei situații, astfel de băieți o sfârșesc rău, prezentând accentuate tulburări nevrotice, devenind adesea criminali, bețivi; suntem obligați să ne întrebăm: ce sens are, în consecință, pălăvrăgeala pe tema instinctelor? Ce sens are să vorbim de facultăți mintale înnăscute, din moment ce primul-născut are această înfățișare caracteorologică specifică, iar fata o are pe a ei. Situația poate fi schimbată, ea poate fi prevenită cu ajutorul unei metode de educație corectă, cu condiția de a fi identificate din timp asemenea situații și de a nu se interveni brutal, prin procedee lipsite de judiciozitate.

„Copilul relatează că în anul din urmă i s-a întâmplat de mai multe ori să nu se întoarcă acasă mai devreme de miezul nopții”.

Dacă examinăm faptele din punctul nostru de vedere, putem trage lesne concluzia că băiatului nu-i prea arde să stea acasă; altfel ar veni mai devreme. Avem impresia că el încearcă să pună o distanță între dânsul și casa părintească. V-am mai expus astfel de cazuri. Dacă cineva pleacă de acasă, este semn că nu se simte acolo în apele lui.

„Mai relatează că poliția a pus mâna pe el nu mai puțin de cinci ori”.

Așadar, vă dați acum seama că băiatul nostru nu a fost cruțat de soarta comună rezervată primului-născut, în comparație cu sora sa născută imediat după dânsul¹. Se adaugă la aceasta faptul că situația de acasă este, fără discuție, cât se poate de rea.

„A cerșit prin preajma cofetărilor și cinematografelor“.

Acest mod de a proceda decurge din sentimentul de umilință pe care îl trăiește. Când băiatul, lihnit de foame, fuge de acasă, ce ar putea el să facă dacă nu să cerșească și poate chiar să fure? Nu ne-ar mira să se apuce de furat. Aveți în fața dumneavoastră, sub o formă pregnantă, cazul dezvoltării unui copil dintre cei despre care am discutat anterior, caz determinat de raportul existent între un băiat prim-născut și o fată în situația de a doua născută.

„Comportamentul la școală“.

Ni-l putem imagina cu ușurință. Dacă acest băiat ar fi capabil, într-un fel oarecare, de un bun randament școlar, ar putea scăpa cumva destinului său caracterologic². Cum nu a scăpat, putem trage cu certitudine concluzia că este un elev cu o situație din cele mai proaste la învățătură, situat în coada clasei. Să vedem ce spune referatul:

„Copilul vine la școală murdar, nespălat, cu chica vânvoi, în zdrențe“.

În ceea ce privește hainele flendurite, poate că nu el poartă răspunderea, dar în celelalte privințe sunt înclinat să cred că sora sa se va prezenta altfel când va împlini șase ani. La șase ani s-ar cuveni să te speli și să te piepteni singur.

„Nu stă o clipă locului“.

Să nu ai astâmpăr la școală este o crimă. La școală trebuie să stai în banca ta. Acela care nu o face dovedește prin conduita sa că nu dorește să frecventeze școala. Faptul de a sta în bancă, la școală, are o altă semnificație decât aiurea, în viață: la școală este vorba de o funcție socială. Este atitudinea prin care se exprimă legătura socială a unui copil cu școala. Așadar, aflând că nu poate sta liniștit în banca lui, putem deduce că este lipsit de sentimentul de comuniune socială, că nu-l interesează institutorul, elevii și, în general, școala și problemele ei. Ce face el în cazul acesta? Cu oarecare perspicacitate, cred că putem ghici.

„Se plimbă prin clasă, în timpul lecției îl apucă cântatul și maimuțărește răspunsurile date de camarazii săi“.

Nu echivalează acest comportament cu o fugă de la școală? Dar să o ștergi de la școală nu-i chiar ușor, existând unele riscuri. Se va trimite o înștiințare părinților și toate forțele poliției și jandarmeriei vor interveni ca să-l readucă la școală. Nu poți scăpa de asta. Dar poți

împinge lucrurile până într-acolo încât să fii exmatriculat. Din acel moment nu mai riști nimic.

„Caută gâlceavă colegului de bancă, celorlalți colegi“.

În felul acesta manifestă o lipsă de interes pentru semenii săi. De altfel, iată ce putem citi în referat:

„Îi îmbrânțește pe toți cei care îi stau în cale și se bucură nespus când vreunul dintre camarazii săi cade“.

Și în acest caz lipsa de interes pentru semenii este manifestă. Avem dreptul să ne putem întreba: ce se va întâmpla atunci când băiatul acesta va depăși vârsta de zece sau douăzeci de ani? La școală a trăit experiențe din cele mai amare; la cerșit, de asemenea; acasă nu are nici o mulțumire. Unde vor duce toate acestea, mai târziu? Cred că nu e greu de ghicit. Sentimentul de comuniune socială îi lipsește în așa măsură, încât nu-i rămâne să urmeze decât o singură cale, dat fiind că dispune de o anumită energie — se bucură de răul altora, ba chiar încearcă să-i pună în încurcătură pe ceilalți: este calea crimei, a fărâdelegilor.

„Nu de mult, era cât pe ce să strivească degetele unui coleg. Folosește în mod obișnuit expresii vulgare. De altfel e un băiat isteț, poate răspunde cum se cuvine la întrebări și este foarte bun la aritmetică“.

Acest din urmă aspect nu trebuie să ne mire. Este de înțeles că băiatul acesta a fost mereu nevoit să calculeze, fie banii ce-i ieșeau de pe urma cerșitului, fie prețul alimentelor, al lucrurilor de care avea în general nevoie. Este greu să vorbești aici de un talent înăscut pentru calcul; el pur și simplu a beneficiat de un bun antrenament în această privință.

„Dar exercițiile lui de scris lasă în mod special de dorit, când catadicsește să scrie“.

În legătură cu aceasta, aș încerca să cercetez bine cum stau lucrurile: dacă nu cumva avem de-a face cu un copil stângaci. Atât de ager la minte și de dibaci, să nu fie el, într-adevăr, capabil să reușească în toate? Fie-ne permis să presupunem că, pe lângă celelalte necazuri, el are de suferit povara unei mâini drepte funcțional insuficientă.

„În materie de desen, nu a depășit stadiul mazăgălelilor“.

Aceasta pledează în favoarea ipotezei unui copil stângaci. Încă o remarcă, semnificativă, pe cât se poate:

„Copilul este de altă naționalitate, ceea ce îi interzice intrarea într-o școală de stat“.

El este aproape de atingerea scopului său: acela de a se vedea exmatriculat. Institutorul se lasă prins în jocul copilului, îndeplinindu-i dorința. Fiind din nefericire de naționalitate cehă, nu avem idee în ce instituție l-am putea plasa. Ar fi bine dacă ar fi crescut într-o instituție de stat, dar nu este chiar atât de sigur că s-ar găsi acolo cineva capabil să înțeleagă cazul. Deși de 25 de ani noi ne străduim să explicităm raporturile din prima copilărie și importanța lor pentru dezvoltarea în viitor a ființei umane, nici o instituție nu a luat în considerație aceste date. Dacă acest băiat trăiește cu sentimentul care a fost generat în el de experiențele sale existențiale: totdeauna voi avea de-a face cu vreunul care să mă depășească, niciodată nu voi fi bun de ceva, trebuie să mă strecor cum voi putea, nu se poate să nu încerc să mă sustrag cerințelor vieții prin vicleșuguri nemiloase, — atunci el va intra în respectiva instituție cu aceeași atitudine automatizată și în scurt timp va reîncepe acolo același joc ca mai înainte. Va fi la fel de descurajat, neașteptându-se să găsească o situație plăcută, ca de exemplu aceea de a fi premiat. Ar vrea totuși să fie cel dintâi, ar vrea ca toți să-l admire, dorește cu ardoare să se afle în centrul atenției. Într-un fel a și ajuns la aceasta: întreaga clasă se ocupă de dânsul; a devenit, efectiv, cel mai important personaj. Ceea ce nu a putut realiza acasă — unde sora este personajul cel mai important —, a obținut la școală. A obținut lucrul acesta cu ajutorul unui subterfugiu, prin aceea că activitatea lui s-a canalizat într-un sens inutil, prin faptul că și-a fixat un scop fictiv al superiorității personale și că urmărește acest scop. În prezent, statul în întregul lui are a se preocupa ce este de făcut cu dânsul. Reușita nu este mică. Dacă băiatul ar catadicsi să mediteze asupra a ceea ce se întâmplă, el și-ar putea spune: dacă aș fi stat liniștit în banca mea și dacă noaptea aș fi primit, fără a crăcni, pumnii tatălui meu, cine s-ar fi ocupat de mine? Până la un anumit punct băiatul are dreptate. Nu putem tăgădui faptul acesta și nu trebuie să-l uităm în momentul în care ne pregătim să facem ceva pentru dânsul. Educatorul nu va izbuti nici el să facă să dispară de la acest băiat tendința de a se pune în valoare, cum nici o altă școală de psihologie nu izbutește. Copilul vrea să fie apreciat, iar tendința aceasta nu se lasă înăbușită. Trebuie să-i oferim un drum spre latura utilă a vieții. Trebuie să-i fortificăm curajul, în așa fel încât el să se creadă capabil de a reuși

ceva folositor în viață. Nefericirea lui constă în aceea că se crede absolut incapabil. Un adept al școlii freudiene ar putea spune: avem de-a face cu instincte atavice ale colectivității primordiale, băiatul dorind să-și ucidă tatăl. Cum nu se crede în stare să o facă, îl înfruntă pe institutor. Acesta își va face atâta sânge rău încât va contracta o boală gravă și poate va da ortul popii, caz în care băiatul își va fi atins scopul. Dar lucrurile nu stau așa. Avem aici de-a face cu consecințele, nu cu începutul. Este în afară de orice îndoială că băiatul s-ar fi bucurat să joace un rol identic cu acela jucat de sora sa, dar calea i-a fost barată. Nu este un băiat rău, ci unul bun, ca toți copiii la venirea lor pe lume. A fost împiedicat să-și dezvolte sentimentul de comuniune socială, pentru că nu s-a găsit nimeni care să-l trezească în el. Care este persoana cea mai nimerită în acest scop? Mama. Am aflat: băiatul a stat mai întâi la spital, apoi la o pensiune, înainte de a fi ajuns în mijlocul alor săi; copil ilegal. Doi ani mai târziu a venit pe lume o soră, preferata tatălui. Cine ar fi trebuit să-l învețe pe copil că pe lume există și alte ființe care sunt semenii noștri? Noi nu avem nici o îndoială asupra faptului că el era capabil să îndeplinească rolul unei ființe socialmente utile. Ar fi trebuit să întâlnească pe cineva care să-i fi deschis ochii asupra acestei realități. Nu este o sarcină ușoară, dar realizabilă. Este vorba de exercitarea funcției primordiale care îi revine în mod normal mamei, funcție pe care până în prezent nimeni nu a îndeplinit-o față de el. Trebuie ca cineva s-o înlocuiască pe mamă în această privință, ca o persoană să-i dea impresia că este aproapele său, în care poate să aibă încredere. Lucrul acesta o dată admis, va trebui asumată cea de-a doua funcție a mamei, care constă în lărgirea sentimentului de comuniune socială trezit și în dirijarea interesului copilului față de alte persoane. În primul rând spre tată, despre care am aflat că s-a dovedit inapt să dezvolte sentimentul de comuniune socială, apoi către surori, care nici ele nu au fost în stare să-l ajute. Artă noastră constă în a înlocui mama în realizarea celei de-a doua funcții pe care o are.

Nu cred că un gânditor ne-ar putea reproșa că încercăm să „ghicim” și că în arta ghicitului am atins o anumită dexteritate. În realitate consider ca pe o datorie de prim ordin a elevilor mei exersarea în arta prezicerii. Evident, nu este de comparat divinația noastră cu aceea pe care o practică ocazional unii, prea puțin versați în arta psihologiei individuale, care își imaginează că pronunțând termeni ca

„sentiment de comuniune socială” și „supracompensare”, ori „unitatea personalității”, au prezis ceva în sensul dat de noi acestei noțiuni. Nu a văzut decât clavirul, fără a cunoaște ceva din arta de a cânta la el.

Toate marile progrese ale științei s-au realizat datorită prezicerii. Dacă cineva asociază cu mare greutate un semn cu un altul și se abține de la orice act creator, aceasta nu este nimic altceva decât o experiență sterilă. Ceea ce unii numesc „intuiție” poate că nu este nimic altceva decât prezicere. Oricine a făcut studii medicale nu ar trebui să se îndoiască de faptul că arta diagnosticului este în realitate divinație — exact ca în psihologia individuală —, evident bazată pe o bogată experiență, legată de o înțelegere a regulilor vieții omenești.

Pe temeiul experienței noastre, avem posibilitatea să susținem că suntem capabili să tragem concluzii cu privire la structura ansamblului; că putem deduce stilul de viață pornind de la amprentele lăsate de pași. Nu suntem infatuați în așa măsură încât să tragem concluzii ferme pornind de la câteva cuvinte izolate, dar ulterior vom putea găsi confirmarea tezei noastre sau, dimpotrivă, ne vom vedea obligați să procedăm la corectări. Primul mod de a proceda este propriu expertului în materie de psihologie individuală, pe când al doilea mod este propriu debutantului.

Servindu-ne de referate, cercetăm până unde poate merge înțelegerea de către noi a acestor copii. Istorisirile sunt lacunare, pentru că cei care le redactează nu știu cu exactitate ceea ce ne interesează. În asemenea cazuri dificultatea este mai mare decât atunci când avem copilul în fața ochilor, adus de părinții care ne pot da informații în legătură și cu alte particularități. În aceste cazuri avem posibilitatea de a ne concentra întrebările asupra aspectelor care ne interesează; anume: în ce împrejurare dificilă și-au făcut apariția defectele de caracter ale băiatului și, în al doilea rând, ce particularități prezenta copilul mai înainte? Putem ajunge, cu o certitudine suficient de mare, la concluzia că avem de-a face cu un copil care nu a fost îndeștul pregătit să facă față problemelor vieții. Bagajul ereditar al copilului nu prezintă importanță pentru noi. Factorul ereditar nu se exteriorizează dacă nu găsește la copil pregătit terenul social. Atunci când soluționarea uneia din problemele copilului reclamă sentimentul de comuniune socială, constatăm o ezitare caracteristică. Iată-ne pe un teren solid; nu ne rămâne altceva de făcut decât să vedem cauza pentru care sentimentul de

comuniune socială nu s-a dezvoltat în mod normal. Nu vom întâlni extravagani, copii-problemă, nevrotici, alcoolici, perversi sexual, criminali sau candidați la sinucidere la care să nu fie cu puțință să demonstrăm cu deplină certitudine că ei nu dau îndărăt din fața soluționării problemelor vieții decât pentru că nu au fost corect educați în sensul sentimentului de comuniune socială. Este un punct de vedere ce trebuie reținut. Aici stă deosebirea fundamentală dintre noi și alte școli psihologice.

Mezinul angajat în luptă

„O fetiță în vârstă de patru ani. Nu este copil unic, ci o mezină“.

Cunoaștem îndeajuns caracteristicile mezinului. Voi repeta, totuși, că, dată fiind poziția sa în familie, mezinul are tendința permanentă de a-și urmări înaintașul și, dacă poate, să-l depășească. Încă de la început are un sentiment de inferioritate foarte pronunțat și, fie și din această cauză, va avea dificultăți în reglarea cursei sale în societate. Înclinația sa cea mai puternică va fi aceea de a neglija societatea, în beneficiul unei superiorități personale. Aceasta nu reprezintă încă un eșec. Dacă speranța nu-i este înșelată, copilul își poate păstra echilibrul. Pierzându-și speranța, devine adversarul celorlalți. Va căuta calea cea mai lesnicioasă, folosind subterfugiile; va avea în viață înfățișarea celui torturat de acea pizmă proprie clasei nevoiașе. În cazul în care simțul autocritic este insuficient, iar subiectul nu a sesizat în întregime importanța societății, vom identifica la dânsul toate particularitățile care se manifestă în astfel de cazuri. Să ne gândim la Iosif cel din Biblie, la basmele în care este vorba de Prâslea și vom înțelege acea experiență seculară potrivit căreia stilul de viață, structura psihică a unui individ sunt influențate de faptul că este mezin. Toți ceilalți factori, luați la un loc, nu au aceeași importanță. El trebuie să-și supună eventualele sale facultăți ereditare rolului de mezin, supunându-se acelei legi care îl guvernează de la începutul existenței sale. Acest dinamism se poate manifesta pe latura utilă a vieții, în cadrul societății, dar și pe latura inutilă, dăunătoare. Pentru mezin ispita va fi mai puternică decât pentru

acela care, pe parcursul primilor patru sau cinci ani de viață, va fi trăit într-un echilibru mai stabil, nerecunoscându-și într-o măsură atât de izbitoare slăbiciunea și micimea.

„Ea își suga degetul mare“.

Când ai patru ani, obișnuința aceasta ar fi trebuit să fie abandonată de mult. Toți copiii pot să-și sugă, de altfel, întâmplător, policele. Constatările pe care le avem de înregistrat sunt, fără îndoială, următoarele: anturajul familial nu a reușit s-o dezobișnuiască pe copilă de neajunsul acesta pe o cale pe care ea să o fi acceptat. Dacă se începe o luptă în acest scop, se va vedea că fetița se angajează să o poarte: cu cât mai mari eforturi vor face părinții să o dezbrace de prostul obicei, cu atât vor reuși mai puțin. Ba chiar ea va încerca într-una să se facă remarcată prin gestul ei. Poate că o anumită senzație de gădilară, care se răspândește pe întreaga suprafață cutanată a copilului, joacă aici un oarecare rol, altfel nefiind de înțeles de ce duce și alte obiecte la gură.

Copiii care își sug degetul mare de la mână exprimă prin acest gest tendința lor belicoasă. Cu atât mai sigur putem face afirmația că gestul respectiv nu reprezintă singurul mijloc de care se servesc copiii pentru a-și exprima atitudinea belicoasă. Dacă părinții îi cer copilului să-și formeze deprinderi de igienă, veți constata că, în cazul în care nu s-a putut realiza un climat armonios între părinți și copil, acesta se va apuca să-și sugă policele. Orice copil poate fi determinat să-și manifeste în felul acesta opoziția. Dacă părinții se interesează în mod deosebit de faptul ca micuțul să mănânce tot ce i se dă, acesta va și găsi un motiv de luptă. Dacă părinții țin ca el să stea cu regularitate pe oliță, veți constata că se vor ivi cu aceeași regularitate dificultăți legate de acest fapt. Este una din cauzele pentru care anumite purtări rele ale copiilor persistă. La fel stau lucrurile în ceea ce privește masturbarea. Cazurile în care masturbarea persistă la copii semnifică întotdeauna înclinația lor pentru luptă. O altă cauză, poate chiar mai puternică, se află în mod sigur în raport cu circumstanțele invocate mai sus. Dacă un copil a fost lipsit de o situație avantajoasă, el va încerca prin toate mijloacele să redobândească acea situație, care îi îngăduise să se afle în centrul atenției. Experiența le arată că anumite deprinderi rele atrag în mod deosebit atenția părinților. Când un copil a observat lucrul acesta, va fi foarte greu să-l dezobișnuiești de un defect care, potrivit experienței sale personale, s-a dovedit avantajos pentru dânsul. În tendința sa de a atrage

atenția alor săi, copilul merge până la a accepta pedepsele, numai să aibă în continuare sentimentul că el este buricul pământului. Îndrăznim să presupunem că sugerea policelui este consecința unei lupte declanșate de copil împotriva părinților. Luptă determinată probabil de faptul că a fost lipsit de o situație agreabilă și că el vrea să recâștige cu orice preț acea situație. Evident că trebuie să așteptăm ca această ipoteză să fie confirmată. Deocamdată, însă, o vom admite cu titlul de *ipoteză de lucru*. Nu uit faptul că există și alte concepții referitoare la această meteahnă. Freudismul, bunăoară, o consideră ca pe un demers sexual. Faptul de a-și suga policele și de a se masturba constituie pentru copil un mijloc adecvat, care lui i se pare mai indicat decât alte mijloace. Doctorul Lévy, medic din New York, a adunat unele date în legătură cu aceasta, dar nu a putut descoperi nici cea mai mică urmă de excitație sexuală. El susține că avem de-a face cu copii care au obținut laptele matern fără efort, că acești copii nu au supt, deoarece laptele pur și simplu li se scurgea în gură; drept urmare, aparatul lor de supt nu a funcționat, iar acum ei încearcă să-l pună în funcțiune și de aceea își sug policele. Este greu de înțeles de ce acești copii nu-și pun altfel în funcțiune aparatul de supt, sugându-și bunăoară buzele și nu degetul mare. Va trebui să așteptăm rezultate mai exacte ale observației, intrarea în joc a multor altor elemente. În urma unor cercetări mai ample, experiența ne-a dovedit că sunt posibile și alte explicații. În ce ne privește, rămânem la concepția psihologiei individuale, anume că respectivul copil este în toiul luptei și că vrea să se situeze în centrul atenției celor din juru-i. Dacă reușim să confirmăm această aserțiune, vom demonstra că, dintr-o singură lovitură, psihologia individuală a pătruns o mare parte din structura psihică a individului. În caz de neconfirmare, va trebui să ne corectăm concepția.

„Ea își suga policele în pofida tuturor măsurilor luate“.

Dacă într-adevăr așa stau lucrurile, specialistul va putea să emită ipoteza că este vorba de un copil *angajat în luptă*. Ar mai putea să existe totuși o îndoială. Probabil că o face din alte motive, pur și simplu *luptând* pentru acea plăcere de a-și suga degetul; în afară de orice îndoială este însă faptul că avem de-a face cu un copil *angajat în luptă*. Iar adevărul concepției noastre nu este de confirmat pe terenul acestei metehne. Adevărul trebuie să reiasă din ansamblul vieții copilului, care

ne arată că avem de-a face cu un copil angajat într-o luptă, a cărui atitudine ostilă este exprimată în fiecare din gesturile sale.

„În majoritatea cazurilor, îndeosebi când este contrazisă, își vâră degetul în gură“.

După câte înțelegem, fetița este în stare să facă și opoziție, dar care, după cum se vede, nu constă în mare lucru. Este de remarcant cu deosebire faptul că atunci când se află în opoziție își vâră ea degetul în gură. Pentru observatorul imparțial aceasta înseamnă o confirmare a ideilor noastre și dezmințirea altor concepții.

„La o cât de mică enervare, vomită“.

Am făcut cunoștință cu aceste vomismente în cazul copiilor care au căpătat o mare dexteritate în refuzarea hranei care li se oferă. Am putea admite că fetița în chestiune prezintă vreo tulburare³ a aparatului digestiv, ceea ce explică ușurința cu care ea vomită. Aceasta ne arată în ce măsură întregul dinamism psihic a fost antrenat în această atitudine belicoasă. Fetița noastră dispune de mijloace *ofensive*. Voma este unul dintre acestea. Dacă fetița ar trăi însingurată, nebizuindu-se decât pe ea însăși, călăuzită de foame și nevoia de iubire, nu am putea înțelege de ce vomită atunci când *ceva nu-i convine*. Relația cu societatea transpare aici cu claritate: când fetița nu joacă rolul principal, ea se enervează, începând să vomite, ca și cum ar vrea să-i acuze pe ceilalți și să se răzbune pe dânsii. O astfel de atitudine reprezintă un *raport social* și nu înseamnă altceva decât lupta copilului pentru recunoașterea valorii lui.

„Adesea refuză să mănânce“.

Fetița vomitând cu ușurință, faptul nu-i poate lăsa indiferenți pe părinți.

„... când este să facă baie, orice intervenție a părinților care nu-i convine o pune pe fetiță într-o stare de enervare excesivă: urlă, se zbate, îi respinge pe cei care încearcă să o calmeze“.

Este un luptător de prima mână. Dacă ne-am fi îndoit că așa stau lucrurile și am fi crezut că este mână în actele ei de foame sau de trebuința de afecțiune, de „instinctele“ ei, atunci când urlă și se zbate, ne-am fi mulțumit cu explicații superficiale.

„În ce mă privește, am încercat să o calmez pe copilă povestindu-i un basm“.

O încercare de a capta interesul copilei. Știm în ce categorie este de clasat această încercare. Ea este generată de cea de-a doua funcție a

mamei, aceea de a-l determina pe copil să colaboreze, să se joace *cu* ceilalți. Dacă subliniez cuvântul „cu“, până și cel mai puțin clarvăzător dintre cititori ar trebui să înțeleagă că aceasta reprezintă o încercare de a-l orienta pe copil spre societate, funcție care a fost deteriorată.

„Nu m-am adresat direct fetei“.

Este o stratagemă la care recurgem adesea. O facem cu luare aminte, deoarece copilul, dată fiind atitudinea sa belicoasă, nu mai reacționează în mod obiectiv, ci subiectiv. Dacă ar fi să i ne adresăm direct, ar trece în defensivă.

„Basmul i-l povesteam surorii ei, o fetiță în vârstă de șase ani și jumătate“.

Este vorba de o fetiță cu o purtare ireproșabilă. Putem presupune că ea a reușit să se adapteze și că, datorită acestui fapt, este mai apreciată; ar putea să o eclipseze pe sora sa mai mică, atunci când aceasta din urmă încearcă să o descumpănească. Viclesugul de a se adresa surorii mai mari este bine ales, deoarece sora cea mică încearcă să o egaleze în toate privințele pe înaintașa ei.

„Fetița, enervată, asculta totuși cu atenție“.

Avem impresia că sesiza cu inteligență conținutul basmului. Suntem îndreptățiți să presupunem că fetița nu voia să scape nimic din ceea ce poseda sora ei. Și ea avea nevoie de basme, de povești. Situația aceasta nu este deloc rară la copiii angajați în luptă.

„Ea s-a potolit încetul cu încetul și în cele din urmă s-a arătat profund interesată de poveste“.

Cura nu este terminată. Fetița trebuie adaptată la societatea ale cărei legi clare, tradiționale, ea le lezează. Este necesar să-i întărim sentimentul de comuniune socială, ceea ce putem realiza pe mai multe căi. Dar nu trebuie să pierdem din vedere scopul: să-l facem pe copil să priceapă că i-am pătruns mobilurile și că-l eliberăm de sentimentul său de inferioritate. Acești copii își manifestă adesea sentimentele într-un mod ridicol: „Dacă sunt mâhnită, este pentru că nu voi avea niciodată aceeași vârstă ca sora mea mai mare“. Ei părăsesc terenul colaborării și al jocului colectiv și tind, pe căi personale, să devină punctul de polarizare a atenției anturajului. Ceea ce are aici importanță este relația individ-societate. În cazul discutat s-a păcătuț prin lipsa de acuratețe pedagogică, prin deficitele educaționale. Cred că problema hrănirii copilului se situează aici pe primul plan: s-a pus un prea mare accent pe

problema alimentației. Îi sfătuiesc pe părinți să nu-i facă pe copii să vadă ce importanță acordă ei acestei probleme. Ori de câte ori copiii se angajează în luptă, atacurile lor vor avea astfel ținte descoperite.

Un al doilea caz: „Copil unic la părinți, blazat. Băiețel de trei anișori. În primii ani după nașterea acestui copil părinții s-au aflat într-o stare pecuniară deosebit de grea. Ei nu-i puteau oferi copilului nici măcar strictul necesar“.

Condițiile sociale intervin aici într-un mod supărător. Copilul poate că nu suferă prea mult din cauza aceasta, dat fiind că niciodată nu s-a aflat în altă situație. Dar viața grea trebuie să-i fi pus probleme. Se adaugă la aceasta faptul că părinții poate s-au plâns, în prezența copilului, de situația lor mizerabilă, trezind astfel în el o perspectivă sumbră cu privire la viitor.

„În timpul ultimelor luni, condițiile de viață ale părinților s-au ameliorat considerabil...“

O situație nouă pentru dânsul!

„...și, în consecință, ei voiau să-și scoată dintr-o dată pârlleala“.

Aceasta ar putea să spună că își copleșesc copilul cu tot soiul de cadouri, de jucării, de zaharicale etc. Respingem ca nerecomandabilă o astfel de metodă de educație.

„Părinții îi aduc copilului jucării peste jucării; el nu manifestă interes pentru ele și, în general, toate aceste lucruri îl lasă rece“.

Se poate presupune că, prin exces de jucării și de acadele, interesul copilului a scăzut și că el a ajuns la blazare, crezând că totul i se cuvine. Se poate întâmpla ca asemenea copii să prefere să-și fabrice ei înșiși jucăriile, să-și confecționeze păpușile, chiar dacă sunt foarte simple. Aceste jucării îi interesează adesea mai mult decât cele mai frumoase jucării din comerț. Este o educație care îi îndepărtează pe copii de societate, căreia nu-i consacră nici un efort, trăind într-o lume aflată în contradicție cu a noastră. Din această lipsă de interes, pe care ei o manifestă, rezultă în chip automat faptul că un asemenea copil nici nu vrea să audă a i se vorbi de ceva și că probabil va evolua într-un anturaj mai restrâns, favorizat în acest sens de atitudinea părinților săi. Nu va desfășura nici o activitate, dat fiind faptul că nu s-a exersat în această direcție.

„Mama socoate că băiatul este sensibil, pe când eu susțin că este apatic“.

Acceptăm această a doua caracterizare.

„Preferă să se joace singur, iar dacă este dus în mijlocul altor copii, se arată fie iritat, fie servil“.

Pur și simplu nu este obișnuit cu această nouă situație, care i se pare greu de acceptat, — de unde iritarea sa. Servilitatea își găsește poate explicația în faptul că nu se crede capabil de inițiativă.

„Învins în joc, el se refugiază imediat în poala mamei sale“.

Nu rezistă când este pus la încercare, ca urmare a unei greșeli de educație. Printr-o suită de eșecuri, copilul acesta este smuls din angrenajul societății. Toate situațiile el le resimte ca fiind dificile; copilul a fost crescut în spiritul lipsei de inițiativă, a fost modelat pentru situații în care totul se obține fără efort, ca într-o țară unde curge lapte și miere. Eroarea acestei educații este că le barează copiilor drumul spre societate. Tratamentul ar consta în trezirea, la copil, a interesului pentru semenii săi, pentru cerințele vieții; cu alte cuvinte, copilul trebuie eliberat de sentimentul său de inferioritate și saturat de un optimism activ, care să-l facă să înțeleagă că este capabil să rezolve toate problemele cu care se confruntă.

Lupta primului-născut pentru drepturile sale ereditare

„Băiat în vârstă de cinci ani, primul-născut într-o familie cu mai mulți copii“.

Suntem obișnuiți ca la primii-născuți să întâlnim o atitudine care traduce teama lor de a nu fi privați de situația pe care o dețin. Primul-născut are o comprehensiune deosebită în ceea ce privește condițiile puterii, ceea ce îl determină să o considere ca fiind lucrul cel mai de preț al vieții și să încerce mereu să pună mâna pe ea. Rar veți întâlni un om atât de preocupat de reglementarea existenței, cum este primul-născut. Secundul⁴ este inamicul jurat al regulilor și principiilor, un adversar al puterii instalate, pe care are tendința să o atace. Nu va crede prea mult în puterea magică a regulilor și legilor naturii. În toate circumstanțele va avea tendința de a demonstra că nu există reguli fixate o dată pentru

totdeauna. În consecință, putem presupune că băiețelul nostru are, într-o bună măsură, simțul puterii și că, măcinat de o anumită îngrijorare, de teama de a nu se vedea decăzut din drepturi, va încerca să rămână stăpân pe putere sau să o recucerească. Din momentul în care și-a pierdut orice speranță de a o recuceri, chiar dacă în aparență atitudinile lui se modifică, structura rămâne aceeași. Acela care își exprimă regretul și deznădejdea de a nu mai obține vreodată puterea este același tip de om, dar care are mai puțin curaj. Să vedem care din cele două aspecte îl caracterizează pe băiatul despre care discutăm. Ambele aspecte, de altfel, au în comun faptul că traduc dorința puternică de a se regăsi la înălțimea situației de prim-născut.

Vom afla despre acest băiat că el vrea întotdeauna să o facă pe adultul, că îl preocupă în permanență să apară în fața surorii sale, a doua născută, drept un model. Atitudine care concordă cu concepția noastră.

„Din toate punctele de vedere, copilul se încadrează în categoria de copii normali pe plan intelectual, manifestând o largă sferă de interese și dispunând de o extraordinară energie“.

Să nu pierdem din vedere faptul că acest copil se află într-o stare de permanentă tensiune spre a-și păstra poziția de comandă, spre a rămâne la cârmă, ceea ce poate să pară semnul unei voințe extrem de puternice. Nu suntem siguri, însă, că un băiețel în vârstă de cinci ani merită acest atribut de voință puternică.

„El ar fi capabil să-l doboare pe copil și să sfărâme piese de mobilier, fie și lucruri de preț, pe scurt, tot ce ar putea să-i bareze calea“.

Această atitudine trebuie raportată la evenimente în legătură cu care copilul voia să demonstreze că el ținea să se mențină la cârmă, dovedindu-ne că sentimentul său de comuniune socială a avut de suferit. Avem aici mai puțin de-a face cu acea „foame“ și cu acea „sete de iubire“, cât cu căutarea puterii. Nu suferă de pe urma excitațiilor sau impresiilor refulate, ci pur și simplu dezvoltarea sentimentului său de comuniune socială a fost obstacولاتă. Această exagerată căutare a puterii este cu atât mai de înțeles cu cât nu crede deloc în el însuși, iar, pe de altă parte, are o soră care îi calcă pe urme. După cum știm, în rivalitatea dintre frate și soră, aceasta din urmă este favorizată, pentru că se dezvoltă mai rapid decât băiatul, așa încât acesta va avea de furcă dacă vrea să-și mențină poziția în fața surorii, cea de-a doua născută. Au intrat în joc și alte circumstanțe, deoarece singur acest fapt nu ar fi fost determinant, atâta vreme cât băiatul nu și-a pierdut speranța de a

triumfa asupra surorii. Dacă e disperat, va încerca calea vicleșugului. Primul-născut a fost la un moment dat copil unic. Mai târziu a pierdut această poziție, fără ca schimbarea de situație să fi fost pregătită dintr-o perspectivă socială.

„Tatăl său mi-a relatat că copilul a fost tratat cu severitate la un moment dat“.

Nu știm de către cine a fost tratat cu severitate; probabil de către tată. Aceasta ar arăta că el este pornit împotriva tatălui și că își va dirija atacurile împotriva-i.

„Tatăl susține că, drept urmare a unei dezvoltări intelectuale și fizice sănătoase, băiatul are un surplus de energie“.

Este vorba de dorința stimulatorie a puterii, de care tatăl nu are cunoștință.

„Și că de aceea el are excесе de exuberanță. Până în prezent copilul nu a avut nici una dintre bolile pe care le fac copiii“.

S-ar spune că tatăl crede în influența deosebită a acestor boli asupra dezvoltării caracterului.

„După părerea mea, spre deosebire de copiii «inferiori», acesta trebuie considerat ambițios“.

Dacă, dimpotrivă, copilul s-ar simți sigur pe dânsul, el nu ar face asemenea eforturi. Nu este „inferior“, ci victima unui „sentiment de inferioritate“.

„I se prezintă întotdeauna tatăl drept model, acesta fiind un bărbat dotat și atrăgător“.

Tatăl pare să fie acela care dă tonul, ceea ce îl crispează și mai mult pe băiețel.

„I se insuflă copilului ideea că va ajunge să egaleze personalitatea tatălui“.

Nu ni se pare un lucru greu de făcut, dar asta pare să-l înspăimânte pe copil.

„Tatăl este inginer și se distinge prin talent la desen și pictură“.

Oferindu-se ca modele copiilor lor, mulți părinți cred că în felul acesta favorizează dezvoltarea judecății și acțiunii independente a acestora.

Se pune aici și problema de a stabili în ce grad s-a dezvoltat sentimentul de comuniune socială al copilului. Toate celelalte cauze dispar, ca fiind secundare. Acest sentiment nu are nimic de-a face cu științele naturale, cu „foamea“ și „iubirea“. Important este aici scopul

de a se pune în valoare și tocmai acesta determină gradul sentimentului de comuniune socială.

Aș dori să adaug aici câteva observații în legătură cu o obiecție a educatorului:

„Așadar, cine este răspunzător de faptul că un puștiulică în vârstă de cinci ani se enervează din te miri ce? Cui să-i atribuim responsabilitatea acelor crize gastrice nervoase de care suferă o fetiță în vârstă de cinci ani? Am observat că în majoritatea cazurilor părinții înșiși își maltratează copiii, nu chiar prin acte de brutalitate, ci, neexcluzând o tandrețe foarte vie, prin atitudinea lor dezlănătă și inconsecventă. Pe copii nu au dreptul să-i educe decât cei care, în afara cunoștințelor necesare, au o inimă caldă și o profundă comprehensiune socială“.

Mă simt obligat să reduc responsabilitatea părinților. Pentru că dacă, bunăoară, reușim să-i facem pe acești copii să progreseze, cultivându-le într-o mai mare măsură sentimentul de comuniune socială, atunci părinții nu mai au nici o responsabilitate, iar sentimentul nostru de comuniune socială trebuie să se preocupe de descărcarea părinților de aceste dificultăți. În aceasta constă începutul practicii psihologiei individuale, în pofida tuturor rezistențelor. Ne-am spus: nu există instanță capabilă să-i scutească pe părinți de aceste dificultăți. Noi suntem conștienți de faptul că nu putem îndeplini singuri sarcina aceasta, ci pur și simplu dorim să facem un început și să dăm o pildă. Mulți ne-au încurajat să mergem în continuare pe drumul pe care am pornit.

NOTE

¹ Nu este vorba aici de o soartă implacabilă, cum s-ar putea crede luând în considerare accepțiunea comună a termenului, ci de „soarta“ celor care nu au avut norocul să beneficieze de o educație corespunzătoare, optimismul pedagogic al lui Adler fiind neîndoielnic. (Nota trad.)

² Este cunoscut faptul că una din cărțile lui Adler poartă drept moto adagiul lui Herodot: „*Caracterul omului este destinul său*“.(Nota trad.)

³ „*Minderwertigkeit*“, în textul original. (Nota trad.)

⁴ Al doilea născut. (Nota trad.)

IV. O MEZINĂ RĂSFĂȚATĂ

„Fetița este în vârstă de 11 ani; tatăl a ieșit la pensie de la căile ferate, iar mama este casnică. Femeia aceasta a avut 14 copii, din care șapte sunt în viață. Petronella este mezină“.

În ceea ce ne privește, avem o concepție bine definită referitoare la structura caracterologică a mezinului. Cunoașteți cu toții, desigur, din Biblie, istoria lui Iosif, care ar fi dorit ca soarele, luna și stelele să se încline în fața lui și care povestește acel vis al cărui sens este foarte bine înțeles de către frații săi. Ei își leagă fratele într-un sac și îl vând. Legenda aceasta este extrem de instructivă. Mai târziu Iosif devine stâlpul întregii familii și chiar al întregii țări, salvând un întreg popor. Prâslea!¹ Veți constata adesea că, într-un fel sau altul, mezinul devine o personalitate marcantă, fie în sensul bun, fie în cel rău la cuvântului, cumulând bogăție și putere.

Nu cunoaștem nimic precis cu privire la sexul și relațiile celor 14 copii. Putem însă spune că mezinul este adesea deosebit de răsfățat, datorită faptului că părinții se bucură mult de a fi putut procrea, la vârsta lor, acel copil (în afară de cazul că acesta îi contrariază).

Mezinul crește într-o ambianță cu totul deosebită de a celorlalți copii, pentru că el este singurul care nu are succesor. De unde situația sa relativ privilegiată. Cât despre ceilalți, ei trăiesc acea tragedie de a-și vedea locul luat de un alt copil. De o astfel de tragedie mezinul este scutit și faptul se manifestă în atitudinea sa. Mezinul nu simte pe nimeni în spatele său, este în felul acesta asigurat dinspre partea aceasta.

Extragem din chestionar următoarele date:

„Ea are periodic chef de lucru, după care zelul ei scade“.

Ori de câte ori vedeți o astfel de instabilitate în activitatea unui școlar, puteți fi siguri că aveți de-a face cu un copil răsfățat. Un asemenea copil nu face progrese decât în mod condiționat: atunci când nu trebuie să desfășoare eforturi spre a le obține. Dacă atmosfera caldută și agreabilă dispare, randamentul său scade. Dacă un școlar este sau nu un răsfățat, diagnosticul îl putem pune după carnetul său de elev. Ca orice bun medic practician, ne stă în putință să diagnosticăm acest tip de copil.

„Copilul preferă să scrie, să deseneze, precum și lucrul de mână“.

Este un copil al dexterităților manuale. Faptul își poate trage originea dintr-un antrenament manual îndelungat. Dat fiind faptul că din prima copilărie prezintă o tendință de a se ocupa de lucrul manual putem de asemenea conchide că este probabil stângaci, că și-a compensat dificultățile și că și-a antrenat în mod deosebit mâna dreaptă. Dar această a doua ipoteză este de luat în seamă cu circumspecție, fiind lesne de confirmat sau de infirmat.

„Mama ia apărarea conduitei rele a copilei“.

Iată o mamă care ia apărarea copilului, chiar dacă critica are justificare. Intrăm astfel în posesia confirmării că fetița e răsfățată.

„Își distribuie ușor atenția“.

Aceasta ne arată că fetița are o sferă largă de interes, că vede și înțelege totul și că viața o interesează îndeaproape. Este vorba de un copil care nu și-a pierdut curajul, care nu dă înapoi, care nu este închis în sine, ci caută contactul cu lumea exterioară. Identificăm aici o activitate socială care are loc poate pe un teren special, în legătură cu lucruri neimportante, dar baza este dată.

„Ea încearcă să deturneze atenția celorlalți, deranjându-i“.

Se impune să înțelegem că acest copil este mereu preocupat să stingherească procesul de învățământ. Faptul nu ne surprinde, deoarece știm că asemenea copii răsfățați, dispunând de un anumit dinamism, dau curs liber tendinței lor dominante: să procedeze în așa fel încât să ajungă în centrul interesului anturajului; din nefericire, însă, pe latura inutilă a vieții. Fetița noastră, de altfel, va merge destul de departe în acest sens, dat fiind faptul că găsește la mama ei sprijinul de care are nevoie.

„Remarcabilă capacitate de înțelegere“.

Dispare și cea mai mică îndoială în ceea ce privește interesul treaz al fetei. Nu m-ar mira ca, la o examinare a inteligenței, să se constate că nivelul ei intelectual se situează deasupra mediei.

„Observă în mod independent și judicios evenimentele vieții de zi cu zi“.

Se confirmă faptul că fetița dispune de un potențial de activitate care o împinge să se ocupe de toate cele și să ia atitudine rezonabilă în fața anumitor situații.

„Capacitate de reprezentare clară a lucrurilor, copil înzestrat, cu simț critic“.

Nu vrem să spunem că simțul ei critic o ia totdeauna pe căi greșite. Dacă, întâmplător, are dreptate, admitem, cu toate acestea, că fetița are o anumită tendință de a-i depăși pe ceilalți.

„Se apucă cu curaj de orice lucru nou“.

Putem trage concluzia că de îndată ce se apucă de ceva nou înaintea cu hotărâre. O dată în plus, activismul ei iese în evidență. Stilul de viață al acestei copile începe a se contura: avem în fața ochilor imaginea unei fetei întreprinzătoare, interesată de lumea din afara ei și care, cum este cert, are tendința de a se ridica deasupra celorlalți.

Care o fi atitudinea ei în mediul social al școlii, în fața învățătorului?

„Uneori, în activitatea ei, este capricioasă“.

Avem aici confirmarea celor spuse anterior.

„Când se recunoaște că treaba pe care a dus-o la îndeplinire e reușită, se simte extrem de încurajată“.

„Manifestă dorința arzătoare de a fi aprobată, voind să joace un rol important“.

Este din nou un aspect care ne demonstrează curajul ei, spiritul de decizie. Pesemne că la ea acasă nu petrece zile mohorâte, deoarece știm că mama sa îi ia apărarea.

„Îi place să se țină de hotărârea luată“.

Ca toți cei care se simt puternici.

„Ea deturneză asupra-i atenția celorlalți copii, tulburând atmosfera de lucru a clasei“.

Se poate presupune că are de atins un scop, — acela de a se situa în centrul atenției. Aceasta nu-i reușește decât tulburând procesul de învățământ.

„Manifestă tendința de a conduce“.

Mezina — micul Iosif.

„Dar nu prea dispune de calitățile cerute pentru aceasta“.

De ce îi lipsește darul de a conduce? Ceilalți copii i se opun, nu vor să fie în permanență conduși de acest boț de fată. Ea încă nu a ajuns la înțelegerea modului cum pot fi conduși ceilalți. Cu siguranță că într-o zi va izbuti să-și însușească darul de a fi conducător.

„Se exprimă bine și vorbește cu ușurință“.

Cuvântul este și el un mijloc prin care poți atrage atenția celorlalți asupra-ți. Adesea veți remarca la copiii-problemă, la nevrotici sau la alienați această iubire pentru cuvânt; asemenea oameni vorbesc fără încetare.

Observațiile de mai sus provin din perioada vieții de școlărită în cursul primar, pe când cele ce urmează datează din perioada ei ca elevă la școala secundară.

„La început nu s-a făcut remarcată în mod deosebit, dar cu prilejul primei plimbări (o excursie) colegii s-au plâns de bufonerii și de purtări stânjenitoare din partea ei“.

Cu acel prilej ea deja știa ce voia: să-și fixeze un loc al ei. De ce nu s-a făcut remarcată imediat? Faptul acesta pledează în favoarea iscusinței copilului: mai întâi trebuie să vadă cum are de procedat.

„De vreo două-trei săptămâni dă dovadă de un comportament de neîngăduit. Strigă în timpul orelor de clasă, își părăsește mereu locul din bancă, îi înghiontește pe ceilalți și încearcă să-i deranjeze în fel și chip“.

Probabil că această conduită înseamnă că ea avansează în tendința de a-i depăși pe ceilalți. Înțelegem prea bine ce vrea ea să obțină prin aceasta: să-și arate puterea, să ajungă să-i domine pe ceilalți copii.

„Cu ocazia unei compuneri, nici vorbă să se apuce de lucru, iar când i se face observație, ia mâniașă călimara și își toarnă cerneală pe mâini, pur și simplu. Își spală mâinile cu cerneală și murdărește pupitrul“.

Depășește măsura, comportându-se ca un învingător turbat care vrea să demonstreze cu orice preț că el este cel mai tare. Dat fiind faptul

că avem de-a face cu un copil inteligent, putem trage concluzia că nu se simte în largul său la școală și că va trebui să facem ceva mai mult pentru această fetiță. Atitudinea adoptată ne arată că ea și-a pierdut speranța de a putea juca un rol important în școală.

„Este chemată mama, care, furioasă, își pierde orice control, o trage pe fată de păr, o pălmuește prostește și îi răsucesce brațele“.

Până și mama și-a pierdut cumpătul. Trebuie să spunem că nu este cea mai nimerită metodă de a pedepsi ultima ispravă a fetei, exteriorizarea dinamismului copilului. De-acum încolo ea se va bucura numai dacă va reuși să-i scoată din sărite pe mamă și pe profesor. Am citit nu demult un pasaj, într-o biografie a lui Rosegger, unde autorul povestește că trăia o bucurie imensă când, copil fiind, își putea aduce tatăl în așa hal de mânie încât acesta îl bătea. Mai târziu, înțelegând că tatăl său îl iubește, și-a schimbat atitudinea. Copilul voia să se asigure că este iubit și că se poate avea încredere într-însul. Când această certitudine îi lipsește face și pe dracu-n patru să irite pe cineva, să-l scoată din răbdări, până ajunge la rezultatul urmărit. Aceasta îi stimulează forța proprie.

„Directoarea și-a dat toată osteneala să o calmeze pe mamă și a dus imediat copilul în clasă. Fata nu a plâns, nu a țipat, avea o atitudine dâră“.

Vedeți, prin urmare, ce demonstrație îi face ea mamei: „Tu ești prea slabă; sunt mai tare decât tine!“

„Abia a plecat mama și eleva este trimisă la directoare, deoarece face cu neputință desfășurarea lecției“.

Prin aceasta, fata arată că nimic nu o impresionează, că „nimeni și nimic nu o poate influența“. Într-un anumit sens, fetița aceasta merită admirația noastră — ea are un temperament deosebit de puternic. Dacă am putea canaliza această putere extraordinară într-un sens folositor, am face ceva bun.

„Directoarea îi vorbește cu bunăvoință și copilul promite să asculte, dar în același timp nu are deloc intenția de a-și ține promisiunea“.

Fata își dă seama că directoarea se interesează de dânsa cu simpatie. Ea ar vrea să-i facă neapărat pe plac directoarei și să fie ascultătoare, dar de îndată ce se găsește în clasă intră în joc mecanismul stilului ei de viață. Unii autori înclină să creadă că aici este vorba de

ambivalență², pe de o parte copilul arătându-se serviabil, iar pe de altă parte nesupus. Nu trebuie să ne reprezentăm psihicul omenesc într-o manieră atât de automată. Evident, acest stil de viață mecanizat funcționează potrivit unei scheme, dar într-un mod care variază în concordanță cu situația. Când se află în fața directoarei, ea are impresia că este vorba de o persoană pe care a cucerit-o, pe când în clasă nu mai are aceeași impresie.

„Directoarea îi dă o sarcină de încredere, aceea de a pune la zi calendarul cu file volante“.

Este unul din mijloacele prin care poți să calmezi un astfel de copil, mijloc care are o semnificație mai profundă: acela de a acționa asupra copiilor aflați în căutarea superiorității. Încredințarea unei funcții de încredere îi poate liniști. Dar eleva noastră voia mai mult, voia să fie mai presus decât ceilalți copii și nu este de crezut că se va potoli cu totul.

„Profesoara intră în clasă. Fata face observația că are niște bigudiuri nemaipomenite. Unde s-ar putea cumpăra asemenea bigudiuri?“

Aceasta înseamnă exprimarea unei ostilități fățișe. E vădit faptul că eleva se află într-o stare de luptă deschisă cu acea profesoară. Numai o inamică declarată poate vorbi în felul acesta.

„Copiii din această clasă, evident, sunt prea fragezi ca să nu se amuze la asemenea remarci. Dezordinea continuă. La început se putea crede că fata pur și simplu voia s-o sâcăie pe acea profesoară, dar mai târziu le-a venit rândul și celorlalte“.

Ca și primei profesoare, poate că și celorlalte le era imposibil să facă pe placul elevei și s-o pună din capul locului în fruntea clasei. Pe de altă parte, vedem că nu vom reuși să-l îndreptăm pe acest copil dacă nu ghicim numaidecât ce dorește. Ne va antrena în aceeași luptă în care i-a antrenat pe ceilalți. Ar fi o greșeală să ne apucăm să-i reproșăm defectele. Trebuie să inițiem o conversație cu dânsa, vorbindu-i de calitățile pe care le are. Felul de a o face depinde de individualitatea pedagogului.

„Pe parcursul a două lecții de științe naturale, directoarea a trebuit să stea în clasă, pentru a se putea desfășura procesul de învățământ“.

Puterea fetei noastre nu este suficient de mare ca să se măsoare în luptă cu directoarea; de altfel cu aceasta din urmă pare să se afle în cele

mai bune raporturi. Poate din respect, dar și din recunoștința că i-a luat apărarea.

„Profesoara i-a trasat elevei câteva sarcini: să șteargă de praf materialul didactic, să aducă apă etc., dar și în această situație foarte repede ea a început să facă nerozii, boacăne“.

Cazul ne incită la meditație. După cum am văzut, ea execută într-un mod satisfăcător cerințele directoarei. Dacă o altă profesoară îi dă o sarcină, nu se alege nimic. Și din acest fapt putem trage învățătură: felul în care trebuie să te apropii de acest copil. Cum constat, educația modernă are tendința să-l pună pe copil într-o situație plăcută, putându-se observa că într-o astfel de situație un copil se comportă mai satisfăcător. Psihologia individuală, dimpotrivă, încearcă să-l obișnuiască pe copil să nu-și piardă echilibrul, chiar dacă se găsește într-o situație defavorabilă. Dacă rememorăm condițiile în care se formează stilul de viață mecanizat, vedem că acesta s-a structurat de așa natură încât mama fetei trebuie să-i creeze acesteia o situație plăcută, ca să poată să-i câștige încrederea. Trebuie, apoi, să facă din copil un partener social pentru viața în colectivitate. Nu ne putem sustrage de la îndeplinirea acestei funcții, care de fapt revine mamei: trebuie să începem cu aceasta și să ne asigurăm simpatia copilului, pentru ca apoi să-l integrăm în societate. Altfel nu vom reuși.

„La exercițiile fizice eleva se arată turbulentă și părăsește rândul. Este închisă în vestiar; aici împrăștie bucățele de hârtie pe jos, apoi rochiile colegelor. Este cu neputință să o determini să restabilească ordinea“.

Mereu în luptă.

„Însăși directoarea este obligată să parlez cu ea îndelung până când fata să se hotărască să strângă hârtiile de pe jos și să pună hainele în ordine“.

Directoarea reușește chiar să o facă să-și recunoască greșeala și să se umilească.

„Altă dată reușește să schimbe la vestiar încălțărilor și ciorapii colegelor ei de clasă. O fată nu-și găsește ciorapii și, evident, este suspectată micuța H. Nici directoarea, nici profesoara nu o bănuiesc că și-ar fi putut însuși ciorapii, dat fiind că fata cu pricina este curată și foarte corect îmbrăcată. Nu-i lipsește absolut nimic, nici în ceea ce privește hrana, nici în ceea ce privește vestimentația. A doua zi,

directoarea, mama elevei H. și mama fetei păgubite insistă ca presupusa vinovată să mărturisească unde a ascuns ciorapii“.

Trebuie să spun că fata nu prezintă tendința de a minți. Minciuna este incompatibilă cu modul ei de a fi, fiind un semn de lașitate. În astfel de împrejurări se impune să fii prudent, deoarece este posibil ca un alt copil să fi ascuns ciorapii. Ne putem imagina în ce măsură această copilă trebuie să se fi simțit superioară dacă, fie și o singură dată, a fost suspectată pe nedrept. Am cunoscut cazuri în care unele persoane au săvârșit numeroase furturi; o dată, însă, acuzația de furt nu a fost îndreptățită și era nostim de observat atitudinea celor care erau acuzate fără a fi vinovate: asistau la desfășurarea anchetei, bucurându-se de nedreptatea care li se făcea.

„Dat fiind că instructoarea de gimnastică își declină orice responsabilitate în ceea ce privește securitatea elevei cu pricina, cât și a altor eleve, directoarea asistă la lecție. Ea declară că fata se comportă impecabil atât în ceea ce privește purtarea, cât și corectitudinea exercițiilor făcute. La lecția următoare fata este lăudată, dar ea imediat începe să se facă remarcată prin strâmbături, plângându-se că o doare un picior“.

Modul acesta de luptă este mai puțin brutal decât acela despre care am vorbit anterior.

Instructoarea este de părere că dacă eleva nu-și face cum se cuvine exercițiile trebuie să capete cea mai proastă notă. Potrivit informațiilor furnizate de mamă, acasă fata ar fi izbucnit în plâns. Mama a consolat-o: „Lasă, nu face nimic!“.

În situația aceasta aproape că putem vorbi de o ocazie ratată. Este foarte greu să găsești în cazul unui copil acea ocazie potrivită care să ducă la o ameliorare a comportamentului. Nu este exclus ca fata să fi suferit într-adevăr din cauza piciorului și ca ea să se fi găsit deja pe drumul cel bun. Tocmai în această situație, ea a fost amenințată cu cea mai proastă notă.

„La lecția de stilistică manifestă interes, spirit de colaborare, cu toate că a fost trimisă la direcțiune din cauză că a deranjat prea mult desfășurarea unei lecții“.

Pare interesată de scriere și este cooperantă, poate pentru că știe că în acest domeniu îi poate depăși pe ceilalți. Se vede cât de colo că în

cazul în care nu-și poate atinge scopul reîncepe să stânjenească procesul de învățământ.

„Profesorii de geografie, de istorie, de limbi străine și de muzică, ținând seama de modul de exprimare al fetei, îi fac în primele săptămâni recomandarea să urmeze cursurile A (mai dificile)“.

Aflăm, așadar, că acest copil nu urmează cursurile A (normale). Este, în lumea întreagă, una din chestiunile cele mai arzătoare ale reformei școlare. Majoritatea țărilor au decis să organizeze cursuri A și cursuri B. La cursurile A sunt înscriși copiii considerați cu o dezvoltare normală, iar la cursurile B cei care lasă impresia unei dezvoltări mai lente, cursuri la care se ține seama de această particularitate a copiilor. Unele înlesniri ale programelor școlare fac ca aceste cursuri să fie mai ușoare, pe potriva copiilor insuficient pregătiți. Dar nu trebuie să pierdem din vedere defectele acestei reforme. În ceea ce mă privește, am impresia că acei copii de la cursurile B au sentimentul că se situează sub media dezvoltării. Nu rareori ei aud injurii de felul acelora care spun că ei ar urma niște „cursuri de imbecili“ etc. Desigur, unii copii profită de avantajele cursurilor B, dar pentru alții dezavantajele cântăresc greu. Cercetările pe care le-am întreprins în acest domeniu mi-au dovedit că la cursurile B sunt înscriși în majoritatea lor copii-problemă, copii săraci; ceea ce relevă un aspect deosebit de important. Este vorba, de fapt, de copii mai puțin pregătiți pentru școală decât alții. Problema nu și-a găsit încă soluția. Lipsurile acestei instituții sunt încă departe de a fi eliminate. Este deosebit de importantă opinia pe care și-o fac copiii cu privire la aceste cursuri.

Institutoarea îi spune fetei că ea ar fi putut urma cursurile A. Dacă sesizăm cum se cuvine stilul de viață al acestui copil, vom putea emite ipoteza că se simte desconsiderată prin faptul că urmează cursurile B. Dezavantajele acestor cursuri trebuie să ne dea de gândit în ceea ce privește cazul concret al fetei de care ne ocupăm.

„Lucrul manual“.

Este lucrul pe care ea trebuie să poată să-l execute corect.

„Profesorul de lucru manual relatează că la o oră de lucru manual ea a ocărât cum i-a venit la gură pe una dintre eleve, care era cât pe ce să-i substituie lucrarea: «Mârșavo, animal împuțit, vițico», precum și alte expresii imposibil de reprodus aici. Profesorul de desen: o lucrare pe care i-am criticat-o...”

Firește, este aici un semnal de alarmă pentru noi: trebuie făcut ceva!

„Din răutate, își mânjește întregul desen cu pasta de colorat, ca apoi să-l facă mici fărâme. Profesorul încearcă s-o pună la punct“. Rezultatul: „Va veni el tata la școală și n-o să-ți fie bine, nu vei mai avea chef să mă plictisești!“.

„La catehism³: copila este catolică, însă nu urmează învățământul religios. Totuși ea asistă la curs și preotul i-a adresat întrebări în mai multe rânduri. O dată a fost singura elevă capabilă să răspundă în mod corect la o întrebare. Ea i-a povestit aceasta mamei, într-o stare de bună dispoziție. La următoarea oră de curs, preotul a trimis-o la direcțiune pentru că s-a dovedit îngrozitor de rău crescută“.

Nu știm ce se va fi petrecut în intervalul dintre cele două ore de curs religios, dar și în acest caz fata a vrut să se situeze în centrul atenției.

„Constatările directoarei: venind la direcțiune, ea s-a comportat deosebit de îndatoritor“.

Eleva trebuia să rezolve niște exerciții la aritmetică sau să scrie, de exemplu; la început totul mergea foarte bine, dar spre sfârșit se apuca să deseneze tot felul de figuri caraghioase. La întrebarea de ce nu-și rezolvă exercițiile, răspundea: „Nu pot!“.

Evident, avem de-a face cu un procedeu necinstit. Ori de câte ori nu știe ceva resimte un atât de puternic sentiment de inferioritate încât se vede obligată să-l compenseze într-un fel oarecare.

„La sarcina de onoare despre care am pomenit (punerea la zi a calendarului cu file volante) s-au adăugat altele: sigilarea de imprimate, serviciul de legătură între clasele vecine. Cu acele prilejuri părea cel mai dulce copil din lume, dar câteva minute mai târziu, în pofida făgăduielii că va sta cuminte, profesorii se vedeau siliți s-o dea afară din clasă“.

Biroul directoarei devenise pentru dânsa un punct de atracție. Dacă i se ia posibilitatea de a merge acolo și este trimisă în altă parte, tendința ei este de a ajunge din nou la directoare, pentru că acolo se găsește într-o situație agreabilă. Este cu puțință ca diriginta să-i vrea binele mai mult decât directoarea, dar totul depinde de felul în care înțelege copilul aceasta.

„Fata spune: «Mama nu-i iubește pe granguri, ea nu mă iubește decât pe mine»“.

Este rezultatul faptului că mama o răsfăță peste măsură.

„Adesea ea îmi dă nu zaharicale, ori cârnăciori, ci jambon și alte d-alde astea“.

„Aș dori să devin educatoare“.

Dorința aceasta nu ne surprinde, dat fiind faptul că în persoana unei educatoare ea pare să identifice imaginea unui stăpân.

„Dacă aș avea de-a face cu un copil rău, nu l-aș mai scoate din bățai“.

„Trebuie să mă înscriu la un curs de dans; sora mea mi-a spus că acolo aș putea să mă bucur după pofta inimii. Dar mama nu mă lasă, spunând că ea e în stare să-și educe singură copilul, neavând nevoie de ajutorul altora. Locul meu nu este în strada X; pe listă eu sunt trecută pentru școala din strada Y“.

Terenul școlii din strada X este suficient de explorat de dânsa. A arătat aici tot ce este ea capabilă să facă. Are impresia că ar putea străluci mult mai mult la școala din strada Y. Sunt minciuni pe care le îndrugă pentru a se grozăvi, a-i intimida și impresiona pe ceilalți.

„Fata este trimisă la biroul directoarei și aceasta o întreabă ce poznă a mai făcut. Ea întârzie cu răspunsul. După întrebări și încurajări repetate, se hotărăște să vorbească și spune adevărul. O dată a mințit-o pe directoare. Instructoarea de gimnastică raportează că fata susține că ea ar fi tras-o de urechi, obligând-o să poarte un pansament. Directoarea o interoghează pe elevă, care își menține acuzația. Ea spune că o va reclama pe instructoare părinților, care vor cere explicații dirigintei (fata amenință cu venirea la școală a tatălui ei); diriginta se va plânge și părinții vor avea de furcă cu ea pentru că au ofensat-o. La un moment dat fata mărturisește că s-a certat cu sora ei, căre a lovit-o la ureche și că de aceea poartă pansament“.

Este vorba de minciuna unei belicoase. Ar vrea să o „înfunde“ pe dirigintă. Nu am putea invoca aici o minciună din lașitate. De fapt nu este vorba de o minciună, ci de o defăimare.

„Fata a mai mințit o dată: mama ceruse ca fiica sa să stea în fundul clasei, pentru a nu le deranja pe celelalte eleve. Ceea ce s-a și făcut. A doua zi fata a venit cu o pereche de ochelari, vociferând că din ultima bancă nu vede și că trebuie pusă în prima bancă. Medicul fiind

întâmplător acolo, a examinat-o; la curent cu cazul, el a liniștit-o pe fată, spunându-i că nu-i decât o problemă de nervi și că ar putea să lucreze în liniște în ultima bancă. După o examinare mai atentă și nu fără a merge câțva timp pe căi ocolite, directoarea a izbutit s-o determine pe elevă să mărturisească faptul că acei ochelari erau ai mamei sale. Părerea mamei, în chestiunea cu ochelarii, era cu totul alta“.

„Părinții lasă impresia că s-au convins că au un copil de nesuferit și recunosc a nu ști cum să procedeze. Tatăl spune că mama ține partea fiicei; mama spune că ceilalți copii, mai în vârstă decât dânsa, își bruftuiesc adesea sora, așa încât ea, mama, este singurul suflet pe care fata poate conta“.

Iată-ne din nou în fața problemei biblicului Iosif. Cazul nostru trimite la aceeași explicație.

Dintr-un referat al monitoarei: „La unele lecții eleva se comportă impecabil, ca apoi să reînceapă să tulbure procesul de învățământ; de cele mai multe ori caietele ei sunt în dezordine, dar temele și exercițiile și le face în mod satisfăcător; îi place să fie chestionată“.

„La lecțiile de muzică este incapabilă să țină același ritm cu clasa, cântând ori prea repede, ori prea lent și se bucură în mod vădit că ne poate stânjeni“.

„Deosebit de flagrante sunt lipsa ei de afecțiune, ba chiar bucuria răutăcioasă cu care își torturează colegele de clasă, ca și tendința de a voi să joace întotdeauna cel mai important rol“.

Ceea ce este suficient de semnificativ.

„Pretenții, aroganță, îngâmfare, malițiozitate și minciună. În general, în momentul de față pare mai calmă, răutatea ei părând întrucâtva în regres“.

Prin urmare, de puțin timp pare să fi intervenit o ameliorare în comportamentul elevei.

„Monitoarea de la lucrul manual relatează: se suie călare pe un scaun și cutreieră cu el clasa; dacă este amenințată că vor fi informați părinții, răspunde: nu le pasă, nu mi-e frică de ei, ba chiar nici de primar nu mi-e frică!“.

„La lecția următoare imita cântecul păsărilor, atrăgând instructorii atenția asupra talentului ei“.

„La temele de aritmetică lucrează fără să renunțe, fapt demn de remarcat, la ajutorul permanent al dirigintei“.

Vrea să aibă mereu pe cineva la dispoziție, pentru că aceasta este o trăsătură caracteristică pentru copilul răsfățat.

„O dată a făcut atâta gălăgie la începutul orei, încât a fost imposibil să se țină lecția; alerga prin sala de clasă, își lovea colegele, le insulta. La un moment dat a strigat: «Îți înfig un cuțit în pântece!» Nici ulterior nu s-a arătat mai binevoitoare; spunea: «Nu pot să fac altfel»“.

Aceeași semnificație: trebuie să-i stingheresc pe ceilalți; dacă nu joc primul rol, de alte roluri nu am nevoie.

Examenul inteligenței

În general, din acest punct de vedere, se situează deasupra mediei, în avans față de vârsta ei. Capacitate de reprezentare foarte bună. Logică ușor defectuoasă în ceea ce privește definirea noțiunilor. În ceea ce privește cunoașterea lucrurilor, ușoară rămânere în urmă; bună la lucrările practice; pare preocupată de problemele de menaj. Memorie ușor sub medie.

Dr. A: Pentru un asemenea copil de cea mai mare importanță ar fi internarea într-o casă care s-ar putea numi casă de convalescență. Consider o astfel de instituție ca pe un complement indispensabil instituțiilor noastre de consultare și o cer de multă vreme. Este vorba de o casă condusă de pedagogi și psihologi calificați. Străduința noastră este de a modifica stilul de viață eronat al copilului, cu ajutorul părinților și al dirigintilor. Nu este cu puțință ca asemenea copii să fie schimbați în zece minute. Ar fi cât se poate de nimerit ca eleva pe care o avem acum în vedere să nu fie în întregime lăsată pe mâna mamei sale și ca cineva să se ocupe în mod special de dânsa, dezvăluindu-i posibilitățile de a se face remarcată într-un mod folositor.

(Adresându-se mamei): Vrem cu tot dinadinsul să vă venim în ajutor, dumneavoastră și dirigintei. Dacă vreți să știți, în fond acest copil ne place. Este o fată cu personalitate, dar îi place ei la școală?

Mama: Ea ar dori să frecventeze școala din strada Y.

Dr. A: De ce preferă ea acea școală?

Mama: Crede că la acea școală nu ar avea de suferit din cauză că este o elevă foarte răutăcioasă.

Dr. A: Cum se comportă acasă?

Mama: Este cea mai mică, iar cei mai în vârstă o necăjesc. Am avut 14 copii...

Dr. A: Vă felicit!

Mama: O gură în plus de hrănit, nu contează. Cei mai mari o invidiază, nu o iubesc.

Dr. A: Are prietene?

Mama: Sigur că da!

Dr. A: În ceea ce ne privește, avem încredere în acest copil; credem că este o fetiță capabilă. Vrea să ocupe întotdeauna primul loc.

Mama: Mi s-a plâns adesea că diriginta nu stă de vorbă cu dânsa. Acasă e drăguță și adesea mă ajută la treburi.

Dr. A: Cum a fost educată? Cu severitate?

Mama: Cu copiii nu se poate să nu fi sever.

Dr. A: Cred că dacă acestui copil i s-ar explica lucrurile, nu ar fi rău.

Mama: Nu merge fără pedepse.

Dr. A: Personal gândesc că dacă s-ar găsi aici cineva care să-l înțeleagă pe copil, care să se ocupe de el, care să-i dea idei mai bune, într-un cuvânt, dacă copilul ar avea cât de cât societate, i-ar fi de folos. Dacă sunteți de acord, i-aș prezenta pe una dintre elevele mele.

Mama: Ea a și frecventat o societate „amicală pentru copii”.

Dr. A: Aș prefera ca ea să se afle sub influența acelei tinere despre care am vorbit, în afara școlii. Ar putea afla câte ceva folositor de la dânsa.

Mama: Cred că mi-am crescut bine copiii ceilalți și cred că voi reuși s-o cresc și pe fata aceasta.

Dr. A: Cea mică ar dori să joace rolul cel mai important. Vă mai amintiți povestea lui Iosif? Dacă în prezent fata are dificultăți atât de mari la școală, nu se va putea obține nimic de la dânsa cu bățul. Fiți mereu amabilă. Dacă acceptați, spuneți-ne-o și vă vom trimite-o pe tânăra aceea.

Mama: Ceea ce face ea la școală, nu face decât în glumă. Există acolo copii de oameni mai distinși, care sunt supărăcioși.

Dr. A (după plecarea mamei): Aveți aici un exemplu de aversiune față de sfaturile noastre. Pentru moment trebuie să ne situăm pe o poziție de așteptare.

(Adresându-se admirativ fetei): Ce domnișoară! Credeam că ești mult mai mică. Tu ai dori să pari mereu mai mare, ți-ar plăcea să stai în vârfurile picioarelor, ca oricine să te poată băga în seamă. Asta este caracteristic pentru mezini: ei vor mereu să se facă remarcați. Tu ești o elevă bună, capabilă, am auzit spunându-se despre tine că ești inteligentă. Nu crezi că ai putea mai degrabă să strălucești prin cunoștințele tale la lecții? Dacă reușești, înseamnă că vei reuși și în viață. Atunci toată lumea te va stima și te va iubi. Nu cumva ar trebui să încerci imediat, ca să-i faci plăcere dirigintei tale? Toată lumea te va respecta atunci. Ce crezi, ai să poți reuși?

Copilul (tace tot timpul).

Dr. A: Ai putea deveni una din cele mai bune eleve. Ce zici? Nu ar fi bine? Ar fi drăguț din partea ta să încetezi lupta aceasta sâcâitoare. Ar trebui să ai totdeauna în minte următoarele: nimeni nu mă obligă să fiu mereu în primul plan și să mă fac remarcată; este mult mai plăcut să lucrez, pentru ca în cele din urmă să fiu iubită, dar asta nu trebuie să se întâmple neapărat de la bun început. Câți sunteți în clasă?

Copilul: 32.

Dr. A: Diriginta nu poate face pentru toate elevele ceea ce face pentru tine. Vrei să o ajuți un pic? Te previn că nu e ușor, dar cred că vei reuși. Voi reveni peste o lună ca să văd dacă între timp ai reușit sau dacă continui să rămâi măscăriciul clasei.

Copilul (nici un răspuns).

Dr. A (după plecarea fetei): În fond, este un suflet tandru; aș fi putut-o face să plângă. Evident, trebuie să așteptăm, spre a vedea cum vor evolua lucrurile. Trebuie să vă atrag atenția asupra unui detaliu de tehnică. Am dobândit convingerea că a aduce pe un copil în fața unei reuniuni de oameni poate avea o influență benefică. Pentru copil aceasta înseamnă că dificultățile lui nu sunt afacerea lui privată, deoarece de ele se interesează și străinii. Probabil că în felul acesta este mai bine trezit sentimentul de comuniune socială. Repet și iar repet: Mă voi informa ca să văd cum vă comportați. Nu este o amenințare, ci certitudinea că așteptăm o schimbare pe care dorim ca acela care este în cauză, copilul, să o înțeleagă. Există în metoda noastră o latură artistică, care nu se lasă

sesizată în mod științific. Dacă pun degetul pe rană, e sigur că copilul mă va înțelege, iar faptul de a-l integra în societate este un element esențial. Și în această privință, desigur, pot fi formulate obiecții, cum ar fi, de pildă, că, observând că ne ocupăm de el, copilul ar putea deveni vanitos. Remediul constă în modul de a-i vorbi copilului. A formula doar obiecții și a nu întreprinde nimic util, este a face concesiile spiritului steril al timpului nostru.

NOTE

¹ Erou care și în basmele noastre își pune în inferioritate netă frații. (*Nota trad.*)

² Referire indirectă la concepția freudiană. (*Nota trad.*)

³ Formă de învățământ religios. (*Nota trad.*)

V. AȘA-NUMITELE CRIZE ALE PUBERTĂȚII

Au fost formulate plângeri în legătură cu o fetiță de 14 ani, care ar fi început o serie de experiențe sexuale, ar fi dispărut de acasă timp de zece zile, ca apoi să fie regăsită nu departe de casa părintească.

Antecedente: familie săracă, cu trei copii. Băiatul cel mare, mulți ani bolnav, își câștigă acum existența și banii îi dă mamei sale, care are pentru dânsul toată considerația. Tatăl și fiul cel mare, mereu bolnavi, au avut adesea nevoie de îngrijirile mamei. Tatăl nu poate lucra decât din când în când. Ne putem imagina că, într-o situație atât de apăsătoare, fetița nu se putea bucura de nici o atenție deosebită. Și s-a mai născut și un al treilea copil, tot fată, în circumstanțe nefericite: tatăl și fiul erau atunci în convalescență, ceea ce nu i-a permis mamei să se ocupe mai mult de mezina sa. Ceea ce reprezenta pentru fetița noastră o situație nespus de defavorabilă. Mama nu se putea ocupa de dânsa, așa încât avea impresia că este lăsată în părăsire. A crescut ca un *copil detestat*, lipsit de căldura dragostei materne. De fapt, într-o anumită măsură echilibrul s-a restabilit, dar fetița trăia cu ideea că era dezavantajată în comparație cu fratele și sora ei. Tatăl reprezenta în casă autoritatea necontestată și copiii îl ascultau bucuroși, cu toate că era sever. Putem prevedea că fetița aceasta se va dezvolta ca un copil de nesuferit, fără speranță. Ea a băgat de seamă că nu era la fel de răzgâiată ca ceilalți. Un astfel de copil simte în orice moment ceea ce descriem noi aici, iar stilul său de viață se impregnează de aceste trăiri. Apare o circumstanță fericită: are acum un diriginte pe care îl iubește mult; înflorește, devine

una din cele mai bune eleve și i se prezice că va ajunge departe. La vârsta de 14 ani este nevoită să *treacă la altă școală*. Începe nenorocirea: noul diriginte nu înțelege nimic din sufletul copiilor și o abordează cu asprime. Aceasta în timp ce singurul ei suport moral era stima de care se bucura la școală.

Datorită singurului fapt că dirigintele o trata fără afecțiune, ea a început să se îndoiască de ea însăși, nu răspundea la întrebări și primea note proaste. A căzut în capcana care îi fusese pregătită. Putem să prezicem că într-o zi acest *start nefericit* va fi resimțit. Ea nu va progresa decât dacă va avea parte de afecțiune și va fi elogiată. Absentează de la școală. Dirigintele face o anchetă și află că frecventează bărbai tineri; se decide exmatricularea ei din școală. Adică lucrul cel mai rău din câte se puteau face. Reușita la școală este ratată, acasă se simte frustrată, — ce îi rămâne de făcut? Arta psihologului constă în a se identifica cu situația în care se află această fată. Ne putem pune problema în felul următor: ce am face noi dacă, fiind o fată în vârstă de 14 ani, care se dorește apreciată, am trăi într-o familie care ne refuză acea apreciere? Nu există decât o cale: să cauți aprecierea la cei de sex opus. Ea a făcut-o într-un mod inteligent, deși în contradicție cu simțul comun.

Știind că fata este inteligentă, putem da un pronostic în legătură cu ce se va petrece mai departe, anume că nu va găsi, pe calea pe care a apucat-o, aprecierea la care jinduiește. Amorezări de felul acesta nu reprezintă decât o reușită aparentă. Acela care are o anumită experiență în observarea relațiilor amoroase știe că astfel de raporturi, facile, duc în mod necesar la eșec. Ea se privește ca pe un obiect, ca pe o jucărie a bărbatului. Dacă continuăm să ne transpunem în situația fetei, cum ar trebui să procedăm? Nu ne rămâne decât sinuciderea? Recunoștința îi este refuzată din toate părțile. De altfel, în mai multe scrisori ea anunță că își va lua viața, iar faptul s-ar fi produs, dacă nu ar fi reținut-o o împrejurare fericită. Nu avem voie să considerăm ca act de lașitate faptul că nu și-a realizat proiectul; mai degrabă sinuciderea ar fi fost un act de lașitate. Acest act are loc într-o situație de criză, de furie, de descurajare. Factorul care o împiedică să se sinucidă este situația relativ favorabilă a familiei. Părinții sunt oameni săraci, ea știa asta, după cum mai știa și că, oricum, ei o vor ierta. Drumul acasă îi rămânea deschis și în aceasta ea găsea un fel de apreciere pentru propria-i persoană. Așadar, i-am fi putut spune mamei: „Plimbați-vă puțin prin jurul casei

și va veți regăsi fiica“. Pentru că ea *nu avea* de urmat alt drum. Mama o va întâlni, într-adevăr, într-o zi și o va readuce acasă. Ea recurge atunci la o consultație psihopedagogică. Acestei fete însetată de a se pune în valoare trebuie să i se dea prilejul de a fi apreciată. Trebuie știut care este cea mai bună aptitudine a ei, în vederea unei orientări spre o activitate utilă; fără îndoială că, în ce o privește, este aptitudinea de a urma cursurile unei *școli*. Psihologia individuală ne învață că dacă un astfel de copil are impresia unui deficit de afecțiune față de el, atunci într-însul se dezvoltă un puternic sentiment de inferioritate, cu toate consecințele care decurg de aici în direcția insuficienței pregătiri pentru viața socială. Își pierde orice interes pentru familia sa și se constată lesne lipsa sa de curaj. Dacă nu ar trăi un împovăraător sentiment de inferioritate, fata ar gândi: dirigintele nu mă înțelege și poate că trebuie să fac eforturi mai mari. Dar ea, dimpotrivă, se menține pe terenul ideii de a se face apreciată cu orice preț. Aceasta pare să-i fi reușit prin aventurile galante.

Aș vrea să stăruiesc aici asupra problemei pubertății, considerată de unii drept o psihologie a posedatilor de către diavol. Toate nenorocirile sunt atribuite glandelor genitale. Argumentul este ridicol. Aceste glande funcționează din ziua nașterii și chiar de mai înainte. Pubertatea se caracterizează prin alți factori: mai multă libertate, mai multe posibilități și mai multă atracție din partea tinerelor fete pentru sexul opus. Copiii sunt puternic stimulați de voința de a demonstra că nu mai sunt copii. La temperatura acestei stări de fapt ei își depășesc de cele mai multe ori scopul. Fata dorește să fie apreciată ca atare și crede că nu poate găsi apreciere decât pe planul acesta.

Pubertatea nu este o stare morbidă, ea nefăcând decât să exteriorizeze conținutul stilului de viață. Nimic nu se schimbă, fata cu pricina rămâne cum a fost. Nu am putea pronostica nici o schimbare. Ea pur și simplu a renunțat la un drum care i s-a părut blocat; atâta tot. Important este să semnalăm că elementele care îi induc pe oameni în eroare nu sunt fapte reale, ci rezultă din felul eronat în care ei înțeleg aceste fapte. Toți cei care cred că viața psihică a omului este bazată pe cauzalitate se înșală. Fata de care ne ocupăm dă valoare de cauzalitate unui factor care, în mod obiectiv, este neutru. Afecțiunea care i se refuză devine deodată cauză; dacă fata se vindecă, acel deficit de afecțiune nu mai este cauză. Ea nu se mulțumește însă să ridice afecțiunea refuzată

la rang de cauză, ci îi prescrie urmări pe care ea însăși le provoacă. Nu este absolut necesar ca, negăsind afecțiune la diriginte, să o caute aiurea. Aceasta este o greșeală. Avem dreptate când refuzăm să credem în efectul unei tendințe native. Noi ținem cont de rătăcirile vieții psihice a omului. Nu faptele intră aici în joc, ci opinia pe care ne-o facem despre ele. Psihologia individuală a făcut acel pas decisiv care constă în cercetarea posibilităților de eroare și în reducerea lor la minimum, cu ajutorul tratamentului. Concluziile trase de două ființe diferite pot fi fundamental diferite. Nu trebuie să uităm că aceste realități psihice sunt greșit înțelese și greșit interpretate de către majoritatea oamenilor.

Trebuie să-i dăm fetei posibilitatea de a dovedi că este capabilă să ajungă ceea ce ei i se pare că îi este interzis, adică să devină o bună elevă. Pe acest plan apar, iarăși, alte dificultăți: cu astfel de antecedente, să se vadă exclusă din școală! Aceasta pare să însemne că dirigintele nu este el însuși capabil să rezolve asemenea probleme. Consultațiile psihopedagogice îi vin în ajutor. În școlile care dispun de un serviciu de consultații psihopedagogice elevii nu sunt exmatriculați și, mai mult decât atât, nu există repetenți. Dacă ni se prezintă un caz ca acesta și nu suntem capabili să-l rezolvăm în cadrul școlii, atunci se pune problema ce este de făcut. Nu văd motivul pentru care copila ar constitui o amenințare pentru o altă școală. Să nu uităm ce greu stigmat reprezintă exmatricularea pentru dânsa. Poate că mai simplu ar fi să apelăm la experiența cuiva competent în materie. Poate că am putea-o încredința pe fată unui diriginte care să știe cum se procedează în asemenea cazuri. Trebuie făcut totul spre a-i reda reușita pe care nu de mult o înregistra la școală: din acel moment „răul pubertății“ va dispărea.

VI. COPILUL UNIC

Institutoarea: Copilul frecventează clasa a patra. Clasă mixtă. Este în clasa mea de doi ani. În primii doi ani a avut un alt institutor. E copil unic la părinți. Tatăl și mama lui lucrează, iar copilul stă la bunică-sa, pe care nu o ascultă. Face ce-i trece prin cap. Nu prea aude; are o bună memorie a cifrelor și ceva spirit critic. Scrie îngrozitor.

De vreun an copilul este foarte vorbăreț, foarte dezordonat și îi incomodează pe toți ceilalți, băieți și fete. Atât povețele binevoitoare, cât și pedepsele îl lasă indiferent; în urma insistențelor plânge, promite să se îndrepte, ca apoi s-o ia de la capăt.

Anul acesta, aceeași poveste. Își folosește călimara drept scuipătoare, sparge capacele călimărilor. L-am luat și cu binele și cu răul. M-am prefăcut că nu văd ce face și că puțin îmi pasă de tururile lui de forță. Fără rezultat. Încearcă mereu să se facă remarcat într-un fel oarecare. Copiii au adunat la școală bani pentru o mare excursie în comun. El a adus doar două coroane. În timpul recreației, copiii mi-au adus la cunoștință că K. are 16 coroane. Îi cer să-mi dea banii, fiind neliniștită în ceea ce privește proveniența lor. Răspunsul lui: „I-am câștigat la un joc de cărți“. I-am spus că mama sa ar putea lua banii de la direcțiunea școlii, pentru că, el fiind dezordonat, era mai bine să nu riște să-i piardă pe drumul spre casă. Mama nu s-a prezentat la școală. Știam prea bine că băiatul nu suflase nici o vorbă despre aceasta acasă, căci părinții săi sunt oameni foarte cumsecade și adesea vin să se informeze la școală în legătură cu situația fiului lor. În cele din urmă am

convocat-o oficial pe mamă la școală. Ea a rămas stupefiată, amintindu-și că în mai multe rânduri îi dispăruseră de acasă mici sume de bani. De nenumărate ori am observat că dacă, la școală, i se dovedește că a mințit, îi aruncă o privire atât de pustie încât ai impresia că te afli în fața unui copil care prezintă o deficiență mintală.

Copilul a avut prilejul să-și vadă mama plângând la școală. A fost admonestat cu tact, ca după aceea să se întoarcă în clasă și să facă năzbâtii care i-au amuzat pe toți elevii. Mama a fost pur și simplu îngrozită și spunea că soțul ei îl va omorî în bătai pe copil. Am povățuit-o ca deocamdată să nu-i spună nimic soțului. A doua zi s-a prezentat tatăl; soția îi povestise totul și acesta nu-i aplicase nici o corecție copilului. Băiatul aruncă responsabilitatea celor întâmplate pe unul mai în vârstă decât el, care l-ar fi îndemnat să fure. Era vorba de un băiat care nu frecventa școala publică, ci un curs privat.

Dr. A: Am mai auzit lucruri de acest gen și trebuie să spun că peste tot și întotdeauna e unul și același cântec. Că băiatul este dezordonat: asta înseamnă, probabil, că există o persoană care umblă pe urmele lui și face ordine. La școală lucrează și nu lucrează. Este stilul de viață al unui copil răsfățat, cum ni se arată și din alte trăsături de caracter. Ar trebui ca cineva să se ocupe de el în mod special la școală. În ceea ce privește faptul că dorește să se facă mereu remarcat, ar fi util să știm îndeosebi în ce moment și-a manifestat el năravul (furt). Aceasta, fără a se recurge la improvizatii.

De doi ani mama a abandonat casa, iar copilul se găsește la bunică și pare extrem de nemulțumit. Se simte frustrat; îi lipsesc o mulțime din lucrurile pe care i le oferea mama. Identificăm la el trăsăturile de caracter ale cuiva care vrea să se îmbogățească. Furtul este compensația pentru ceea ce a pierdut. Trebuie să ținem seama de faptul — recunoscut chiar de băiat — că s-a aflat sub influența unui băiat mai în vârstă. Nu există delincvent sau criminal care să nu încerce să se scuze, pentru ca fărădelegea sa să apară într-o lumină mai bună. Faptul ne demonstrează că băiatul știe prea bine că s-a îndepărtat de societate, de sentimentul comuniunii sociale. A furat pentru că voia să lase impresia că este matur. Nu a găsit, după mintea lui, altă cale. Era obișnuit cu mama sa și se află într-o situație grea. Bunica sa nu are față de dânsul aceeași atitudine ca mama. E mai aspră. El luptă cu bătrâna. Între ei se manifestă o tensiune plină de ostilitate. Un astfel de copil, obișnuit să

se bizuie pe alții, se simte ca într-o capcană. Stilul său de viață este de-acum fixat și el caută mereu o ființă care să-i dea sentimentul că se ocupă de dânsul. Este ceea ce îi lipsește. Tocmai din momentul când a simțit această lipsă, cred eu, a început să fure.

Ce l-ar fi putut împiedica pe copil să se apuce de furat? Ocuparea unui loc onorabil la școală. Lucru foarte greu de realizat în cazul copiilor răsfățați. Dacă un astfel de copil își propune să obțină totul, ca la mama acasă, atunci avem de-a face cu un mod inteligent de a proceda; băiatul nu este un prostănac.

În ochii institutoarei, el este dezonorat. S-a obișnuit să crească într-un climat de caldă simpatie. S-a reușit liniștirea tatălui și băiatul crede că prin aceasta totul a reintrat în ordine. Fiecărei privațiuni și fiecărei frustrări el le va răspunde prin noi tentative de a se îmbogăți. Nu cred că băiatul a început să fure abia de doi ani, ci mult mai demult. Ce o fi făcut el cu bănuții lui tăinuți? Pesemne că și-a cumpărat niscaiva zaharicale. (*Institutoarea*: și-a cumpărat un cârnăcior.) Cum de i-a venit ideea să susțină că un altul l-a îndemnat la rele? Cum am putea ști dacă, într-adevăr, unul mai mare l-a îndepărtat de calea cea bună? Ar trebui să o întrebăm pe mamă, dacă nu cumva ea l-a pus în gardă, zicându-i: „Nu te înhăita cu băiatul acela, că te-ar putea duce pe cărări greșite“. Sau poate că există cu adevărat un băiat mai în vârstă, care a știut să-l atragă de partea sa. Dacă de câțiva timp are bani asupra-i, este de crezut că are un alt scop. Poate că voia să-și creeze un suport material, un fond. Despre lucrul acesta trebuie stat de vorbă cu mama. Se impune să cunoaștem și alte manifestări ale băiatului, din acelea pe care le observăm îndeosebi la copiii răsfățați. Poate că este fricos și nu poate sta singur, așa încât este de înțeles să se însoțească cu un băiat mai în vârstă. Lucrul acesta nu este absolut obligatoriu, dar putem trage concluziile noastre. Poate că noaptea țipă în somn. Ceea ce mama ne-ar putea confirma sau infirma, după cum ne-ar putea spune dacă și mai înainte copilul nu-și manifestase tendința de a-și însuși ceea ce nu-i aparține. Am avea nevoie, de asemenea, să ne spună că nu prea îl interesează ceilalți și că felul de a avea legături cu ei nu este lăudabil. Nu este în stare să-și facă prieteni; dacă se joacă cu ceilalți, vrea să aibă întotdeauna primul rol; are tendința de a frecventa fie copii mai mici, fie mai mari decât dânsul. La copiii unici se întâlnește adesea predilecția

pentru persoane mai în vârstă, deoarece acești copii au trăit mereu în mijlocul unor oameni mai în etate.

Trebuie să ne punem în acord asupra modului de influențare a mamei. De asemenea, trebuie să-l determinăm pe copil să facă progrese la învățătură și să-i stimulăm curajul. Este necesar ca el să aibă speranța de a putea juca aici un rol și de a se face remarcant. V-aș sfătui să vă exersați în ceea ce eu aș numi *raza de acțiune*¹. La copiii-problemă aceasta este întotdeauna redusă. Un astfel de copil nu are o largă sferă de acțiune. Trebuie să încercăm să i-o lărgim, ceea ce nu este cu puțință decât dacă îi dăm mai mult curaj și dacă el însuși este încredințat că se poate face util. Tocmai aceasta îi va da posibilitatea să-și modifice în întregime raza de acțiune, să o amplifice. În sfera atât de restrânsă în care se găsește în prezent nu-i rămâne altceva de făcut decât să se îmbogățească în secret și să recurgă la minciună ca să nu scadă în propria sa stimă și atitudine.

Institutoarea: Nu are note rele decât la scris și la ortografie, însă nu totdeauna. La școală e iubit, nu este ostracizat. Cu siguranță că colegii nu-l detestă. Nu a repetat niciodată clasa. Este un elev lent, dar învață destul de bine.

Dr. A: Trebuie știut de ce elevul nu este mulțumit de școală. Una din principalele cauze trebuie să fie faptul că vrea să constituie mereu centrul atracției. Un astfel de copil reușește lucrul acesta fie făcând-o pe clownul, fie tratându-i pe ceilalți cu bunăvoință. În ambele cazuri în cauză se află propria-le persoană. Băiatul nostru încearcă cu șiretenie să obțină tot ceea ce vrea. Caută ca prin farmecul său să obțină tot ceea ce i se pare dezirabil și s-a antrenat în acest sens din prima copilărie, favorizat de atitudinea mamei sale, care l-a răsfățat întotdeauna.

Un diriginte: Am avut un elev care a ajuns să fure. L-am surprins pe când era pe cale să-i fure altuia 50 de creițari. Mi-a declarat că ceilalți copii aveau totul și că el nu avea nimic. Tatăl său, sărac, nu-i dădea nici o lețcaie. El ar fi vrut să aibă de toate, ca și ceilalți copii. I-am dăruit vreo câteva zeci de creițari, ca să-și poată cumpăra și el ceva. Am repetat de mai multe ori acest gest și, de atunci, niciodată nu am mai auzit ca acest copil să fi furat ceva.

Dr. A: Nu dispunem de reguli spre a optimiza un copil. Măsurile pe care le luăm acționează diferit asupra fiecărui copil. Nu se poate să aplicăm una și aceeași măsură la cazuri diferite. În afară de posesia celor

20-30 de creștari, copilul respectiv simte renăscând în el un sentiment de solidaritate, care îl fortifică moral. Nu m-aș mira ca cineva să-mi spună: l-am bătut și din acel moment nu a mai furat. Lucrurile acestea sunt prea complexe ca să le putem judeca în mod simplist. Ceea ce încercăm să facem înainte de toate este să înțelegem copilul. Respectivul copil trăiește cu ideea că el are un drept asupra a tot ceea ce există, iar asta i se cuvine imediat și fără efort. Este o eroare pe care noi încercăm să o facem înțeleasă, iar prin această înțelegere o facem să dispară.

Institutoarea: Situația familială a copilului este bună.

Dr. A: Găsiți, în general, la dumneavoastră în școală, copii săraci în clasele cu un ritm mai lent de învățare, și copii cu o situație materială mai bună în clasele unde procesul de învățământ este mai rapid?

Institutoarea dă un răspuns afirmativ.

Dr. A: Dacă privești lucrurile mai îndeaproape, nu veți găsi nici un singur om care să nu fi furat ceva în viața lui: fructe, dulciuri, niște bagatele etc. În cercetările mele am întâlnit faptul aproape întotdeauna.

(Către părinți): Aș dori să stau de vorbă cu acest băiat. Este cu puțință să-l dezbată de apucăturile lui. Dintr-un anumit punct de vedere, el mi se pare un copil deosebit. Nu v-a trecut prin minte că are nevoie de tandrețe? Vă dă mereu de furcă cu câte ceva, spre a putea fi împreună cu voi. El aude mereu că nu știu cine face nu știu ce pentru dânsul. Aveți greutăți cu el în ceea ce privește alimentația?

(Mama spune că mai de mult făcea nazuri, dar că acum mănâncă cum trebuie.)

Dr. A: A fost bolnav? A urinat noaptea în pat?

Mama: Are mereu o mină de om acrit, pentru că mereu suferă de stomac.

Dr. A: Este fricos? Îi este teamă să rămână singur? A frecventat grădinița de copii? Ce rol îi place să joace? Are prieteni?

Tatăl: Habar n-avem. Nu-i fricos. Pune, însă, întrebări prostești. Întrebă: „Mamă, asta ce este? Dar aia ce este?” Știe prea bine despre ce este vorba, dar pur și simplu vrea s-o sâcăie pe maică-sa.

Dr. A: Cum își face temele? Le face singur, ori are nevoie de ajutor?

Tatăl: Dacă cineva îi stă în spate, totul merge de minune. Preferă societatea oamenilor care se poartă binevoitor cu dânsul.

Dr. A: Știe să înoate? Are vise anxioase? Nu este superstițios? Îi place gimnastica?

Tatăl: Are o enormă admirație pentru natație; o dată însă s-a speriat și de atunci nu mai vrea să înoate. Îi place mult gimnastica și în anul din urmă a făcut în mod regulat gimnastică. Nu are coșmaruri și nu este anxios. Are întrucâtva frică de mine, pentru că sunt foarte nervos.

Dr. A: Fiți amabil cu dânsul, plimbați-vă cu el, fără soția dumneavoastră, pentru a putea lega prietenie și a face cu ajutorul dragostei și al prieteniei ceea ce vreți să faceți, nu cu ajutorul fricii... În ceea ce privește dificultățile întâmpinate la scris și ortografie, ați cercetat dacă nu cumva este stângaci? S-a născut, poate, stângaci?

(Părinții nu știu să fie stângaci. Se constată că mama este stângace.)

Mama: Se mai plânge de faptul că fiul ei a refuzat să-l trădeze pe acela care l-a îndemnat să fure și că i-a dat un nume fictiv.

Dr. A: Nu se adună și cu alți copii? Cum se îmbracă? Cum își face toaleta? Cum se piaptănă?

Tatăl: A avut un prieten mai înainte, cu care se întâlnea, dar a murit.

Mama: Când se îmbracă, trebuie să-i tot dau ghes, până să fie gata.

Dr. A: Nu e nevoie să i se dea mereu ghes; problema este mai ales aceea de a-l face independent, treptat și cu blândețe. Dacă doriți, aș fi bucuros să încerc să-l influențez. Merge cu drag la școală? Spune el ce vrea să fie mai târziu? Este vanitos? În ce poziție doarme? Își roade unghiile? Se scobește în nas?

(Părinții relatează că e peste măsură de vanitos, că ar vrea să se facă tâmplar, că uneori își roade unghiile și că, încolo, nu au mai remarcat nimic deosebit la el. La școală merge cu drag.)

Dr. A: Faceți-l mai independent, ca să dovedească un mai mare interes pentru școală și să-și câștige acolo o anumită poziție. Asta îl va feri de pași greșiți. Nu-l amenințați și nu-i mai vorbiți de abaterea lui. Este curios să vedem că acest băiat, care suferă de stomac, și-a cumpărat salam. Nu-i mai faceți reproșuri și încercați să îl faceți independent. Avem aici imaginea pură a unui copil răsfățat, puritatea imaginii acesteia fiind voalată de faptul că băiatul a fost instruit în vederea libertății. Există o mare deosebire între un copil în permanență supravegheat și acela obișnuit să trăiască singur.

(Între timp a intrat copilul și doctorul i se adresează acestuia): —
Ce vrei tu să faci când vei fi mare?

Copilul: Vreau să mă fac tâmplar.

Dr. A: Și ce vrei să faci când vei fi tâmplar?

Copilul: Să trag la rindea.

Dr. A: Câți prieteni ai?

Copilul: Trei.

Dr. A: Și cu ce se ocupă ei?

Copilul: Fură.

Dr. A: Eu le-aș spune: „Ce se va alege din voi, dacă vă țineți de rele?”. Ți place să-i urmezi în ceea ce fac?

Copilul: Nu.

Dr. A: De ce te lași târât de acești băieți? Mi se pare că tu credeai că nimeni nu va observa că ai furat și că în felul acesta puteai să-ți cumperi ceva. Ți-e frică? Ești curajos, așa că trebuie să ai curaj și la școală. Ești de-acum băiat mare, trebuie să faci tu însuși totul; știi să te îmbraci singur, sau să te speli, ori trebuie să te ajute mama? Vrei să-i dai de lucru în plus. Întrucât știi de-acum să faci tu însuși totul, nu mai aștepta să te ajute mama. Cum merge la scris? Fă un efort în plus și o să meargă mai bine. (Copilul este și el stângaci, ca și mama.) Să nu crezi că au putut alții să te facă să furi; asta-i o prostie. Nu trebuie să te iei după alții. După o lună te rog să-mi spui dacă faci totul singur, dacă ai progresat la scris și dacă te mai lași târât de alții. (Copilul iese.) Copiii stângaci au impresia că nu sunt capabili să rezolve problemele așa cum le rezolvă ceilalți. Ei se străduiesc să lucreze cu mâna dreaptă și când văd că nu prea merge își închipuie că la ei lucrurile vor ieși totdeauna pe de-a-ndoaselea. Copilul stângaci poate fi identificat după o mulțime de semne. Când un copil are dificultăți la citit, scris etc., trebuie să ne gândim că avem probabil de-a face cu un stângaci. În majoritatea cazurilor jumătatea stângă a feței este mai bine dezvoltată decât dreapta. Numeroși stângaci prezintă dificultăți la scris și mulți dintre dânsii renunță să mai progreseze, scriind toată viața ilizibil. Alții, dimpotrivă, își dau toată silința și reușesc să aibă o caligrafie ca de dreptaci. Sunt cei care și-au biruit inferioritatea și care, în genere, au dobândit marea aptitudine de a triumfa asupra greutăților; aceștia devin artiști etc. Dacă vedeți o scriere foarte frumoasă la unul care scrie cu mâna dreaptă, trebuie să vă gândiți că poate el a fost stângaci. Avem în oraș² un număr

de aproximativ 35-50 la sută stângaci. Poate că ei nu o știu, dar consecințele le suferă. Veți găsi un foarte mare număr de copii stângaci atât printre cei mai buni, cât și printre cei mai răi oameni, la naturile problematice, începând cu artiștii și terminând cu copiii-problemă.

În cazul nostru, copilul este bolnăvicios, răsfățat de mama sa, bruscat de tată, ceea ce îl face să se refugieze și mai mult lângă mamă. Tatăl ar trebui să se pună de acord cu ea în ceea ce privește educația copilului. Recent a apărut o situație pentru care el nu era pregătit. E dus la bunica sa, cu care nu se poate înțelege. Ea este dornică de liniște. La școală băiatul merge bine, dar, cu toate acestea, evadează. Progresează la învățătură, pentru că poate s-o facă. Caută o compensație: stingherește procesul de învățământ și îi amuză pe copii. Aceasta nu-i este de ajuns și are chef să fure. Să admitem că s-a lăsat antrenat; dar de ce nu s-a lăsat antrenat să-și îmbunătățească de pildă caligrafia? Are impresia că nu este tratat cu aceeași căldură sufletească cu care fusese obișnuit odinioară. Poate că în prezent se găsește într-o situație mai bună, dar și-a pierdut curajul. Poate că anterior nu a fost primit la școală atât de amabil ca astăzi. Trebuie să ne întrebăm dacă nu are nevoie de încurajare. Nu trebuie să îl zorim, ci să așteptăm, să-i dăm răgazul necesar. Poate că ar trebui să-i spunem: „Văd că totul va merge bine! Constat că tu vei fi din nou printre cei mai buni elevi“. El a dorit dintotdeauna ca institutoarea să se ocupe de dânsul. Dacă s-ar mai purta încă o dată așa cum nu se cuvine, i-aș spune: „Nu merită să te ostenești, noi toți ne vom ocupa de tine“. Asemenea afirmație ar putea să-l impresioneze. Modul în care urmează să fie pronunțată, *depinde de individualitatea fiecăruia*. În ceea ce mă privește, poate că aș face-o cu o nuanță de umor.

NOTE

¹ Sublinierea traducătorului.

² Referire la Viena. (*Nota trad.*)

VII. CÂND PRÂSLEA E DESCURAJAT

„Emil are 14 ani“.

Este vârsta pubertății. Cunoaștem că această problemă a fost tratată în diferite moduri, de la autor la autor. Unii au fost în stare să presupună că la această vârstă copilul este posedat de diavol sau intoxicat de vreo otravă endocrină. Astăzi, însă, știm că nimic nu s-ar putea manifesta fără ca în prealabil să fi preexistat sub formă latentă. Capital este faptul că în momentul pubertății copilul are tendința de a demonstra că este un adult, că nu mai este copil. Dacă mă străduiesc să dovedesc că nu mai sunt un copil, voi depăși totdeauna măsura, voi face gesturi exagerate și voi încerca, prin toate mijloacele, să-i imit pe adulți în toate manifestările lor. Supoziția psihologilor (care nu sunt medici), potrivit căreia glandele genitale nu se dezvoltă decât concomitent cu pubertatea, nu poate fi admisă.

„Este mezinul dintre alți cinci copii, în vârstă de la 26 până la 17 ani. În școala primară a fost totdeauna printre primii, însă, de la intrarea sa în liceu, prezintă o relaxare și riscă să fie exmatriculat din școală“.

Eforturile mezinului, atât timp cât se află într-o situație agreabilă, sunt încununate de succes, dar dacă situația se schimbă, băgăm de seamă că el nu a fost suficient de pregătit pentru aceasta. El nu se poate adapta decât cu condiția de a fi primul dintre cei din frunte.

„A trebuit să repete clasa și de atunci nu progresează decât cu multă greutate“.

Fără îndoială că tulburările au început mai devreme, anume la începutul intrării în liceu. Nu suportă noua situație. Liceul are propriile-i exigențe. Alți profesori, care încă nu-l cunosc pe acest vechi faraon, nu-l tratează cu îndestulă afecțiune; el este ofensat și surghiunit pe ultimul plan. La școala primară situația sa era ușoară, era bine văzut, iar acum se lovește de dificultăți și nu mai progresează.

„Spune că școala nu-i mai place, întrucât îi aduce mai multe neazuri decât bucurii“.

Cu toate că exprimate altfel, acestea înseamnă pentru noi același lucru: el nu se simte în apele lui decât dacă trăiește o anumită satisfacție și dacă poate fi primul.

„Liceul i se pare cu totul detestabil de când unul dintre vechii colegi de la școala primară, care nu înregistrase succese deosebite, reușise să nu repete clasa, devansându-l astfel cu un an“.

Mezinul nu suportă ca un altul să i-o ia înainte. El a parcurs un drum lung până când i-a depășit pe ceilalți și a luptat cu multe dificultăți.

„Se plânge de tratamentul rău pe care îl suportă la școală, aruncând cea mai mare parte a acestei greșeli pe dirigintele său care, pe cât s-ar părea, îi face, prin răutatea sa, viața grea“.

Deci este de ajuns să nu-l răsfeți, pentru ca el să-și manifeste deodată indispoziția.

„Mama ne spune că, începând de la intrarea la liceu, s-a schimbat în toate privințele, în dezavantajul său“.

Prima întrebare pe care ne-o punem întotdeauna este următoarea: în ce situații a dat el expresie plângerilor și în ce împrejurări s-au manifestat neajunsurile sale?

Liceul poate fi considerat drept un test. Faptul că din momentul intrării la liceu el s-a transformat, este un indiciu că nu a fost bine pregătit pentru această situație.

A doua întrebare este: cum se explică faptul că băiatul prezintă o pregătire insuficientă? Știm că este vorba de un mezin și că, în general, acesta este răsfățat. Trebuie, deci, în examenul pe care îl întreprindem, să căutăm să confirmăm că avem de-a face în chip efectiv cu un copil răsfățat.

„El este nervos, iritabil...“

Ca oricine, se simte jenat și într-o situație care îl copleșește.

„... foarte neastâmpărat și, în general, neascultător“.

Acum înțelegem de ce conduita sa acasă este atât de rea. Atâta vreme cât un individ va cunoaște întrucâtva succesul și va înregistra reușite, lucrul acesta se va repercuta și în alte domenii. Dacă băiatul ar avea reușite la școală, ele s-ar face remarcate și acasă. Putem compara comportamentul său cu acela al unui slujbaș subaltern care este confruntat cu nemulțumiri la serviciu, unde se află expus criticilor și injuriilor și care, întors după aceea acasă, se ceartă cu nevasta și copiii. Copilul ar vrea să ocupe, cel puțin acasă la el, poziția cea mai înaltă. Faptul acesta se exprimă în neascultarea sa.

„Potrivit informațiilor furnizate de mamă, el este bun, știe să își cucerească anturajul prin amabilitatea și tandrețea lui“.

Veți întâlni adesea copii răsfățați foarte pricepuți să-i câștige pe alții și să-și atragă afecțiunea din partea lor.

„El face totul pentru mama sa, când o vede că plânge sau că suferă“.

Fiind distribuitor de tandrețe, și-a și atins scopul, anume tiranizarea și dominarea mamei sale. De acum încolo el își poate demonstra tandrețea. Și aici avem de-a face cu un mod inteligent de a acționa. Dacă s-ar comporta cu duritate, poate că ar fi pus în pensiu, pentru ca familia să nu mai aibă de suferit din această cauză; duritatea adăugându-se slabului său randament școlar, el ar pierde partida. Constatăm că băiatul acesta mai nutrește o anumită speranță, pentru că altfel nu și-ar manifesta bunătatea, tandrețea. Pentru dânsul se impune să păstreze favoarea mamei și să găsească un ajutor în ea. Bunătatea sa nu o socotim o virtute, ci un subterfugiu reușit, ca să nu întindă coarda peste măsură.

„Tatăl a părăsit domiciliul conjugal de trei ani“.

Probabil că această împrejurare a determinat schimbarea în atitudinea sa la școală. Plecarea tatălui a putut să coincidă cu perioada pregătitoare pentru intrarea la liceu, plecare care trebuie să-l fi impresionat adânc. Poate că a vrut să plece împreună cu tatăl, poate că acesta este momentul în care a început noua situație, tatăl pe care îl iubea (deși reprezenta atunci și el o barieră pentru copil) era de-acum absent; ar voi, așadar, să joace rolul „marelui Domn“.

„După opinia mamei, lipsește din casă o mână forte“.

Iată o informație prețioasă referitoare la stilul de viață al mamei: ea trăiește cu convingerea că, în situația sa, o femeie este mult mai slabă și că doar un bărbat ar putea ajunge la o soluție. Dacă mi-aș permite să susțin aici că mama exprimă sentimentul ei de inferioritate nu numai prin aceasta, ci și faptul că subînțelege: „sunt prea slabă, nu aș izbuti“, mulți nu ar înțelege-o pornind de la simpla reflecție: „lipsește o mână forte pentru băiat“. Mama nu poate să facă altceva decât să-și arate suferința.

„Ea susține că nu o poate scoate la capăt cu acest băiat“.

„De zece luni el doarme în camera mamei“.

Poate că este un rezultat dobândit de el sau poate, dimpotrivă, mama are nevoie de prezența lui. Oricum, faptul demonstrează un atașament puternic, însă excesiv, dacă luăm în considerare că băiatul are deja 14 ani.

„Trebuie totdeauna să insiști pentru ca el să se așeze la masă“.

Unul din semnele obișnuite la copiii răsfățați este că ei fac mofturi în ceea ce privește mâncarea.

„El nu urmează, în general, sfaturile care i se dau. Întârzie în pat până la ora nouă și ajunge cu întârziere la școală“.

Motivul este acela că se găsește la o mare „distanță“ de școală. Dacă un copil întârzie la școală, avem în aceasta indiciul că raporturile sale cu școala sunt departe de a fi bune.

„În asemenea caz el nu se atinge de micul dejun și readuce acasă adesea gustarea pusă în ghiozdan“.

Acesta este punctul sensibil al mamei, iar copilul, care l-a descoperit cu foarte mare exactitate, o torturează prin atitudinea lui. Mama a insistat prea mult asupra importanței hranei, a supraevaluat-o, dezvăluindu-și ea însăși punctul sensibil, pe care copilul îl „exploatează“.

„Dacă ar fi s-o credem pe mamă, copilul nu prea minte, mai ales în chestiuni de bani“.

Mama nu exprimă o opinie foarte clară, dat fiind faptul că, totuși, este vorba de minciuni.

„Ambiția lui pare să vizeze alte domenii“.

Se confirmă aici ceea ce cred că am descoperit într-un pasaj anterior. Copilul ar vrea, cu orice chip, să fie primul; el nu-și pierde speranța în această privință și caută mijlocul de a-și atinge scopul.

„El este prim-solist în corul unui mare templu“.

Constatăm, prin urmare, că a reușit să fie primul. Se pune acum întrebarea: de ce nu este mulțumit? (Să notăm că are un frate care este excelent cântăreț și care dă concerte.) Probabil că faptul că a izbutit să fie prim-solist în corul unui templu nu îl satisface. Ambiția sa este mai mare. Poate că vrea să ajungă și mai sus. Ar trebui să i se dea o șansă și în alte domenii. În aceste condiții s-ar putea să se comporte corect și la școală. Important este că nu și-a pierdut speranța și că el continuă cursa. Dacă și-ar pierde complet curajul, ne-am putea aștepta din parte-i la cele mai rele lucruri. Ar putea deveni criminal sau să se cufunde în nevroză. Dacă consimțim să aprofundăm problema, servindu-ne de informațiile de care dispunem până în prezent, ne vom găsi într-o situație relativ dificilă. Nu vedem nici un semn care să ne permită să presupunem că acest copil ezită în vreun fel. Nu-l găsim agresiv, deci mai probabil este că nu va deveni un nevrotic. Dacă ar fi fost mai activ, dacă, pe deasupra, ar prezenta tendința de a-i vătăma pe ceilalți, de a da din coate mai agresiv, am putea presupune că ar putea să „îmbrățișeze“ o carieră de criminal. Faptul că minte în chestiuni de bani nu este pentru noi o informație suficientă în acest sens. Mai degrabă am putea presupune că, pierzându-și speranța, va deveni un nevrotic.

„De câțva timp se interesează mai ales de bicicletă“.

Prâslea! Faptul că știe să ruleze bine pe bicicletă s-ar putea să-l facă să creadă că mai târziu va participa la curse cicliste.

„Dorința lui cea mai mare este acum să aibă o bicicletă. Potrivit informațiilor furnizate de mamă, el este chelțuitor“.

Dacă această caracterizare se confirmă, am putea găsi aici o posibilitate de interpretare și să tragem concluzia că acest băiat ar fi capabil să comită furturi, în cazul în care și-ar pierde orice speranță.

„El dispune de o sumă de bani destul de importantă“.

Probabil că afirmația este exagerată.

„Are câțiva prieteni care învață *la o altă școală*, dar pe care mama nu-i agreează“.

Este interesant de observat că își caută prieteni nu acolo unde a suferit eșecuri, ci mai degrabă acolo unde mai era încă în plină strălucire.

„A fost fericit în timpul unei șederi la tatăl său, în Anglia“.

Acolo, desigur, conduita lui a fost din cele mai amabile și politicoase, deoarece se afla într-o situație care îi era pe plac și povara școlii nu-l mai apăsa.

„Pesemne pentru că nu mai trebuia să frecventeze școala“.

„De un anumit timp ar fi mai puțin dezordonat“.

(Ca urmare a unui tratament aplicat de dr. V.)

Dezordinea este semnul copilului răsfățat.

„O anchetă la școală ne arată că întreaga familie este probabil responsabilă de neglijența acestui copil. Cu toții zăbovesc în pat până la amiază“.

Aș dori să vă împărtășesc o observație care mi se pare foarte importantă. În epoca noastră, marcată de necesitatea tatălui de a munci intens, ceea ce în cele mai multe cazuri face și mama, sunt rare ocaziile de a strânge rândurile familiei; de aceea mi se pare deosebit de important, pentru viața ulterioară a copilului, ca întreaga familie să se găsească reunită dimineața, la ora 7, pentru micul dejun (ținând seama de orarul școlilor noastre). Veți constata că acolo unde lucrul acesta nu se face, apar în familie numeroase necazuri. Copiilor care, de la cea mai fragedă vârstă, nu au fost obișnuiți să se reunească în jurul mesei familiale, le va lipsi baza unei veritabile educații sociale. Este locul unde toată lumea ar trebui să converseze într-o atmosferă de bună dispoziție, de veselie, să discute deschis, dar nu pe teme criticabile sau pe tema slabelor randamente școlare etc. Acestea trebuie abordate în alte momente. Veți ști vreodată să apreciați îndeajuns avantajul de a avea reunită familia, la ora 7 dimineața, pentru micul dejun? De douăzeci de ani insist asupra acestui lucru. Răspunsul este adesea un surâs neîncrezător, mulți refuzând să creadă în acest sfat. Am avut totuși posibilitatea să constat că anumite dificultăți nu au fost de găsit decât acolo unde nu există această obișnuință.

Firește că acela care zace toată dimineața în pat, seara nu va putea adormi, lipsindu-i oboseala naturală de rigoare. Când auzim pe câte unii plângându-se de faptul că seara copiii lor fug de acasă spre a-și petrece timpul la cârciumă sau la cinematograful, le putem imputa circumstanța arătată mai sus. Cu ajutorul acestui obicei, pe cât de simplu, pe atât de ușor de realizat, s-ar putea preveni o mulțime de rele.

„Potrivit informațiilor furnizate de diriginte, întreaga familie minte și mi se pare indicat să receptăm informațiile care provin de la

aceasta cu o anumită neîncredere, deoarece mama mi se pare că, din fanfaronadă, nu spune adevărul...”

Dacă ținem seama de cele spuse mai sus, nu găsim că fanfaronada mamei este mare lucru. Este incontestabil faptul că băiatul este inteligent și că are o voce frumoasă; probabil că acestea reprezintă mult în ochii mamei, dar eu nu aş vedea aici nici o fanfaronadă.

„Deoarece toți profesorii sunt de acord că băiatul este mincinos, neatent, puturos și prefăcut”.

Caracterizarea este dură. Dacă este să admitem că este exactă, ea nu este mai puțin o critică severă. Băiatul pare să vadă în toți profesorii săi niște dușmani. Particularitățile acestea reprezintă manifestări ostile corespunzătoare unei lupte permanente.

„Dar ei toți au convingerea că băiatul nu este prost și că ar putea răspunde exigențelor școlii în cazul în care ar avea condiții mai bune; în prezent nu răspunde acestor exigențe”.

Atunci când băiatul acesta, care vrea să se afle mereu în frunte, se confruntă cu o situație grea, nu poate face față exigențelor școlii. Găsim aici trăsăturile de caracter ale luptătorului care se opune unei puteri superioare.

„Numai la patru materii de studiu se arată insuficient pregătit: matematică, istorie, geografie, religie”.

Este surprinzător ca el să nu reușească în ceea ce privește religia, dar poate că nu se înțelege cu profesorul care o predă. Prezintă interes gradul în care a rămas în urmă la învățătură. Cât privește matematica, veți constata, în genere, că la această materie au dificultăți copiii răsfățați. E posibil, pe de altă parte, ca el să fie pe picior de luptă cu profesorul respectiv. Nu-mi pot explica dificultățile întâmpinate de acest copil la matematică decât prin faptul că, spre deosebire de alte materii, matematica face abstracție de orice regulă. Această materie lipsită de orice regulă planează în spațiul liber¹; trebuie să ajungi la o concluzie prin propria ta putere și prin combinații. Adică un lucru de care sunt incapabili copiii răsfățați, pentru că ei ar dori să se sprijine pe ceva, să aibă un suport. Acest suport l-ar putea eventual găsi în regulile unei limbi străine, dar nu în matematică, de unde și frecvențele eșecuri ale acestor copii la materia respectivă.

Este probabil ca examinarea inteligenței, efectuată recent, să confirme faptul.

„Examinarea inteligenței arată un coeficient în jurul a 100“.

În ceea ce ne privește, suntem convinși că băiatul este inteligent. Se pune, în acest caz, întrebarea ce este de făcut. Terapeutică decurge în mod automat din cele spuse mai sus. Trebuie apelat la cineva care să-i câștige încrederea. La cineva care, de asemenea, să-l încurajeze și să-i amplifice interesul față de colegii săi și față de toate materiile de învățământ. S-ar putea discuta deschis cu dânsul, conștientizând la el ceea ce băiatul simte în mod obscur că nu merge în comportamentul său. După un astfel de tratament băiatul își va reduce neîndoiește la minimum atitudinea sa eronată. S-ar putea, de asemenea, să i se atragă atenția asupra faptului că există dificultăți și că trebuie să te dovedești puternic în fața greutăților pe care le întâlnești. Nu va reuși însă decât acel educator în care copilul are încredere. Probabil că un prieten va reuși mai bine în acest caz, deoarece băiatul le va stima pe femei tot atât de puțin ca pe propria-i mamă; iar, pe de altă parte, știm că el se comportă față de tatăl său într-un mod cu totul diferit, atitudinea sa fiind agravată din momentul în care acesta din urmă nu s-a mai putut ocupa de copil. Fratele său mai mare ar trebui să-i câștige încrederea, ar trebui să-i înțeleagă situația în ansamblul ei, cu toate corelațiile. Ar trebui, fără a-l critica, să-i propună o nouă viață, ștergerea cu buretele a întregului trecut. Ar trebui să-i facă explicită dorința lui secretă de a deveni cântăreț. Ar trebui să-l convingă că și-a pierdut interesul pentru școală pentru că a crezut că nu va putea juca un rol în domeniul muzicii. Acest frate mai mare ar trebui, de asemenea, să le ceară profesorilor să-i acorde băiatului un anumit răgaz; pentru că, fie și dacă el reușește să-l redrezeze, rezultatul ar fi negativ în cazul în care băiatul ar primi o notă proastă. Slabul său randament școlar actual poate fi pus pe seama sentimentului de oprimare pe care îl trăiește în școală.

NOTE

¹ Aserțiune surprinzătoare, dacă ne gândim că începând cu cele patru operații fundamentale ale aritmeticii, cu „regula de trei compusă“ și cu „regula de trei simplă“, matematica este guvernată de tot felul de reguli. Ce-i drept, însă, toate aceste reguli nu se sprijină pe procese vizibile în natură, nu au „materialitatea“ acestora, lăsând impresia planării în vid, în convențional. (*Nota trad.*)

VIII. DEBIL MINTAL SAU COPIL-PROBLEMĂ?

Este extrem de important să ne facem o idee prin noi înșine asupra unui caz de copil greu educabil, mai înainte de a-l fi văzut pe copil sau pe mamă. Vă voi expune istoricul unui caz și veți vedea cum fac eforturi să trag concluzii până și din cea mai insignifiantă informație:

„În toamna anului 1915, când B. a venit la grădinița de copii, era copilul cel mai neglijat și mai arierat ce s-ar putea imagina, atât din punct de vedere fizic, cât și intelectual“.

Putem deduce de aici că nimeni nu s-a ocupat de dânsul. O particularitate a dezvoltării intelectuale este aceea că trebuie ca un copil să se găsească în chip necesar în relație cu cineva care să-i permită exersarea spiritului.

„Este subalimentat, rău îngrijit, insuficient îmbrăcat, desculț, cu toate că suntem în toiul iernii“.

Este vorba, pe cât se vede, de un copil provenit dintr-o familie foarte săracă.

„Avea și o întârziere intelectuală foarte accentuată și abia dacă putea să vorbească“.

Dezvoltarea limbajului copilului nu poate avea loc decât în condițiile unui raport social. Dacă îi lipsește acest raport, copilul nu-și poate dezvolta limbajul.

Se impune, de asemenea, să ne punem întrebarea dacă nu cumva copilul este un deficient mintal. Nu este decât o ipoteză și trebuie să ne continuăm cercetările cu prudență, deoarece, emițând un astfel de

diagnostic, s-a terminat cu copilul. Este de neiertat să numești prostănac un copil care nu este așa ceva.

„Când s-a încercat să se stea de vorbă cu dânsul, s-a ascuns și a început să urle și să se zvârcolească“.

Dacă cineva încearcă să se apropie de dânsul, ia poziție de apărare. Lasă impresia că aparține celui de-al treilea tip de copii: cei nedoriți, nelegitimi sau infirmi. Se vede cât de colo că își privește semenii cu ostilitate.

„Este foarte laș...“

O ființă nu are curaj decât acolo unde se simte acasă.

„I-a atacat pe copii, luând seama ca să nu fie și el atacat de către aceștia... La masă avea nevoie să fie ajutat, așteptând să fie hrănit“ ...

Trebuie să receptăm cu rezervă aceste informații. Așa sunt, în general, copiii răsfățați, care prezintă dificultăți în ceea ce privește hrănirea. Dar este posibil ca și aici să avem de-a face cu o atitudine de ostilitate. Într-adevăr, este cu puțință ca cineva să-și dea osteneala să-l îndoape pe un copil pe care nu-l iubește, ca astfel să termine mai repede cu el. Așa se face că acesta nu învață să mănânce.

„El însă adesea refuza hrana, cu toate că era flămând“.

Copilul acesta se poartă ca într-o țară dușmană. Trebuie, însă, să cercetăm atent dacă nu prezintă semne de deficiență mintală.

„De altfel, după o scenă, de care cei din jurul copilului nu au ținut nicio seamă, el s-a calmat și a înfulecat cu lăcomie mâncarea“.

Așadar, nu stătea chiar atât de rău cu mâncatul.

„Este un copil legitim. A învățat foarte târziu să meargă și să vorbească, dar până acum nu a reușit să se exprime corect“.

Ne explicăm dificultățile în ceea ce privește limbajul. Cât despre mers, este necesar să ne gândim la dificultăți organice. Poate că și apariția dinților este în întârziere, ceea ce face parte din dispersarea părinților, și fără îndoială că exista în familie o persoană care se ocupa de el. Poate o bunică, o mătușă, o soră mai mare, de care copilul putea dispune într-o anumită măsură. În aceste condiții, am putea trage concluzia noastră, înțelegând atitudinea sa la grădinița de copii. Dacă concepția nu ni se confirmă, o vom modifica cu dragă inimă.

„... și se revolta împotriva lor la cea mai mică ocazie“.

Se pare că membrii familiei nu l-au tratat cu prea mare duritate. A se opune este un mijloc de luptă, iar în fața unui anturaj deosebit de

puternic un copil nu se revoltă. Poate că mai înainte se aflase într-un mediu în care era înconjurat de o anumită afecțiune, cum nu a fost cazul ulterior. Trebuie să avem unele puncte de plecare pentru a ne putea continua cercetările.

„Lovea cu picioarele, se rostogolea pe jos, urla, apuca și trântea tot ce îi ieșea în cale“.

Constatarea aceasta vine să întărească ipoteza unui anturaj schimbat în defavoarea copilului. Probabil că a avut loc o schimbare de situație. Cele presupuse de noi se confirmă: mai întâi răzgâiat, după aceea a fost neglijat, iar faptul acesta l-a adus în stare de sălbăticie și ostilitate.

„Își udă în mod constant așternutul“.

Probabil că vrea ca cineva să se ocupe de persoana lui și că are tendința să se facă remarcat într-un mod dezagreabil.

„... și își roade unghiile“¹.

Veți regăsi acest obicei la copiii încăpățânați. Li se cere mereu să nu-și roadă unghiile, iar ei, continuând s-o facă, își arată prin aceasta opoziția.

„Lăcomia lui era atât de mare încât la gustarea de după-amiază uneori se repezea și le lua copiilor câte ceva din mână“.

Nu are un sentiment de comuniune socială prea dezvoltat și acest fapt se manifestă și prin gesturile lui.

„Avea un rahitism foarte accentuat și o mare rămânere în urmă în ceea ce privește dezvoltarea intelectuală“.

Confirmare, deci, a presupunerilor noastre.

„Nici o urmă de sociabilitate, așa încât nu se înțelegea cu nimeni“.

Acest comportament corespunde atât tipului de copil răsfățat, cât și tipului de copil detestat.

„Chinua animalele“.

O astfel de manifestare este de asemenea comună celor două tipuri de copii menționate. Astfel de copii vor să-și demonstreze puterea.

„Prindea muște și le strivea cu o bucurie aparte“.

Îl vedeți aici pe cel puternic în fața celui slab.

„Voia să fie întotdeauna cel dintâi“.

Opinia pe care am exprimat-o la început se adevărește. Poate că anterior părinții săi s-au aflat într-o situație mai bună, ca apoi să decadă; din acel moment el a fost lipsit de căldura familiei, de afecțiune.

„Preocuparea lui permanentă este să comande, iar dacă nu reușește, își pocnește camarazii, răstoarnă mesele și scaunele, se trăneste pe jos și nu mai vrea să știe de nimeni și de nimic“.

Trăsături de caracter ale unui copil răzgâiat, care nu concepe să nu se afle mereu în centrul atenției.

„În prezent frecventează cu plăcere grădinița de copii și își dă silința să aibă întotdeauna asupra sa batista pe care i-am făcut-o cadou“.

Dă semne de adaptare, cum ne-o și arată relația amiabilă stabilită cu educatoarea de la grădiniță. Constatăm că aceasta a știut să-i câștige încrederea și să reconstituie situația agreabilă în care copilul a fost răsfățat. În mintea lui aceasta se traduce cam în felul următor: „Iată-te în plăcuta situație către care tu tinzi dintotdeauna“. De acum încolo trebuie să-i fie trezit interesul pentru alte lucruri, care l-au lăsat rece până în prezent.

„Îl interesează tot ceea ce vede aici. Este fericit dacă i se dau ocupații cât de multe; de pildă să hrănească o pasăre, să ude florile, să măture, să-i ajute pe cei mai mici decât el să se încălzească și așa mai departe“.

Supoziția noastră, potrivit căreia ne-am fi putut afla în fața unui caz de deficiență mentală începe să se clatine. Copilul este adaptabil, s-a împrietenit cu educatoarea și se comportă cu bun-simț. Diagnosticul de deficiență mentală mi se pare insuficient motivat și nu merită să fie reținut.

„Situația lui familială este cât se poate de tristă. Tatăl său a murit de tuberculoză; mama, muncitoare, nu se preocupă de educația lui“.

Cine l-o fi răsfățat? Poate tatăl său, înainte de a muri?

„Mama băiatului a vândut lucrurile pe care i le dădusem — paltonașul de iarnă, încălțărilor etc. — și ni l-a trimis din nou în zdrențe“.

Imaginați-vă situația acestui copil detestat, crescut într-o atmosferă lipsită de dragoste și de căldură (în înțelesul aproape propriu al cuvântului, dat fiind faptul că i-a vândut paltonașul de iarnă).

„Este mezinul; ceilalți copii sunt în vârstă de 10, 15 și 19 ani“.

Iată ceea ce ne permite să presupunem că poate unul dintre acești copii s-a ocupat în mod special de mezin. Pentru că, în ceea ce privește

dezvoltarea copilului, suntem obligați să ținem seama de faptul că el este cel mai mic. Dacă avem în vedere faptul că a fost răsfățat, este cert că, în calitatea lui de mezin, dispunea de o anumită putere. Are trei înaintași și vrea să-i imite. Dar nu vrea ca ei să dispună de mai multă putere decât dânsul, ci el să fie acela care se află în frunte, mai ceva decât oricare din frații săi.

„Adesea plânge, dar numai când își manifestă opoziția sau când îl apucă furia“.

Plânsul este o armă deosebit de eficace. Atunci când copiii observă că prin plâns nu ne impresionează, se opresc. Băiatul nostru se slujește de plâns pentru a se pune în valoare. Un cuplu de surdomuți avea un băiat care auzea și vorbea bine. Când se lovea, plângea fără a scoate nici cel mai mic zgomot. Lacrimile îi curgeau pe obraji, dar într-o muțenie totală. Înțelegem foarte bine lucrul acesta, întrucât copilul știa că zgomotul nu avea nici un efort asupra părinților săi. Identificăm și aici amprenta lăsată de anturajul în care se dezvoltă copilul.

„Jocurile lui preferate sunt gimnastica și construcțiile“.

Este probabil ca acest copil să nu fie nici atât de neîndemânatic și nici înapoiat mintal.

„Basmelor lui preferate sunt «Spiridușul» și «Frumoasa din pădurea adormită“.

A încerca să tragi învățăminte din basmele de acest fel este a-ți pune serios mintea la contribuție. În cel dintâi este vorba de un vicleșug dejucat printr-un alt vicleșug. Cât despre preferința față de „Frumoasa din pădurea adormită“, ea ni se pare semnificativă. Fără îndoială că băiatului îi place basmul acesta întrucât exprimă întrucâtva speranța de a-și asigura succesul printr-un act de extraordinar curaj. Cred că materia acestor basme trebuie profund explorată, spre a se stabili ce elemente îi impresionează în mod deosebit pe copii. Cunoscându-l mai bine pe băiatul nostru, am putea înțelege mai exact de ce îi plac lui îndeosebi aceste două basme.

„Ziua în amiaza mare el visează“.

Dacă prin aceasta trebuie să înțeleg că el se lasă pradă reveriilor, faptul ne amintește de „Frumoasa din pădurea adormită“ care, și ea, doarme. Cum să găsim noi un fir conducător, care să ne ajute să-l înțelegem mai în profunzime pe acest copil?

„Cu câțva timp în urmă el adormea din cauza slăbiciunii fizice, ceea ce ne făcea să ne temem că într-o zi nu se va mai trezi“.

Poate că acea slăbiciune era în legătură cu ideea din „Frumoasa din pădurea adormită”. Am motive să cred că un astfel de copil este mai interesat decât alții de somn, dat fiind că îl pasionează basmul la care ne-am referit.

„Pe cât se pare, copilul acesta a fost martirizat”.

Pesemne că mama copilului nu fusese zgârcită cu bățiile.

„Peste tot se simte respins și caută să atragă atenția celorlalți”.

Această trăsătură nu este proprie copilului martirizat care fuge de ceilalți și caută totdeauna să se eschiveze. În cazul de față avem de-a face cu un copil răsfățat, care vrea să capteze mereu atenția anturajului.

„Laudele sunt pentru el totul. Când i se spune: «Ei bine, B., tu ești un băiat comsecade!», ochii îi strălucesc și, pentru moment, totul merge bine”.

Caracter de copil răsfățat. Într-o asemenea situație, el este în elementul lui: este scopul vieții sale, al strădaniilor lui.

„Dacă începe un lucru, îl duce până la capăt, iar dacă e laudat, e fericit să facă încă pe atât”.

Iată calea pe care îl puteți mobiliza pe băiatul acesta. Dacă lucrează, este în primul rând pentru că în felul acesta este pus în situația de a fi laudat și iubit. Trebuie de folosit această situație și să continuăm să-l facem să înțeleagă că este bine să se facă util, dar abținându-ne de a-i adresa imediat laude. Este suficient să-i spunem: dacă procedezi așa, și nu altfel, va fi cât se poate de bine.

„Se comportă ca un puștiulică de doi ani, ba chiar o face pe bebelușul și pe prostul, numai ca să fie mângâiat și răsfățat”.

Veți vedea nu rareori copii răzgâiați și chiar și adulți care se comportă ca niște copilași, mimând pelticia copiilor mici. Ei regretă acea stare din trecut și ar dori să revină la ea, simțindu-se atunci la fel de bine ca în paradis. Probabil că răsfățul băiatului datează din perioada în care el a fost bolnav. În cursul unei boli survin stări grave când nu se poate să nu-l dezmierci pe copil. De aici se trage nevoia lui de a fi mângâiat, de a se face laudat și iubit. Se comportă în consecință, dar fără a fi conștient de aceasta. Așadar, explicându-i cum stau lucrurile, am putea obține totul de la dânsul.

„Vorbește foarte prost. Este bine conformat, dar din când în când suferă de urechi”.

Probabil că este vorba de o otită a urechii medii, nevindecată complet. Dacă nu a fost atins în profunzime de această boală, s-ar putea

ca el să prezinte o mare sensibilitate în ceea ce privește audiția și muzica, dat fiind faptul că auzul său este probabil mai fin decât la majoritatea oamenilor. Avem o confirmare în legătură cu această maladie serioasă din prima sa copilărie. Nu toți copiii fac otită la urechea mijlocie. În acest caz am putea să-i revelăm un nou domeniu de formare. L-am putea integra în societate prin intermediul unui cor, în general prin intermediul muzicii.

„Este întârziat din punct de vedere intelectual, prezentându-se ca un copil în vârstă de trei ani“.

Băiatul, care o face mereu pe copilașul în vârstă de trei ani și lasă impresia că-i lipsește inteligența, pe când, în realitate, are cinci ani, ne-ar putea lăsa impresia că este un deficient mental; trebuie, însă, înainte a trage o concluzie, să-l supunem unor testări temeinice.

„În general, nu reacționează decât față de persoanele cu care este obișnuit“.

Trăsătură de caracter proprie copilului răsfățat.

„Randamentele sale școlare pozitive nu sunt notabile decât în domeniul exercițiilor fizice, gimnastica obișnuită sau ritmică fiind ocupația sa favorită, în care ajunge la rezultatele strălucite“.

Încă nu-mi permit să conchid. Rareori auzim vorbindu-se de copii deficienți mental care să obțină rezultate remarcabile la gimnastica normală sau ritmică. A izbuti însă o mișcare sistematică în gimnastică, a ajunge la reușite strălucite ne arată un dar al combinației de care nu dispune un deficient mental.

NOTE

¹ Manifestare impulsivă descrisă în psihopatologie și psihiatrie sub denumirea de *onicofagie*. Are loc la copiii cu tulburări de afectivitate (emotivi, timizi etc.), care trăiesc într-un mediu ostil, amenințător. Unii psihanaliști socot onicofagia un act care se înscrie în manifestările sadicorale ale anumitor copii (autosadism). Dacă nu se intervine la timp cu remedii psihopedagogice potrivite, obiceiul poate persista toată viața. (Nota trad.)

IX. O AMBIȚIE CARE DUCE LA RĂTĂCIREA DRUMULUI ÎN VIAȚĂ

Institutoarea ne expune următorul caz:

„M. este în vârstă de nouă ani și este în clasa a patra. Este cea mai mică dintre cinci copii, câți sunt în familie. Frații și surorile ei au 25, 23, 15 și 14 ani. Fata cea mare, măritată de-acum, are un copil în vârstă de câteva săptămâni. În situația ei de mezină, frumușică și plăcută, M. a fost deosebit de răsfățată de către părinți, frați și surori. Educația și supravegherea ei au căzut îndeosebi în sarcina fraților și surorilor, deoarece părinții lucrau toată ziua. Tatăl este slujbaş la o casă de comerț și lipsește de acasă între ora 7 dimineața și ora 6 seara. Mama e corsetieră și este de asemenea ocupată toată ziua. La intrarea în școală fetița s-a făcut remarcată în clasă într-un mod cât se poate de neplăcut, prin flecăreli, prin neastâmpăr, printr-o atitudine exagerat de arogantă, prin lipsa sensibilității, prin tendința la gâlceavă și sălbăciea cu care își trata colegile. Institutoarea de la clasa întâi o menționează adesea ca pe „o copilă teribilă“, însă foarte inteligentă și, după chef, când extrem de muncitoare, când de o lene exasperantă. Dat fiind că o cunosc din clasa a doua, nu o pot acuza de trândăvie. Dimpotrivă, este foarte harnică, este foarte bună la compunere, imaginația îi este vie, se exprimă bine, recită la fel de bine, scrie caligrafic și insistă asupra curățeniei, ca rezultat al cochetăriei, trebuie să o recunoaștem. Îi place mult să se facă admirată. Când o temă îi reușea în mod deosebit, venea în fața clasei cu caietul, ca să mi-l arate: „Eu am făcut asta!“. Se bucură când o lauzi. Abordează temele într-un mod plin de dexteritate și îndrăzneală. La

gimnastică este foarte bună și curajoasă. A învățat singură să meargă pe bicicletă și să înoate; acum dorește să aibă o pereche de patine, spre a învăța anul acesta să patineze. Tendința ei de a se pune în valoare este, însă, foarte puternică, împingând-o fără încetare la a se face remarcată, lucru imposibil într-o colectivitate de treizeci de copii. Atunci ea tulbură procesul de învățământ, luându-le vorba din gură celorlalți, fără a se putea stăpâni, deși în mai multe rânduri a fost dojenită pentru purtarea ei. Încă și mai puțin își poate stăpâni curiozitatea. Când îi semnalez unei eleve vreo greșală în caiet, ea își părăsește locul din bancă, spre a lua și ea cunoștință de greșala colegei. O atrage îndeosebi ceea ce este interzis. Anul trecut directoarea s-a opus oricărei deghizări înainte de lăsata secului, ca să nu se sperie copiii din clasa întâi, care era vecină. A doua zi, în recreație, M. s-a dus la W.C. și după câteva minute s-a năpustit în clasă, deghizată în diavol, fluturând în aer o nuia, bruscându-i pe copii și urlând. Am certat-o și am întrebât-o dacă nu era la curent cu interdicția de a se deghiza; n-am obținut de la dânsa nici un răspuns. Ori de câte ori o iei la întrebări, se comportă la fel. De notat este că niciodată nu te poate privi drept în ochi. Manifestă semne de mare neliniște dacă, în timpul orei, o privesc câțeva vreme. În cazul acesta întoarce ochii cu jenă, aruncându-mi din când în când câte o privire timidă, ca să vadă dacă o mai privesc sau nu. Să spunem, în treacăt, că nu este necinstită. Mama fetei susține că fata nu minte niciodată.

Nevoia ei de a se pune în valoare s-a manifestat în mod izbitor în următoarele împrejurări: Anul trecut am avut o inspecție la ora de muzică. De mai multe ori până atunci, ca măsură disciplinară, M. fusese dată afară de la acest curs, pentru pălăvrăgeală și alte feluri de a întrerupe mereu activitatea didactică. Cu prilejul inspecției a fost și ea prezentă. Neavând, din cauza absențelor, același antrenament ca restul clasei, evident că nu s-a putut distinge. Dar să stea pur și simplu în rând cu ceilalți și să facă ce făceau ei, fără a se face remarcată, nu era lucru suportabil pentru dânsa. În timpul recreației ea s-a apropiat de inspectoarea care conversa cu cineva și a făcut o piruetă, gimnastica fiind domeniul în care excelează. Îi place să facă farse. Mi-a povestit, bunăoară, că într-o zi a lăsat să scape pasărea dintr-o colivie pe care proprietarul o pusese în curte, bucurându-se că acesta nu-l găsește pe autorul farsei. Pretinde că i se făcuse milă de acea pasăre care piuia. Pe timpul vacanței, ca să se amuze, a lăsat să cadă cu totul oblonul din fier

al unei măcelării de vizavi de casa în care locuia. Când măcelăreasa a ieșit și i-a aplicat o corecție fetei, mama acesteia a ieșit la rândul ei din magazinul ei și a palmuit-o pe măcelăreasă, ceea ce i-a adus un proces și o amendă de 10 coroane. Mama m-a rugat să fiu cât se poate de severă cu fata, care, acasă, o exasperează. Este încăpățânată și ori de câte ori mama îi spune să facă ceva îi răspunde cu „nu vreau, și gata!“, fără a ceda, în general, decât cu forța. Dacă femeia aceasta ar dispune de mijloacele necesare, ar încredința unor copilul străini, ca să-i dea o educație corespunzătoare, deoarece părinții, cu comerțul lor, nu se pot ocupa suficient de copilă. Cât despre frați și surori, ei o resping, cu toate că o iubesc mult și sunt blânzi cu dânsa. La școală ea se comportă la fel. Nu trece zi în care să n-o vezi bătând o colegă sau trântind-o la pământ fără nici un motiv. Două fetețe au și fost serios rănite, din cauză că ea le-a izbit de perete sau de colțurile băncilor. Pe drumul la școală le trage de păr pe colege sau le amenință cu „săpuneala“ la ieșirea de la școală. Din toate aceste pricini colegele nu o văd cu ochi buni și se tem de ea. Dacă, în timpul orei, vreo vecină îi cere să stea liniștită, ea îi dă ghionți, o pișcă sau o lovește cu picioarele, pe sub bancă. Convocarea la școală a părinților nu a dat rezultate până în prezent. S-a prezentat întotdeauna mama, iar aceasta aruncă vina pe tatăl fetei, care o răsfăță din cale-afară pe copilă. Nu am avut niciodată prilejul să discut cu tatăl, însă mama fetei a promis să-l aducă azi la școală“.

Dr. A: În expunerea detaliată cu privire la această feteță a fost subliniat cu multă precizie punctul central al dezvoltării ei. Feteța manifestă o tendință deosebit de marcată către o punere în valoare rău orientată. Ni s-a făcut cunoscut că avem de-a face cu o mezină și că aceasta a fost răsfățată; răsfățul pare a ne explica de ce este atât de mare tendința ei de a se pune în valoare. Ca mezină, ar dori să-i depășească pe toți. Dar în afară de randamentul ei școlar bun, se constată un atât de mare număr de lipsuri, încât ești uluit. Înțelegem prea bine de ce comportamentul feteței merge din rău în mai rău. Feteța se comportă ca într-o cursă de prins șoareci, neputând scăpa de propria-i soartă; ea ar vrea să fie punctul de atracție, dar, dat fiind faptul că a acționat atât de greșit, pretutindeni se lovește de rezistență și este incitată să continue. Aș dori ca, în câteva cuvinte, să arăt ceea ce m-a frapat în această excelentă expunere, referitor la linia dinamică a copilului. Este foarte vădită la ea tendința de a vrea să le depășească pe colegele ei de școală.

Nu a obținut decât un succes parțial și încearcă să recupereze ceea ce a pierdut datorită absențelor de la școală, în urma exmatriculărilor, precum și a dificultăților pe care le are în raporturile cu mama sa. Putem emite ideea că, dacă ar fi prima din clasă, comportamentul ei s-ar schimba radical. Nu ea însăși s-ar schimba, cât situația ei ar fi mai bună; tendința ei de a se pune în valoare nu suportă viața de acasă, pe când la școală, cu colegile ei, se află pe picior de luptă. Aici ar vrea ea să iasă biruitoare. Este cu neputință să-l deturnez pe acest copil din drumul său prin bătaie sau alte pedepse. Pentru că în acest caz, neîndrăznind să acționeze deschis în dauna colegelor sale, o face pe ascuns. Ar fi, de asemenea, să-i determinăm pe copil să mintă. Cred că adevăratul motiv pentru care a dat drumul păsării din colivie nu a fost, cum a declarat ea, mila, ci mai degrabă o anumită bucurie de a ataca bunul altuia. Împinsă de același motiv privește în caietele colegelor ei. În această bucurie malignă pe care i-o provoacă greșelile altora, ea își află superioritatea, crezând că se situează deasupra lor. Dacă ar reuși să triumfe mereu, aceasta nu ar prejudicia cu nimic viața sa viitoare. Cu siguranță că nu va găsi pe nimeni care să-i ofere mereu această posibilitate. Trebuie intervenit spre a smulge răul din rădăcină. Este necesar ca fetița aceasta să înțeleagă eroarea în care trăiește. Trebuie să i se arate că are tendința de a se situa mereu în frunte și că, nereușind să o facă pe planul acțiunilor utile, încearcă atunci să se pună în valoare pe planul acțiunilor vătămătoare (molestându-i sau tiranizându-i pe ceilalți). Această explicație, însă, nu trebuie să ia forma unui reproș, pentru că atunci ea va reîncepe lupta. Un copil de felul acestuia prezintă, în caz de reproș, o stare de spirit care l-ar determina să gândească: „De acum încolo o voi face și mai și!“ Copiii vor, totuși, să demonstreze că ei sunt cei mai puternici. Nu cred că am putea elimina metehnele lor printr-o conversație. O persoană pe care nu o cunoaște și care nu ține deloc de cercul relațiilor fetei va trebui să-i dea într-o zi, prietenește, unele povețe, arătându-i ce se petrece în psihicul ei. Fetița știe că mama îi ia apărarea și nu ia în serios amenințările ei. Fiind inteligentă, cunoaște limitele pe care un institutor nu le poate depăși și știe că lucrurile nu vor fi duse până la capăt. Am auzit afirmându-se că părinții, ca și frații și surorile, o iubesc, dar, cu toate acestea, ea îi torturează, fiind prea puțin amabilă cu dânsii. Fetița încearcă să-i subjuge pe ceilalți, dar nu izbuteste să facă în întregime acest lucru cu frații și surorile; de unde

nevoia de a-i ataca. Mereu și pretutindeni găsim același ritm și aceeași structură. Amenințările mamei sunt complet inutile și brutalizând fetița nu se va ajunge la nici un rezultat. Ea știe că tatăl său, oricare ar fi situația, va fi de partea sa. De altfel, probabil că el nu poartă întreaga responsabilitate pentru educarea eronată a copilului, și se știe că membrii familiei aruncă unul asupra altuia această responsabilitate. Este necesar ca părinții să fie consiliați, să fie făcuți să înțeleagă că, în fond, fetița nu este răspunzătoare, întrucât, până atunci, nu făcuse decât să se conformeze unui stil de viață stabilit în prima sa copilărie. Nu ne-am putea aștepta la o schimbare atât timp cât ea își va menține scopul eronat, adică acela de a fi mereu cea dintâi și de a se situa totdeauna în centrul atenției.

Cel mai bun mijloc de a lămuri copilul, precum și pe mamă, ar fi să o facem pe aceasta din urmă să înțeleagă că foarte adesea se constată la mezini tendința de a voi să se situeze pe primul plan.

Dr. A (adresându-se părinților): Cu copilul nu trebuie să luptăm, pentru că adesea putem să pierdem; totdeauna cei mai puternici sunt copiii. Fetiței trebuie să i se vorbească cu bunăvoință și să-i spunem că dacă reîncepe să vrea să-i domine pe ceilalți, ceea ce se întâmplă adesea la mezini, nu este mare scofală. Ar trebui să o facem pe fetiță să înțeleagă de unde provine la dânsa această trebuință, pe care ea însăși n-o înțelege, de a se găsi mereu în centrul atenției.

Sfat pentru institutoare: Să privească eventualele recidive ale copilului cu un surâs comprehensiv și să-i atragă copilului atenția, spunându-i: „Cred că iarăși ai vrea să te afli în centrul atenției“.

Dr. A (adresându-se fetiței, care plânge într-una): Ai vrea tu să fii cea mai bună elevă și să reușești multe alte lucruri? Ești o fetiță inteligentă. Trebuie numai să te debarasezi de obișnuința de a-i sili pe ceilalți să se ocupe mereu de tine. Tu ești cea mai mică și vrei să demonstrezi totdeauna că tu ești stăpâna. Nu-i vină ta, o recunoaștem, fiindcă asta li se întâmplă des mezinilor. Uite, tu scrii bine, ești bună la gimnastică; oare trebuie să le săcâi veșnic pe celelalte fetițe? Ai un tată bun, o mamă bună; ai putea fi mulțumită; ai tu într-adevăr nevoie să fii mereu în față? Te asigur că lacrimile tale sunt cu totul de prisos, pentru că nu te afli aici ca să fii pedepsită, ci pentru a ți se explica unde ai greșit. Vrei să demonstrezi că acasă tu ești stăpâna; ce nevoie ai de asta? Tu știi tot atâtea câte știu alții. Ar trebui, de asemenea, să-i privești pe

oameni în ochi și să le demonstrezi că nu ai nimic rău pe conștiință. Să-ți spui: „Nu vreau să domin, nu vreau să mă fac dezagreabilă, nu vreau să-i dau de furcă mamei, ca ea să fie obligată să se ocupe de mine“. Încearcă să-i faci plăcere; vei reuși, iar atunci îți vei spune: „Sunt poate o mezină, însă toată lumea mă iubește“. Ce crezi, vei reuși, ori vrei să te porți ca unul care spune cât trăiește: „Ia uite cine sunt eu!“?

După o lună voi reveni.

X. COPILUL DETESTAT

„H. este un copil născut înainte de termen (la opt luni)“.

Trebuie să fim precauți în ceea ce privește această primă informație. Un copil născut prematur, și încă la opt luni, nu este lesne de deosebit de un copil născut la termen și nici măcar nu este sigur că așa stau lucrurile. Aș evita să-l informez pe copil referitor la faptul că s-a născut ori nu la termen. De fapt, lucrul acesta nu are nici o importanță.

„La vârsta de nouă luni el a și început să meargă, iar la un an a început să vorbească. Primul dinte i-a apărut tot la un an“.

Acest prim dinte ar fi trebuit să apară la vârsta de șase luni.

„Dinții ceilalți au venit unul după altul, cu regularitate. Între timp a avut rujeolă. Mama nu poate da alte informații asupra altor eventuale boli, deoarece copilul a fost încredințat unei doici. Pe atunci tatăl copilului era băiat de prăvălie la o cafenea, pentru ca în prezent să trăiască departe de casă și să plătească o pensie alimentară. Mama nu cunoaște exact situația lui materială. Era bătăran, brutal și alcoolic. Mama nu a suferit decât de o singură boală: o pneumonie. Din cele aflate de la doică, în familie nu există nici o boală ereditară“.

În ceea ce ne privește, nu luăm în serios condițiile ereditare când este vorba de calitățile intelectuale.

„Mama copilului este măritată cu un muncitor. Viața lor de familie ar fi satisfăcătoare. Din această căsătorie s-au născut doi copii,

din care unul a murit la vârsta de un an; celălalt, care trăiește, are trei ani“.

H. a fost plasat la doică în localitatea K. Soțul doicii este montator într-o uzină de gaz; alcoolice, el este de o brutalitate excesivă. Doica și bărbatul ei au un fiu în vârstă de 17 ani și o fetiță în vârstă de doi ani. Băiatul cel mare nu-l prea înghite pe H., îi caută nod în papură, îl provoacă, își râde de dânsul, îl îmbrânțește și îl bate din te miri ce. Cel mic are un foarte rău exemplu în bărbatii din casă, îndeosebi când soțul doicii se îmbată; se petrec atunci scene îngrozitoare. Bețivul își bate femeia, îi bate pe copii și, pe cât se spune, l-ar fi aruncat într-o zi pe cel mic cum arunci o minge“.

Vedeți, așadar, ce înseamnă să fii un „copil detestat“.

„M-am putut convinge personal de urmele adânci pe care le-au lăsat asupra copilului aceste impresii. Unui băiețel, care se juca în nisip, i-am făcut într-o zi observația să fie atent să nu-și murdărească pantalonii, pentru că altfel mama sa o să-l certe. H. al nostru a adăugat: «Tatăl meu adoptiv totdeauna ne-a certat, pe mama și pe mine, și chiar ne-a bătut câteodată cu o curea; atunci mama plângea». Când tatăl era în stare de ebrietate, toate intimitățile vieții familiale se desfășurau sub ochii lui H. Putem asocia aceasta cu faptul, declarat de mamă, că băiatul avea obiceiul să se joace cu sexul său“.

Sunt manifestări foarte des întâlnite la copii.

„Mama relatează o scenă în care ea l-a găsit în pat, împreună cu fratele lui, în vârstă de trei ani, H. jucându-se cu sexul său și cu acela al fratelui și gâfâind din pricina excitației. Expresiile copilului în legătură cu aceasta sunt înspăimântătoare. Am remarcat că H. avea o oarecare tendință să chinuiască animalele: caută pe la ferestre muște și libărci, ca să le strivească. O dată l-am găsit înfășurându-și ceva pe un deget. Apropiindu-mă, am văzut că era vorba de o rămă, pe care aproape că o omorîse și de care nu voia să se despartă“.

Torturarea animalelor semnifică la dânsul o atitudine ostilă față de ființele slabe. Socoate că lumea și este dușmănoasă.

„Din luna aprilie el se află la propria-i mamă, într-un alt anturaj. Mama găsindu-se internată în spital pentru patru săptămâni, H. a fost dat la o casă de copii în localitatea G., iar timp de două zile într-o familie. La 25 septembrie a intrat la grădinița de copii. Din punct de vedere fizic este firav, dar nu prezintă anomalii organice; corpul îi este

acoperit de eruptii, capul năpădit de paraziți. Grădinița de copii l-ar fi trimis pe băiat la spital, în scopul de a-i indica mamei un tratament de administrat copilului, dar ea nu a urmat indicațiile medicilor și băiatul nu s-a însănătoșit. Mama nu face o taină din faptul că nu-și iubește copilul“.

Un copil detestă; poate unul nelegitim?

„La cea dintâi întrevvedere pe care am avut-o cu mama, aceasta mi-a spus să fiu severă cu copilul, pentru că și ea îl pedepsește și îi trage câte o bătaie. Zicea că trebuie să-i vorbești cu asprime, pentru că de vorbă bună nu înțelege; aplicându-i-se până în prezent asemenea tratament, copilului i-a intrat în obișnuință; este, de altfel, un copil nelegitim, crescut de o doică“.

Avem impresia că mama își face răspunzător copilul de faptul că este nelegitim.

„Pe mine mă respectă, dar pe soțul meu îl iubește mai mult decât pe mine. Îndată ce mă apropii de dânsul, izbucnește în plâns. Îmi dă mereu de lucru. Este nestatornic și neastâmpărat și nici când ai de lucru nu te lasă în pace. Mai presus de orice îl enervează tăcerea atunci când ai de lucru sau în timpul meselor. Scoate mici strigăte, tropăie, deplasează scaunele cu mare tărahoi sau dă cu pumnii în masă ca să atragă atenția asupra-i“.

E aproape neverosimil. Nu ne putem imagina acestea decât în cazul în care pedepsele corporale sau anxietatea i-ar provoca o excitație sexuală. Astfel de copii procedează în mod voluntar la provocări, pentru a fi bătuți. Știm că băiatul este sexualicește excitabil și s-ar putea să aparțină acestui tip.

„Când îi cer să stea cuminte, râde de mine și îi dă mai departe cu dezordinea. Dacă nu-i dau atenție, se enervează și o face și mai și. Uneori fără motiv, se trănțește pe jos și plânge“.

Se vede cât de colo că vrea să-i provoace pe cei din jur. Știe el bine ce va păți apoi.

„Atitudinea lui de opozant oferă întregii grupe de copii un exemplu rău. Într-adevăr, dacă le ordon tuturor copiilor să facă ceva precis, H. strigă: «Nu, eu nu vreau»“.

Este un comportament care tâlmăcește atitudinea lui de ostilitate, de copil care nu știe că există pe lume și ființe care îi vor binele.

„Tratez revolta lui altfel decât pe a altora, dar am în grupă copii care îl imită, crezând că pot ajunge la același rezultat“.

O astfel de conduită este adesea contagioasă în cazul copiilor care au un puternic sentiment de inferioritate și care caută să se pună în valoare. Copiilor le este dragă egalitatea. Poate că observat că la școală, atunci când un copil leșină, alți doi sau trei leșină la rândul-le.

„Nu are sentimentul comuniunii sociale. Îi ațâță pe ceilalți copii, le ia jucăriile sau materialul de construcție, cu toate că și el dispune de tot ce au și ceilalți. Îi îmbrânțește, îi zgârie și îi lovește fără motiv pe ceilalți“.

Se comportă dușmănește.

„Noțiunea de al meu și al tău nu îi este prea clară“.

Noțiunile acestea nu pot fi clare când ești lipsit de interes față de semenii.

„Un exemplu: H. îi ia lui R. fluierul; R. vine la mine să se plângă. Încerc să aplanez lucrurile și îl povățuiesc pe R. să-i împrumute lui H. fluierul său pentru câțva timp. R. insistă, însă, și-și revendică drepturile. Îi fac un semn lui H., dar acesta se refugiază cu fluierul în cel mai îndepărtat cotlon al grădiniței. Iar când, în cele din urmă, se apropie de mine, se trănțește pe jos. Îi spun cu calm: «Ridică-te și dă-i acum fluierul lui R., pentru că și el vrea să fluiera puțin și după aceea ți-l împrumută din nou». Singurul rezultat al vorbelor mele este că el începe să țipe, să bată din picioare și să încerce să mă lovească. Văzând ce se petrece, în jurul nostru se adună o mulțime de copii, unii din ei dintr-o altă grupă. Deoarece insistențele mele au dat greș, l-am luat într-un loc retras din clădire. Când s-a potolit, am încercat să-l fac să înțeleagă că nici lui nu i-ar plăcea ca un altul să-i ia un lucru. A avut o reacție imprevizibilă. Dinții au început să-i clănțane de parcă ar fi fost scuturat de friguri și tot restul zilei a rămas lângă mine, de mai multe ori luându-mi mâna și sărutând-o cu dragălașenie. Mai târziu, discutând cu mama copilului, am aflat că familia care îl crescuse îi luase toate cadourile, fără să-i mai dea nimic înapoi“.

Scena aceasta, în cursul căreia el se comportă cu atâta supunere și recunoștință, este foarte dubioasă. I s-a luat, totuși, fluierul și este greu să înțelegi de ce este recunoscător. Poate că și în acel caz era excitat din punct de vedere sexual, sau poate era recunoscător că nu a fost bătut?

„Orele de odihnă au fost tulburate de H. în așa fel încât aveau cu pătimi micii săi colegi. El scotea în calmul ambiant strigăte fără noimă, sărea din pat și făcea zgomot, vorbind de unul singur. Nimeni nu putea adormi sau dormi“.

Se comportă ca un dușman plin de răutate.

„Mama ne dă următoarea informație: H. nu și-a udat niciodată așternutul și mai că nu sforăie. Doarme în același pat cu tatăl său și îi place să doarmă cu dânsul“.

Faptul acesta pare să confirme supoziția că este excitabil pe plan sexual.

„Familia merge la culcare la ora 8. Copilul are un somn agitat, găfăie, iar uneori pare că se înăbușă. Se trezește cu regularitate la o anumită oră dimineța și nu mai vrea să doarmă. Părinții folosesc toate mijloacele, până și bătaia, ca el să-și continue somnul. Dacă e acasă la amiază, este pus să doarmă cu fratele său, fiecare într-un alt colț al patului și, după ce cel mai adesea primește câțiva ducaci, adoarme. Aceasta arată o dată mai mult cât de inaccesibil este acest copil martirizat. Încerc să-l influențez lăudându-i până și cele mai mici reușite. Pe moment reacționează pozitiv, dar nu se simte îndemnat să-și îmbunătățească randamentul. În primele zile de la venirea lui la grădiniță am constatat că, deși se afla la o oarecare distanță, își întrerupe jocul dacă îl dezmiardam pe vreun alt copil“.

Trebuie să ne amintim că în acest caz se găsește într-o situație în care el s-a impus de mai multe ori și care îi amintește situația fratelui său, care este mai bine tratat decât dânsul.

„Stă ca împietrit, fixându-mă cu privirea. A doua zi am reluat în mod intenționat manevra, în imediata lui apropiere; din nou H. a rămas ca paralizat, fixându-ne cu ochii; constat cât de mult îl impresionează scena. Poate că are legătură cu lipsa lui de antrenament în ceea ce privește concentrarea atenției. Această lipsă se manifestă în tot ce face“.

Puteți din nou să constatați că funcțiile lui sunt insuficient de dezvoltate, din cauză că nu caută să comunice cu ceilalți.

„Vorbește dezlânat, fără a-și orândui ideile. Dacă se apucă de măturat, după câteva secunde abandonează și începe să arunce afară păpușile de la teatrul de marionete. Chiar și în timpul prânzului, la masă, se face remarcat într-un mod care șochează; nu există pentru dânsul să stea liniștit la masă. La îmbrăcat, ca și la dezbrăcat, are nevoie de ajutor.

În ultimele zile am putut observa la el că învață să facă deosebire între ceea ce este drept și nedrept, înverșunându-se într-un fel sau altul împotriva copiilor care comit greșeli.

Caută să-i intre în voie educatoarei, să fie aproape de dânsa.

„Nu sunt sigură că, prin denunțurile pe care le face, nu caută să obțină pedepsirea celui care a greșit... Lui H. îi place să frecventeze grădinița de copii. Mama spune că ar vrea să meargă la grădiniță până și duminica. În primele zile a refuzat chiar să se mai întoarcă acasă seara“.

Se vede limpede că are o preferință aparte pentru grădinița de copii și nu mă îndoiesc de faptul că va face aici progrese în direcția structurării sentimentului de comuniune socială.

„Plângea mereu și se arunca pe jos la vestiar. Numai asigurarea noastră că mâine va putea să vină l-a determinat să se ridice și să meargă acasă, în compania unei fete din vecinătatea sa, al cărui frate frecventează și el grădinița. Frica lui de „acasă“ nu se mai manifestă atât de izbitor, dar când vine momentul plecării de la grădiniță, se neliniștește, pare tulburat“.

„H. face impresia unui copil deștept. Are o bună percepție a lucrurilor, în felul său, animându-l o mare dorință de a fi activ. Este generos și îi place să facă daruri; mi-a dat, de exemplu, o prună din gustarea sa; la puțin timp a venit să-mi mai dea una, spunându-mi: «Uite încă una, ca să ai două». În genere, nu este zgârcit“.

Sunt fapte care dovedesc că el începe să dobândească un anumit sentiment de comuniune socială. Trece câțva timp până când un copil de felul acesta să înceapă să simtă ce înseamnă căldura omenească. Așa ceva nu se poate realiza cât ai bate din palme; trebuie răbdare și numai cu răbdarea poți depăși și alte dificultăți pedagogice. Tare aș vrea să o întreb pe mamă dacă nu cumva el este cel care provoacă loviturile pe care le primește. Aș încerca, prietenește, să o fac să înțeleagă că trebuie să genereze în sufletul copilului sentimentul că el are tot atâta valoare ca toți ceilalți.

XI. COPILUL UNIC CARE VREA SĂ COMANDE

Institutorul S. relatează cazul unui băiat în vârstă de 11 ani, care nu se înțelege cu nimeni și care deranjează sistematic procesul de învățământ. A furat de la mama sa 50 de crețari. Principala plângere se referă la faptul că nu poate fi în compania altor copii fără a se certa cu ei, dorind ca el să-i comande. Este copil unic la părinți.

Randamentul său școlar este mediocru, cu toate că pare inteligent.

Nici o informație asupra situației familiei copilului.

Copil unic și răsfățat din cauză că toți din familie se ocupă de dânsul, nu poate avea contacte cu ceilalți copii, fapt care a împiedicat dezvoltarea sentimentului său de comuniune socială. Îmi exprim dorința de a sta de vorbă cu mama copilului.

Mama susține că băiatul are părți bune, dar că se lasă prea mult influențat de către ceilalți. Sunt zile când nu vrea să știe de nimeni și de nimic. Niște băieți i-au raportat mamei că el le-ar fi spus că „n-are chef să facă ceea ce îi comandă mama lui“. Adesea îl prinde cu minciuna și îl pedepsește. Uneori îl „plesnește“, alteori îl privează de lucrurile care fac bucuria lui. O anumită perioadă s-a aflat sub îngrijirea unei doici, unde a fost bine tratat. Acasă este încă și mai bine tratat, nelipsindu-i nimic. Mai înainte, când era pedepsit, își cerea iertare; acum face mutre și răspunde răutăcios. Îi place să o facă pe stăpânul casei și are o tendință spre fanfaronadă. Actualul soț al mamei nu este tatăl copilului, dar se poartă foarte binevoitor cu dânsul; de altfel băiatul nu știe că nu este tatăl său adevărat. Când acesta e acasă, băiatul chiar că își face de

cap, profitând de bunătatea ieșită din comun a bărbatului. Institutorii l-au consiliat să fie sever. Copilul, pe de altă parte, nu are prieteni, pentru că nu s-ar putea înțelege cu dâșii. Este autoritar și ceilalți nu-l iubesc. Își face lecțiile singur.

În săptămâna din urmă a constatat că îi lipseau 50 de creițari din portmoneu. L-a făcut pe copil răspunzător de furt. Acesta a negat că ar fi luat banii, dar mama i-a găsit la dânsul. NU-și dă seama de ce i-a furat el acei bani.

Copilului îi place să schimbe și să colecționeze diferite obiecte, cum ar fi chitanțe, poze, creioane etc. Mama i-a cerut să înceteze cu aceste schimburi, promițându-i, drept compensație, ceva bani de buzunar săptămânal. Asta i-a făcut mare plăcere. Încolo el este drăguț, o ajută cu plăcere, fără a-i pretinde ca și ea să-l ajute.

Cât privește visele, mama spune că într-o zi, pe când făceau o călătorie cu vaporul, pe Dunăre, băiatul a avut un coșmar. Visul avea în capul lui o atât de puternică impresie de realitate, încât l-au găsit pe puntea navei, cățărât pe coș și mort de frică să nu cadă de acolo, exact ca în visul de groază pe care îl avusese. Cu acel prilej și-a exprimat dorința de a se face căpitan sau pilot de navă, iar altădată a spus că i-ar face plăcere să comande pe tot vaporul.

Este econom. Mama băiatului se plânge de obiceiul copilului de a minți și de nesociabilitatea sa. Drept pedeapsă, adesea îl bate.

Discuție cu mama: Că a furat cei 50 de creițari, nu-i un capăt de țară; nu ar trebui să-i mai pomeniți de aceasta. Ați procedat foarte bine dându-i bani de buzunar. Știind că poate conta pe acești bani, se va liniști. În locul dumneavoastră, nu i-aș mai aplica nici o pedeapsă corporală. Băiatul crede că prin minciunile și fanfaronadele lui va izbuti să atragă atenția celorlalți și că va deveni astfel punctul lor de atracție. Indicată ar fi să atenuați și chiar să desființați orice pedeapsă, reducându-le treptat. Ar trebui, de asemenea, să-l faceți să se gândească la viitorul lui, explicându-i că profesiunea de căpitan de vapor, pe care el și-a ales-o din vanitate, nu este o ocupație potrivită pentru dânsul. Dacă m-aș găsi în locul dumneavoastră, nu l-aș mai copleși atât cu grija maternă. S-a obișnuit să vă aibă mereu în spatele lui. Dacă îi place gimnastica, lăsați-l să o practice, ca să se poată întâlni în felul acesta cu alți copii. Eu l-aș face să simtă că nu mai e copil, ceea ce i-ar da mai multă încredere în sine. Are impresia că este stingherit, că i se pun bețe

în roate; de aici se trage ultimul incident. Copilul ar dori să aibă sentimentul că este cineva, să se convingă că are rostul lui în viață.

Dr. A (adresându-se auditoriului, după ce mama a plecat): Avem de-a face cu un băiat care vrea să se afirme, dar care este stânjenit de comportamentul mamei sale.

Dr. A (adresându-se copilului, care tocmai a intrat): Ești un bun matematician! Ce ai dori să te faci mai târziu?

Copilul: Căpitan de transatlantic. Aș vrea să călătoresc la Hamburg.

Dr. A: Ai putea-o face la vârsta de 15 sau 16 ani. Aceasta înainte de a deveni căpitan. Până atunci trebuie să înveți o mulțime de lucruri. De ce îți place profesiunea de căpitan de vapor? Ai fost pe vreun vapor? Ce îți place acolo atât de mult?

Copilul: Că acolo poți să comanzi.

Dr. A: Dar în momentul de față ce faci? De ce nu faci ceva care să-i placă mamei tale și care și la școală să te facă prețuit?

Copilul: Îi comand pe ceilalți.

Dr. A: Dacă vrei să fii căpitan, trebuie să comanzi cu înțelepciune, pentru ca fiecare să spună că este bine ce faci. Dar între copii, la școală, nu ești căpitan și nu-i bine să-i comanzi. Nu înțeleg de ce vrei tu să comanzi la școală. E sigur că din cauza aceasta nu vei avea prieteni. Copiii au dreptate, ei nu se află acolo ca să le dai tu ordine. Asta o vei face mai târziu; acum trebuie să fii amabil, să încerci să-ți faci prieteni. Căpitanul este amabil cu pasagerii și, de asemenea, trebuie să știe să facă și alte lucruri, în afară de a comanda. Trebuie ca el să aibă prieteni. Dacă ceilalți nu-l au la inimă, dacă îl detestă, nu-i vor asculta comenzile. Trebuie să înveți să te comporți cât mai amabil cu ceilalți copii. A comanda este a o face pe lăudărosul. Îți place să faci schimburi de obiecte și să cumperi. Îți place să fii cineva, ai vrea ca toată lumea să se uite la tine ca la un căpitan. Ce-ți amintești tu, grozav, de pe vremea când erai mic de tot?

Copilul: Am văzut o dată cum niște oameni ridicau un clopot sus în clopotniță. Aveam trei, ori patru ani.

Dr. A: Te-a interesat?

Copilul: Mi-a plăcut să văd cum făceau oamenii aceia ca clopotul să ajungă în vârful turnului.

Dr. A: Ți-a plăcut să privești cum se ridică ceva? Eu aș dori ca tu să ai prieteni. Nu ai vrea să frecventezi o asociație de asistență? Mama ta te va lăsa, poate, să înveți să faci gimnastică. Totul poate fi învățat. La asociația de asistență îți vei putea face temele; ar fi cât se poate de amuzant. Ce vrei să faci cu banii pe care îi economisești?

Copilul: Să-i am acolo, în caz de nevoie.

Dr. A: Îți este teamă că ai să te găsești la ananghie? Că ai să pierzi totul și ai să decazi? Dacă ești muncitor, este mijlocul cel mai bun ca să nu cazi în mizerie. Să știi că a avea bani nu înseamnă cea mai mare siguranță. Îți place să o faci pe grozavul.

Copilul: Da.

Dr. A: Ar trebui să te lași de acest obicei. Dacă vrei să ajungi căpitan, nu ai voie să minți. Mama ta și institutorul te iubesc mult; dacă te pui pe treabă cum trebuie și devii un om cinstit, poți să sperii totul. Iar ca să devii căpitan, îți trebuie o bună bază de plecare. Voi reveni după o lună de zile și să-mi povestești atunci dacă ți-ai și făcut prieteni, dacă mai tulburi orele de lecții și dacă încă mai comanzi.

XII. PRIMUL-NĂSCUT DETRONAT

„Am doi copii, în vârstă de șapte și, respectiv, nouă ani. Încă nu pot să emit o judecată asupra felului în care învață cel de-al doilea copil, dat fiind faptul că el abia frecventează clasa întâi“.

Așadar, avem aici doi băieți, primul-născut și secundul. După constatările noastre, într-o familie dată, fiecare copil crește în condiții diferite. Este imposibil să presupunem că toți copiii din una și aceeași familie se dezvoltă într-o situație identică. Primul-născut rămâne singur timp de doi ani; fiind în această perioadă copil unic la părinți, probabil că stă în centrul atenției și este foarte răsfățat. Întreaga casă se află la dispoziția lui. Apoi, deodată, apare un al doilea copil și situația se schimbă total. Primul-născut era obișnuit să poată dispune de totul, ca un monarh. Brusc, atenția mamei se concentrează asupra celui de al doilea copil, ea neputând să-i mai consacre primului-născut tot atât timp cât îi consacra în trecut. Cum nu este prea ușor să-l pregătești pe acesta de venirea pe lume a unui al doilea copil, constatăm că, în mod efectiv, această pregătire i-a lipsit. Primul-născut se află în fața unui examen dificil. Mulți copii aflați în această situație se macină de gelozie, încep o luptă sălbatică pentru a-și asigura atenția părinților și a restabili situația favorabilă pe care o ocupau anterior.

Secundul cunoaște o cu totul altă situație; niciodată nu a fost singurul copil. Are în fața lui unul pe care îl poate urma, pe care vrea să-l urmeze, ba chiar pe care vrea să-l ajungă din urmă. Un copil îmi mărturisea: „Dacă sunt atât de mândru, este pentru că niciodată nu voi

avea aceeași vârstă ca fratele meu" (a se vedea povestea lui Essau și a lui Iacob)¹.

Primul-născut trăiește o adevărată tragedie din momentul nașterii secundului. Dacă auzim spunându-se că primul-născut trăiește sub teroarea urmăririi de către secund, ba chiar sub teroarea ideii de a se vedea depășit de către acesta și că, în aceste condiții, își pierde tot curajul, înțelegem că această atitudine este consecința unui automatism. Un semn avertizator apare în psihismul său, spunându-i: „Acest nou venit va acapara totul“.

Atitudinea va varia de la copil la copil. Aceasta depinde, în primul rând, de gradul de dezvoltare pe care l-a atins, până în momentul schimbării de situație, stilul de viață al copilului, de ușurința mai mare sau mai mică de a-l modifica; în al doilea rând, depinde de comportamentul secundului; în al treilea rând, de comportamentul părinților și, în sfârșit, de felul în care a fost pregătit primul-născut și de nivelul sentimentului său de comuniune socială, de interesul manifestat de el față de semenii. Toate acestea sunt fapte semnificative, de care trebuie ținut seama.

Să vedem acum cum se dezvoltă primul-născut de care ne ocupăm aici: „Dimpotrivă, primul-născut este, după părerea mea, un *trândav*“.

Trândăvia denunță o atitudine ezitantă; putem deduce că el crede că nu mai poate progresa, pierzându-și curajul. Își închipuie că pe latura folositoare a vieții nu va mai obține nimic. Astfel, tendința sa de a se pune în valoare se va manifesta pe latura stearpă. Trândăvia lui semnifică: „Materia asta mă enervează pentru că trebuie să muncesc și să mă ocup de ea“. Lucrul poate să pară curios, dar poate că el a pus aici degetul pe rană, arătând care-i este aspirația: să atragă cât mai mult atenția asupra persoanei sale, să-i ocupe cât mai mult pe ceilalți cu propria-i persoană. Trândăvia reprezintă repulsia pe care o simte față de rezolvarea problemelor sale, fiind o atitudine șovăielnică. Dacă priviți mai îndeaproape stilul de viață automatic al copiilor leneși, veți constata că comportamentul lor diferă de acela al unui copil care are încredere în el însuși. Adesea astfel de copii vă vor declara: „Nu mă socot mai dobitoc decât ceilalți, ci aceasta nu mă interesează“. Dacă el s-ar aștepta la o reușită, băiatul nu ar fi un trândav. Lenea este semnul unei scăzute prețuiri de sine. Prin lene se manifestă tendința lui de a se pune în valoare. În general, copiii trândavi se află în centrul atenției și

interesului celor care îi înconjoară. Ei și-au propus o muncă suplimentară: să determine anturajul să se ocupe mai mult de persoana lor. Nu ne-ar mira ca, dialogând cu un astfel de copil despre lenea lui, el să ne răspundă: „Vedeți dumneavoastră, eu sunt cel mai trândav băiat din clasă, însă toată lumea se ocupă de mine și este mereu drăguță și amabilă cu mine. Vecinul meu este foarte harnic și nimeni nu se ocupă de dânsul“. Trage profit de pe urma puturoșeniei lui.

Cea mai mică izbândă este imediat lăudată; dacă nu reușește, el spune în sine: „Ehei, dacă nu ai fi leneș, ai putea fi cel mai bun“. Este uimitor de văzut în ce măsură un copil trândav se poate mulțumi cu sentimentul că ar putea fi mai bun. Dar nici prin cap nu-i trece să încerce. Întâlnim aici, o dată în plus, tendința de a se pune în valoare pe latura sterilă a vieții.

„Nici un fel de predică, fie binevoitoare, fie aspră, nu a dat, până în prezent, rezultatul scontat“.

Băiatul ignoră ceea ce se petrece în el și acționează potrivit propriului stil de viață. Este ca și cum s-ar găsi într-o capcană. Faptul că se lasă atât arată că într-adevăr vrea să se găsească în centrul atenției. Unor copii le place cu tot dinadinsul să primească lovituri, trăind triumful de a-și fi enervat tatăl. Unii găsesc chiar în aceste lovituri plăcere, o bucurie care uneori poate implica și un conținut sexual.

„El făgăduiește să-și dea silința să lucreze mai mult“...

După cum vedeți, el știe să spună că vrea!

...„dar nu întreprinde nimic spre a-și ține promisiunea. În timpul redactării unei compuneri școlare se lasă deturnat de la lucrul său de cine știe ce fleac“.

Socoate că nu se poate face apreciat prin munca sa și atunci urmează o altă cale.

„Îl interesează toate cele, în afară de temele lui școlare. Spre a-l mobiliza la muncă, i-am cerut să-mi raporteze ce a învățat el la școală în timpul zilei“.

Îl vedem, prin urmare, din nou în primul plan. În fiecare seară stă de vorbă cu tatăl său, cu bunul Dumnezeu!

„Când mă întorc seara acasă, nu-l văd venind spre a-și ține făgăduința“.

Trebuie ca tatăl însuși să-și amintească de datoria băiatului.

„Numai când l-am întrebat de-a dreptul, mi-a răspuns: «Habar n-am!»“.

Am văzut mai sus că el este încredințat că-i va fi peste puțină să se facă apreciat pe calea cea bună. Trebuie încurajat și să i se demonstreze că poate, chiar și în ceea ce privește temele școlare, să se situeze pe primul loc; numai să-și dea osteneala.

„Materiile cele mai grele pentru dânsul sunt gramatica, aritmetica și compunerea, pe care nu le poate suferi. Un element suplimentar care îi agravează sentimentul de inferioritate este poate faptul că este stângaci. Ar fi important să se verifice dacă așa stau lucrurile. Aș dori să-i atrag atenția asupra faptului că printre copiii care prezintă dificultăți la matematică se găsesc copii răsfățați, în căutarea unui sprijin. Nu există materie de studiu care să nu aibă o cheie care să-i faciliteze asimilarea. În ceea ce privește aritmetica, însă, nu există cheie. La această materie trebuie lucrat în mod independent și conștient. Copiii răsfățați se dovedesc foarte prost pregătiți în materie de aritmetică“.

„Dezgustul cu care se apucă el de lucru dovedește aversiunea față de aceste materii. Pare să arate mai mult elan pentru științele naturale. I-ar plăcea și desenul, dar nu produce decât caricaturi oribile, lipsindu-i, fără îndoială, talentul“.

Este vorba, probabil, de un copil stângaci!

„Poate sta ore întregi așezat sau culcat, cu privirile ațintite în vid“.

Cel mai mare dușman al acestor copii, care au o atât de slabă prețuire de sine, este timpul. Băiatul a găsit un mijloc de a face să treacă timpul: el privește în gol.

„Cu toate că are la dispoziție cărți și pe unele a început să le citească, nu a terminat de citit nici una“.

Nici răbdare, nici perseverență! Nimeni nu se ocupă de dânsul; nu așteaptă nimic de la semenii săi.

„Caută jucării, pe care în scurt timp le părăsește, fără să-i fi făcut plăcere“.

Situația socială a acestui copil, sau mai degrabă a acestor copii, nu este strălucită, cu toate că ei nu suferă de foame.

„Ceea ce este mai trist în viața lor este, probabil, faptul că în timpul zilei se află la o casă de copii“.

Avem aici o supoziție riscată, căci noi sperăm că tocmai în asemenea așezăminte băiatul va fi mai bine înțeles și încurajat.

„Directoarea acestei case are o animozitate marcată față de primul meu născut, deoarece ea este catolică înfocată, pe când noi suntem fără confesiune. Îmi spunea că băiatul minte, că este perfid și laș, iar toate acestea s-ar datora faptului că n-a primit o educație religioasă”.

Nu ne îndoim că toate aceste particularități provin din lipsa sa de curaj. Trebuie să mărturisesc că acest băiat fără confesiune nu se va putea îndrepta într-o casă de copii clericală decât dacă acolo i se va cultiva curajul. Dacă directoarea susține că prezintă acele defecte pentru că a fost crescut în afara spiritului religios, probabil că ea nu are necesara competență de a identifica punctul slab al acestui copil.

Tatăl adaugă:

„La drept vorbind, eu însumi am constatat toate aceste trăsături de caracter înjosoare. *Pe când* cel mic nu are defecte și nu se vorbește de dânsul decât în termeni pozitivi, la adresa primului meu născut nu se formulează decât critici”.

Toate acestea demonstrează că primul-născut a fost împins pe al doilea plan, de către secund.

Oare în mod întâmplător băiatul cel mare s-a dezvoltat într-un sens negativ, iar secundul într-un sens pozitiv? Cu siguranță că nu. Primul-născut crede că a fost izgonit de către secund din situația sa de mai înainte, care era plăcută, și cu cât pierde din prietenie și dragoste, cu atât este mai descurajat. Secundul, care acum este învingătorul, se simte într-o situație excelentă și nu are nevoie să se facă remarcă într-un mod penibil.

NOTE

¹ Esau, fiul lui Isaac și al Rebecăi, a vândut pe un blid de linte — după cum citim în Biblie — dreptul său de prim-născut fratelui său Iacob, un aprig competitor. (*Nota trad.*)

XIII. MINCIUNA CA MIJLOC DE A-ȚI DA IMPORTANȚĂ

Am prilejul de a vă prezenta povestea unui copil-problemă a cărui mamă este de mai mult timp la curent cu concepția noastră. Veți vedea care este poziția ei în fața acestei probleme, după cum veți vedea în ce măsură înțelegerea ei ne ajută, cum colaborează ea cu noi, cu toate că modul nostru de a proceda nu i se pare prea lesnicios.

„Fiul meu, Filip, în vârstă de nouă ani, este ceea ce se numește un copil-problemă“.

Aceasta înseamnă că el îi face griji, că îi dă multă bătaie de cap, că are un comportament în dezacord cu sentimentul de comuniune socială. Nu ar avea nici o rațiune să ne mai chinuim mintea și să căutăm să-i educăm pe copii dacă sentimentul de comuniune socială existent nu s-ar revolta împotriva metehnelor unor astfel de copii.

Când mama copilului ne spune că acesta „este nervos“, informația aceasta nu este suficientă. În general, atunci când oamenii folosesc acest termen ei vor să spună că este vorba de un copil instabil, pe care nu știi cum să-l iei.

Aș dori să subliniez faptul că în nevroză factorul cel mai important este sensibilitatea. Aceasta nu se manifestă întotdeauna ca atare, ci se poate manifesta prin consecințele ei. Vom vedea, în cazul copilului despre care discutăm, că efectul sensibilității se traduce la el prin tentativa de a-și scoate în relief propria-i persoană. Este ceea ce în America, sub influența psihologiei individuale, se numește „*superiority complex*“¹. Avem însă aici de-a face cu o a doua fază, cu rezultatul unui

„*inferiority complex*“², adică al unui sentiment de inferioritate. Este de la sine înțeles că între aceste două complexe intră în joc o hipersensibilitate a copilului, datorită căreia el își trăiește situația ca pe un eșec. Drept urmare, va căuta o ieșire din respectiva situație, va căuta o compensație, al cărei rezultat va fi sentimentul de grandoare.

„Este îngrozitor de nestatornic“.

Iată confirmat faptul că, în situația în care se găsește, copilul nu mai reușește să-și afle liniștea.

„Nu mai învață deloc“.

Informațiile despre copii sunt haotice; remarcă de mai sus este interpretativă într-un alt sens: nesimțindu-se la înălțimea exigențelor școlii, el nu mai face nici un efort la învățătură.

„Cu toate acestea nu este prost și uneori te surprinde prin judecata lui“.

Putem înțelege foarte bine lucrul acesta. Am și presupus că acest copil pur și simplu se crede slab față de exigențele școlii. Poate că se interesează de alte probleme. După câte cunoaștem despre dânsul, nu-l putem număra printre copiii curajoși. Asemenea copii manifestă prea puțin interes pentru semenii lor, concentrându-și interesul asupra propriei persoane.

„Nimic nu-i scapă din cele ce se întâmplă pe stradă“.

Cred că mulți psihologi moderni ar trece liniștiți pe lângă acest fapt, fără a-l lua în seamă. Suntem îndreptățiți să presupunem că avem de-a face cu un băiat interesat de tot ceea ce e vizibil. Se explică în felul acesta o mulțime de lucruri. Dacă e interesat de ceea ce ține de sfera vizualului, faptul este în avantajul învățământului practic, copilul având mai puțin tendința de a asculta explicațiile teoretice. Lucrul acesta are importanța lui pentru școală, multe eșecuri la învățătură avându-și temeiul în acest mecanism. Din acest fapt este de reținut că există copii care tind să-și satisfacă în primul rând interesele lor în sfera vizualului. Dacă reflectați asupra întrebării ce putem face dacă ne mulțumim să privim lucrurile, veți ajunge la concluzia că nu putem face mare lucru în planul utilului și că, în orice caz, nu putem face mare lucru acolo unde s-ar putea manifesta sentimentul de comuniune socială. Vă veți gândi la desen, la pictură, poate la o mai bună înțelegere a spectacolului lumii. Problema nu este deloc simplă, îndeosebi dacă se accentuează sub acest aspect o latură a vieții. În aceste condiții, de fapt, nu mai rămâne

suficient interes pentru celelalte necesități ale existenței și individul nu se mai poate dezvolta în acest sens. Băiatul nostru nu este pregătit cum se cuvine pentru școală, iar greșeala nu este a sa; dar el arată un mare interes pentru latura vizuală a lumii, pentru ceea ce este aparență exterioară. Dacă ne găsim pe calea cea bună, chiar și într-o schiță imperfectă a vieții lui putem spera să găsim confirmări ale supozițiilor noastre.

„El ține minte tot ce spun adulții“.

Să reținem această circumstanță, care ne arată interesul său pentru marile dimensiuni. Deslușim aici cu claritate tendința sa de a-și da importanță, dorința lui de a fi mare.

„Iar cele auzite știe să le repete în mod corect, la momentul potrivit“.

Începem să ne lămurim, într-o oarecare măsură, asupra stilului de viață al acestui băiat în vârstă de nouă ani. Ne mai lipsesc confirmările și indiciile privitoare la varianta specifică acestui tip.

„Dar este laș“.

Acest defect nu ne surprinde.

„Îi este frică până și de umbra lui și se ferește de orice situație periculoasă“.

Nu are nici o încredere în el însuși. Este de presupus că mama sa are un rol însemnat în dezvoltarea copilului. Nu este independent, nu se străduiește să-și rezolve singur problemele. De altfel nu are nicidecum intenția de a se confrunta cu ele, dat fiind faptul că, până în prezent, a fost obișnuit să o vadă pe mama sa rezolvându-i-le. Mai bine decât orice altă școală psihologică, noi vom putea constata că avem de-a face cu un copil răsfățat. Asemenea copii ne fac mari necazuri și ei îngroașă numărul copiilor-problemă, al nevroticilor, al candidaților la sinucidere, al bețivilor, criminalilor, perversilor din punct de vedere sexual. Este un fapt atât de important încât vreau să adaug, totuși, câteva elemente și să definim noțiunea de copil răsfățat, așa cum o înțelegem noi. (Mamele spun adesea că li se „întâmplă chiar să-i și bată“ pe copiii lor, imaginându-și astfel că nu pot fi suspectate de a-i fi răsfățat.) Este de precizat imediat că noi nu înțelegem prin acest termen un „raport sexual“ în sensul freudian. În realitate avem de-a face cu un copil care s-a debarasat de existența independentă și autonomă. Un altul vorbește în locul lui, sesizează situațiile primejdioase și le îndepărtează de

dânsul, într-un cuvânt, copilul se lasă remorcat de acela. El dispune de o a doua persoană și își construiește viața în simbioza cu aceasta. Un astfel de copil pune în evidență un caracter parazitar, încercând să obțină totul prin intermediul mamei sale.

„El știe prea bine că lașitatea este ceva urât și acum vine cu minciuni din cele mai gogonate“.

Ghicim ce fel de minciuni îndrugă el, dat fiind faptul că este tentat să se scoată în relief, să se facă remarcă. Cum știm că trage cu urechea la cei mari, fără îndoială că în minciunile lui va apărea comportându-se ca un erou.

„Spre exemplu, povestește: «Găsindu-mă în Anglia și privind de unde stăteam, de dincolo de colțul unui zid, am văzut un tigr»“.

Dacă o privim în sine, este o minciună cât toate zilele. Dar ceea ce mă interesează în mod deosebit aici este faptul că el nu numai că privește, ci vede „de dincolo de colțul unui zid“. Aceasta da performanță! Nu toată lumea poate face așa ceva. Analizând mai îndeaproape afirmația copilului, înțelegem că pe el îl interesează în mod deosebit să ne apară drept unul care învinge dificultăți, dificultăți pe care ni le prezintă ca insurmontabile. Să menționăm cu această ocazie că în asemenea cazuri avem de-a face, în general, cu copii care prezintă o inferioritate (*Minderwertigkeit*) a aparatului vizual. Dacă acum fac precizarea că băiatul este laș, veți înțelege de unde se trage interesul său pentru tot ceea ce ține de văz, de ce a devenit el ceea ce, cu un termen nou, numim eidetic³. În expresia sa, prin care ne spune că a privit „de dincolo de colțul unui zid“, vedem tendința acestui băiat de a săvârși tururi de forță în domeniul văzului.

„O dată m-am întors acasă, ușa era deschisă, nimeni nu îndrăznește să intre, lângă sîpet vîd un hoț, — iau toporul și-l omor“.

Și în acest caz el „vede“ ceva și săvârșește un act de eroism. Pe drept cuvânt, mama conchide:

„Mereu vrea să o facă pe eroul, să fie totdeauna cel admirat, cel care poate totul. Când îmi povestește că «azi la școală nimeni n-a știut nimic, în afară de mine», sunt sigură că nu a făcut acolo mare brînză și, de regulă, faptul se confirmă“.

Avem prilejul de a examina modul său de compensare, cu toate că el este destul de străveziu. După cum vedem, compensațiile sale au loc pe planul imaginației, iar aici totul se pierde în neant. De regulă el

nu este activ în compensațiile sale, pentru că, așa cum am și notat, e laș, având obișnuința ca mama sa să facă totul în locul lui.

Îl înțeleg, știu că el ar vrea din tot sufletul să fie un elev bun și un băiat curajos; din minciunile lui am înțeles că acestea îi servesc spre a-și exalta sentimentul personalității“.

Fără îndoială că recunoașteți aici felul de a vedea lucrurile propriu psihologiei individuale. Este vocea bunului-simț.

„Nu-l pedepsesc“.

Suntem întru totul de acord cu mama copilului. Oricum, băiatul acesta, dezamăgit de cunoștințele și de posibilitățile lui, băiat care, ori de câte ori are ceva de făcut, se găsește ca pe marginea unei prăpăstii și se retrage, pe bună dreptate, nu merită să fie pedepsit. Ar fi o flagrantă injustiție.

Ce este de făcut? Ar trebui să-l determinăm să progreseze îndestul, încât să-și recapete curajul și să învețe că problemele pot fi rezolvate. Dacă ar progresa, s-ar putea dezvolta frumos. Lucrul acesta nu se va realiza atât timp cât scopul său va fi acela de a căpăta un sentiment de punere în valoare pe latura sterilă a vieții, în alți termeni atât timp cât el va evita soluționarea problemei pe latura utilă a vieții. Este de înțeles de ce nu trebuie să-l pedepsim pe un astfel de copil; în pedeapsă el nu ar găsi decât confirmarea incapacității sale și ar căuta alte căi lăaturalnice ca să poată scăpa de pedeapsă și să se dea îndărăt din fața prăpastiei.

„Îl iubesc pe băiețel“.

Iată o confirmare care ne lipsea și care ne dovedește că mama îl răsfăță pe copil.

„Îl iubesc din adâncul inimii mele. Dar el minte, minte din ce în ce mai mult și se teme să nu se descopere că minte“.

Apare aici o zare de speranță, posibilitatea de a vedea că într-o zi el o va termina cu minciuna din teama de a nu fi demascată ca mincinos, posibilitatea de a îndrăgi adevărul. Unde rămâne atunci scopul său de a-și dovedi superioritatea? Este singura concluzie pe care o poate trage un copil ca dânsul? Este cu puțință și o a doua: să ticluiască atât de abil și de rafinat minciunile, încât să poată spera că niciodată nu va fi dat de gol. Acesta este drumul care i se deschide în față, nu altul, pentru că el nu-și poate pierde cu totul simțul personalității. El a devenit mincinos ca să reprezinte ceva și de aceea înțelegem că nu și-ar putea abandona

obiceiul de a minți, căci ar risca să ni se prezinte ca un „zero”, ca o cantitate neglijabilă. Într-adevăr, el va fi recurs și la minciuni mai subtile.

„Soțul meu spune că îl răsfăț”.

Este o particularitate de care vă veți izbi întotdeauna. Dacă veți fi descoperit, în urma unui efort propriu, stilul de viață al individului pe care îl studiați, veți găsi mereu în anturajul acestuia pe cineva care să fi susținut aceasta. Vă aminiți de felul de a reacționa al adversarilor noștri în materie de psihologie, care insistă asupra faptului că și ei spun același lucru și care își imaginează că pentru că l-au spus au și obținut rezultatul scontat? Așa este, copilul e răsfățat. Dar înțeleg ei raporturile de ansamblu? Chiar dacă ar ști că fiecare copil manifestă o tendință de a-și da importanță, ar trebui să fie capabili să analizeze procesul de apariție a acestei tendințe. Nu s-a făcut încă nimic prin afirmația că este vorba de un copil răsfățat. Ce să faci cu un cuvânt? Mamele au dreptate când pun întrebarea: „Cum să procedez eu ca să nu-l răsfăț?” Această întrebare prezintă interes atât timp cât mama nu a sesizat încă raporturile la care făcea referire mai sus, cum constatăm și în cazul de față.

„... El pretinde că de aceea este copilul atât de nestatornic și de mincinos și că are «gărgăuni» la cap, din cauză că tatăl meu s-a căsătorit cu o verișoară”.

La bunici s-a descoperit o consangvinitate. Oare nu am avut dreptate susținând că nu s-a făcut mare lucru dacă, cum spunea tatăl copilului, băiatul a fost calificat ca răsfățat? Nici el nu crede că este suficient și caută un al doilea factor, care pare mai convingător. El pune instabilitatea copilului pe seama unor antecedente de consangvinitate. Iată cât de mult a înlesnit știința modul de a proceda al tatălui, care aruncă în cărca mamei copilului responsabilitatea eșecurilor acestuia, de care el se scutură în mod strălucit.

„Acest mariaj între rubedenii este o calamitate, — el mi-a făcut capul calendar pe această temă. De altfel, se întâmplă ca un copil să fie mai buclucaș decât un altul, dar soțul meu nu ostenește să dea vina pe această căsătorie între consangvini. Trebuie să-i dovedesc contrariul, trebuie să fac ceva pentru băiatul meu. Nu este răutăcios, ci, dimpotrivă, bun la inimă”.

Este cu puțință ca bunătatea să nu fie decât un aspect al lașității lui. După cum vedeți, avem întru totul dreptate când susținem că nu se poate să izolăm un element oarecare al stilului de viață și că fiecare element poate fi interpretat în mod diferit. Bunătatea, de pildă, poate fi și negativă, „frumusețea devine urâtenie, urâtenia frumusețe“. Tocmai această diversitate face ca nimeni să nu izbutască să înțeleagă psihicul unui om dacă nu a sesizat în prealabil stilul său de viață.

„El face cadou altor copii din lucrurile pe care le are el, numai ca să le câștige bunăvoința“.

Deci această bunătate prezintă o latură de egoism; el încearcă să-i corupă pe copii, ca să se facă răsfățat de dâșii.

„Dăruiește copiilor lucruri la care ține și-și iubește tatăl, chiar dacă acesta nu-l răsfăță“.

Aș dori să subliniez aici că, într-o anumită măsură, băiatul acesta s-a și angajat pe calea pe care ar voi s-o câștige nu numai pe mama sa, ci și pe alții. Așa cum am constatat-o anterior, el caută să se facă protejat și ar dori să fie admirat și remarcat, acest din urmă scop vizându-l minciunile sale.

„Așa, de exemplu, este pentru dânsul o mare sărbătoare să meargă la plimbare cu tatăl său. V-aș cere sfatul: trebuie să procedez cu severitate? Nu cred că aceasta ar fi eficient! Plânge, promite marea cu sarea, iar după zece minute o ia de la început“.

Mama sa a încercat o educație severă, dar, evident, fără rezultat, singura metodă benefică fiind trezirea înțelegerii copilului pentru defectele structurii stilului său de viață. Ce înseamnă aceasta în planul practicii? Să fie făcut independent și autonom, să i se trezească și să i se cultive încrederea în el însuși. Atâta vreme cât nu se realizează aceasta, atât severitatea, cât și bunătatea par inoportune, deși noi preferăm bunătatea. Băiatul nu are pregătirea necesară și este inuman să-i ceri ceva pentru care nu a fost pregătit. Suntem totdeauna dispuși să măsurăm cu exactitate ceea ce ne pot da animalele și să nu le cerem nimic mai mult. Cât despre ființele umane, nici vorbă de o astfel de preocupare. Reflectați la importanța pentru școală a acestei observații, pentru că la școală copiii intră având o pregătire diferită. A folosi un sistem de notare care, în fond, judecă pregătirea copiilor și nu aptitudinile lor, este „a-i pune pe toți într-o singură oală“.

„Astfel, el este obligat să mintă, pentru că se înfundă tot mai mult în propriile-i minciuni“.

Fără a se exprima prea limpede, mama vrea să spună că băiatul nu găsește altă cale pentru a se face apreciat. Ea a cerut un sfat și i l-am dat, în sensul celor ce v-am expus aici pe scurt.. În continuarea referatului ei vom găsi, poate, și alte pasaje importante.

„Când, nu de mult, a reînceput să-mi toarne gogoși, am reacționat ca și cum ar fi fost vorba de o glumă și, râzând, i-am explicat de ce mințea“.

În acest „de ce“ recunoașteți, desigur, indicațiile pe care i le-am dat mamei.

„Filip, recunoscând minciuna, a încercat un sentiment de jenă și a început și el să rădă“.

Băiatul este profund conștient de minciuna sa, care, prin urmare, se află în sfera conștiinței sale. Trebuie să revizuiți concepțiile acelor autori care pretind că pot stabili o deosebire între conștient și inconștient și cred că instinctele rele își au sediul în inconștient și că nu pătrund în conștiință decât păcălind cenzura, după ce s-au deghizat.

Ce este minciuna? Dacă scrutăm conștiința și nu ne mulțumim pur și simplu să admitem minciuna în ceea ce are ea aparent, atunci aflăm că este un mijloc de a te face remarcat, de a-ți da importanță. Dacă îl examinăm pe băiat din unghiul inconștientului său, vom vedea că aici se ascunde un împovăraător sentiment de inferioritate care caută să se elibereze. Tocmai acest sentiment de inferioritate generează tendința de a-ți da importanță. Lucrul acesta îl constatăm, de altfel, și în sfera conștiinței.

„Bineînțeles, comite greșeli. Recent, Filip l-a rugat pe tatăl său să-l însoțească la cimitir, pentru că avea de făcut o compunere cerută la școală. Soțul meu a refuzat și el a mers acolo cu bona. Compunerea a fost foarte reușită, dar nici un cuvânt nu era adevărat“.

Aș dori să remarc, în treacăt, că nu este necesar ca o compunere să fie neapărat adevărată; dar mama copilului are dreptate când regăsește în compunere aceeași linie de conduită ca în cazul minciunilor lui.

„El povestea în amănunt cum s-a dus la cimitir cu tatăl său și cum acesta ar fi plâns. În final scria: cât despre mine, nu am plâns; un bărbat niciodată nu plânge“.

El și-a depășit tatăl, dar numai în imaginație. Mama copilului înțelege foarte bine lucrul acesta.

„Deci și-a înjosit tatăl și, mințind, și-a dat lui însuși importanță“.

Care dintre contemporanii noștri nu-și amintește de așa-numitul complex al lui Oedip? Oare din cauza aceasta își înjosește el tatăl la cimitir, ori mai degrabă aspirațiile proprii îl îndeamnă să o facă pe importantul și să-și depășească tatăl, cu care se află în luptă? Nu s-ar putea ca aici să se dezvolte nu idei sexuale premature privitoare la complexul lui Oedip, ci idei ale unui complex situat în conștient? Se impune să reflectăm asupra acestei probleme. În ceea ce ne privește, adepți ai psihologiei individuale, nu avem nici o ezitare: noi constatăm că linia dinamică a psihicului tinde pe parcursul întregii vieți de la un „jos“ la un „sus“, iar această linie include și dezvoltarea sexualității.

„Dar compunerea este bună, institutorul l-a felicitat pe băiat și, în finalul orei, l-a pus să o citească. Nu am avut curajul să pomenesc de minciună. Am tăcut, cu aerul că nu am dat nici o atenție faptului“.

Aici se termină expunerea cu privire la băiat. Putem afirma, pe bună dreptate, că el face parte din categoria atât de răspândită a mincinoșilor care vor să-și dea importanță. Este tendința de care se lasă antrenați atât de adesea copiii, din cauza lipsei lor de însemnătate. Meditați la punctul de plecare al acestui băiat, răsfățat de mamă, reprimat de tată. Ceea ce a dobândit el lângă mama sa nu are valoare în afara cercului familial. Putem admite că acei copii care suferă de strabism⁵ nu sunt prea iubiți; ei prind de veste repede că nu sunt agreați și, drept consecință, nu vor înțelege lumea așa cum este ea în realitate. Nu este de mirare că acest băiat, de la primii săi pași în viață, a perceput o rezistență și un aspect particular al existenței. Răspunsul său este fuga. Dat fiind faptul că nimeni nu poate scăpa propriei sale tendințe ascendente, el trebuie să găsească linia pe care va opera: aceasta va fi fanfaronada, minciuna. Există și alte forme, dar în toate veți găsi tendința de a ieși dintr-o poziție inferioară (falsificând, de exemplu, faptele, atunci când ești amenințat cu pedeapsa), de a căpăta importanță cu ajutorul subterfugiilor și de a se lăsa înălțat. În cazul altor minciuni sau fanfaronade putem constata că este vorba de lucruri în fața cărora copilul apare prea slab și de care el încearcă să scape cu ajutorul imaginației. Este ca și cum ar vrea să se ridice în vârful picioarelor. Veți înțelege, fără îndoială, cât de greșit este să pedepsești cu strășnicie

această încercare, care este rezultatul unei veritabile trebuințe. Numai explicația fenomenului poate duce la rezultatul unei veritabile trebuințe. Numai explicația fenomenului poate duce la rezultatul scontat.

Dr. A (adresându-se copilului): „E nefolositor să te eschivezi, să tragi o minciună, să o faci pe grozavul. Dacă ai privi lucrurile cu mai multă seriozitate, dacă ai face un efort, ți-ai putea satisface tendințele de a te pune în valoare prin ocupații utile și nu ar fi obligat să recurgi la nerozii“.

NOTE

¹ În limba engleză, în original = „*complexul de superioritate*“ (Nota trad.)

² În limba engleză, în textul original = „*complexul de inferioritate*“ (Nota trad.)

³ Introdus de E. Jaensch, termenul semnifică imagini cu caracter de halucinație, deosebit de vii. Minte omului primitiv și mintea copilului sunt, potrivit concepției lui Jaensch, „*minți eidetice*“, care confundă imaginile din conștiință cu cele din realitate. Copilului îi este frică de întuneric pentru că îl populează cu tot felul de ființe fantasmagorice. A se vedea, Erick R. Jaensch, *Über den Aufbau der Wahrnehmungswelt und ihre Struktur im Jugendalter* (1920) și *Die Eidetik und die typologische Forschungsmethode* (1925). (Nota trad.)

⁴ Din păcate asemenea indivizi ajung deseori ziariști și, în acest caz, înțelegem ușor cât adevăr cuprind reportajele sau știrile pe care le redactează. (Nota trad.)

⁵ Infirmitate oculară, care constă în dereglarea paralelismului axelor vizuale, astfel încât subiectul nu poate privi unul și același obiect cu ambii ochi. (Nota trad.)

XIV. EROISMUL PE PLAN IMAGINAR ÎNLOCUIEȘTE REALIZĂRILE UTILE ÎN REALITATE

Institutorul ne relatează că l-a urmărit pe copilul de care ne vom ocupa aici începând cu clasa a doua. Băiatul, în vârstă de nouă ani, dă dovadă de brutalitate în comportamentul său.

Din informațiile de care dispunem nu reiese dacă avea vârsta de nouă ani când era în clasa a doua; sperăm că în prezent urmează cursurile clasei a treia.

„La venirea sa în școală el încă mângălea; numai încetul cu încetul a învățat să scrie“.

Ne amintim că comportamentul lui este grosolan; are, fără îndoială, un temperament de luptător. Aparține probabil acelei categorii de oameni care jură pe un ideal de erou, pe „codul onoarei“.

De ce a învățat atât de târziu să scrie? Credem că este stângaci, însă faptul nu este verificat.

„Punctul lui slab este îndeosebi aritmetica“.

Nici aici nu ne găsim pe un teren ferm. Poate că avem de-a face cu unul dintre acei copii răsfățați care numai cu mare greutate învață aritmetica, materia aceasta neoferind nici un punct de sprijin concret. În alte materii de studiu există reguli¹, se poate învăța câte ceva pe derost; în ceea ce privește aritmetica, e inutil să te apuci să înveți ceva pe derost, în afară de tabla înmulțirii. Dat fiind faptul că copiii răsfățați nu vor niciodată să facă ceva din proprie inițiativă, nu ne miră faptul că în rândurile lor se găsesc elevi slabi la aritmetică. Dacă am putea să o dovedim statistic, superstiția „dotării“ ar fi zdruncinată.

„La această materie de studiu el primește ore de meditație“.

Astfel, copilul reușește să obțină ceea ce a vrut: persoana lui să fie o preocupare pentru ceilalți, ceea ce, într-un fel, se reduce la a fi răsfățat.

„Frecventează cu plăcere aceste ore suplimentare“.

Nu știm de ce. Poate că institutorul este amabil, ori poate că elevul găsește aici realizate condițiile pe care el le cere învățământului, adică prilej de a fi răsfățat.

„Îi place să te ocupi în mod special de dânsul“.

Avem aici cea dintâi confirmare: este vorba, într-adevăr, de un copil care dorește să fie răsfățat. Urmează alte confirmări:

„Cere ajutor la îmbrăcat; este dus și adus de la școală, încât nu face niciodată drumul singur. Cu toate acestea, este înalt și bine dezvoltat pentru vârsta sa. Are părul roșcat.“

Cât privește părul roșcat, se știe că această particularitate îi expune pe copii la zeflemele care îi fac să sufere. Băieții, mai mult decât fetele; la acestea părul roșcat adesea este găsit frumos. Dimpotrivă, băieții cu păr roșcat nu prea sunt iubiți. Avem de-a face cu superstiții arhaice, cu niște grosolane greșeli; de fapt printre copiii-problemă găsim adesea roșcovani. Este o constatare care mi s-a confirmat în multe privințe, dar nu este vorba de defecte care prezintă un caracter definitiv. Avem impresia că, în cele din urmă, oricum, izbutesc să-și depășească dificultățile. Chiar dacă nu este prea plăcut să fii în afara familiei obiect de luare în râs, în sânul familiei lucrurile stau altfel, iar sentimentul de inferioritate cântărește aici destul de puțin.

„Dacă face rău o lucrare și mama lui îl critică, se înfurie“.

Ceea ce înseamnă că a putut stabili între dânsul și mama sa un raport de dependență care este în favoarea lui. A reușit aceasta cu ajutorul furiei, uneori poate prin loviturile pe care le primește de la dânsa. Întâlnim adesea astfel de situații, pentru că în cazul copiilor răsfățați se ajunge la un punct în care nu-i mai putem răsfăța în același fel. De exemplu, ei sunt amenințați să-și agraveze situația prin simplul fapt că cresc.

„Dacă îl lauzi, el se încurajează pe sine, spunându-și că lucrurile se vor rezolva“.

Avem aici dovada că băiatul nu este cu totul descurajat.

„A învățat în mod normal să vorbească, să citească și să scrie“.

Putem deduce de aici că nu a întâmpinat dificultăți în dezvoltarea sa organică.

„Începând cu vârsta de un an și jumătate la el se manifestă semne de furie“.

Dacă această observație este judicioasă, ar trebui să o reținem. Personal am putut constata asemenea semne chiar și la un copil în vârstă de șase luni: era vorba de un copil alimentat cu biberonul, în mod regulat, copil care se dezvoltă foarte bine și nu pune nici o problemă. La vârsta de șase luni s-a constatat următoarea particularitate: de îndată ce se trezea, începea să geamă încet; dacă te apropiai de el cu biberonul și i-l puneai în gură, se comporta într-un mod ireproșabil; dar dacă te prezentai fără biberon, începea să urle, manifestând în mod vizibil semne de furie. Devenise obicei în familie să te apropii de copil aducându-i totdeauna biberonul.

„La școală, la început avea o conduită ștearsă“.

Nu ne este greu să-l înțelegem: este în căutarea situației în care ar putea fi răsfățat. Vrea să se situeze în centrul atenției, să conducă. Negăsind la școală o situație potrivită din acest punct de vedere, copiii de felul acesta au o atitudine ștearsă; este semnul după care putem recunoaște copilul răsfățat. Apelând la ajutorul psihologiei individuale, institutorii pot obține foarte ușor portretul moral al copilului. Ei pot apoi să opereze pe această bază, evident că nu fără să caute confirmări și nu fără a proceda la eventuale corectări.

„Are o imaginație bogată“.

Putem deduce de aici că nu este în termeni prea buni cu realitatea, realitate care îl jenează. Își construiește o lume imaginară, în care trăiește după placul inimii. Acolo el găsește liniște, este puternic, poate comanda cum dorește. Sunt imaginate cuceriri, lupte victorioase, dobândirea unei averi imense cu ajutorul căreia îi recompensează și îi salvează pe ceilalți. Uneori astfel de copii se socot și salvatori ai unor înalte personalități. În imaginația lor ei călăresc cai focosi, îl scot din situații grele pe rege sau pe fiica acestuia, se aruncă în valuri spre a salva prințese, care, se înțelege, se arată foarte recunoscătoare. Când revin pe terenul realității, ei se arată foarte șterși.

„Gândurile lui sunt pline de istorii cu pieile roșii și cu tâlhari“.

Este un erou pe planul imaginației. Puteți fi sigur că băiatul este laș; avem în acest caz o încercare de compensație din parte-i.

„Are mereu tendința de a se lupta cu un inamic imaginar“.

Imaginația lui am putea-o utiliza, iar băiatul și-ar putea educa psihicul în așa fel încât să termine cu lașitatea. Oricum ar fi, prin acest mijloc copiii aceștia izbutesc în mod cert să se elibereze, cel puțin în parte, de defectul lor.

„Imaginația lui o ia uneori razna și el îi povestește mamei sale evenimente închipuite petrecute la școală, terminând cu cuvintele: «Știi, mamă, din toate cele spuse nimic nu e adevărat, sunt închipuiri de-ale mele»“.

Identificăm aici „un căpețel“ de sentiment de comuniune socială. El nu ar vrea să treacă drept mincinos, rezervându-și controlul asupra realității. Dacă nu l-ar avea, ar fi vorba de o minciună nevrotică. Chiar dacă copiii se încălzesc în joaca lor, ei știu ceea ce datorează realității. Istorisirile imaginare ale acestui copil ne arată că el vrea să se înalțe pe vârful picioarelor, spre a părea mai mare decât este. Putem trage concluzia că este măcinat de un puternic sentiment al inferiorității, ceea ce se corelează cu calificativul de copil răsfățat, pe care i l-am dat.

„Mama sa relatează că a fost foarte bolnav în prima copilărie: colici intestinale la vârsta de patru luni, iar mai târziu scrofuloză și pneumopatie“.

Nu ne putem permite să judecăm cele afirmate mai sus și să spunem în ce măsură are dreptate mama copilului când îl consideră „foarte bolnav“. Ceea ce ne interesează mai mult este faptul că, socotindu-l bolnăvicios, ea trebuie să-l fi crescut cu o grijă și o dragoste deosebite. Îl va fi făcut pe copil exagerat de dependent de dânsa.

„Dacă un copil e bolnav, trebuie să-l menajezi“, spune ea, ca apoi să exprime prin alte cuvinte ceea ce noi am arătat ceva mai sus: „Îi este frică de întuneric“.

Sunt semne ale copilului răsfățat. Frica de întuneric înseamnă: „Trebuie ca cineva să rămână lângă mine“.

„Este extrem de neîndemânatic“.

Ipoteza noastră, potrivit căreia ne-am putea afla în fața unui copil răsfățat, este astfel întărită.

„În ceea ce privește neîndemânarea, el este influențat de sora sa, mai în vârstă decât dânsul cu opt ani“.

Auzind vorbindu-se despre o soră cu opt ani mai în vârstă, putem presupune că ea nu se comportă față de el ca o soră, ci ca o mamă sau

ca o mătușă. Fiindu-i aproape imposibil să o considere ca pe o rivală, băiatul crește ca și cum ar fi copil unic.

„Ea intervine în strădaniile lui, criticându-l și certându-l“.

Este ca o mamă pisăloagă, ba chiar ca o soacră, am putea spune.

„Băiatul este foarte agresiv...“

El știe că în spatele lui se află mama, ca să-l apere. Mai știe că sora sa nu va putea depăși o anumită măsură, dacă ar fi ca el să o provoace la luptă.

„... mai ales față de cei mai puternici decât el“.

Această informație pare îndoielnică. Nu sunt dispus să cred că ar fi în întregime exactă. Dar dacă măcar în parte este așa, înseamnă că băiatul nu este cu totul descurajat, că se mai crede capabil de ceva. Dar nu este încă eroism aici, pentru că mai puternici decât sora sa sunt ceilalți membri ai familiei. Poate că și pe institutor îl atacă, dat fiind că este unul dintre cei puternici; s-ar putea, însă, ca băiatul să nu-l privească din același unghi de vedere. Este cu puțință ca el să aibă sentimentul că institutorul nu există decât pentru dânsul.

„E luat adesea în batjocură din cauza culorii părului său, ceea ce îl înfurie“.

Este, cum am spus-o, un copil răsfățat care, atât din pricina surorii lui, cât și din pricina culorii părului său, se găsește sistematic într-o stare de iritare. Putem înfuria un animal dacă îl *zădărim*; la același rezultat ajungem în cazul acestui băiat, dacă procedăm la fel.

„Are un somn agitat, rostind cu voce tare replici din visele lui“.

Am remarcat mereu aceste semne la copiii răsfățati.

„Când își face temele este într-o stare de extremă agitație“.

Dacă este să interpretăm această nervozitate, vom spune că temele îi provoacă o stare de tensiune și că această tensiune se traduce prin agitație.

„E sălbatic și cu greu ajunge să se înțeleagă cu ceilalți“.

Este un fapt ușor de înțeles, deoarece se află într-o stare de nervozitate cronică.

„Este, însă, milos“.

Nu este aici o contradicție. Nu văd de ce, intransigent în fața inamicului, nu ar da dovadă de caritate în fața unui suferind. Vede aici o contradicție doar acela care crede în teoria ambivalenței. În ceea ce

ne privește, susținem că unul și același stil de viață se exteriorizează diferit în situații diferite.

„Și-a manifestat mila într-o zi când sora sa s-a rănit la cap“.

Ea se găsea atunci în situația de dușman învins. Am spune că el a păstrat o doză de sentiment de comuniune socială și că este capabil să se arate uman într-o situație care îi este favorabilă.

„El respectă cu scrupulozitate ora când trebuie să fie la școală“.

Nu mă încumet să interpretez acest fapt cu toată rigurozitatea. Dacă îl raportează la cele pe care le-am și spus, aş adăuga că el tinde să progreseze, că vrea să demonstreze importanța școlii, ceea ce corespunde și zelului cu care frecventează orele de meditație. Nu este prea descurajat și ar vrea ca într-o zi să iasă biruitor.

„Chiar și mama copilului este foarte nervoasă și își pierde ușor cumpătul“.

Iată o altă dificultate pentru un băiat care se află într-o stare de nervozitate cronică; acum înțelegem mai bine de ce adesea devine furios.

„În timpul zilei tatăl se află la teatrul unde este electrician. Familia este sub diriguirea mamei“.

Și în acest caz el se înverșunează împotriva celui mai puternic.

„Mama este o femeie zdravănă, scandalagioaică, dându-și mare importanță, ca și sora mai mare a băiatului. Copilul este crescut într-o atmosferă de critică continuă“.

Mama, cu felul ei de a fi, accentuează și mai mult nervozitatea băiatului.

„Bun, pentru copil, este tatăl“.

Ni s-ar părea firesc ca băiatul să se atașeze mai mult de tatăl său; aceasta ar fi o a doua fază. În prima parte a vieții el a fost cu siguranță mai apropiat de mama sa, dată fiind starea sănătății lui. Ea trebuie să se fi ocupat mult de dânsul, răsfățându-l. Probabil că mai târziu nu a mai putut menține acest raport între ea și el.

„Dacă băiatul dorește ceva și nu obține, plânge până când dorința îi este îndeplinită“.

Este încăpățânat și știe că lacrimile pe care le varsă fac impresie. Regăsim această trăsătură nu numai la mulți copii, ci și la destui adulți. Ei cred că lacrimile lor constituie o armă de nebănuire. Adăugați la aceasta faptul că există oameni care nu suportă să vadă pe cineva

plângând. Ei sunt atunci obligați să-i împlinescă dorința sau riscă să manifeste semnele unei agitații extreme. Și una și alta îl satisfac pe cel care plânge.

Mama: „Eu sunt severă cu dânsul, dar soțul meu îi cedează în toate privințele“.

Știm că acest mod de a proceda nu este bun, dat fiind faptul că băiatul, atașat de tatăl său, va avea și mai mult tendința de a o exclude pe mamă. Ar fi mai bine ca părinții să se înțeleagă spre a găsi o cale de mijloc, care să-i satisfacă pe amândoi. Este necesar ca ei să se ajute reciproc în educarea copilului.

„Eu nu cedez totdeauna“.

Este confirmarea a ceea ce deja cunoaștem.

„Frate și soră se ceartă adesea. Sora are și ea defectele ei: ea este mereu aceea care îl ațâță. Dar el vrea să aibă totdeauna dreptate și ține foarte mult la autoritatea lui“.

În plus, el este mezinul și, ca atare, cheltuiește mult efort și perseverență ca să-i depășească pe ceilalți. Dacă apar obstacole, caută să le ocolească pe o cale mai lesnicioasă. Mezinii sfârșesc totdeauna prin a găsi calea care le asigură dominația asupra altora, fie în bine, fie în rău.

„Băiatul ar vrea să fie electrician, ca tatăl său“.

Tatăl reprezintă o etapă în tendința sa de a obține superioritatea ideală. Faptul că vrea să devină ce este tatăl său arată admirația băiatului pentru dânsul. El crede că profesiunea tatălui reprezintă pur și simplu o putere divină.

„Ar dori, însă, să se facă și vânător“.

Dorința aceasta este de înțeles dacă nu uităm tendința sa de a o face pe eroul; dar acest rol el nu-l joacă până la capăt: ar vrea să vâneze animale lipsite de apărare, ceea ce nu i se prea potrivește unui erou.

„Jucăriile lui preferate sunt armele. Nu are nici un prieten“.

Reiese de aici trăsătura de caracter a copilului răsfățat, care nu reușește să se apropie de ceilalți copii. Prin tendința sa de a domina el strică totul.

„Nu se înțelege cu nimeni. Strică buna-dispoziție a oricui“.

Nu are încredere în el însuși nici măcar când are ocazia să aibă rolul principal în jocuri; preferă să le strice tuturor cheful.

„Puseurile imaginației lui își au punctul de pornire în realitate“.

Informație obscură, pentru că o atare afirmație poate fi făcută cu privire la imaginația oricui. Este cu neputință să admitem că ne-am putea imagina ceva fără nici o tangență cu realitatea.

„În ultimul timp dorința lui de fiecare zi era să poată pătrunde în junglă“.

În închipuirea lui, este, probabil, stăpânul junglei, înarmat până în dinți (fiarele nu au arme).

„El își joacă rolul de erou în fața oglinzii“.

Aceasta ne sugerează ideea că ar putea, eventual, să îmbrățișeze o carieră de actor. Poate că tocmai aceasta este calea obișnuită; probabil că orice actor, la începutul carierei sale, a jucat la teatru un rol de erou. Niciodată nu ne-am văzut, în imaginația noastră, jucând rolul vreunei bătrâni, ci mai degrabă pe al Fecioarei de la Orléans.

„Învârtește sabia de lemn în fața oglinzii și, în cele din urmă, strigă triumfător: «Te-am doborât!»“.

Regăsim aici trăsătura pe care am putut-o observa la mulți copii: își antrenează o aptitudine aparte și se identifică cu o situație. Se comportă ca și cum într-adevăr ar juca un rol de erou. În interiorul lor sunt copleșiți de ceea ce ar vrea să fie. Orice om are o astfel de posibilitate. Ea se manifestă ori de câte ori realitatea este prea stânjenitoare sau când ne izbim de dificultăți în tendința noastră de ascensiune. Rezistența întâmpinată de băiat este clară: el este molest de către sora sa, criticat de către mamă, în afara familiei este luat în râs din cauza părului roșcat, iar la școală nu strălucește. Dacă cineva ne-ar întreba: admiteți că aveți nouă ani, că nimeni nu vă prețuiește, nici acasă și nici în afara ei și că, pe deasupra, sunteți mezin, — ei bine, ce ați face? Nu ne-ar rămâne decât o posibilitate: să ne refugiem în imaginație, să extragem de acolo ceea ce realitatea ne refuză.

Vă rog să rețineți: a acționa în acest fel nu este, desigur, logic. Un adult inteligent și mai cu seamă un educator inteligent ne-ar putea obiecta: ar fi necesar ca băiatul să-și dea mai multă silință la școală. Nu știm dacă nu cumva va fi făcut eforturi în acest sens. Poate că a făcut, dar fără rezultat. Noi înțelegem prea bine că situația nu este deloc ușoară pentru băiat. Poate că el este stângaci fără să o știe, ceea ce înseamnă că a avut de luptat cu dificultăți reale. Știind că a abordat existența prin prisma stilului de viață al unui copil răsfățat și că asimilează totul potrivit cu schema acestui stil, trebuie să recunoaștem că băiatul acționează într-un mod absolut inteligent; ceea ce face este fără cusur

în ceea ce privește inteligența. O spunem, pentru că ne putem identifica cu el. Dacă m-aș găsi în locul acestui băiat și dacă aș întâmpina aceleași dificultăți, probabil că aș proceda la fel. E o dovadă că băiatul nu este nici prost și nici vinovat. El se află într-o situație dificilă, fără ieșire. În cazul acesta tratamentul poate reuși, în anumite condiții, de pildă, dacă băiatul ar progresa la învățătură, rezultat posibil cu ajutorul unor cursuri suplimentare. Fără îndoială că ar fi o ameliorare a situației lui dacă, cel puțin pentru câțiva timp, mama și sora ar înceta să-l mai dăscălească și mai ales dacă am putea să le facem să înțeleagă cât de mult i-au dăunat copilului. Este necesar să încercăm să-l ajutăm. Va trebui să-i explicăm totul cu bunăvoință, altfel riscăm să vedem că ambele caractere agresive, mama și sora, se întorc împotriva consilierului. Faptul cel mai important este să-l facem pe băiat independent și să-i dăm curaj. Ca să-l încurajezi pe cineva, nu este necesar să fii expert în materie de educație sau de psihologie. Dar nu este o sarcină ușoară. Băiatul s-a înpotmolit în convingerea că nu va putea juca un rol eroic decât în imaginația sa. Ar fi foarte nimerit să i se găsească un camarad capabil să-i prețuiască laturile bune. Singura cale sigură este tratamentul prin prisma psihologiei individuale. Trebuie să i se atragă băiatului atenția asupra celor petrecute. Ar trebui să i se demonstreze că acela care caută fără încetare să se afle în centrul atenției celorlalți va fi totdeauna expus ofenselor. Satisfacția trebuie căutată pe latura utilă a vieții. Ar trebui, de pildă, ca el să ia parte la jocurile copiilor, în loc să fie unul care le strică tuturor buna dispoziție. Ar trebui să i se dezvăluie că există un întreg cortegiu de nedreptăți pe lume și că adesea oamenii găsesc cu cale să-i oprime pe semenii lor. Lucrul acesta are loc pretutindeni în același fel. Un popor vrea să-l doboare pe altul, o familie se crede mai sus-pusă decât alta etc., cazuri în care se pune accentul pe anumite laturi, spre a se găsi un punct de atac. Dar atacul nu are loc decât dacă și partenerul se pretează la aceasta. Băiatul nostru trebuie să înțeleagă că el nu a venit pe lume spre a le servi altora de țință, îngăduindu-le să-l sâcâie. Tot astfel, în viață, dacă cineva se arată enervat, atacatorul persistă. El ar trebui să considere atacurile pe tema părului lui roșcat ca pe un semn de neghiobie din partea celor care le lansează.

Am avut ocazia să discut cu numeroși oameni aparținând unor rase oprimate, — evrei și negri; le-am atras atenția asupra marii răspândiri a tendinței de a-ți oprima semenul. Fiecare e în căutarea mijlocului care să-i permită să se ridice cu cât mai puțină osteneală. Nu

se poate nega că francezul îl socoate pe german inferior, pe când acesta din urmă se socoate pe sine ca aparținând unei națiuni alese. Chinezul îl disprețuiește pe japonez. Cei care obișnuiesc să voiajeze au constatat, desigur, că oamenii sunt peste tot aproape la fel și mereu înclinați să găsească câte ceva prin care să-i înjosească pe alții. Același lucru îl vedem între burghez și proletar. Există oare vreo ființă umană care să nu fi simțit jindul și invidia altora față de dânsa? De ce să fim obligați să luăm în serios criticile și jignirile care ni s-ar putea aduce pe temă de apartenență națională, confesiune sau chiar culoarea părului? Nu avem aici de-a face decât cu cristalizarea unei tendințe comune, cu o nevroză obsesională generalizată.

Până în momentul în care umanitatea va consimți să facă un pas înainte, spre o nouă treaptă de civilizație, nu avem încotro și trebuie să considerăm asemenea tendințe ostile ca fiind manifestări specifice, dar și ca o expresie a unei atitudini umane generale eronate.

Ar trebui să-l determinăm pe acest băiat să înțeleagă că oamenii te atacă chiar și din cauza culorii părului! Dacă el ar reuși să sesizeze ceea ce poate să constituie un punct de atac permanent, și care, de altfel, se poate raporta la alte caracteristici, el ar râde, ceea ce ar avea drept efect că i-ar tăia oricui pofta de a-l mai ataca. Vom izbuti să-i dăm băiatului curaj, apropiindu-ne de dânsul cu mijloacele furnizate de psihologia individuală. Vom putea să-i demonstrăm până și că este capabil să devină un elev bun la matematică. Exemplele nu lipsesc. Eu însumi am trecut prin această suferință, fiind considerat cu totul inapt în materie de aritmetică. Dacă tatăl meu ar fi urmat sfaturile care i se dădeau atunci, el m-ar fi retras de la școală și m-ar fi făcut să învăț o meserie manuală; poate că aș fi devenit un bun lăcătuș, dar aș fi rămas cu convingerea că există oameni dotați pentru aritmetică și alții nedotați. Cum eu însumi am avut de-a face cu un necaz similar, pot, prin urmare, în cunoștință de cauză, să spun că nu mai cred că există asemenea dotări.

NOTE

¹ A se vedea nota noastră de la capitolul VII. Este opinia unui autor care a fost obligat să repete o clasă din cauza aritmeticii, profesorul recomandându-i tatălui lui Adler să-și facă fiul croitor. (*Nota trad.*)

XV. STRICĂTORUL DE BUNĂ-DISPOZIȚIE

La consultație se prezintă elevii G. și S. Nu sunt cazuri ieșite din comun, ci tipuri curențe de stricători de bună-dispoziție a semenilor lor, care vor să se facă remarcați cu orice preț, enervându-l inutil pe institutor, care duce împotriva lor o luptă infructuoasă.

Unul, cel pe care îl voi prezenta primul, este în vârstă de opt ani, iar celălalt de șapte ani. Amândoi frecventează clasa a doua, cel mai mare fiind repetent. Cu un an în urmă ei se aflau în aceeași clasă, dar au fost despărțiți, pentru că împreună făceau cu neputință desfășurarea procesului de învățământ. Izolați, ei sunt mai suportabili, pe când totala lor absență este binefăcătoare atât pentru personalul didactic, cât și pentru clasele de elevi respective. Cauza deficienței de caracter la cei doi băieți este diferită.

G., potrivit informațiilor furnizate de mamă, este copil de alcoolic. Tatăl este birjar, cum este și un frate, în vârstă de 17 ani. Un alt frate, care are 16 ani, face cu motocicleta curse pentru un brutar, iar un alt frate, 14 ani, este ucenic la brutărie. În afară de aceștia, mai există în familie un mezin în vârstă de cinci ani. Băiatul de care ne ocupăm frecventează dimineața școala, iar după-amiaza o instituție de binefacere. Timpul liber și-l petrece la grajd sau se plimbă cu birjele celor pe care îi cunoaște bine. Mama lucrează și ea la brutarul unde lucrează și fiii ei. Ea nu-l vede pe băiat cât e ziua de mare, nici măcar pentru un mic schimb de cuvinte, probabil pentru că patronul are oroare de farsele lui de prost gust. Casa părintească fierbe de dispute și certuri.

Mama recunoaște, cel puțin în parte, neajunsurile copilului, dar nu poate face nimic pentru el. Într-adevăr, băiatul este preferatul tatălui, iar acesta îi ia apărarea împotriva tuturor. Promisiunile și recompensele bănești sunt utilizate în casă drept principal mijloc de educație. În zilele de sărbătoare aici se bea nu glumă, iar de la un fonograf pot fi auzite cuplete din cele mai vulgare pe care, firește, băiatul le soarbe cu maximum de interes, ca pe un bun spiritual. Se pare că băiatul ajunge și la han, unde i se servesc băuturi alcoolice, dar este greu ca acest lucru să fie verificat, din moment ce copilul dă dovadă, în tot ceea ce povestește, de multă imaginație, pe când, pe de altă parte, părinții neagă asemenea fapte. În timp ce părinții merg la cinematograful, băiatului i se dau bani ca să-și cumpere cârnați de la han; cel puțin așa explică el existența în buzunarul său a unei piese de 50 de crețari.

Aptitudinile copilului sunt submediocre, și nici muncitor nu este. Rareori își face temele, uită caietele acasă și nu manifestă nici o plăcere pentru învățătură. La școală nu se interesează decât de desen și, când nu se poate altfel, de scris. Nu pare să aibă un real interes decât pentru cai. Nici în timpul anului școlar, nici după aceea nu a suferit de nici o maladie mai gravă. Atenția îi este deturnată până și de cea mai mică frivolitate. Nu poți fi sigur că minte sau nu face decât să debiteze produsele imaginației lui. Povestește, de exemplu, că a fost cu tatăl său în cutare sau cutare lor, că l-a însoțit la han, că a petrecut noaptea la mătușa sa, pe când, în realitate, după cum s-a putut stabili, în acele zile nu-și părăsise domiciliul. Sau mai susține că a văzut, la țară, cum se scot cartofii din pământ cu plugul, pur și simplu pentru că a auzit acestea povestite de un alt băiat. Este complet lipsit de spirit critic. Lucrările lui școlare sunt totdeauna dezordonate. În ceea ce privește voința, este lesne influențabil și ia decizii rapide.

La școală se dă și peste cap ca să atragă atenția asupra persoanei sale; scoate strigăte și se ceartă în timpul recreației, ca de altfel și în timpul orelor de învățământ. Își bate colegii și mărturisește că a căutat să-i facă să sufere. Nu ține seama de muștrările ce i se fac. Însărcinările care i se dau sunt folosite pentru a isca certuri și a face nerozii; adesea pătează cu bună știință hainele colegilor săi. Cât despre ale lui, chiar dacă sunt noi, nu le cruță deloc. Într-o vreme voia să le spele la școală. Cântă în timpul orelor de clasă. Tot ce spun ceilalți este pentru el motiv de critică cu voce tare și astfel deranjează desfășurarea lecțiilor. Vrea

să corecteze chiar și răspunsurile exacte ale colegilor săi și îi bate pe elevii care nu recunosc că dreptatea este de partea lui. Își bate joc de institutor, îl maimuțărește pe stradă, se poartă brutal cu oamenii și cu animalele.

Nu fură, însă păstrează pentru el obiectele găsite. Nu a fost cu puțină să fie lăsat în aceeași clasă cu prietenul său S. Dacă îi luam cu mine la o altă clasă, unde aveam de suplinit vreun coleg, ei se comportau frumos, pentru că le era străin climatul de acolo, elementele care o compuneau. Oricum, izolați, băieții se comportau altfel decât când erau împreună și se stimulau reciproc. Propun, prin urmare, să-i observăm, pe de o parte, când sunt laolaltă, iar, pe de altă parte, când sunt izolați.

De patru săptămâni cei doi prieteni au fost despărțiți, fiecare în altă clasă, unde împovărează pe alți institutori. În timp ce clasa de elevi dezbate un subiect oarecare, G. desenează sau dă drumul unor remarci care se potrivesc ca nuca-n perete, făcând ca întreaga clasă să râdă; vocabularul lui este de o vulgaritate nemaiîntâlnită. De îndată ce institutorul se află cu spatele la el, G. își părăsește locul din bancă și începe să se agate de colegii săi. În timpul recreațiilor trebuie strunit, pentru că altfel sare la bătaie și ajunge chiar până la a-și călca în picioare colegii. În sala de gimnastică se cațără ca o maimuță pe aparate, scoțând urlete. Aseară, evident, fără ca cineva să i-o fi cerut, a început să se grozăvească, în argou: „Ce, parcă nu știi io că directoarele o să-ntrebe dacă-s băiat de comitet, ori vreo pramatie? O să-i spun că-s un îngeraș. Mă doare-n cot! O să mă fac nevăzut, — știi io unde, așa că nimeni n-o să mă găsească. O să trag aghioase, că maică-mea e la muncă pân'pe la orele nouă seara“.

Cazul S. are altă explicație. Mama sa suferă de o nefrită gravă și, înainte de nașterea copilului, a făcut o mulțime de injecții. La vârsta de cinci ani băiatul și-a dat drumul ca pe un tobogan pe rampa scării, de la etajul al doilea până la etajul întâi, unde a căzut. A fost dus, fără cunoștință, la spital, unde a stat câtva timp sub observație fără a se fi putut constata nimic deosebit. Până când a intrat la școală — ne spune mama copilului — tatăl acestuia era atașat de el; băiatul era de o răutate ieșită din comun, se întorcea acasă spre miezul nopții, mama fiind cu totul neputincioasă. Ba încă băiatul o întreba adesea, cu un sentiment drăcesc: „Încă nu ești la spital? Când o să crăpi?“ După primele plângeri

venite din partea școlii, tatăl a „întors foaia“, tratându-și fiul cu o severitate deosebită, dar fără rezultat. De notat că tatăl băiatului a fost agent de poliție și că în prezent stă acasă. Cu un an în urmă, în familie s-a născut o fetiță, iar apariția acesteia a stârnit gelozia băiatului. În același an a suportat o îndepărtare a amigdalelor pe cale chirurgicală și a fost foarte bolnav. La un moment dat a întrebat: „De ce sunt vaccinat și operat eu, și nu surioara asta a mea?“ Dacă mama sa îl amenință că îl va da la un pension, el spune că va fi mai bine pentru dânsul decât să fie nevoit s-o vadă pe dânsa. Raporturile pe care le are cu un unchi și o mătușă, pe care o iubește mai mult decât pe mama lui, nu sunt prea clare. Băiatul nu-și ascunde preferința pentru unchiul și mătușa sa. Nu este exclus ca aversiunea față de mama sa să-și aibă rădăcinile în aceste raporturi. Pe timpul verii toate clasele își petreceau recreațiile în grădină; acolo el s-a apropiat de o fetiță foarte îngrijită și i-a spus că vrea s-o sărute. L-am luat de-o parte și l-am întrebat prietenește de ce vrea să facă lucrul acesta și dacă, în general, îi place să-i sărute pe ceilalți. În final l-am sfătuit să o sărute pe mama sa, ceea ce el a refuzat cu vehemență. Cât privește povestea aceasta cu sărutul, banală în ea însăși, cred că m-a făcut să înțeleg că băiatului îi lipsește acasă afecțiunea. Am chemat-o pe mamă la școală și i-am sugerat să încerce să redreseze situația, sărutându-și pur și simplu copilul și arătându-i mai multă afecțiune, în locul bătăilor pe care i le administra. M-am lovit, însă, de o rezistență sălbatică: „La noi nu există așa ceva!“

În rest, băiatul este bine îngrijit din punct de vedere fizic și acordă tot atâta atenție vestimentației sale precum rechizitelor școlare. Părinții yeghează cu strășnicie ca el să-și facă temele. Aptitudinile îi sunt mai mult decât mediocre, atenția ușor de distras. De altfel este muncitor și ar dori să facă totul singur. Voința, în genere, este lesne de influențat și ia hotărâri pripite. În timpul orelor de clasă îl întrerupe pe institutor, nu dă nici o importanță muștrărilor, îi lovește fără motiv chiar și pe elevii care nu se găsesc în imediata lui vecinătate, aruncând în ei cu servieta, ori îi rănește la față cu sandalele de gimnastică. Când i se năzare, se culcă în bancă, aruncă cu castane prin clasă, fluieră și fredonează, comentează spusele institutorului și ale colegilor, substituie creioanele colorate și apoi susține că sunt ale lui. Plăcerea lui este că dă râme jocurile de construcții. Aruncă pe jos uneltele de lucru manual, iar când le adună, face dispărute dălțile.

Funcțiile onorifice care i se dau, în scopuri educative, nu sunt pentru el decât prilej de a face năzbâtii sau de a isca gâlceavă. Stropește pereții și tablourile cu buretele de șters tabla. Crede că se comportă ca un erou. O face pe grozavul, povestind cum a scăpat el, la spital, de injecții. Prietenul său G. îl ascultă cu gura căscată. Dacă e acuzat de vreo faptă nelalocul ei, o neagă din toate puterile sau dă vina pe G. Disputele și denunțurile reciproce sunt procedee obișnuite la cei doi băieți. S. îi acuză pe unii dintre colegii săi de defecte imaginare. Hotărârea părinților săi de a-l aduce azi la consultație l-au scos la început din fire, mai cu seamă când și-a dat seama că nu este vorba de o formalitate.

La școală s-a încercat în fel și chip reeducarea acestor doi băieți, rezultatele fiind inegale. Orice mijloc educativ s-a dovedit infructuos. Predici binevoitoare, promisiuni, sarcini onorifice, apelul la sentimentul onoarei, invocarea viitorului, încercarea de a le trezi comprehensiunea, explicațiile menite să le demonstreze cât de neplăcut ar fi pentru dânsii ca alții să procedeze la fel, excluderea de la orele de curs care îi interesează, munca pedagogică individuală la direcțiunea școlii etc., nimic nu a ajutat. S. poate fi adus din când în când la rațiune, însă G. nu are decât un surâs sarcastic pentru toate aceste strădanii. Mijlocul cel mai eficace până în prezent s-a dovedit „privirea de autentic îmblânzitor“, însă, evident, cu anumite limite.

Dr. A: Fără îndoială că nu este greu să ajungem la o concluzie de ansamblu în ceea ce privește descrierea celor doi băieți, luați împreună, pe care trebuie să-i examinăm nu doar din punctul de vedere al psihologiei individuale, ci și din punctul de vedere al psihologiei sociale. Ei par diferiți atunci când sunt separați, însă sunt mereu la fel. Amândoi ar trebui scoși din mediul lor familial și plasați la pension pentru o lună sau două. Aceasta mi se pare a fi o datorie față de viitorul acestor doi copii. Cazurile deosebit de dificile trebuie și ele tratate în instituții asemănătoare, pe care le-am putea denumi case de convalescență; aici copiii trebuie bine tratați, studiindu-se, în același timp, în profunzime, cauzele care stau în spatele metehnelor lor. Este de datoria noastră să clarificăm fenomenele și, în acest scop, voi încerca să vă prezint într-o variantă simplificată tipul căruia îi aparțin cei doi băieți.

Primul caz este reprezentat de acel băiat în vârstă de opt ani, caracterizat îndeosebi de faptul că a repetat clasa, că se află sub medie

în ceea ce privește aptitudinile și de faptul că se interesează mai ales de cai.

Băiatul acesta nu colaborează cu școala. Dacă lăsăm la o parte unele fapte și examinăm modul în care se comportă băiatul, ce linie dinamică are el și ce atitudine ia față de exigențele școlii, am putea spune că este pe cale de a exclude și de a refuza toate exigențele. Cauza este părerea lui că nu poate obține nici o reușită la școală. Este o cauză care mi se pare suficientă, deoarece, dacă mă identific cu acest băiat și îmi închipui că nu aș putea obține nici o reușită, în cazul în care aș fi fost obligat să frecventez școala, aș reacționa întocmai ca dânsul. Dacă, însă, am putea să trezim brusc conștiința¹ băiatului și să-i explicăm că ar putea foarte bine să reușească, pentru că nu are dreptate când crede că nu este dotat decât pentru grajd și nicidecum pentru școală, atunci ar fi posibil să-i cultivăm interesul pentru învățătură. Evident, se impune să-i acordăm un ajutor individual și, într-o perioadă de timp dată, să-i înlesnim reușita la una dintre materiile de studiu.

Știm că, în condițiile în care trăiește băiatul, în mediul său, interesele lui nu se concentrează decât asupra cailor, hanurilor și expresiilor picante. Nu trebuie să contăm pe faptul că un asemenea mediu va trezi interesul băiatului pentru școală. Un astfel de rol și-ar putea asuma o casă ca aceea la care m-am referit anterior. Cum nu dispunem pentru dânsul de o astfel de casă, l-am putea ajuta dacă cineva s-ar ocupa în mod special de el, în sensul arătat. Mă gândesc la unul dintre frații lui mai mari, care, cu bunăvoință, i-ar putea câștiga încrederea și simpatia, conducându-l pe calea curajului social. Tot ceea ce face el acum la școală este expresia lașității sale, iar eu mi-aș da silința să-i explic cum stau lucrurile în această privință. Aș vrea, de asemenea, să-l fac să înțeleagă că acesta este motivul care îl determină să se găsească nu pe latura folositoare a vieții, ci pe latura ei nefolositoare. Aștept mult de la această explicație. Dat fiind faptul că băiatul prezintă mari lacune în educație, nu va fi ușor să-i fac demonstrația necesară. Ne lipsește temelia pe care să clădim. Trebuie ținut seama de faptul că este preferatul tatălui. Familia aceasta pare să prezinte, pe de altă parte, unele părți bune, cum ar fi, de exemplu, faptul că aici copiii nu sunt maltratați, ceea ce nu s-ar putea spune cu certitudine despre familia celui de al doilea băiat. Din medii prea blânde provin copii care, atunci când se izbesc de dificultăți, imediat le ocolesc. Ei nu suportă să se găsească într-o situație dezavantajoasă. Ei joacă, din

răsputeri, rolul celui care pare mai mult decât este. Veți constata la acest băiat tendința de a-și da importanță, trebuința de a-și face loc în primul plan, dar fiind încredințat că drumul îi este barat în partea utilă a vieții.

Avem datoria să argumentăm cele afirmate mai sus. Mama ne-ar putea arăta dacă l-a răsfățat pe copil, precum și condițiile în care acesta a crescut. Aș dori să subliniez că băiatului îi lipsește curajul și se impune să vedem dacă această carență nu se manifestă și în alte împrejurări. S-ar putea ca noaptea să ceară ca mama să stea lângă el, după cum s-ar putea să scoată țipete în timpul somnului. Dacă la școală se comportă arogant față de institutor, asta nu înseamnă curaj; el cunoaște limitele ce-i sunt impuse institutorului și o face pe eroul.

Al doilea caz este un tip complex, mai răsfățat de către tată decât de către mamă, raporturile lui cu mama fiind tensionate, deoarece nu a știut să-i câștige simpatia. După răspunsul în legătură cu sugestia institutorului, care i-a cerut să-și trateze băiatul de preferință cu dragoste, sărutându-l din când în când în loc să-l bată, putem presupune că această femeie este dură și rece. Ne amintim ce a răspuns ea: „Așa ceva nu se obișnuiește la noi“. Trebuie să se fi petrecut lucruri mai grave pentru ca mama să se poarte în felul acesta.

Băiatul are o soră mai mică. Dacă auziți spunându-se că un copil este mai atașat de tatăl său decât de mamă, puteți presupune că el se află în a doua fază de evoluție. Dacă mama, într-un fel sau altul, nu menține legătura cu copilul, atunci pe primul plan trece tatăl. Ar trebui, de asemenea, să încercăm să știm dacă nu cumva, înaintea acestui băiat, mama nu a avut un alt copil care să-i fi monopolizat tandrețea. Poate că tatăl, o mătușă, un unchi s-au ocupat mai mult de dânsul, pe când mama era în imposibilitate să o facă, din cauza bolii. Nu cunoaștem dacă boala mamei a reprezentat un motiv suficient ca să-l deturneze pe copil de la dânsa.

S-ar putea ca el să aibă unele deficiențe organice. Dotarea sa depășește media. Coeficientul de inteligență al acestui copil, stabilit prin administrarea unui test, este superior față de medie, probabil pentru că are o foarte marcată aptitudine de a stabili raporturi între fapte. Atitudinea lui față de școală are o cu totul altă explicație decât în cazul prietenului său. El are nevoie de căldură afectivă, de a fi răsfățat. Timp de șase ani a fost copil unic și a trăit în centrul atenției celorlalți, alintat de toți, ca întotdeauna când ești copil unic. Mătușa și unchiul și-au adus și ei contribuția. La școală a intrat cu trebuința ca cineva să se ocupe de

el în mod special. Ceea ce nu este cu puțință aici, în pofida oricărei bunăvoințe.

Acești copii, care vor să atragă în permanentă atenția asupra-le, preferă să se facă remarcați într-un mod neplăcut, pe latura nefolositoare, decât pe latura plăcută și folositoare a vieții. Răsfățați, în genere ei sunt lipsiți de curaj, preferând să iasă în relief în situații mai facile. Băiatul nostru se simte frustrat în comparație cu situația lui anterioară, atât la școală, cât și acasă. Ce face un copil când se simte frustrat? Încearcă să se îmbogățească, iar această tendință și-o manifestă în încercarea de a o face pe superiorul, pe eroul. Aceeași trăsătură o găsim în imaginația sa confabulatorie și nu ne miră că asemenea copii fură. La copilul de care ne ocupăm o asemenea atitudine s-a și manifestat, căci fleacurile pe care le subtilizează de la colegi reprezintă dorința lui de a se îmbogăți cât mai ușor cu puțință. Se comportă ca unul care dispune de dinamismul, de nevoia de a poseda și de a fi mai mult decât ceilalți.

Primul băiat trebuie încurajat să progreseze la învățătură; pe al doilea trebuie să-l convingem că nu este totdeauna necesar să se afle în centrul atenției și că nu trebuie să se considere frustrat ori de câte ori anturajul se ocupă de alt copil. Dacă vrea să ocupe centrul scenei, atunci trebuie să colaboreze în sens pozitiv la aceasta. Dacă o persoană pe care el nu o cunoaște îi va spune aceste lucruri, el va reflecta asupra lor. Astfel el se va îmbogăți cu o noțiune nouă, care ar putea fi aprofundată dacă institutoarea îi va adresa un surâs comprehensiv, ca și cum i-ar spune: „Nu ești încă destul de mare ca să faci să trăiască în tine ceea ce am discutat noi în treacăt“.

Confirmarea tezei noastre trebuie să o obținem în cursul dialogului pe care îl purtăm. Căutăm să stabilim dacă ne găsim pe drumul cel bun sau dacă vom fi obligați să renunțăm la eforturile noastre. Este extrem de important pentru noi să-i indicăm o cale de urmat acestui băiat, cale care probabil va avea asupra sa o influență mai importantă și va stabili un raport social mai bun decât am putea noi să facem. Dacă, prin pedepse, îi vom face și mai neplăcută școala, este posibil ca el să refuze definitiv să mai meargă la școală.

Dr. A (adresându-se mamei lui G.): Chestiunea cea mai importantă este să-l facem pe copil să progreseze la învățătură. El și-a pierdut cu totul curajul și crede că niciodată nu va putea fi un elev bun. Are prieteni?

Mama: Nu are. La școală îi place să scrie frumos, dar nu-i place să citească. Mai degrabă frecventează asociația de ocrotire.

Dr. A: Acolo nu se dau nici examene, nu se pun note. Trebuie să i se permită să avanseze, să obțină un succes. Mi-ar plăcea să-l ajutați, spre a-l încuraja. Spuneți-i: „Tu ești un băiat inteligent, e păcat să abandonezi“. În rest, este un băiat amabil?

Mama: Da, însă e zburdalnic.

Dr. A: Ceilalți copii îl iubesc?

Mama: Se ceartă cu ei.

Dr. A: Cum stă cu tatăl său, cu frații? Este iubit în familie?

Mama: Adesea se iau la sfadă, ca toți copiii.

Dr. A: Tatăl manifestă afecțiune față de el?

Mama: Soțul meu îl iubește mult și copilul se lipește de el; pe mine nu mă ascultă decât dacă îi vorbesc cu dragălașenie.

Dr. A: A fost bolnav când era mic de tot?

Mama: A fost bolnav de plămâni.

Dr. A: Trebuie examinat de un medic care, desigur, vă va da sfaturile necesare. Doarme bine, ori e agitat? Îi este frică, noaptea, de fantome?

Mama: Nu-i este frică de nimic.

Dr. A: Trimiteți-ni-l ca să vedem dacă este timid sau nu, însă fără să-i spuneți despre ce este vorba. (Auditoriului, după plecarea mamei): Un copil își poate compensa timiditatea prin aroganță. (Adresându-se copilului): Ce vrei să te faci când vei fi mare?

G. (nu răspunde).

Dr. A: Ce ți-ar plăcea cel mai mult? Ai vrea să devii un băiat inteligent, în stare de ceva, ori crezi că nu vei reuși niciodată așa ceva? (Se constată că este un copil stângaci.)

Faptul acesta trebuie să fi împiedicat mult progresele copilului.

Dr. A: Ți lipsește curajul; crezi că ceilalți pot totul, iar tu nimic. Crezi că nimic nu-ți va ieși cum trebuie și de aceea îi stingherești pe ceilalți. Eu sunt încredințat că ești un băiat curajos. Va fi bine dacă te apuci curajos de treabă, concentrându-ți atenția în această direcție. Mai bine nu va fi nici mâine, nici poimâine, dar în vreo două săptămâni vei putea deveni un elev bun. Totul va merge mai bine. Ce crezi? Vrei să încerci? Chiar dacă nu primești nota cea mai bună, nu trebuie să te dai bătut. Dacă deranjezi lecțiile, ia stai puțin și gândește-te dacă n-o faci pentru că nu crezi că poți și tu să reușești să înveți.

Băiatul stă cu ochii în pământ și uneori își furișează privirea într-o parte.

Dr. A: Tare aș vrea să știu, când vei reveni aici, peste o lună de zile, dacă vei avea mai mult curaj, ori dacă ai să rămâi același fricos și laș.

(Băiatul, care, în tot acest timp, nu a scos un cuvânt, iese.)

Dr. A (auditoriului): Aș vrea să adaug o observație. Trebuie să ai o anumită experiență ca să le vorbești părinților și copiilor, dar cine altul să o poată avea, dacă nu chiar institutorul? Nu este vorba pur și simplu de o explicație verbală a stărilor de lucruri. În fiecare caz de copil-problemă ne confruntăm cu o situație dramatică. În calitate de psihopedagog, ne asumăm un anumit rol, pe care suntem obligați să-l îndeplinim cum se cuvine, în mod judicios, în vederea atingerii unui scop clar definit. Activitatea noastră nu o putem compara cu nimic altceva. Trebuie să ne fie limpede că nu o putem asemui decât cu arta. O artă de o mare eficiență, atât pentru copii, cât și pentru adulți

(Mamei lui S.): Sunteți mulțumită de fiul dumneavoastră?

Mama: E tare rău. Se ia de cei mici.

Dr. A: Timp de șase ani a fost singurul dumneavoastră copil. A trăit o tragedie în momentul în care s-a născut surioara lui, pentru că, dintr-o dată, el nu a mai fost unicul copil la părinți. Ce părere aveți? Iată ce trebuie noi să înțelegem. Nu trebuie să gândim întotdeauna într-o lumină atât de crudă, dar în astfel de situații totul se petrece ca și cum ar trebui să părăsești brutal căldura și să ieși în ger. Este mai atașat de alte persoane?

Mama: Nu, dar eu sunt, poate, prea aspră.

Dr. A: Totdeauna este insuportabil pentru un copil să constate că părinții fac deosebiri în tratamentul pe care îl aplică fraților și surorilor. Ar fi de folos dacă ați putea sta de vorbă cu soțul, spre a vă pune de acord cum să procedați față de copii.

Mama: Sunt bolnavă. Tocmai am stat patru luni în spital. Sunt nervoasă. Copilul nu a ținut niciodată la mine; numai pe taică-su îl iubește.

Dr. A: Copilul unde stă când sunteți internată în spital?

Mama: Anul trecut am stat șase luni în spital și alte șase într-o stațiune balneară. În tot acest timp băiatul a stat la bunica lui.

Dr. A: Bunicii îi răsfăță întotdeauna pe copii. Acum el simte deosebirea. Noaptea scoate țipete? Udă așternutul?

Mama: Doar că este puțin agitat. De la vârsta de doi ani nu-și mai udă așternutul.

Dr. A: Își face ușor prieteni?

Mama: Este foarte autoritar.

Dr. A: Are impresia că nu mai este primul, ca odinioară, la bunica lui, unde a avut această impresie. Ascultarea înseamnă pentru dânsul înjosire. Se crede victima unei nedreptăți când cineva nu se ocupă de dânsul.

Mama: Trebuie să discut mereu cu el, dar nu mă ascultă niciodată. Este neglijent, dar îi place să-și facă toaleta. Se spală singur.

Dr. A: Asta e foarte bine, e drăguț din partea lui. Se pare că nu devine răutăcios decât când nu se ocupă cineva de dânsul.

Mama: Mă plictisește într-una. Săptămâna trecută a plecat de acasă la ora 10, mi-a promis că se întoarce la ora amiezii, însă nu s-a întors decât la ora 6 seara.

Dr. A: Îi place să fie căutat și să manifeste cineva grijă față de el. E curajos?

Mama: Nu se teme de nimic.

Dr. A: Aș dori să stau de vorbă cu el și să-i spun să n-o mai facă mereu pe eroul. Pentru că dacă se va purta în acest fel la școală va sfârși prin a o apuca pe un drum rău în viață. Încercați să fiți mai prietenoasă cu dânsul și spuneți-i cu blândețe: „Tu vrei ca mereu să se ocupe cineva de tine, dar acum ești băiat mare!”

(Mama iese.)

Dr. A (auditoriului): Femeia aceasta nu mi se pare chiar atât de bolnavă! (Adresându-se copilului, care a intrat): Cum o duci cu școala?

S.: Foarte bine!

Dr. A: Ți-ar plăcea să fii primul? Ce frumos ar fi dacă ai fi mai bun la aritmetică, la compunere și dacă te-ai menține printre frunțași! Dar pentru asta ar trebui să colaborezi, pe când tu, cel mai adesea, faci opoziție. Nu vrei să colaborezi cu clasa, cu institutorul? Ar fi mult mai bine!

(Se constată că copilul este stângaci.)

Nici un copil stângaci nu știe lucrul acesta, dar trage consecințele.

Dr. A: Cum merge cu scrisul?

S.: Nu merge bine.

Dr. A: Dacă ai fi mai silitor, în loc să te ții de năzbâtii, dacă ai face ceva efort, ai putea să ai un scris frumos. (Adresându-se auditoriului):

Iată două materii (scrisul și cititul) care prezintă dificultăți deosebite pentru copilul stângaci. Dacă veți fi cât se poate de atenți la modul în care citesc acești copii, veți vedea că ei silabisesc de la dreapta la stânga. Acest fel de citire sună fals și ai impresia că ei nu știu să citească. (Adresându-se lui S.): E cazul ca institutorul să se ocupe de tine. Dar nu este drept să-l stânjenești când își ține lecțiile. Ce ai tu de câștigat din asta?

S.: Nimic.

Dr. A: Ai putea fi un elev bun, și, firește, asta nu se poate face de azi pe mâine. Dar dacă exersezi, vei scrie frumos. Peste o lună ai să-mi arăți cât de frumos știi să scrii. Să-mi mai spui dacă ești destul de curajos ca să colaborezi cum se cuvine la lecții. Fii atent față de surioara ta și ai grijă ca hainele tale să fie în ordine. Mama ta e bolnavă, dar se va însănătoși, dacă o ajuți și tu un pic.

Aș dori să mai adaug câteva cuvinte cu privire la frecvența mare a copiilor stângaci. Nu există copii dotați și nedotați; există două tipuri de copii: primul tip, total delăsător, care nu face nici un efort; iar al doilea tip, copii care merg orbește înainte. Unii se trădăază pe parcursul întregii lor vieți printr-o anumită neîndemânare; ei ignoră faptul că sunt copii răsfățați, dar suferă consecințele acestei dispoziții. Se întâmplă foarte adesea ca ei să se subestimeze, în timp ce îi supraestimează pe alții. Veți găsi un mare număr de stângaci printre copiii-problemă, nevrotici, criminali, candidați la sinucidere, perversi sexual, dar și printre marile personalități: artiștii, de exemplu, cuprind un mare procent de stângaci.

Extrem de importantă în educarea unui stângaci se dovedește încurajarea. Chiar dacă vă limitați doar să-l încurajați pe un școlar stângaci, și tot veți avea totdeauna succes.

NOTE

¹ „die Aufmerksamkeit“, în textul original. (Nota trad.)

XVI. LUPTA PENTRU RECUCERIREA PARADISULUI PIERDUT

Este vorba de un preșcolar în vârstă de cinci ani, al cărui caz ne va permite ca, analizându-i viața de până acum, să tragem o concluzie cu privire la modul în care se va comporta la școală. Vreau să vă arăt, în stil telegrafic, calea pe care putem reuși să înțelegem structura unui caz și confirmarea acestei structuri.

„Avem de-a face cu un copil-problemă“.

Acest copil se află în mod cert angajat într-o luptă și trăiește în această stare, într-un anturaj blând, care cu siguranță l-a răzgâiat. Se pune, așadar, întrebarea: în ce scop se află el în luptă în prezent? De ce are el impresia că acum nu mai este răsfățat ca înainte? Actualmente poziția sa nu mai este atât de favorabilă pe cât i-a fost. Toate acestea pot fi prezise.

„Este hiperactiv“.

Este pentru noi o noutate? Ne putem, oare, reprezenta un luptător care să nu fie hiperactiv? Dacă nu ar fi și activ, l-am socoti deficient mintal. Căci este neîndoielnic faptul că „luptător“ și „activ“ sunt atribute de nedespărțit și fac parte din stilul de viață al unui copil modern.

„Îi place să strice lucruri, să le spargă“.

Este un mod de a lupta.

„Din când în când are crize de furie“.

Toate acestea sunt de la sine înțelese și trebuie să avem de-a face cu un copil inteligent. Se pune, însă, problema de a stabili dacă face parte din categoria copiilor deficienți mintal, care trebuie crescuți

într-un mod cu totul diferit. Astfel de copii nu dispun de un stil de viață, pe când al nostru, dimpotrivă, are un scop: să lupte și să învingă, să trăiască bucuria învingătorului.

„Mama relatează că starea de sănătate a copilului este bună, că el este plin de viață... și că vrea ca întotdeauna cineva să se ocupe de persoana lui“.

Este o luptă ca aceea care se poate desfășura într-o familie, unde neapărat trebuie să faci ceva ca să-i scoți din sărite pe ceilalți.

„Se cațără încălțat cu bocănceii murdari pe masă. Încearcă cea mai mare satisfacție să se joace cu lampa, în timp ce mama sa este ocupată și are nevoie de lumină“.

Știe exact în ce punct să atace.

„Dacă mama lui cântă la pian sau citește, tocmai aceste momente le alege el ca să se joace cu lumina. Nu stă o clipă locului, nici în timpul meselor, cerând o permanentă supraveghere“.

Vrea să iasă învingător și să se situeze în centrul atenției. Ajunși aici, ni se impune următoarea idee: dacă el are o atât de mare nevoie de a se afla în centrul atenției, este de crezut că s-a și aflat în această situație anterior și că acum dorește s-o restabilească. Ce eveniment a putut, așadar, să agraveze atât de tare situația sa? Evenimentul este nașterea unui frățior.

„Caută mereu prilejul să boxeze cu tatăl lui, să se joace cu dânsul“.

După cum vedem, găsește ceea ce caută, ceea ce îi este de trebuință ca să lupte și să tulbure liniștea.

„Are obiceiul să-și înfunde mâna în prăjitură și să-și umple gura“.

Ar putea lupta și prin refuzul hranei.

„Dacă mama sa are invitați, el îi împinge, îi scoală de pe scaunul lor și se așază în locul lor“.

Este un act care ne dovedește că nu-și iubește semenii, constatăm un deficit de sentiment al comuniunii sociale, ceea ce explică și pornirea lui împotriva fratelui mai mic.

„Dacă tata și mama cântă la pian, copilul strigă fără încetare, spunând că nu-i place cântatul la pian“.

Ar vrea ca părinții să se ocupe exclusiv de persoana lui. Dar orice meteahnă, orice neajuns am constata la copil, nu trebuie să-l pedepsim, pentru că pedeapsa nu ajută. Știm deja cum trebuie să-l tratăm. Băiețelul acesta se simte ofensat, rănit, împins pe planul al doilea.

„Tatăl este cântăreț și cântă la concerte. Mama copilului îl acompaniază. Băiatul a strigat o dată: «Tată, vino-ncoace!».

Deci toate eforturile lui au drept țel ca părinții să se ocupe mereu și numai de dânsul.

„Are crize de furie dacă dorește ceva și nu obține imediat“.

Atitudine de luptător.

„Distruge tot ce-i cade în mână, cu o șurubelniță, cu care desface și șuruburile de la patul lui“.

Aici apare din nou atitudinea lui asocială. Face tot ce poate spre a le aduce prejudicii părinților și pentru a-și arăta proasta dispoziție.

„Uneori face remarci cinice, mai ales când a făcut vreo pozna și știe că asemenea remarci îl vor ajuta să iasă din impas. Lumea îl consideră băiat inteligent pentru că face observații caustice. Este instabil, neputându-se ocupa mult timp de unul și același lucru. Mama face încercări de a-l dezbăra de acest prost obicei“ (evident, fără să reușească).

„Mama îi dă o palmă; râde, și vreo două minute stă liniștit. Mama este de părere că băiatul a fost în mod excesiv răsfățat de către tată și bunică. În prezent, la drept vorbind, nu mai este răsfățat“.

Sentimentul de comuniune socială nu s-a putut dezvolta la copil, care a rămas legat în exclusivitate de tatăl și mama sa; de unde modelarea eronată a copilului.

„Și tatăl, ca și mama, este mereu epuizat, pe când copilul are o energie neistovită“.

Firește că acest joc, care îi place, nu-l obosește. Munca de educație nu place nici tatălui, nici mamei, extenuându-i. Constrângerea nu servește la nimic, pentru că, dacă este constrâns, băiatul se răzbună.

„Nu are memorie și nu se poate concentra“.

Asta pentru că nu dispune de cele necesare și nu are pregătirea cerută spre a acționa în mod independent. De aici și lipsa sa de memorie, ca și imposibilitatea de a se concentra.

„Nu a frecventat niciodată grădinița de copii“.

Deci mama pare să-l fi crescut pur și simplu pentru ea însăși.

Este extrem de important să ne dăm seama de modul în care înțelegem aceste raporturi. Putem vorbi de comprehensiune atunci când știm că este vorba aici de un element de ansamblu, nu de un proces fiziologic. A înțelege este a sesiza raportul existent între lucruri, între fapte.

XVII. PIERDEREA AFECȚIUNII — CAUZĂ A HOȚIEI

„Copil născut într-un oraș meridional din Ungaria. Împlinea doi ani și jumătate, când tatăl său a dat faliment“.

Faptul acesta ne face să ne gândim că până la vârsta de trei ani probabil că băiatul a crescut într-o situație materială favorabilă, situație care apoi trebuie să se fi schimbat. Ca urmare a falimentului tatălui său, băiatul s-a găsit într-o situație mizerabilă, copleșitoare. Nu este ușor să te adaptezi la o astfel de situație când ai trăit într-una total diferită. Copiii care au cunoscut la început o bună stare materială sunt puternic impresionați de o schimbare în rău survenită ulterior.

„S-a mutat cu soția și cu unicul său fiu la Viena, ca să caute aici de lucru“.

Reținem, deci, că în acel timp copilul era unic, răsfățat și obișnuit să se găsească în centrul atenției. Putem prezice că din acel moment o nouă situație defavorabilă trebuie să fi exercitat o impresie zguduitoare asupra acestui copil.

„În următorii șapte ani tatăl și-a câștigat existența ca voiajor comercial...“

Această circumstanță este de notat, întrucât noi adesea am constatat că, atunci când tatăl este voiajor comercial, mama — date fiind frecvențele absențe ale tatălui — nu-și poate îndeplini cea de-a doua funcție a sa, anume lărgirea interesului social al copilului față de alte persoane și în primul rând față de tată. Acest element are, în general, importanța sa atunci când tatăl este constrâns să absenteze adesea de

acasă. Același factor acționează și atunci când între soți există grave neînțelegeri. În acest caz este imposibil să trezești interesul copilului pentru semenii săi. Adesea în căsniciile nefericite se întâlnesc copii-problemă. Crizele de furie ale tatălui sau folosirea de mijloace de educație autoritară sunt obstacole în calea dezvoltării sentimentului social.

„... și s-a zbatut în procesul care a urmat falimentului său“.

Dacă ne imaginăm situația în care trăia acest copil, vom putea înțelege tristețea de moarte cu care acel proces impregnase atmosfera familială.

„Copilul nu-și amintește ca acea atmosferă să-l fi zdruncinat“.

Dacă acea atmosferă nu a lăsat urme în memoria sa, în schimb va fi influențat stilul său de viață.

„Oricum, înainte de faliment copilul era ascultător, liniștit și drăgăstos...“

Aceasta înseamnă că era foarte atașat de mama sa.

„... și o mare tandrețe îl lega de mama sa foarte tânără, dar nu întotdeauna și foarte dreaptă, și încă și mai mult de tatăl său, blând și bun“.

Dacă această observație este exactă, trebuie să subliniem îndeosebi expresia „nu întotdeauna și foarte dreaptă“. Mama nefiind poate în stare să-și îndeplinească în mod corect prima sa funcție, copilul s-a îndreptat spre o altă persoană. În pofida frecventelor sale absențe de acasă, tatăl a putut câștiga afecțiunea copilului care, într-o a doua fază a dezvoltării, s-a atașat mai mult de dânsul.

„În primăvară familia și-a schimbat domiciliul și tatăl a fondat o casă de comerț pentru soția sa și pentru unul dintre frații acesteia“.

Faptul îl interpretăm în felul următor: întrucât mama a fost implicată într-o nouă ocupație, situația s-a agravat pentru copil, pentru că ea nu mai dispunea, ca înainte, de timp spre a se ocupa de dânsul și a-l răsfăța.

„Probabil că băiatul a intrat în cârdășie cu indivizi de o condiție dubioasă“.

Informația aceasta confirmă ipoteza noastră, potrivit căreia mama nu prea mai avea timp de consacrat copilului, care dorea să aibă pe cineva lângă el.

„El a furat cravate din magazinul părinților săi...“

Probabil că acest copil are sentimentul de a fi fost depozat. Tatăl este pe drumuri, mama la magazin, iar el este privat de îngrijirea ce i se cuvine, situație care îi dă sentimentul frustrării. Trebuie văzut ce a făcut el cu cravatele. Poate că le-a dăruit unor copii, spre a le câștiga căldura afecțiunii, acele sentimente pe care nu le mai găsea la propria-i mamă.

„... Spre a le face cadou ucenicilor mindirigii din acea casă de comerț“.

Faptul confirmă pe deplin concepția noastră.

„A furat trandafiri dintr-un parc de prin împrejurimi, fie spre a-i oferi unei mătuși foarte frumoase și care îl iubea mult, fie spre a-i aduce acasă“.

Ca mulți copii care se simt depozități, el începe să-i corupă pe alții, pentru a le câștiga dragostea, tandrețea. Avem aici unul dintre motivele cele mai frecvente care îi determină pe copii să fure. Este un motiv complet necunoscut la tribunalele pentru minori, de exemplu, unde nimeni nu-și bate capul cu acest punct de vedere.

„Într-o zi, băiatul, care în acel timp avea opt ani, ieșea de la școală împreună cu colegii lui; pe când aceștia l-au salutat politicos pe abatele întâlnit în drum, el i-a aruncat acestuia o necuviință nemaipomenită“.

Așadar, iată-l un liber-cugetător! Ba chiar trebuie să ducem și mai departe deducțiile noastre: băiatul acesta, care dorește atât de mult să se afle în centrul atenției, prezintă probabil o neînfrântă tendință de a se face remarcat. Cum pe o cale normală nu are nici o șansă de succes, încearcă alte căi.

„De ce?“ se întreabă acela care a redactat referatul din care extragem citatele. „El nu a avut niciodată de-a face cu acel abate“. Care era deci motivul acelei conduite incalificabile?... După o oră el a fost adus la școală, pentru a săruta mâna abatelui și a-i cere iertare, dar a refuzat“.

Aveți aici, iarăși, o imagine a întregului său caracter: el, care întotdeauna a vrut să joace un rol dominant, nu concepe să se plece în fața nimănui, nici prin cap nu-i trece să recunoască faptul că nu are dreptate. Personal nu înclin să le cer copiilor să-și ceară iertare și să recunoască a nu avea dreptate. Aș prefera să se procedeze în modul în care s-a procedat o dată cu mine. Aveam vârsta de șase ani când le-am jucat un renghi părinților mei. Mama mea, vânată de mânie, mi-a cerut

socoteală, pe când eu eram foarte jenat, fiind cât se poate de conștient de vinovăția mea. Tatăl meu, care stătea lângă dânsa, tăcut, a sfârșit prin a mă lua de mână, zicându-i: „Lasă-l“. Scena aceasta m-a impresionat profund și îmi amintesc mereu de ea. Îi sunt recunoscător tatălui meu pentru atitudinea lui de atunci. M-a influențat mai mult decât dacă mi-ar fi cerut să-mi pun cenușă în cap sau dacă mama mi-ar fi tras o palmă. Nu văd de ce ar fi bună metoda care constă în a-l sili pe copil să-și ceară iertare. Este în afară de orice îndoială faptul că băiatul despre care discutăm știe că a greșit. De ce să-i cerem o mărturisire publică? Pentru ce să-l umilim în mod public, demonstrându-i că a trebuit să se supună?

„A primit o notă proastă la purtare și tot restul anului școlar a fost obligat să ocupe banca din fundul clasei“.

Putem face prezicerea că măsura aceasta nu va putea să exercite o influență pozitivă asupra lui, deoarece prin aceasta el va rămâne în centrul atenției clasei. Se va face remarcat într-un mod neplăcut și o va face pe eroul și pe martirul.

„Institutorul nu îl trata cu răutate“.

Iată, în mod cert, o circumstanță atenuantă, aducătoare de roade bune. Dacă institutorul ar fi arătat o atitudine dușmănoasă, băiatul s-ar fi răzvrătit în continuare, încă și mai vârtos.

„Un eveniment banal din acea perioadă s-a fixat pentru totdeauna în memoria lui. Copilul, umblând prin curte, i-a dat unui lucrător care dulgherea acolo o bucatăică de azimă din care ciugulea el. Lucrătorul a pus bucatăica aceea pe bancul său și, cu ciocanul, a făcut-o mici fărâme, spunând: «Așa ar trebui să-i zdrobim pe toți jidanii!»“.

După cum vedem, era vorba de un băiat evreu. Este firesc ca o astfel de replică să fi zguduit profund pe acest copil avid de blândete, de afecțiune și bunăvoință. Nici pe noi acea replică nu ne-ar face să zămbim, văzând în ea expresia unei tendințe generale; iar dacă ar fi să o examinăm mai în profunzime, am căuta în primul rând rădăcinile acestui sentiment. Să vedem ce alte urmări a avut asupra copilului această întâmplare.

„Nu ne-a stat în putință să stabilim dacă această întâmplare s-a petrecut înainte sau după incidentul cu abatele. Nu ar fi fost lipsită de interes și de importanță stabilirea acestui fapt. Se poate ca respectiva întâmplare să fi declanșat la el o atitudine de dușmănie și ca ofensa adusă abatelui să fi fost rezultatul unei astfel de atitudini.“

... În primăvara anului următor, tatăl a lichidat casa de comerț și s-a mutat din nou în arondismmentul IX. Ceva mai târziu tatăl a început să-și ispășească pedeapsa cu închisoarea, la care fusese condamnat ca urmare a falimentului său“.

Din nou o zdruncinare a sufletului acestui copil însetat de afecțiune și atât de atașat de tatăl său. A trebuit, deci, să-și vadă sărmanul tată băgat la închisoare. Nu m-aș mira ca acest copil să fi manifestat o puternică opoziție față de legislația noastră și să fi sfidat întreaga societate. Se poate ca acea zguduire emoțională să fi împiedicat cu totul manifestarea interesului crescând față de semenii săi și să fi ruinat orice rudiment al unui atare interes. Copilul va afișa tendința de a se asocia cu indivizi care pun în pericol ordinea socială; probabil că o va apuca și pe calea crimei.

„Nimeni și niciodată nu a putut discuta despre acest fapt cu copilul“.

Este extrem de greu să-i ascunzi un fapt ca reclusiunea tatălui. Evident, mai bine ar fi fost ca niciodată să nu fi știut nimic despre aceasta. Dar ne îndoim că, în cazul dat, ar fi fost posibilă o tănuire a adevărului.

„Mai târziu, ca adolescent și ca adult, a evitat să abordeze o discuție pe această temă. El a trăit faptul ca pe o umilire și o vexațiune profundă. Se prefăcea întotdeauna că ignoră acel fapt, despre care nu le-a vorbit niciodată nici măcar prietenilor lui intimi“.

Ne aflăm în fața unui fapt extrem de interesant, pentru că, dacă băiatul era revoltat, dacă ar fi simțit ca pe o injustiție ceea ce s-a petrecut cu tatăl său, pe bună dreptate ar fi trebuit să insiste asupra ipotezei că tatăl său fusese închis pe nedrept. Dar, pesemne, era puternic influențat de tradiție și de concepțiile burgheze și nu a putut domina aceste concepții, spre a discuta lucrurile într-un mod deschis și liber. Nu se poate să vorbești despre toate cele; există lucruri despre care ar fi nesăbuit să vorbești. La băiatul acesta, care începe să iasă din cadrul societății, înscriindu-se într-o mișcare de revoltă, putem decela limpede o anumită ezitare în atitudinea sa. Evenimentele exterioare au o importanță capitală în structurarea atitudinilor. Probabil că el ar fi pășit pe calea cea bună dacă tatăl său nu ar fi fost băgat la închisoare și dacă nu s-at fi simțit oprimat din cauza religiei sale.

„Recalcitranta sa din ultimii doi ani a dispărut brusc, copilul coplesind-o cu o tandrețe fără seamăn pe mămica lui, atât de tânără și de frumoasă, față de care se arăta ascultător și potolit“.

Vedem aici manifestarea trebuinței de a se atașa de cineva, nu de un cerc de oameni mai larg, ci de o persoană unică. Structura sa este de așa natură încât nu se poate atașa decât de o singură persoană. Dacă i se ia pentru un anumit timp tatăl, el își caută altul. Dacă mama lui era ocupată, încerca să câștige simpatia ucenicului; are mereu nevoie de cineva față de care să se atașeze.

După ce tatăl a fost eliberat, printr-o muncă neîncetată a putut depăși greutățile materiale generate de absența sa. Dar acea îndelungată opresiune care planase asupra familiei dispăruse ea, oare?

Dificultățile materiale prin care trecuse îl făcuseră pe băiat să simtă iarăși povara circumstanțelor exterioare.

„Copilul s-a reanimat“.

Încă nu suntem cu totul satisfăcuți, deoarece nu știm ce semnifică această reanimare, nu cunoaștem de ce ea s-a produs. Copilul încă nu știe ce atitudine să adopte, întrucât în memoria sa tatăl său trăiește ca acea ființă care l-a răsfățat.

„În primii ani de școală era printre cei mai buni elevi; ulterior, s-a situat printre submediocri, pentru ca acum să-l vedem înviorat și vesel“.

Aceasta coincide cu perioada întoarcerii acasă a tatălui său.

„Fiind ascultător și sânguinos, curând s-a numărat printre frunzașii clasei“.

Este cu puțință să fi avut și un institutor pe care îl simpatiza.

„A fost lăudat în repetate rânduri, pentru rezultatele bune, de către institutorul pe care el îl stima mult, iar aceste laude l-au stimulat“.

Iară a găsit o persoană care să se ocupe de dânsul. Pare să fi fost salvat de dragostea și afecțiunea ce i s-au arătat.

„În toamnă, la liceu, a avut un start bun“.

Singurele noastre temeri se referă la evoluția lui pe mai departe: ce se va întâmpla dacă nu reușește să ocupe la școală o poziție în care să fie stimat? S-ar putea să aibă un diriginte care să nu-i fie pe plac sau să aibă greutăți legate de religia sa și astfel să se simtă dezavantajat. S-ar putea să dea peste unele obstacole sau să nu găsească metoda potrivită pentru munca sa școlară. Mai târziu, în viață, de asemenea va putea

cunoaște situații în care căldura afectivă să-i lipsească. Sunt rezervele noastre cu privire la viitorul evoluției băiatului.

„În luna noiembrie, tatăl său a căzut grav bolnav“.

Experiența pe care am acumulat-o ne vine în ajutor, arătându-ne că în cazul în care un asemenea copil pierde contactul cu cei care îi asigură căldura afectivă, pierdere cauzată de boala tatălui, ca și de faptul că mama trebuie să se ocupe în primul rând de bolnav, nemaiputându-și răsfăța copilul, acesta poate trece printr-o situație nouă, adesea foarte grea pentru dânsul. Tocmai în astfel de conjuncturi au loc eșecurile. Pentru noi faptul este de înțeles: tatăl e bolnav grav, mama trebuie să se ocupe de dânsul, iar copilul este din nou izolat. Dacă ar avea șansa ca în această perioadă să aibă la școală un diriginte care să se poată ocupa de dânsul, dificultatea ar fi ușor de depășit; dar, pentru moment, nu cunoaștem nimic în această privință.

„În timpul unei călătorii, tatăl, în vârstă acum de 40 de ani, a făcut un ictus și a rămas hemiplegic“.

Înțelegem prea bine ce înseamnă, într-un cămin, îmbolnăvirea capului familiei, a susținătorului acesteia, mai ales când este vorba de o familie unită. Înțelegem, de asemenea, consecințele acestui eveniment.

„La faliment l-au dus marile sacrificii materiale pe care a trebuit să le facă pentru numeroșii săi frați și surori, mai nevârstnici, precum și pentru părinții săi“.

Iată explicația care ar fi trebuit dată copilului, ceea ce i-ar fi înfățișat în propriul său tată un bărbat drept și cinstit.

„Nervii încordați din cauza procesului, care a durat mai mulți ani, vexațiunile, regretul de a nu-și mai putea ajuta părinții, frații și surorile, surmenajul și acea particularitate nefericită de a nu se fi putut confesa altuia, nici chiar soției sale, pe care, de altfel, o alinta mult, grijile care îl împovărau, toți acești factori au pricinuit desigur prăbușirea fizică a acestui bărbat, până atunci perfect sănătos“.

Aici se termină referatul din care am extras citatele pe care vi le-am expus, iar de aici încolo trebuie să recurgem la supoziții. Dacă băiatul se simte în apele lui la școală, el va depăși situația dificilă în care se găsește. Dacă va abandona școala, va fi nevoit să se supună destinului său și să se mulțumească cu o funcție de subaltern, situație în care va suferi nespus.

Știm că are un stil de viață automatic, care se manifestă prin nevoia de a găsi o persoană de care să se atașeze. Nu vom fi surprinși să constatăm că din nou reînvie în el acea revoltă pe care am mai întâlnit-o la dânsul, în cazul în care se va simți iarăși dezavantajat sau dacă îl încearcă un puternic sentiment de inferioritate. Dacă, însă, are parte de o situație favorabilă, cineva ocupându-se de el, este posibil ca băiatul să-și urmeze drumul în viață în așa fel încât nimeni să nu aibă a-i reproșa nimic.

Mai târziu poate că va progresa într-un mod satisfăcător. Dacă se va găsi într-o situație care să-i convină, nu va întâmpina dificultăți deosebite în exercitarea profesiei sale. Mai grea pentru dânsul va fi soluționarea problemei afecțiunii, dat fiind faptul că va căuta mereu să se facă răsfățat. Va fi mereu în căutarea unei femei care să se poarte cu el întrucâtva ca mama sa, la care, cum am văzut, găsea împlinirea tuturor dorințelor lui de copil. Dar o astfel de situație nu s-ar putea ivi decât printr-o fericită coincidență.

Nu ne supără faptul că a trebuit să exersăm pe marginea unui fragment de referat, etalându-ne paleta de cunoștințe în materie de psihologie individuală. Aș dori să profit de prilej ca să subliniez că este mai puțin important de a ști dacă am ghicit tot ceea ce ar putea avea loc ulterior. Ne satisface fie și numai faptul de a fi putut scoate în evidență detaliile cazului respectiv cu mai multă precizie ca de obicei. La fel procedăm și în viață, întâlnind ființe omenești din a căror existență nu sesizăm decât un fragment și în legătură cu care restul suntem nevoiți să-l ghicim. Niciodată nu ne este dat să găsim un portret perfect, iar concluziile trebuie să le tragem noi înșine, cu osteneala de îngoare.

XVIII. ENURETICUL (PIȘORCOSUL)

„Emil are 12 ani și suferă de enurezie“¹.

Când auzim vorbinduse de enurezie, putem presupune, bazându-ne pe propria-ne experiență, că avem de-a face cu o dinamică psihică al cărei scop este stabilirea unui contact cu mama, deși pe o cale mai puțin obișnuită. Băiatul despre care discutăm aici ne vorbește prin intermediul enureziei lui. Este ca și cum el ne-ar vorbi în „jargonul vezicii urinare“. Putem considera că toate formele de exprimare ale unui subiect sunt varietăți de limbaj. În cazul pe care îl avem în vedere, respectivul limbaj semnifică: „Nu sunt destul de mare, trebuie încă să fiu supravegheat!“ În general, mama este obligată să se trezească de două sau trei ori pe noapte, să supravegheze copilul și, la nevoie, să-l trezească. Copilul își încarcă mama cu o treabă suplimentară.

Enurezia nu este o maladie organică și știm că enureticul își poate foarte bine controla vezica în timpul zilei. Problema care se pune este de a ști de ce nu poate face același lucru în timpul nopții. Motivul constă în faptul că se află într-o tensiune psihică, tensiune care îi face imposibilă reținerea de la actul de a urina.

De unde provine această tensiune? Știm cu ce constanță persistă copiii în enurezia lor. Prin aceasta ei caută un contact uman, doresc atașarea de cineva, doresc să-l încarce pe acel cineva cu o activitate suplimentară (remarca unui bolnav: „ei vor să-și creeze un fel de sucursală la unul din semenii lor“). Din nou avem de-a face cu tipul copilului răsfățat. Dacă descoperim un asemenea efort spre a se face și

mai răsfățat, știm că este vorba de un copil care întâmpină oarecare dificultate în menținerea atașamentului în care este interesat. Suntem destul de stăpâni pe domeniul nostru de investigație ca să putem spune că enurezia reprezintă probabil un atac care rezultă dintr-o atitudine adoptată de un copil în scopul monopolizării cuiva. Aceluiași tip îi aparțin și copiii care nu au astâmpăr noaptea, care scot țipete în timpul somnului (*pavor nocturnus*) și care, prin zgomotul făcut, încearcă să stabilească legătura cu ceilalți. Este un limbaj exercitat de un alt organ. Semnificativ este modul în care reușește copilul să facă aceasta. Există aici un raport cu o inferioritate a vezicii urinare și cu centrul nervos care o comandă. Am fost cel dintâi care (în 1907) a arătat că la enuretic găsim o slăbiciune a coloanei lombare. Am subliniat, de asemenea, că enurezia se găsește în raport cu *spina bifida*² sau cu un neg congenital al acestei zone anatomice (profesorul Fuchs împărtășește această părere). Pe de altă parte, trebuie să înțelegem cum reușește copilul să vorbească în acest „jargon al vezicii urinare“. Constatăm acest fapt îndeosebi la copiii cărora li s-a atras atenția asupra importanței funcției, ca și atunci când mama și-a dat osteneala să-l țină pe copil curat noaptea, ea supraestimând importanța suprimării enureziei. În felul acesta copilul ajunge în mod automat la ideea: aici e ceva de făcut în favoarea mea, este un punct în care aș putea ataca. Se înțelege că la toți acești copii sunt totdeauna de descoperit semnele răsfățatului.

Să nu rămânem la dogme și să vedem cum stau în continuare lucrurile, care este realitatea.

Deci băiatul are 12 ani. Nu trebuie să pierdem din vedere că avem de-a face cu un copil răsfățat care, de când este enuretic, are impresia că nu este suficient de iubit. Se pot deduce de aici câteva elemente. Băiatul are, probabil, un frate sau o soră mai mici decât dânsul. Sunt motive care îl determină pe un copil răsfățat să înceapă lupta, ori el își acuză părinții în mod manifest, prin deficiența sa, că îl răsfăță mai puțin. O acuzație este identică cu un atac; deosebirea este nulă. Copilul se socoate expulzat din poziția pe care o deținea. Poate că are un tată vitreg sau o mamă vitregă. Nu avem o regulă fixă; important pentru noi este să știm ce se petrece; trebuie să descoperim de ce copilul este actualmente mai puțin răsfățat. Băiatul are un scop ideal fictiv (idealul său se identifică cu intenționalitatea sa); idealul este acela de a fi răsfățat, de a avea pe cineva care să-i stea la dispoziție. Se impune să-i

schimbăm acest scop, să-i indicăm un alt scop, așa încât să se poată face folositor semenilor.

„Niciodată noaptea, ci exclusiv ziua“.

Este o informație care influențează puternic maniera noastră de a gândi. Ziua copilul trăiește o mare tensiune, pe când noaptea pare mulțumit. Ne putem face tot felul de idei și să presupunem că adesea, noaptea, copilul doarme cu mama sa, pe când ziua dorește să se facă remarcat într-un mod dezagreabil, ca și cum ar voi să spună: „Ocupați-vă mai mult de persoana mea!“ Ziua lupta lui este mai intensă.

„Adesea enurezia se însoțește cu emisia de materii fecale“.

Din aceleași motive el se face, de asemenea, remarcat prin murdărirea cu materii fecale. Lupta o duce într-o stare de completă descurajare. Stabilirea, în acest caz, a diagnosticului de imbecilitate depinde de ideea pe care ne-o facem despre tulburările lui. Ne întrebăm: de ce n-o face noaptea? Nu de puține ori vedem că, absorbiți cu totul de joc, copiii își pierd orice control asupra funcțiilor fiziologice. Pornind de la aceste detalii, putem constata că avem aici de-a face cu o funcție socială. Or, trebuie să considerăm ca fiind anormală o funcție care își dă curs în afara oricărei conduite legitimate din punct de vedere social.

„Băiatul este ilegitim“.

S-ar putea ca acest copil să fi crescut fără dragoste, fără căldura afecțiunii, fără acea atmosferă de tandrețe creată în mod normal în jurul copiilor în primii lor ani de existență. Dar și printre ilegitiți găsim copii răsfățați. Va trebui, prin urmare, să obținem clarificări în această privință.

„Tatăl său a căzut pe câmpul de onoare, în război, iar mama sa s-a recăsătorit“.

Ipoteza se confirmă: copilul are un tată vitreg.

„Din această a doua căsătorie s-au născut doi copii: un băiat, care are vârsta de opt ani, și o fetiță, care are șase ani“.

Amintindu-vă că am pomenit mai înainte de o acuzare, vă veți convinge și mai mult că modul nostru de a interpreta cazul de față este judicios. Probabil că băiatul are motive pentru acuzația sa, motive pe care el le resimte. Îmi amintesc de cazul unui băiat care își pierduse mama pe când avea numai două săptămâni. Tatăl se recăsătorise imediat și nimeni nu știa că băiatul are mamă vitregă. Nici lui nu i s-a spus, niciodată, cum stau lucrurile. Mai târziu s-a născut un al doilea

copil. Cu prilejul unei consultații, băiatul mi-a spus că până la vârsta de 14 ani a trăit cu ideea că acea femeie nu era mama lui bună, ci o mamă vitregă și că această impresie se confirmase. Acest fapt vă arată în ce măsură copiii deslușesc realitatea, chiar dacă sunt bine tratați. Ei percep distinct nuanțele unui comportament; dacă au frați vitregi, simt că aceștia se bucură de mai multă atenție și îngrijire din partea mamei care pentru ei, cei mai puțin cocoliți, este mamă vitregă.

„Copilul se comportă față de frații și surorile sale într-un mod absolut satisfăcător“.

Deci nu constatăm o luptă între acești copii. Adesea am remarcat că un copil poate fi invidios și că, în pofida acestui fapt, își iubește frații și surorile. Se poate simți dezavantajat, pentru ca, pe de altă parte, să se înțeleagă cu dâșii. Un astfel de sentiment poate avea consecințe diferite. O fetiță în vârstă de cinci ani, copil unic la început, avea o soră. Mai târziu s-a aflat că acea fetiță a ucis trei fete nou-născute, ca și cum ar fi vrut să spună: „Toate fetele trebuie să dispară“. Față de sora ei, dimpotrivă, s-a comportat impecabil. Omorurile le-a săvârșit cu o abilitate deosebită, nefiind descoperită decât în timp ce comitea cea de a treia crimă³.

„Tatăl vitreg era, la început, foarte sever față de dânsul“.

Băiatul a trăit o perioadă tristă; situația lui s-a agravat din momentul în care a avut un tată vitreg, moment din care a început și acuzarea sa.

„Însă, datorită intervenției mamei, situația lui s-a îmbunătățit“.

După cum ne putem închipui, această îmbunătățire nu era de o asemenea natură încât băiatul să beneficieze de ea în mod permanent.

„În general, copilul a trăit departe de casă, fie la o mătușă...“

La începutul existenței sale el trebuie să se fi simțit bine. La mătuși sau la bunici copiii sunt, în general, bine tratați.

„... fie la orfelinat“.

Nu aş putea afirma că lucrurile au stat la fel în orfelinat. Nu am cele mai bune păreri despre aceste instituții. Domnește aici o anumită disciplină, care interzice ca vreun copil să-și ude așternutul sau să se murdărească. Disciplina aceasta era prea severă pentru copilul despre care discutăm. Probabil că și mătușa sa a acordat prea mare importanță acestor lucruri. Am putut observa că în cazul în care se încearcă să i se demonstreze unui copil importanța alimentării, copilul va manifesta

dificultăți în această privință. Cei care vor să fie stăpâni pe funcțiile lor organice sau pe mădulele lor, vor refuza să primească ordine referitoare la acestea. Vom putea vedea cum, noaptea, se scoală într-o stare de semisomn, așezându-se pe olița lor, fără a avea nevoie de asistență. Dar când este trezit și pus pe oliță, intervine refuzul, însoțit de crize de furie.

Nu ne este îndeajuns de clar unde s-au comis erori în educarea acestui copil. Probabil că, de la o situație plăcută, el a trebuit să treacă la una prea puțin agreabilă pentru dânsul.

„Copilul frecventează în prezent prima clasă de liceu“.

Cred că este cam târziu pentru vârsta lui. Clasa aceasta el ar fi trebuit s-o urmeze la vârsta de zece sau unsprezece ani. Putem admite ca sigur faptul că, din moment ce a ajuns să frecventeze liceul, nu este nici idiot, nici imbecil și nici măcar debil mental. Este verosimil faptul că ar fi fost un elev mai bun în cazul în care nu ar fi avut de suferit în permanență acea tensiune psihică pe care o cunoaștem.

„A trebuit să repete prima și a treia clasă la școala primară“.

Aceasta se corelează cu ipoteza noastră, potrivit căreia el a suferit de pe urma unei anumite tensiuni și că nu s-a putut consacra îndeajuns activității la școală; mai ales dacă a avut de-a face și cu un institutor sever. Ceea ce l-a descurajat și mai mult. Desigur că aceste circumstanțe nu i-au adus nimic bun nici acasă.

„În prezent face progrese mulțumitoare la învățătură.“

Probabil că dirigintele este un om cumsecade.

„Are prieteni“.

Începe să-și recapete speranța și să privească viața cu mai mult curaj.

„Adesea, la școală sau pe stradă, face grimase“.

Și grimasele prezintă o formă dinamică pe care o putem considera un limbaj. Ce vor să spună strâmbăturile lui decât că băiatul cere să fie privit, să sară în ochii celorlalți? El joacă un rol, un rol de comedie, spre a atrage atenția semenilor. Fenomenul este analog cu acela al enureziei și cu murdărirea cu excremente. El ar dori să se situeze cât mai în prim plan. Are impresia că nu este luat în seamă și luptă spre a se face remarcat.

„Din informațiile ce ne stau la dispoziție, ar fi început să meargă la vârsta de 11 luni și a început să vorbească destul de târziu“.

Există copii a căror dezvoltare a limbajului este reglată de împrejurările exterioare (mutism). Am fi avut înțelegere chiar și pentru cel care ar fi susținut că acest băiat este imbecil, cu toate că nu este cazul.

„Are, pe deasupra, un defect de pronunțare a cuvintelor. Când vorbește, limba i se împiedică de dinți“.

Este ceea ce numim „a fi peltic“. Nu înțeleg de ce nu s-a trecut la remedierea unui asemenea defect de vorbire; ar fi trebuit să i se arate copilului, cu blândețe, cum trebuie să-și țină limba când vorbește sau să fie pus să se folosească dispozitivele destinate remedierii acestei metehne. Este lesne de înlăturat acest defect care, în cazul pe care îl discutăm, trebuie să fi accentuat sentimentul de inferioritate. Fără îndoială că pelticia a fost ținta unor reflecții și că aceste zeflemeli i-au măcinat curajul.

„Tatăl său ar fi prezentat același defect de pronunție“.

Nu defectul de pronunție s-a transmis pe cale ereditară, ci forma limbii sau conformația maxilarului. Orice defect de pronunție este favorizat de o dispoziție organică specială. La gânduri constatăm foarte adesea fie o conformație anormală a bolții maxilarului sau a laringelui, fie anomalii dentare. Toate acestea contribuie la stânjenirea mecanismului pronunției normale și deschid calea unui defect de vorbire.

„Boli ale copilăriei: rujeolă, varicelă, precum și pneumonie. Ablația unor vegetații adenoidice și amigdalectomie, acum trei ani“.

Asemenea informații nu trebuie trecute cu vederea.

„Copilul este plângând, astenic și lasă impresia că este timid și anxios“.

Nici nu ne așteptam să ne dea impresia unui copil curajos. Dacă în ultimul timp starea lui psihică s-a îmbunătățit pe acest plan, este probabil pentru că este în progres la învățătură.

„Din cauză că maxilarul lui superior este mai proeminent decât cel inferior și că ține gura aproape în permanență deschisă, lasă impresia de prostănac“.

Vedeți, așadar, că prezintă anomalii ale osaturii feței. Aspectul de nerod trebuie să fi contribuit la însingurarea copilului.

„Examen organic general: nimic de semnalat, reflexe normale; încă nu s-a efectuat o examinare din punct de vedere neurologic; nici o

examinare rinolaringologică. Un frate al mamei copilului a suferit de nefrită“.

Este extrem de interesant, din punctul de vedere al psihologiei individuale, faptul că la enuretici găsim o inferioritate a întregului sistem urogenital (de exemplu, inferioritatea unui rinichi), fapt asupra căruia am și insistat în studiul meu asupra „inferiorității organelor“⁴. Aceste inferiorități sunt uneori cauza unor maladii, ceea ce nu înseamnă că enurezia este ea însăși consecința unei maladii organice. Există o inferioritate embrionară care favorizează apariția enureziei. La enuretici se mai constată și o debilitate a tractului digestiv, precum și a aparatului genital. Slăbiciunea aparatului genital este prezentă aproape în totalitatea cazurilor.

Să vedem acum în ce mod putem discuta cu mama copilului și să stabilim dacă acest copil este un caz cu adevărat disperat. Vom încerca, pe de altă parte, să ne dăm seama dacă situația băiatului s-a îmbunătățit în ultima perioadă, dat fiind faptul că avem semne pozitive în acest sens, cum ar fi acela că și-a făcut prieteni și că randamentul său școlar este mai bun. Se pune și problema de a o determina pe mamă să-l facă pe copil să înțeleagă că el are valoarea sa și să-i demonstreze că nu este neglijat. Ar trebui, de asemenea, să o facem pe mamă să obțină de la soțul ei o conduită mai benefică față de copil, să-i facă acestuia uneori plăcerea, de exemplu, de a-l lua cu el la plimbare, duminică. În aceste condiții copilul va renunța la atitudinea lui acuzatoare și nu va mai strica buna dispoziție din familie.

Va trebui să-l încurajăm pe băiat să obțină succese, să-i propunem un scop de care să fim siguri că poate fi atins. Vom încerca să-i conturăm cu precizie acest scop și îl vom întreba dacă este capabil să stabilească raporturi amiabile cu părinții. Dacă vom reuși să-l facem mai prietenos, el însuși va face eforturi de a evita să le facă altora neazuri. Putem presupune că nu-și va păta cinstea în fața dirigintei; el nu se terfelește decât în cazurile în care este complet descurajat.

Vedeți, prin urmare, care sunt punctele cele mai importante ale demersului nostru: să obținem din partea părinților o atitudine mai favorabilă față de copil și să-l încurajăm pe acesta, făcându-l să înțeleagă importanța pregătirii pentru o profesie.

Dr. A. (adresându-se mamei): Am dori să discutăm referitor la băiat. Cum merge el cu școala?

Mama: În ultimul timp și-a dat silința să meargă mai bine.

Dr. A: Și-a exprimat până acum vreo dorință cu privire la ceea ce ar vrea să facă în viață?

Mama: Ar vrea să se facă electrician.

Dr. A: Înseamnă că are ambiție. Pricepe câte ceva din meseria aceasta?

Mama: Da, dovedește ceva interes pentru această meserie.

Dr. A: Acasă, pune el mâna să vă ajute?

Mama: Da.

Dr. A: Este bucuros când i se recunosc meritele și este lăudat? Mi-ar plăcea să fie lăudat mai des copilul acesta. E însetat după laude, ar vrea să fie tratat cu tandrețe și sensibilitate. Cum vă înțelegeți împreună?

Mama: E ascultător. Te poți bizui pe dânsul.

Dr. A: Are grijă de ceilalți copii? Se înțelege cu ei? Nu este prea izolat?

Mama: Cel de al doilea băiat al nostru nu se uită la ce spune el, îl lasă rece.

Dr. A: Secunzii sunt mult mai îndrăzneți, mai iuți, mai rapizi în acțiune. Cum doarme?

Mama: Sforăie de zăngăne ferestrele. A avut vegetații adenoide.

Dr. A: Unde doarme?

Mama: În aceeași încăpere cu mine. Cred că îi este teamă de tatăl său vitreg; de altfel e foarte fricos. Înainte a stat la rude și mătușa lui a fost foarte bună cu dânsul. Pe urmă a intrat la orfelinat.

Dr. A (punctul de cotitură al situației copilului a fost orfelinatul): Nu l-am putea face pe soțul dumneavoastră să priceapă că trebuie să se comporte în așa fel încât copilului să nu-i mai fie teamă de el? E un băiat de treabă, care are nevoie de un tratament tandru, de amabilitate. În acest sens se poate face câte ceva. Dacă soțul dumneavoastră ar consimți să-l ia într-o duminică la plimbare, făcându-i o plăcere, ar fi cât se poate de bine. Băiatul nu trebuie bătut, și nici să se strige la el. A pornit-o pe calea cea bună și se va dezvolta bine. Ce poziție ia când doarme?

Mama: Doarme culcat pe burtă.

Dr. A: Întoarce vieții dosul; se ascunde.

Mama: Își trage și cuvertura pe cap. Este temător de când a fost la orfelinat.

Dr. A: Încercați să nu-i mai faceți morală, să nu-l mai muștrați pentru orice fleac. Cât despre mine, i-aș spune: „Ești un băiat capabil!” L-aș lăuda și i-aș dovedi că țin la el. Un astfel de copil are nevoie de o dovadă de afecțiune. Dacă ar avea-o, totul ar merge mai bine în ceea ce îl privește. Nu are tendința de a vă abandona?

Mama: Când îi spun că îl voi duce din nou la orfelinat se îngrozește.

Dr. A: Eu nu l-aș amenința cu așa ceva. Are același comportament la școală ca acasă?

Mama: La școală îi este frică pentru că nu poate ieși din clasă oricând. Și nu îndrăznește să ceară voie de la profesor.

Dr. A: Poate că ar fi bine ca profesorii să fie avertizați din partea spitalului că este vorba de un enuretic. (Mama pleacă.)

Dr. A (adresându-se lui Emil): Bună ziua! Ești silitor la învățătură? Ce-ai vrea să te faci?

Emil: Mecanic.

Dr. A: Bravo! Ești în stare? Cum merge cu scrisul?

Emil: Nu prea bine!

Dr. A: Dar cu desenul?

Amil: Destul de bine.

Dr. A: Poți să te faci mecanic, dar pentru asta trebuie curaj, cu frica nu faci nimic. Nimeni nu-ți vrea răul. Ai putea să înveți să nu-ți mai fie frică? Nu trebuie s-o faci pe puștiul în fața profesorilor! Ești de-acum băiat mare, nu mai ești un sugaci. Chiar dacă mai iei și note rele, gata cu frica! Și eu luam uneori note rele, dar mă înverșunam să învăț mai bine și după aceea luam note bune. Niciodată nu trebuie să-ți fie frică! Când te apucă frica, te comportă ca un puștiulică. Cât timp mai ai de frecventat școala?

Emil: Îndă doi ani, apoi intru ucenic.

Dr. A: La gimnastică cum merge?

Emil: Am luat nota 2!

Dr. A: Ai mulți prieteni?

Emil: Am și prieteni răutăcioși, care mă bat.

Dr. A.: Te certă cu dâșii?

Emil: Câteodată.

Dr. A: Nu trebuie să le faci altora rău. Poți să te cerți fără să rănești pe cineva. Disputele sunt, într-un fel, exerciții de gimnastică. Te cerți și cu fratele tău?

Emil: Are opt ani.

Dr. A.: Atunci înseamnă că tu ești cel mare. E frumos să te cerți cu dânsul?

Emil: Și el e răutăcios. El se ceartă cu mine!

Dr. A: Se pare că nu e atât de fricos ca tine. Trebuie să încerci să faci progrese la învățătură. Dacă el, la cei opt ani ai lui, se poate purta ca un om mare, cu atât mai mult ai putea să o faci tu. Să revii aici peste o lună și să-mi spui cum merg lucrurile, dacă ai prins curaj și dacă te porți ca un bărbat în toată firea și nu ca un mucos. Încearcă, apoi îmi vei povesti cum ai reușit. (Băiatul iese.)

Deocamdată ne aflăm în faza încurajării. Dacă i-am vorbi de defectele lui, am fi departe de a-l încuraja. Dacă revine după o lună și constatăm că a făcut progrese, atunci vom putea să abordăm și problema defectelor lui.

NOTE

¹ Urinare involuntară, în timpul somnului, care în cazul unor copii poate căpăta caracter sistematic. Unii autori utilizează termenul enurezis. Se întâlnesc și cazuri de enurezie diurnă. (*Nota trad.*)

² Malformație congenitală a canalului spinal, constând în absența sudării arcurilor vertebrale la una sau mai multe vertebre; malformația se întâlnește în special în zona lombosacrală. (*Nota trad.*)

³ Cazul respectiv este pe larg înfățișat în Alfred Adler, *Cunoașterea omului*, capitolul „Trăsături de caracter de natură agresivă”, paragraful consacrat *geloziei*. (*Nota trad.*)

⁴ Studiu dat publicității în 1907. (*Nota trad.*)

XIX. ENUREZIA — MIJLOC DE COMUNICARE

„F., în vârstă de 12 ani, s-a prezentat la consultație pe motiv de enurezie“.

Este, pesemne, un copil bățaios, desigur răsfățat mai înainte și pe care anumite evenimente l-au făcut să piardă privilegiul acestui tratament. De atunci nu se mai simte în apele lui și începe să-și atace mama în așa fel încât să o oblige să se ocupe de dânsul chiar și în timpul nopții. Este necesar să identificăm semnele care să ne permită să susținem că avem de-a face cu un copil răsfățat, anume: descurajarea, invidia din partea unui copil mai mic, mofturile în ceea ce privește alimentația, încercarea de a se situa în centrul atenției, căutarea simpatiei altora.

„... enurezie pe care adesea o manifestă și în timpul zilei...“

Când descoperiți că un copil manifestă enurezie diurnă, este semn al unei lupte de o extremă violență. Nu se mulțumește să-i deranjeze pe cei din juru-i noaptea, ci o face și în timpul zilei. Trebuie neapărat să stabilim dacă nu cumva prezintă deficiențe psihice. Bolile organice care provoacă asemenea enurezii sunt foarte rare.

„... din când în când și noaptea“.

Lupta violentă o duce ziua, probabil pentru că în timpul nopții se găsește într-o situație mai favorabilă, calmându-se. Nu ne-ar mira să auzim că lupta aceasta o duce într-un mod conștient și că trăsătura dominantă a caracterului său este aroganța. Pentru că aroganța este o formă de luptă cvasiconștientă.

„Dacă lângă dânsul se găsește mama, ori când băiatul este la școală, niciodată nu urinează pe el“.

Este semnul că enurezia lui este motivată de elemente psihice. Dacă mama copilului se află în preajmă-i, nu are nevoie să caute să și-o apropie. Iar la școală probabil că se simte bine. Poate că e un elev bun sau poate că vrea să evite o exmatriculare.

„Mama este divorțată“.

Neînțelegerile din familie au o influență cât se poate de rea asupra copiilor. Soții care se ceartă se ocupă, în general, puțin de copiii lor și își manifestă indispoziția față de ei. Este de subliniat faptul că printre copiii-problemă, delincvenți, nevrotici, perversi sexual, bețivi se găsesc adesea copii din căsniciile nefericite, dezorganizate. Vom căuta să vedem dacă nu cumva băiatul de care ne ocupăm a fost supraîncărcat, supraîncărcarea fiind totdeauna motiv de agravare a stării copiilor.

„El locuiește la bunici“.

Se cuvine să ne amintim că bunicii se poartă adesea foarte afectuos cu nepoții. Nu întotdeauna, pentru că în cazul în care mama răsfăță copilul, bunica îi face fiicei sale reproșuri pe această temă, iar dacă mama nu răsfăță pe copil, atunci bunica este aceea care face lucrul acesta.

„Mai înainte copilul dormea în aceeași încăpăre cu părinții“.

Aceasta dovedește că băiatul este răsfățat, fie pentru că, datorită propriilor eforturi, s-a putut atașa de mamă, fie pentru că părinții țineau ca băiatul să le stea aproape.

„Acum copilul doarme singur“.

Circumstanța aceasta nu ne este indiferentă și joacă un anumit rol în etiologia enureziei. Dacă copilul ar dormi în patul mamei sale, el nu ar uda așternutul.

„Copilul este puternic atașat de mama sa“.

Se confirmă ideea că băiatul este puternic legat de mama sa. El încearcă să-și recâștige mama și s-o folosească spre binele său.

„Este foarte răsfățat de către bunici“.

Supozițiile noastre și-au găsit, deci, confirmarea.

„În urmă cu patru ani, a zăcut pe un pat de spital timp de șapte luni, din cauza unei osteomielite la șold și femur“.

Este vorba de o maladie cronică, caz în care copiii sunt nespuse de răsfățați. Astfel de împrejurări provoacă, de obicei, după însănătoșirea

acestor copii, o teribilă senzație de carență afectivă în comparație cu modul în care erau tratați pe parcursul bolii. Niciodată un copil nu va fi atât de răsfățat ca în cazul spitalizării pentru o maladie de felul osteomielitei.

„Într-un timp se propusese o amputare, dar copilul s-a vindecat, rămânând totuși cu o anchiloză importantă“.

Are, prin urmare, și o deficiență organică. Aceasta contribuie la trezirea și la menținerea la acești copii a unui puternic sentiment de inferioritate. Copiii răsfățati au din start un asemenea sentiment, îndoindu-se de propriile lor aptitudini. Cum băiatul prezintă o anchiloză, sentimentul său de inferioritate se amplifică, el încercând să se sprijine și mai mult pe alții. Din cauza bolii, a întrerupt școlarizarea timp de trei ani, între vârsta de 7 și 10 ani. Evident, anii aceștia i-a petrecut lângă mama sa.

Clasele auxiliare au accentuat și mai mult sentimentul de inferioritate, ceea ce se întâmplă de regulă, cu excepția cazurilor de imbecilitate sau de debilitate mintală. În asemenea cazuri copilul nu-și dă seama că se află printre copiii arierati. La Viena, de exemplu, se vorbește în mod curent de „clase de imbecili“ în aceste cazuri. Un copil normal are impresia unei degradări dacă, din nefericire, nimerește într-o clasă auxiliară. Copilul nostru are, deci, destule motive să se simtă inferior și dezavantajat.

„Activitatea lui la școală este bună“.

Nu ne miră să aflăm că face progrese la învățatură, din moment ce este normal din punct de vedere psihic. Nu-i mare lucru să fii chior printre orbi¹.

„Întâmpină greutăți la aritmetică“.

Dacă într-o bună zi va descoperi metoda potrivită lucrului cu numerele, va face progrese și la aritmetică, situându-se la înălțimea celorlalți.

„Când li se pun întrebări altor elevi, tocmai el se găsește să intervină cu voce tare, anticipând răspunsurile“.

De aici putem deduce că avem de-a face cu un copil inteligent. Acest copil răsfățat ar voi să le-o ia înainte celorlalți. Enurezia lui este un mijloc de atingere a acestui scop. La școală ocupă o poziție satisfăcătoare; poate fi mulțumit de el însuși; dar și aici ar vrea să-i întreacă pe alții și tocmai de aceea răspunde mereu neîntrebat.

„Chiar când este vorba de amuzamente, își impune să joace primul rol“.

Are propriu-i stil, ceea ce nu veți găsi la prostănaci și putem face afirmația că locul său nu este la școala ajutătoare. Știm că, din cauza bolii sale, nu a putut fi suficient de pregătit pentru o clasă normală și că i-ar fi greu să urmeze o astfel de clasă. Ar fi necesar să se deschidă o școală pregătitoare specială pentru astfel de elevi.

„Are un frate, cu patru ani și jumătate mai mare decât el, care altădată fusese foarte răsfățat de către tatăl său“.

Tragem concluzia că nu are nici un frate sau o soră care să-i urmeze. Probabil că el trăiește cu ideea că fratele mai mare îl întrece. Cel mare este răsfățat de către tatăl său și nu frecventează o școală ajutătoare.

„Fratele mai mare este tare chipeș. A fost nevoit să repete clasa întâi primară, dar acum e frunțuș la învățătură, fiind foarte serios și cumpătat în ce face“.

Ori de câte ori auzim vorbindu-se de doi frați, din care cel mare se dezvoltă bine și este imbatabil, secundul, în general, este un copil-problemă. Dacă secundul este acela care progresează, calcă pe urmele celui mare și chiar îl întrece, atunci primul-născut va deveni un copil-problemă. Această concepție se confirmă, o dată în plus, în cazul de față. Probabil că primul-născut nu se jenează să sublinieze faptul că fratele său urmează școala ajutătoare.

„Copilului nostru îi place mult să o facă pe mășcăriciul“.

Manifestare frecventă la copiii care au un puternic sentiment de inferioritate, care nu se prea ostenesec, dar vor să se situeze în centrul atenției. Adesea la acești copii găsim trei manifestări paralele: enurezie, nevoia de a-i întrerupe pe alții și bufonerie. Toate acestea sunt forme de exteriorizare a unei ființe slabe și ambițioase. Acela care are încredere în sine nu se va manifesta în acest fel.

„Noaptea, adesea, scoate țipete“.

Caută și în cazul acesta un contact. Să strigi, să o faci pe mășcăriciul sunt dovezi ale inteligenței lui; el procedează judicios, face ceea ce, fără îndoială, și noi am fi făcut dacă — fie-mi permis să mă exprim așa — ne-am fi găsit în aceeași situație și dacă am fi înțeles greșit această situație, care cere curaj.

„La masă nu face greutăți, nu este mofturos la mâncare“.

Semn că în această familie nu s-au făcut erori de educație pe acest plan, nepunându-se un prea mare accent pe importanța hranei. Dar copilul a făcut în această privință o eroare: trebuia și aici să creeze dificultăți. Nu trebuie să ne mire dacă, în structura unui stil de viață, constatăm absența anumitor simptome care, dată fiind experiența noastră, ar fi trebuit să se manifeste.

„Își face toaleta și se îmbracă singur“.

În această privință s-a procedat, probabil, în mod satisfăcător.

„Părinții și bunicii dinspre tată sunt consangvini“.

Nu are, în fond, importanță, deoarece același fapt se semnalează la mulți copii. Meteahna copilului nu poate fi imputată factorilor ereditari. Aș dori, însă, să subliniez că descopăr întotdeauna căsătorii între consangvini în cazul unor oameni lipsiți de curaj. Ei caută un fel de securitate în alegerea partenerului de viață. Și o găsesc mai curând la persoanele pe care le cunosc din copilărie. Este indiciul unui slab sentiment de comuniune socială, familia lor reprezentând pentru dânsii întreaga societate. Nu vreau să neg că aceste căsătorii între consangvini dau copii care prezintă inferiorități organice (inferioritatea văzului sau auzului). Dar, după cum am putut constata până în prezent, aceasta se întâmplă numai în cazul în care la ambii parteneri se găsesc inferiorități identice. Iar, pe de altă parte, găsim copii perfect sănătoși acolo unde nu există astfel de inferiorități paralele. Ne opunem mariajului între consangvini pur și simplu pentru că sentimentul de comuniune socială cere un vast amestec de sânge. Indivizii care fac o deosebire atât de mare între persoanele din propria lor familie și alte familii nu au un sentiment de comuniune socială prea dezvoltat.

„Copilul a suferit de varicelă și de tuse convulsivă“.

Părinții îi răsfăță mult pe copii atunci când aceștia sunt bolnavi. Veți observa că există o serie de boli ale copilăriei care îi fac în mod automat pe părinți să-și răsfete copiii. Astfel sunt, de exemplu, scarlatina, tusea măgărească, urmate adesea de unele dificultăți caracteriale, pe care tindem să le imputăm bolii. Invers, veți putea constata uneori că un copil-problemă își îmbunătățește comportamentul după ce a trecut printr-o boală gravă. Nu vom merge totuși până la a susține că scarlatina ar putea să exercite o influență favorabilă asupra caracterului copilului.

„A învățat să meargă la vârsta de 16 luni“.

Dacă mama nu se înșală, atunci poate că băiatul a fost rahitic. Evident că, în asemenea împrejurări, copilul a beneficiat de o supraveghere specială din partea mamei, supraveghere de care acesta nu ar fi avut parte în împrejurări normale.

„Abia la vârsta de trei ani a învățat să pronunțe corect unele cuvinte“.

Aceasta dovedește că nu a avut în mod deosebit nevoie de limbaj, deoarece dacă limbajul i s-ar fi părut necesar, ar fi învățat să vorbească mai repede. Trebuie să i se fi satisfăcut toate dorințele fără ca el să fi avut nevoie să vorbească. La fel se întâmplă cu muții care au auzul intact. Astfel de copii sunt, în general, foarte răsfățați și nu au nevoie să vorbească. Adesea vedem mame care se mândresc cu faptul că ele prevăd întotdeauna dorințele copiilor lor; aceștia vor să fie înțeleși fără a se obosi să scoată vreo vorbă, după cum vor ca cineva să le stea mereu la dispoziție. Dat fiind însă faptul că acești copii nu vorbesc și că, pe de altă parte, persoana aleasă execută totdeauna munca suplimentară cu care ei o însărcinează, devine inteligibil modul în care se constituie structura psihică a acestor muți care aud și înțeleg. Mai știm că ei pot să-și structureze și să-și regleze funcțiile potrivit cu anturajul.

Cunosc cazul unui copil născut într-un menaj de surdomuți, el fiind însă perfect normal; el auzea și vorbea ca toți copiii. Dar dacă se lovea, plângea fără să scoată nici un sunet; lacrimile îi curgeau pe obraji, fața îi era tristă, dar de auzit nu se auzea nimic, el știind că zgomotul era inutil. Așadar, funcțiile se dezvoltă într-un mod diferit. Puteți apela în cazul acestor considerații la psihologia instinctelor, deoarece instinctele se dezvoltă exclusiv în conformitate cu anturajul. Acest copil a fost scutit de necesitatea de a vorbi și astfel limbajul său nu s-a putut dezvolta la timpul potrivit.

„În prezent el vorbește cam pe nas. S-a procedat la ablația amigdalelor și a vegetațiilor adenoide, cu patru ani în urmă, dar poate că în scurt timp intervenția la cavitatea nazală va trebui repetată. Tip ușor mongoloid“.

Suntem întrucâtva surprinși să aflăm că este vorba de un tip mongoloid. Este cazul să ne temem ca nu cumva, în cele din urmă, copilul să nu aparțină grupului debililor mintal. Eu nu l-aș clasa cu atâta certitudine în categoria copiilor de tip mongoloid. Până acum nu s-a găsit nici un copil de acest tip care să nu fi fost debil mintal; să nu uităm,

însă, că unii copii seamănă cu mongoloizii, fără ca din cauza aceasta să fie debili mintal.

„Are o rădăcină a nasului lată, urechi clăpăuge, buza inferioară proeminentă. Examenul sistemului nervos nu prezintă nimic aparte, iar inteligența este normală. Piciorul drept este rigid. Băiatului îi place să facă gimnastică și a putut obține autorizația de a lua parte la exerciții în măsura în care piciorul i-o permite, pe când la început orice gimnastică îi era interzisă“.

Am constatat deseori că acei copii care prezintă deficiențe ale membrelor superioare sau inferioare se consacră cu mult zel gimnasticii. Astfel se confirmă, o dată mai mult, una din tezele fundamentale ale psihologiei individuale, potrivit căreia cele mai bune randamente se obțin atunci când se manifestă un interes special, provocat de existența la individ a unui organ care prezintă o anumită inferioritate anatomo-funcțională². Acum câțiva ani, în orașul nostru³, dansa în fața publicului un individ care nu avea decât un singur picior.

După cum vă puteți închipui, în puținul timp care ne stă la dispoziție, nu putem pune în valoare toate potențele copilului despre care discutăm. Dacă cineva s-ar oferi să-i ajute pe mamă și pe copil, atunci munca noastră psihopedagogică ar fi mult înlesnită. Trebuie să încercăm să facem copilul mai independent și mai curajos și, prin lecții suplimentare, să-l facem în stare să frecventeze școala destinată celor normali. S-ar impune să-i propunem un scop, spre a-i deschide ochii asupra modalităților de a ajunge la realizări mai strălucite pe latura utilă a vieții. În măsura în care el va înregistra succese, obișnuințele sale negative nu vor mai avea rațiunea de a exista; ultimul său refugiu este enurezia. Dacă, însă, îi propunem un scop util, fără a o avea de partea noastră pe mamă, copilul nu va ieși din impasul dificultăților sale. Vreau să-i demonstrez mamei care este adevărata structură a personalității copilului și să încerc să o influențez.

Dr. A (adresându-se mamei): Spuneți-mi, copilul dumneavoastră este unul dintre cei mai buni elevi ai clasei?

Mama: Nu aş putea-o spune.

Dr. A: Este el unul dintre cei mai buni elevi din clasa ajutătoare?

Mama: Aici merge destul de bine, în afară de aritmetică. Sunt în clasă copii mai buni decât el. Institutoarea spune că dacă nu s-ar grăbi la citit ar fi bine...

Dr. A: Ce meserie ar vrea să îmbrățișeze?

Mama: Tâmplar.

Dr. A: Tatăl său ce este?

Mama (cu mândrie): Tehnician dentar. Bunicul său ține un magazin de mobilă. Tatăl meu spunea că ar dori ca băiatul să se facă tâmplar, ca să poată confecționa mobile.

Dr. A: Deci vrea să se facă tâmplar. Are prieteni?

Mama: Desigur, dar mereu copii mai mici decât dânsul.

Dr. A: Are tendința de a se afla împreună cu alți copii?

Mama: Nu vrea să se joace decât cu copii mai mici ca el.

Dr. A: Frecventează vreo instituție de binefacere?

Mama: A frecventat „Amicii copiilor“. Acolo, într-o zi, copiii s-au luat la ceartă, iar institutoarea i-a tras de urechi și i-a pus la colț.

Dr. A: Spune el totdeauna adevărul?

Mama: Uneori mai înșiră verzi și uscate, dar de mințit nu minte.

Dr. A: Știe să-și chibzuiască banii?

Mama: Da, e foarte serios. Poate să lucreze în comerț — are capul pe umeri. Răspunde la telefon și i se pot încredința mici sarcini. Dar este foarte naiv.

Dr. A: Cum se simte la școală?

Mama: Se simte foarte bine la școală. Mai înainte a frecventat un curs privat. Credeam că acolo va progresa cu adevărat, dar nu s-a ocupat nimeni serios de dânsul. Un neurolog a stabilit că băiatul e normal și ne-a sfătuit să-l dăm la școala ajutătoare.

Dr. A: Cum îi găsiți pe copiii de la școala ajutătoare?

Mama: Sunt înspăimântători, dar nu preocupă pe nimeni. Am văzut acolo copii foarte întârziați la învățătură. Dacă aș fi fost sigură că băiatul este capabil să se descurce singur...

Dr. A: V-ați îndoit uneori?

Mama: Institutorii m-au asigurat întotdeauna că el va deveni un bun comerciant. Se interesează de toate, știe să discute despre o mulțime de lucruri și lasă impresia că este independent. Dar e cât se poate de naiv.

Dr. A: Urinează des pe el?

Mama: Da. Am fost la institutoare și m-am interesat cum se comportă la școală. Ea s-a plâns doar de faptul că vorbește cu voce tare în timpul lecțiilor, fără a fi întrebat, că ar trebui să se dezbrace de acest

obicei. Și la școală urinează pe el. Institutoarea spune că ar fi vorba de o slăbiciune (organică). *În ultima vreme acest defect s-a agravat.*

Dr. A: Situația școlară i s-a înrăutățit?

Mama: Face progrese. Mai înainte nu-și făcea singur temele, pe când acum și le face.

Dr. A: Nu a fost depreciat pe nedrept în ceea ce privește aritmetica?

Mama: La aritmetică sunt alții mai buni ca dânsul.

Dr. A: Ar fi bine dacă ar putea să progreseze la această materie. Nu ați vrea să vă trimiteți copilul la un cămin de zi? (dr. A dă adresa). Poate ajunge acolo singur?

Mama: Da, știe să ia tramvaiul. La școală merge singur, nu-l conduce nimeni.

Dr. A: În acel cămin de zi vor reuși să-l convingă că poate face mult mai mult și că are puțința să frecventeze școala pentru copiii normali.

Mama: Și la „Amicii copiilor“ a obținut rezultate frumoase. A confecționat scena unui frumos teatru. Are ceva ce lipsește multor copii, cum spune institutoarea: conștiinciozitatea.

Dr. A: Ar fi mult mai profitabil pentru copil să frecventeze școala pentru copii normali. Celălalt băiat cum este?

Mama: E nemaipomenit.

Dr. A: Cum se poartă cu fratele mai mic?

Mama: În prezent țin unul la altul. Nu se văd decât rareori. Eu locuiesc la părinții mei. Băiatul cel mare stă la bunică-sa. Frații nu se văd prea des.

Dr. A: Fratele mai mare îl tachinează pe cel mic?

Mama: Se arată interesat de el, chiar tremură pentru el, să nu i se-ntâmple ceva rău.

Dr. A: Se comportă ca un tată. Această trăsătură de caracter se întâlnește adesea la primii-născuți care ies învingători din lupta cu secunzii lor.

Mama: Cel mare e bine dezvoltat.

Dr. A: Pare să fie și foarte popular.

Mama: Mai popular e cel mic. Băiatul cel mare este orgolios.

Dr. A: Nu-l tachinează pe cel mic pe tema școlii ajutătoare?

Mama: Pe tema asta nu, dar își râde de dânsul în ceea ce privește piciorul, iar asta e îngrozitor!

Dr. A: Asta se va rezolva și, de asemenea, faptul că urinează pe el. V-aș sfătui să-i dați curaj copilului, să nu-l supuneți criticilor, să nu-l răniți și să-l exersați să facă totul prin el însuși.

Mama: Familia mea este aceea care îl sâcâie, îl critică, îl rănește în permanență în amorul său propriu.

Dr. A: Transmiteți-le celor din familie bunele mele sentimente și spuneți-le că ar trebui să-și mai frâneze pornirea spre critică, reproșuri și jigniri. În ceea ce ne privește, vom încerca, cu metoda noastră, să-i ameliorăm comportamentul.

(Mama își ia rămas bun, mulțumind.)

Dr. A: Este foarte important să se știe dacă un copil este, în familie, țința permanentă a atacurilor. Nu știu dacă ați văzut, la grădina zoologică, vreun tapir. Acest animal are particularitatea ca, atunci când cineva îl sâcâie, să-i întoarcă sâcâitorului dosul și să urineze. Este uneori foarte jenant să-l muștruluiești pe cineva când nu este vinovat.

Dr. A: (adresându-se copilului): Cum o duci cu școala?

Copilul: Bine.

Dr. A: Tu ești un băiat bun și ai putea să fii și un elev bun. Cred că nu prea ai încredere în tine, ți-a intrat în cap că nu poți reuși la aritmetică. Este un fleac. O să vezi că vei reuși cu ușurință. Te voi ajuta eu să devii bun la aritmetică! Atunci vom reuși să urmezi altă școală, unde iar aș vrea să te ajut. Vom porni-o cum se cuvine, te vei bucura și, deodată, vei vedea, o să se spună despre tine: „Ia uite ce progrese face!” Aș dori să frecventezi căminul de zi pentru copii, pe care îl conduc eu; te poți juca acolo, îți poți face temele, vei fi fericit între copiii din cămin. Și eu o duceam rău cu aritmetica, cineva mi-a arătat cum să procedez și așa am ajuns cel mai bun la această materie. Ce-ar spune institutoarea să vadă că ai ajuns cel mai bun la aritmetică?

Copilul: Ar fi fericită.

Dr. A: Vrei să-i faci plăcerea aceasta?

Copilul: Da.

Dr. A: Revin-o în câteva zile și nu te mai mâhni dacă vreun băiat îți spune ceva răutăcios, pentru că o face din prostie. Dacă acasă ești criticat, nu trebuie să te superi și să faci pipi pe tine. Trebuie să-mi dai o mână de ajutor. Se poate conta pe tine?

(Băiatul iese.)

NOTE

¹ „Printre orbi, chiorul este împărat“, sună o cunoscută zicală. (*Nota trad.*)

² Ceea ce Adler numește „*Minderwertigkeit von Organen*“, adică inferioritatea organelor. (*Nota trad.*)

³ Referire la orașul Viena. (*Nota trad.*)

XX. ÎN UMBRA FRĂȚILOR ȘI SURORILOR CU O DOTARE SUPERIOARĂ

Să continuăm seria de explicații prin care aș dori să vă demonstrez cum procedez în tratarea unor cazuri de copii greu educabili. Am sub ochi o serie de referate asupra unor copii-problemă, referate pe care nu le-am examinat de mai multă vreme. Aș dori să supun analizei, împreună cu dumneavoastră, un anumit subiect, spre a vă arăta cum, beneficiind de experiența pe care am acumulat-o, luăm în considerare amănunțit fiecare aspect, spre a descoperi relațiile și a îngloba toate manifestările într-un ansamblu armonios. Veți vedea ce înțelegem noi prin „a explora“, ca și prin „a interpreta“, noțiuni despre care au discutat mulți autori, însă care — susțin eu — nu au fost suficient de bine înțelese. Dacă, eventual, citim expuneri privitoare la psihologia individuală, constatăm că unii cred că au înțeles această psihologie dacă vorbesc despre „tendința de a se pune în valoare“ sau folosesc expresii ca „sentimentul de inferioritate“ și „tendința de dominare“. Nu se uită deloc că aceste noțiuni au fost folosite de Nietzsche. Toți cred că sunt stăpâni pe psihologia individuală. În ultimii ani s-a afirmat un curent psihologic numit curentul caracterologic, curent care practică într-un mod dezmățat caracterologia. Și în cazul acesta este invocat, fără excepție, Nietzsche. Nu trebuie să ne lăsăm păcăliți, deoarece nu suntem obligați să atribuim finețe psihologică acelor care îi citează numele. Oricine citează din vanitate numele lui Nietzsche, imediat este etichetat drept suspect.

„Copilul despre care discutăm a suferit de multe boli ale copilăriei“.

Înainte de a face mențiunea că un copil care a suferit de multe boli ale copilăriei înseamnă că a fost răsfățat, aş dori să subliniez faptul că psihologia individuală şi-a trasat ca sarcină principală explorarea şi interpretarea felului în care un individ se comportă faţă de semenii săi, dat fiind că nici nu există pentru dânsul alt mijloc de exteriorizare. Ştim numai că este necesar ca el să stabilească raporturi cu semenii săi şi trebuie să vedem cum o face. Pornind de la această regulă, suntem în stare să identificăm date perceptibile. Când spun că cutare copil a suferit mult de pe urma bolilor copilăriei, văd conturându-se tabloul unei corelaţii sociale. În ce mod a intrat acest copil în relaţie cu anturajul său?

„A avut difterie şi i s-au făcut injecţii“.

Dacă referatul din care cităm a fost redactat de către părinţi, atunci putem spune că injecţiile i-au impresionat puternic, ei văzând în acest tratament medical ceva înspăimântător. Fără îndoială că nu este un fleac să ai difterie şi să ţi se facă injecţii, dar având în vedere felul în care este redactat referatul, tragem concluzia că autorii sunt părinţii copilului, care vor să ne inculce impresia că odrasla lor a suferit nespuse de mult.

„În perioada de convalescenţă au survenit tulburări nervoase: copilul îşi scutura umerii, îşi freca coapsele şi vorbea foarte precipitat“.

Putem considera aceste manifestări drept tulburări nervoase, dar complicaţiile nervoase pe care le identifică medicul, ca urmări ale difteriei, sunt altele. Acestea constau în paralizii ale vălului palatin, ale anumitor grupuri musculare, în unele leziuni cerebrale, despre care în cazul pe care îl prezentăm nu se spune nimic. Credem că aici este vorba fie de un tic, fie de o mişcare voluntară care urmăreşte un anumit scop. Scopul acesta îl putem întrevedea şi în cazul unui tic, însă nu la fel de evident. În cazul în care vedem că un copil îşi freacă cu mâinile coapsele avem confirmarea concepţiei noastre, potrivit căreia nu avem de-a face cu un substrat organic. Comportamentul copilului este suspect şi trebuie să ne amintim că astfel de manifestări apar în faza de debut a dementiei precoc¹. Dar din referat se pare că aceste manifestări şi-au făcut apariţia la o vârstă la care ne este imposibil să admitem apariţia unei asemenea maladii psihice. Trebuie să ne gândim la altceva, luând în considerare tema noastră principală: ce efect are asupra celor din jurul copilului manifestarea respectivă. Avem de-a face cu o modalitate

de exteriorizare, dar într-un mod nesatisfăcător. Frecarea coapselor, scuturarea umerilor, — iată gesturi care, în mod sigur, au atras atenția părinților și, în general, a anturajului copilului. Este de presupus că există o stare conflictuală între copil și părinți, întrucât în mod obișnuit nimeni nu se comportă astfel. Știm, din propria experiență — și oricine, de altfel, nu se poate să nu ajungă la aceeași concluzie — că asemenea comportamente sunt menite să atragă atenția. După ce am stabilit că acest copil trebuie să fi fost răsfățat, vom presupune că, ulterior, el și-a amplificat eforturile de a-și asigura afecțiunea din partea anturajului. Modalitatea de a se situa în centrul atenției nu este din cele mai curajoase, copilul pare a nu fi sigur pe dânsul, pentru că altfel ar fi recurs la mijloace mai curente: ar fi învățat cu mai multă seriozitate, s-ar fi purtat politicos, s-ar fi prezentat sub un aspect amiabil, plăcut. Ar fi progresat pe latura utilă a vieții. Se pare că o asemenea idee nu i-a venit, probabil pentru că nu are încredere în el însuși. Dacă băiatul vorbește precipitat, el de asemenea încearcă să atragă atenția anturajului printr-o manieră specială de a se exprima, așa cum se întâmplă atunci când este vorba de un accentuat sentiment de inferioritate. Ni se cere să înțelegem de ce copilul a recurs la modalități atât de spectaculare. Dat fiind faptul că s-a găsit într-o situație psihică foarte agreabilă — a fost bolnav, i s-au făcut injecții și, din această cauză, a fost peste măsură de răsfățat — este de așteptat ca el să nu renunțe la privilegiile de care se bucură. Dar desfășurarea vieții și destinul acestor copii fac ca la un moment dat situația lor să se schimbe, caz în care au impresia că au fost detronați. Dată fiind tendința de a se pune în valoare, tendință care animă toată lumea, este firesc ca ei să încerce prin toate mijloacele să reintre în centrul atenției anturajului. În prezent, deși însănătoșit, subiectul nostru încearcă mereu calea care ar putea să-l ducă din nou la tandrețea cu care a fost înconjurat în perioada în care a fost bolnav. Încă nu am temeiuri să afirm că aceasta ar constitui singurul motiv care îl îmboldește pe copil să reînvie situația agreabilă de altădată. Poate că există și alte cauze. Să nu ne lăsăm induși în eroare constatând că alți copii prezintă aceleași manifestări fără să fi suferit de boli grave, deoarece aproape toți copiii traversează o fază în care doresc să fie răsfățati. În primii doi sau trei ani orice copil va putea contracta obinuința de a se lăsa răsfățat, dacă părinții nu adoptă metoda care constă în orientarea interesului copilului asupra altor lucruri și asupra altor persoane. Tocmai de aceea

este necesar să căutăm alte motive care ar fi putut să întărească acest sentiment de inferioritate.

„Medicul care a fost consultat afirmă că aceste manifestări vor dispărea în perioada pubertății“.

Din această informație cred că putem deduce în mod sigur că băiatul nu ajunsese încă la vârsta pubertății. De altfel, această explicație a medicului nu este mai exactă, în general, decât toate acele concepții fantastice, așa spune neliniștitoare, pe care unii psihologi le formulează cu privire la importanța pubertății. Credița lor este că pubertatea reprezintă o fază înspăimântătoare, că sexualitatea îi degradează pe copii și că în această fază de dezvoltare se produce în organism o transformare fundamentală. În realitate nu avem de-a face decât cu faptul că puberul obține mai multă libertate, mai multă energie, mai multe posibilități, în această perioadă în cugetul său răsunând un fel de apel de a se comporta ca și cum nu ar mai fi copil. Acestui apel copilul îi dă un răspuns întotdeauna excesiv. În epoca noastră se face puternic simțită tendința de a înțelege actele individului prin prisma dezvoltării glandelor sale genitale. În curând nu ne va mai fi îngăduit să ne înțelegem de faptul că sediul inteligenței noastre se află în glandele genitale. Pubertatea este prezentată potrivit cu scopul urmărit: dacă se constată o agravare în conduita copilului, vina este a pubertății și, tot așa, dacă se constată o ameliorare pe plan comportamental, cauza este pubertatea. Actualmente pubertatea este mai degrabă un *Asylum ignorantiae*² decât un teren de cercetare.

„Tatăl băiatului a suferit și el de timiditate în copilărie, dar într-o măsură mai mică“.

Înțelegem, printre rânduri, că și copilul suferă de timiditate. Nu știu ce înțeles dau timideității caracterologii care fac referiri la Nietzsche. Dacă aplicăm aici modul nostru social de a vedea lucrurile, timiditatea dovedește o subestimare a propriei persoane sau, ceea ce înseamnă același lucru, o supraestimare a celorlalți; altfel spus, băiatul se simte slab. Slăbiciunea lui se exprimă prin gesturi frapante, prin aroganță față de părinți. Nu suntem uimiți constatând că, dat fiind sentimentul său de inferioritate, atunci când se lovește de forțe mai puternice, la indivizi străini de entourageul său, apare cu claritate adevăratul conținut al mentalității sale. Timiditatea semnifică „ține-te deoparte“, lipsa voinței de a te asocia cu semenii. Având în vedere gesturile lui, putem stabili

despre ce este vorba: copilul nu se crede în stare de nimic. Dacă timiditatea este fapt sigur, nimic nu ne va putea surprinde, totul se va desfășura cum este de așteptat să se desfășoare. Avem posibilitatea să stabilim cum se va comporta în cutare sau cutare fenomen social; în ceea ce privește prietenia, de exemplu.

„Ceilalți copii nu suferă de timiditate“.

Așadar, în familie sunt și alți copii. Dacă auzim că ceilalți copii nu sunt timizi, putem stabili că ei nu au un atât de marcat sentiment de inferioritate. Împovăratul sentiment de inferioritate poate proveni din faptul că băiatul a fost extrem de răzgâiat și că timp prea îndelungat s-a bazat pe alte persoane, situație care la un moment dat a încetat. Aflând de existența altor copii în familie, suntem îndreptățiți să gândim că băiatul acesta a putut trăi și un alt moment tragic pentru dânsul. Poate că pentru un anumit timp a deținut situația de mezin. Nu îndrăznesc să spun că a fost copil unic. Mezinul se află mai mult decât toți în centrul atenției, iar dacă, mai târziu, un altul îi ia locul, se înțelege că trăiește o agravare a întregii lui situații. Dacă ni se certifică faptul că există un Prâslea care se află acum în favorurile anturajului, vom pricepe numaidecât de ce acest băiat este înclinat să se facă remarcant.

„Primul-născut este aproape de încheierea studiilor universitare“.

Dacă, într-o familie, unul termină studiile universitare și altul nu, această deosebire declanșează întotdeauna la „muritorii de rând“ o furie turbată. Altminteri, poate că nu fără motiv, întrucât secundul ar fi îndreptățit să spună: „De ce nu m-ați stimulat să devin un om remarcabil?“ Vom cerceta, în cele ce urmează, dacă aceasta nu semnifică îndoiala că băiatul ar putea să ajungă și el atât de departe. Dacă, într-adevăr, acestea sunt simțămintele băiatului, vom dispune atunci de materialele necesare stabilirii, în final, a cauzei sentimentului său de inferioritate.

„Mezinul era un copil deosebit de dotat“.

Este o observație care întărește foarte mult supozițiile noastre.

„Acum doi ani el a murit, pe neașteptate, la vârsta de 15 ani, din cauza unei meningite“.

Acum suntem informați asupra vârstei pacientului nostru: el are peste 17 ani. Putem, așadar, să elucidăm chestiunea studiilor universitare. Am văzut că mezinul era un copil foarte dotat. Imaginați-vă situația în care băiatul nostru ar fi trebuit să obțină succese:

primul-născut era student, mezinul era dotat, iar el se afla la mijloc. Nu știm nimic despre aptitudinile lui; știm numai că el recurge la mijloace de o mică valoare. Este limpede că băiatul nu s-a dovedit capabil să facă studii universitare, căci în caz contrar nu ar fi scuturat din umeri, nu și-ar fi frecat coapsele cu palmele și nu ar fi fost timid. Nu vrem ca prin aceasta să susținem că timizii nu ar fi apti să urmeze studii universitare, dar pe acest plan referatul urmărește să ne facă să înțelegem că băiatul se află în întârziere, că nu poate suporta comparația cu ceilalți. Dispunem de elemente cu adevărat minime în motivarea simptomelor arătate, dar dacă l-am avea pe băiat în fața noastră am găsi altele o sută.

„Băiatul nu se prea omora cu învățătura la școală“.

Pot spune de pe acum că nu vom afla nimic nou despre acest băiat. Experiența pe care o avem ne permite să spunem că nu avem de-a face cu un debil mintal. Totul se desfășoară în funcție de stilul lui de viață, cum am și prevăzut; nu este lipsit de inteligență și de motivație rațională în ceea ce întreprinde.

„A rămas repetent de două ori“.

Eșec care nu a fost de natură să-l încurajeze. Există copii care dacă repetă clasa se pun pe treabă, ajung elevi buni și fac progrese rapide la învățătură. În general, însă, un astfel de eșec apasă timp îndelungat asupra copilului. Cred că trebuie să chibzuim bine înainte de a lăsa repetent un copil și să ne întrebăm dacă nu am putea folosi alte mijloace.

„Obținându-se o autorizație specială, el a putut frecventa școala până la vârsta de 16 ani, ceea ce i-a permis să absolve gimnaziul“.

Vedem, prin urmare, în ce măsură este el rămas în urmă față de fratele său mai mare. Trebuie să subliniez că avem de-a face cu un secund, adică cu unul care prin toate mijloacele caută să dobândească drepturi de prim-născut (a se vedea istoria lui Iacob și Essau). Nu există pentru dânsul decât o singură cale de a-l detrona pe un frate mai mare atât de capabil: să se atașeze mai strâns de părinți, încercând să-i atragă de parte-i prin mijloace, în fond, lipsite de valoare. Așa se manifestă cele arătate de noi și rămase fără explicație din partea altor autori, în pofida cercetărilor lor. În cazul în care secundul reușește să țină pasul cu primul-născut și nu-și pierde speranța că într-o bună zi îl va egala, dezvoltarea are loc fără conflict și secundul va avea particularitățile sale caracteristice. Se va afla mereu sub presiune, va avea un dinamism arzător, va alerga. Dacă va izbuti să-și mențină intacte speranța și

curajul, dezvoltarea îi va fi asigurată. Dacă nu reușește, dacă își pierde speranța, devine un „copil-problemă“. Trebuie să reținem faptul că secundul prezintă trăsătura de caracter de a avansa ca într-o competiție perpetuă. Pe parcursul cercetărilor mele am constatat mereu acest aspect în cazul unei prăbușiri totale.

Putem identifica, în cazul pe care îl studiem, semnele unei asemenea competiții? Copilul vorbește extrem de precipitat. Cel puțin în acest simptom puteți să constatați un dinamism care ne dezvăluie o stare de certă presiune; vrea să-i depășească pe ceilalți prin ritmul vorbirii.

„După terminarea școlii, a intrat ucenic la o patiserie“.

După cum vedeți, o nouă deosebire de situație. Trebuie să pricepi ce înseamnă să ai un frate student, iar tu să fii ucenic la o patiserie. Nu este o situație ușor de suportat și trebuie multă măreție sufletească spre a o face, de a auzi că ești „mediocru“ și totuși să-ți păstrezi calmul. Dar dacă nu am avea să-i oferim decât această consolare, mai degrabă am renunța la munca noastră. Iar el ar avea tot dreptul să abandoneze totul.

„Potrivit informațiilor date de patronul său, băiatul trece prin teribile stări de anxietate atunci când este confruntat cu probleme dificile“.

Vedeți cât de accentuat este sentimentul său de inferioritate, cât de mare îi este descurajarea; ce mare distanță îl desparte de problema socială a muncii. Nu-l vom descifra decât dacă îl vom aborda pe dimensiunea socială. Dacă credeți cumva că aceste fapte sunt în raport cu secrețiile sale endocrine, atunci putem dezarma; va trebui să apelăm din nou la injecții.

„Începe să tremure și te vezi obligat să-l lași în plata Domnului“.

Ce înseamnă aceasta decât că întreaga lui viață socială și-a clădit-o pe ideea că altul trebuie să lucreze pentru dânsul. Este stilul de viață al copilului răsfățat, care nu concepe să facă nimic singur și care este mereu în căutarea cuiva care să-l ajute.

„S-a arătat foarte dotat la aritmetică“.

Nu știi ce vor să spună cu aceasta părinții, dar deoarece putem stabili că acest băiat a urmat școala cu mult zel, putem presupune că are suficiente cunoștințe de aritmetică, cel puțin cele cerute de nivelul școlii primare.

„I se puteau încredința sume mari de bani, nu a pierdut niciodată nici un creștar și niciodată n-a dat prilej de critici“.

Aceasta înseamnă că niciodată nu a furat, nu a trișat, nu a rătăcit nici un bănuț. Îi lipsește doar încrederea în sine, spre a realiza ceva prin el însuși. Trăiește ca un parazit. Este, trebuie să o recunoaștem, o critică necruțătoare; felul său de a fi nu este decât o tragică eroare. Pentru că în felul acesta este imposibil să stabilești un raport social.

„Băiatul are o inimă de aur“.

Freudienii ar aduce aici următoarea obiecție: fără îndoială că subconștientul său este plin de ură, ură pe care a refulat-o; iată, prin urmare, mecanismul bunătații lui. Dacă ar fi fost plin de ură împotriva semenilor — resentiment care se pare că este negat în caz de descurajare —, atunci ar fi clar că ura ar proveni din subconștient (complexul lui Oedip) și că nu ar fi posibil să-l ajutăm; va rămâne un băiat încărcat de poftă criminale, de dorința de a ucide. În ceea ce ne privește, credem că avem de-a face cu un băiat docil, cu siguranță un copil bun, căruia i-ar fi fost plăcut să se atașeze de semenii săi. Prin timiditatea lui, prin slăbiciunea lui ostentativă el a încercat să extorcheze un sentiment de bunăvoință față de propria-i persoană. Ați auzit că îl apucă tremuratul în așa hal încât trebuie să-l scutești de o treabă în care l-ai angajat. Noi credem că trăsătura sa de caracter dominantă, atât în conștientul, cât și în inconștientul lui, este docilitatea.

„Este bun de tot în ceea ce privește socotitul în minte și învățarea pe de rost“.

Această ultimă observație ne dă de gândit. Îi place să citească, să viziteze muzeele și, totodată, aflăm despre el că asistă la conferințe, pe care le poate relata în mod corect, ceea ce înseamnă că el încearcă să-și imite fratele, despre care știe că citește mult și că asistă la conferințe. Vedem că nu se lasă învins și că, chiar dacă este numai ucenic la o patiserie, nu se dă bătut și prezintă o mișcare ascendentă; este punctul care ne-ar permite să intrăm în acțiune și să-l aducem la un nivel mai înalt. Înțelegem că tremurul său anxios exprimă tendința de a căuta o ocupație într-un alt domeniu, nefiind mulțumit cu meseria de patiser. Nu are decât o singură dorință, — altul să o facă pentru dânsul; el preferă ocupațiile intelectuale. La muzeu nu tremură, ci se arată capabil. Probabil că această cale i se pare barată, dat fiind că nimeni nu-l înțelege și poate pentru că a trebuit să repete de două ori clasa.

„Vorbește atât de precipitat că te sperii de el“.

Am mai discutat despre acest lucru; ar vrea să fie primul.

„Are privirea fugară și ochii lui caută în jos“.

Este căutătura care ne dezvăluie timiditatea, repulsia de a stabili un raport cu ajutorul privirii. Până și organele noastre de simț — cu atât mai rău pentru psihologii de alte orientări — au funcții sociale; ele caută o relație, ca și organele limbajului. Limbajul reprezintă tentativa de a stabili un contact cu vecinul nostru. În al său „jargon al privirii“, băiatul își exprimă sentimentul slăbiciunii sale, cum ar face-o prin tehnica limbajului propriu-zis. Slăbiciunea și-o arată și prin vorbirea precipitată, ca și cum s-ar teme să nu-l atace cineva dacă nu vorbește atât de repede.

„Sportul nu-l interesează“.

Evident.

„A fost scutit de gimnastică în perioada școlarizării, din cauza unei adenopatii inghinale“.

În aceasta se reflectă, o dată în plus, tandrețea deosebită cu care a fost înconjurat în copilărie. Pentru că mi se pare exagerat ca din cauza unei adenopatii cineva să fie definitiv scutit de exercițiile de gimnastică. Acea adenopatie s-a datorat pesemne unei mici plăgi pe care o va fi contractat între degetele de la picioare. Asemenea accidente se vindecă, în general, foarte repede.

„Cu ocazia unui examen general, la care se supun toți elevii școlilor profesionale, medicii au constatat o boală nervoasă și băiatul a trebuit să fie supus unui tratament special. Tratamentul nu a putut avea loc, deoarece patronul nu se putea lipsi de el din cauza lipsei de personal și din cauza creșterii momentane a comenzilor“.

Trebuie, aşadar, să presupunem că, în pofida tuturor aparențelor, el a reușit să se facă util.

„Actualmente băiatul și-a trecut cu mult succes examenul de ucenic; totuși, părinții privesc cu neliniște viitorul său. Ei sunt convinși că băiatul nu este la înălțimea cerințelor meseriei, a muncii pe care aceasta o cere“.

Aceasta în pofida reușitei la examenul de ucenic, reușită însoțită de o mențiune! Desigur, nu se vor găsi mulți părinți care să-și facă griji în asemenea cazuri. Copilul pare să fi fost dintotdeauna obiectul solici-tudinii părinților. Probabil că și această atitudine a contribuit la

descurajarea băiatului. Niciodată nu a fost crezut capabil de ceva; viitorul său a fost mereu privit cu neliniște; atitudine care nu mi se pare justificată. Băiatului i-a lipsit încurajarea. Cel mai important mijloc de remediere a acestei erori pedagogice este să-l lămurim pe copil cu privire la această greșală. Nu știu dacă putem numi aceasta o teorie, deoarece nu poate fi pusă pe același plan cu alte teorii psihologice. Nu am fi deloc stingheriți dacă un profan care s-ar ocupa de acest copil ar ajunge la aceleași concluzii ca acelea la care am ajuns noi. Pe de altă parte, nu ar trebui să ni se reproșeze dacă descoperim mai bine decât alții, datorită experienței noastre, asemenea fenomene. Se cuvine să arătăm că o aprofundare a psihologiei și filosofiei i-a făcut pe veci miopi pe toți cei care și-au făcut din psihologie și filosofie meseria lor. Este un fapt cu totul regretabil, dar greșeala nu este a noastră. Ultimele noastre considerații ne vor arăta în ce măsură este supraestimată sexualitatea în zilele noastre.

„Trebuie notat că nu s-a observat nici cea mai mică tendință sexuală la acest băiat“.

Are vârsta de 17 sau 18 ani. S-ar putea obiecta că părinții, poate, nu știu nimic în legătură cu viața sexuală a băiatului lor. Dacă avem dreptate, am putea susține că părinții și-au caracterizat bine copilul. Dacă, într-adevăr, era curajos în raporturile sale sociale — iar tendința sexuală reprezintă și ea un raport social —, atunci ne-am găsi pe terenul unei inexplicabile contradicții. Organizarea vieții lui instinctive prezintă, însă, aceleași modificări ca întreaga lui viață. S-ar putea ca acest băiat să fi moștenit un instinct care să depășească toate închipuirile, s-ar putea ca în mod congenital să aibă instinctele cele mai perverse, instincte de o putere ieșită din comun, sau, dimpotrivă, instinctele cele mai slabe. Dar acest fascicul de instincte va trebui să asculte de scopul major al acestui copil, adică ținerea la distanță și eschivarea de la soluționarea problemelor sale, determinând pe alții să acționeze pentru dânsul. Aruncând o privire în viitor, nu suntem îndreptățiți să nu le dăm dreptate părinților, căci dificultățile se vor accentua și copilul nu-și va schimba stilul de viață. Putem prevedea care vor fi dinamica și distanța care îi vor interzice mereu soluționarea problemelor sale. Când va găsi sprijin, la școală, nu se va face remarcat, iar când va trebui să se comporte ca un bărbat, cum bine ne dăm seama, nu-și va lua în serios propriul său rol de bărbat.

Atitudinea educatorului față de acest băiat se deduce din cele spuse mai sus. Modul de educare decurge în chip automat din explorarea stilului de viață al copilului și din erorile pe care le-am identificat în acesta. Băiatul trebuie încurajat. Nu putem face lucrul acesta decât atrăgându-i atenția că trebuie să-și înțeleagă bine punctele slabe. Trebuie să priceapă că, deoarece a fost răsfățat, nu face progrese în viață. Aceasta lasă să se subînțeleagă că va înfrunta toate evenimentele cu întrebarea: ce profit voi avea din aceasta? Pentru că el caută căldura afectivă și aprecierea semenilor, precum și ajutorul lor; nu există, de altfel, lucru mai dificil decât să izbutești să faci pe cineva să înțeleagă astfel de noțiuni. Dacă abordăm problema cu tact psihologic și o sesizăm cu intuiția proprie artiștilor, vom izbuti. Va trebui să renunțăm la ideea că băiatul are mai puțin talent decât fratele său. Este necesar să-i arătăm că totul îi poate reuși, cu condiția de a se mobiliza în suficientă măsură. De asemenea, se impune să-i netezim drumul. Tatăl și mama băiatului nu trebuie să-i mai spună acestuia că nu se va alege nimic de capul lui. Folositor ar fi ca băiatul să nu creadă o iotă din asemenea aserțiuni și ca, deși a cunoscut eșecuri, să priceapă că acestea au fost posibile numai pentru că a abordat viața pe o cale greșită, cu ideea nefericită că altcineva ar putea face totul pentru el. Toate acestea trebuie să i le facem inteligibile și să-l lămurim asupra faptului că încă nu a atins limita posibilităților pe care le are. Trebuie să-i spunem că se interesează de conferințe și le audiază pentru că a fost un elev bun, având avantajul că și-a exersat creierul în sensul acesta. Putem reuși să-l încurajăm în așa măsură încât el să ajungă să-și „bată” fratele. Sub acest drapel trebuie să înaintăm: superioritatea aparține aceluia care triumfă.

Tactul pedagogic și interpretarea printr-o intuiție de tip artistic, cu care trebuie să cuprindem problemele, sunt funcții sociale. Tactul pedagogic se aplică atitudinii unei ființe umane față de semenul său. Tactul este determinat de dorința de a ameliora starea psihică a semenului nostru prin prisma bunăvoinței. Cum se explică o atare atitudine? Nu este greu de arătat: trebuie să producem în noi înșine aceea stare psihică și s-o punem în raport cu semenul. Trebuie să putem vedea cu ochii altuia, să auzim cu urechile sale, să simțim cu inima sa, într-un cuvânt, să ne identificăm cu dânsul. Este un cu totul alt proces decât acela care corespunde concepției lui Freud. Este vorba mai degrabă de

acela desemnat în psihologie cu termenul de identificare. Nu poate fi învățat decât în societate, atunci când ne-am dezvoltat într-un mod util raportul Eului cu anturajul și când am urmărit idealul unei dezvoltări în sensul ființei sociale. Integrarea nu se realizează în vid, ci pe terenul raporturilor Eului nostru cu semenii. Trebuie să gustăm din toate formele de raporturi sociale, din camaraderie, din interesul față de ceilalți. Ar trebui să ne cultivăm tendința de a deveni ceea ce dorim să fie copiii noștri; nici mai mult, nici mai puțin.

Stau pe un vulcan când abordez problema artistului și a muncii artistice. Mulți psihologi de mână a doua își fac iluzia că sunt foarte avansați, estimând cu atâta orgoliu arta ca artă și susținând că noi „nu am înțelege nimic din aceasta“. În ceea ce ne privește, am putut observa că ori de câte ori ne-am apropiat de un artist cu modul nostru de înțelegere, i-am ridicat demnitatea. Ori de câte ori supunem observației pe artiști, nu-i considerăm ființe incomprehensibile, imposibil de cunoscut, ci le atribuim cea mai mare demnitate: aceea de a fi prietenii și călăuzele umanității! Ei sunt aceia care ne-au învățat cum să vedem, cum să gândim și să simțim. Lor le datorăm bunurile cele mai de preț ale umanității. Subliniem, încă o dată, că, dacă recurgem la dimensiunea socială, luăm aminte că artistul îndeplinește în cea mai largă măsură o funcție socială. Altădată oamenii și-au dat seama de lucrul acesta, pe când azi l-au uitat. Îmi vin în minte cuvintele introductive adresate de Lessing lui Schiller, cu prilejul deschiderii teatrului din Hamburg: „Scena socotită ca o instituție morală“. Artistul nu ar trebui să tindă la altceva decât la îmbogățirea umanității, la deschiderea de drumuri noi, pentru o mai bună înțelegere și o sensibilitate mai profundă. Iar acolo ne vom găsi din nou pe un teren ferm, pe temelia însăși a psihologiei individuale.

NOTE

¹ Termen dat inițial schizofreniei de către Morel. (*Nota trad.*)

² În limba latină, în original = „loc de scăpare al neștiinței“. (*Nota trad.*)

XXI. CUM SĂ DIALOGĂM CU PĂRINȚII

Cred că este important să le vorbești în mod corect părinților elevilor. Dar nu-i lucru ușor să explicitezi tehnica dialogului cu părinții. Ar fi util ca toți consilierii de psihopedagogie să dezbată între ei, din timp în timp, această chestiune.

În primul rând pe părinți trebuie să-i câștigi de partea ta; să nu-i bruschezi. Dacă părinții vin la noi pentru consultări, o fac dintr-un anumit sentiment de incompletitudine. Ei se așteaptă să criticăm slabul lor simț de responsabilitate. De aceea trebuie, înainte de toate, să-i eliberăm de această povară a culpabilității. Întotdeauna le spun: „După cum constat, sunteți pe calea cea bună“. Le spun aceasta chiar și atunci când sunt convins de contrariul. Dacă doresc să acționez eficient, trebuie să știu să aleg metoda potrivită. Într-o veche biografie a lui Benjamin Franklin, am văzut că el proceda în același mod, dispensându-se de orice dogmă. Ca un aspect de detaliu, am observat că nu este bine să transformăm convorbirea cu mama într-un interogatoriu. În ceea ce privește problemele școlare, am apelat la institutori, care au înțeles importanța unor asemenea consultații psihopedagogice. Noi, psihologii, ne aflăm într-o situație relativ privilegiată, pe când institutorul și mama trăiesc restul zilei laolaltă cu copilul: ei sunt cei care duc greul.

Este foarte important să sesizezi punctul-cheie al cazului, dar la fel de important este să nu arunci pe capul mamei imediat tot ceea ce ai înțeles. Trebuie să păstrezi pentru tine anumite informații și să faci

aluzie la ele când se ivește cea mai bună ocazie. Adoptarea acestei atitudini și urmărirea acestui proces sunt absolut necesare. Simțul critic al psihologilor și pedagogilor are rădăcini puternice. Este recomandabil să folosim termenii expletivi „poate” sau „cred că aceasta ar fi eficace”. Nu suntem în situația de a-i trata și pe părinți; lor le putem da, eventual, idei. Este imposibil să modifici prin câteva cuvinte un sistem bine înrădăcinat. De altfel este de prisos, din moment ce ne putem asigura încrederea copiilor, să le arătăm că nu trebuie să ia dificultățile în tragic, că mai important este să aibă curaj. Un consilier dispune de mijloace de a încuraja într-o jumătate de oră un copil care se simte aproape de prăbușire.

Pe de altă parte, situația noastră este avantajoasă: avem de-a face cu copii care au fost criticați. Ei intră deodată într-o atmosferă nouă, unde își pot da seama că nu sunt considerați cazuri disperate.

Ar fi bine să ne aflăm timp mai îndelungat în contact cu acești copii și să putem dispune de un număr suficient de educatori. Din nefericire, nu putem publica statistici, dar institutorii ne raportează rezultate încurajatoare.

Deci, mai întâi trebuie să-i câștigăm pe părinți. Orice consilier poate dezvolta la gradul cel mai înalt o metodă în acest scop. În primul rând suntem obligați să ne comportăm cu multă blândețe. Anumiți pedagogi au atins o adevărată măiestrie în practicarea tratamentelor caracterizate prin blândețe. Această manieră este necesară mai ales atunci când aveți în vedere defecte cum este furia. Dar să nu uităm niciodată că blândețea nu este decât aspectul exterior al problemei și că important pentru noi este să clarificăm punctul esențial, să scoatem la lumină stilul de viață al subiectului în chestiune. Acesta este marele avantaj care ne deosebește de alții. Această tehnică trebuie să o practicăm fiind conștienți de misiunea noastră și, mai ales, să o practicăm cu inteligență. Nu dorim să obținem ameliorarea comportamentului copilului prin răsfățarea lui, ci vizăm problema centrală care se referă la lipsa de curaj, la defectele copilului, la faptul că el s-a condamnat singur pe sine. Aici este cheia problemei, restul nefiind decât introducerea. Iată de ce metoda contactului trebuie să preceadă restul. Acela care, însă, se va mărgini la stabilirea acestui contact se înșală. Își imaginează că prin aceasta va obține o vindecare, dar dacă o obține, faptul se va datora hazardului și nu teraputicii administrate.

Există conjuncturi în care copilul înțelege ceea ce pedagogului i-a rămas neînțeles. Nu este îndeajuns să fii un prieten al genului uman, un consilier binevoitor; toți procedează în același fel. Asemenea educatori le fac copiilor viața agreabilă, nu conținesc cu laudele, închipuindu-și că vor ajunge la rezultate prin farmecul personalității lor.

Este inutil să evocăm controversa asupra chestiunii dacă trebuie să folosim blândețea sau severitatea. Numai prin modestie vom reuși să avem acces la sufletul omenesc. Ține de artă să-l câștigi pe cineva de partea ta, să trezești în el anumite sentimente, să-l faci să asculte și să înțeleagă ceea ce i se explică, iar această artă este indispensabilă acelor care lucrează cu copiii. Am auzit spunându-se: „La consultație copilul este adesea blând ca mielul, dar acasă este mai rău decât diavolul“. Dacă i-am deschis ochii, este primul pas către înțelegere. Nu putem menține în permanență un copil în împrejurări care să-i fie favorabile. Răsfățându-l, nu putem obține eliminarea defectelor lui; trebuie însă să izbutim să-l facem să înțeleagă ceea ce are greșit în dezvoltarea lui, iar aici ne conducem după legile de fier ale psihologiei individuale. Uneori îi sunt suficiente zece minute unui consilier pentru ca el să fie complet edificat asupra unui caz. Arta constă în a-l face pe cineva să înțeleagă ceea ce am înțeles noi. Există oameni tobă de carte, dar incapabili să-și comunice didactic știința. Cei care beneficiază de un anumit contact cu oamenii vor avea o sarcină mai ușoară, dat fiind faptul că în relațiile cotidiene cu oamenii ei au învățat să se explice. Aceasta este sarcina primordială a consilierului de psihologie individuală.

XXII. MISIUNEA GRĂDINIȚEI DE COPII

Considerații finale

Un lucru este cert, anume că nu este nevoie să vă atrag atenția asupra mării importanțe pe care o are educarea unui copil aflat la vârsta școlarizării. Noua psihologie pe care o reprezintă — psihologia individuală — a insistat asupra faptului că educația primită la școală este cea mai importantă și marchează întreaga viață a copilului. Este sigur că, după al patrulea sau al cincilea an de existență, stilul de viață al copilului este de-acum atât de bine definit încât influențele exterioare nu-l mai pot schimba. S-a crezut mai înainte că, potrivit cu situațiile și cu vârsta, comportamentul unui copil este diferit. Un fruct verde pare diferit de unul copt. Cu toate acestea, un cunoscător va putea prezice cele ce se vor întâmpla cu fructul verde, necopt. Aș adăuga, chiar, că fructul care se coace este mai mult decât o grămadă celulară care se dezvoltă. Este vorba de un lucru viu, care tinde spre ceva, este vorba de un dinamism al psihicului care tinde către o formă ideală care dorește și care trebuie, în configurarea sa definitivă, să se explice cu datoriile vieții. Fiecare mișcare este mecanizată la copil încă din primii ani de viață. Aceste mișcări nu mai sunt succint meditate sau analizate, ci, dimpotrivă, sunt răspunsuri vii la toate problemele existenței, în funcție de stilul de viață structurat.

Îi putem diferenția pe copii în funcție de comportamentul lor psihic. Adevăratul cunoscător se va înșela rareori stabilind că un copil este timid sau închis în sine, sau că cutare copil pus în fața unei sarcini o va aborda din primul moment sau se va îndepărta cât mai mult posibil,

va ezita sau va încerca să se eschiveze. Acestea nu sunt decât mici detalii, dar din care putem extrage o mulțime de învățăminte. Nu ne este îngăduit să-l considerăm pe copil în afara societății omenești. În al patrulea sau al cincilea an de viață, bazele individualității și personalității sunt de-acum o realitate. Dacă ceva este de la început defectuos instituit, nu mai putem schimba nimic aici cu ajutorul unor influențe exterioare.

Viața noastră interioară nu este făcută decât din forme de relație. În fiziologie și în biologie este extrem de interesant să cercetăm, având în vedere anumite componente, ce sunt mișcărilor, ce sunt instinctele. În psihologie, însă, ne găsim pururea în domeniul relațiilor. De la un copil, de exemplu, nu vom obține un răspuns coerent dacă nu-i punem întrebări. Nu știm cum va reacționa decât dacă îl vom pune în fața unei sarcini. Aflat într-o situație plăcută, copilul nu va fi trădat de diavolul pe care îl ascunde într-însul. Dar de îndată ce copilul este confruntat cu o situație dificilă, acel diavol îl va trăda. Starea de spirit a unui copil nu ni se va dezvălui decât într-o atare confruntare. Suflet și psihism înseamnă pentru noi relație și mișcare socială. Să vedem de unde provine această relație socială și de ce este ea atât de variată.

Toate facultățile pe care le vom putea observa la copil există încă din momentul nașterii. Nu putem examina viitorul capacităților copilului neștiind în ce măsură se vor putea ele dezvolta. Aplicând o metodă adecvată, este posibil să facem să genereze ceva prodigios, pornind de la forțe foarte limitate. Helen Keller, de exemplu, surdă și oarbă, a ajuns o personalitate eminentă¹. Deseori am constatat că unii copii prea puțin dotați s-au dezvoltat într-o măsură incredibilă, pur și simplu pentru că s-a găsit metoda de educație potrivită. Dezvoltarea facultăților unui copil este în funcție de antrenament, mult mai mult decât de forțele pe care le posedă. Să apelăm la o comparație: cineva este proprietarul unei mari averi, o risipește și se află la ananghie; un altul, care nu dispune decât de resurse limitate, nu cunoaște nici un necaz.

Datoria educatorilor constă în îndepărtarea obstacolelor, în deschiderea căii în așa fel încât personalitatea dobândită de copil la patru sau la cinci ani să se dezvolte de o așa manieră încât să-i permită mai târziu să-și ducă la îndeplinire toate îndatoririle ce-i revin. Înainte de toate trebuie structurat un ideal, nu pentru ca el să fie atins, ci pentru

a-i arăta copilului calea de urmat. Educația în vederea formării de ființe sociabile nu este doar o idee teoretică. Trebuie să-l facem pe copil să înțeleagă că lipsa de sociabilitate este cea mai mare eroare în condițiile vieții pe care o va duce în mijlocul adulților.

Cum se pun bazele acestei relații primordiale? Cu ajutorul nemijlocit al mamei copilul realizează cea dintâi experiență a unei relații sociale. Interesul copilului este monopolizat mai întâi de către mamă; este cel dintâi pas al lui spre interesul pe care îl va arăta semenilor. Această primă experiență are o semnificație esențială pentru copil. Modul în care trăiește această primă experiență este de o importanță capitală.

La grădinița de copii educatoarele o înlocuiesc pe mamă și trebuie să exercite rolul acesteia. Dacă este cazul, trebuie să corecteze erorile pedagogice ale mamei, călăuzindu-i în așa fel pe copii încât să le dea acestora posibilitatea structurării de relații cu semenii lor. Raportul „tu – eu” îndeplinește un rol capital în funcționarea tuturor facultăților importante ale individului. Limbajul, bunăoară, este un raport „tu – eu”. Vocea este liantul unui individ cu alt individ. Dacă legătura inter-individuală nu este bine dezvoltată, nici limbajul nu se va dezvolta cum se cuvine. Orice copil al cărui limbaj se dezvoltă cu greutate și care, pe de altă parte, nu are deficiențe organice care să explice acest fapt, înseamnă că nu a fost suficient de pregătit, în majoritatea cazurilor, în vederea relațiilor „tu – eu”. Veți putea trage concluzii în acest sens pornind de la sărăcia sau bogăția vocabularului unui om, care nu poate fi achiziționat și exersat decât într-un mediu social în care a contractat relații cu semenii și în care el acceptă aceste relații.

Comprehensiunea nu este o afacere privată. A-l înțelege pe altul înseamnă a gândi, a judeca, a trage concluzii etc., așa cum presupun că fiecui om rezonabil gândeste într-un mod absolut identic în împrejurări similare. Valoarea rațiunii este universală. Îmi este imposibil să o modelez după un punct de vedere personal.

Este de remarcat faptul că copiii-problemă au idei personale de ordinul acelor pe care nu le considerăm rezonabile. Aceste idei nu corespund simțului comun (*common sense*)²; la fel stau lucrurile cu noțiunile de frumos și urât. Ceea ce noi numim frumos reprezintă de asemenea o valoare generală.

Cea dintâi datorie a mamei constă în a trezi la copil simțul vieții sociale, cultivându-i ideea existenței semenilor săi. Veți întâlni destui copii care, neprimind de la mamele lor această idee, ignoră faptul că au semenii. Printre aceștia se numără îndeosebi orfanii și copiii ilegitiimi. Regula nu este absolută, deoarece printre astfel de copii veți identifica și din cei care dovedesc simț social.

Copiii lipsiți, de obicei, de simțul vieții sociale cresc fără a se orienta în societate. Absența simțului social îi caracterizează și pe copiii sluți, pe cei nedoriți și pe cei infirmi. Trebuie să înțelegem efectul produs asupra lor de aceste particularități nefericite: ei sunt în permanență respinși și niciodată nu aud o vorbă bună la adresa lor. Cresc ca și cum s-ar afla într-o țară dușmană. Educatoarele trebuie să le cultive ideea că sunt semenii altora ca ei. Ele au o misiune de o înaltă frumusețe morală. Dacă admiteți acest punct de vedere, nu veți comite prea multe erori.

Rolul mamei este legat și de o altă funcție esențială. *În perioada primilor ani de educare a copilului*, ea trebuie să stimuleze interesul născând al acestuia pentru semenii săi, ferindu-se să fixeze acest interes asupra ei. Copiii răsfățați, de exemplu, nu manifestă interes decât față de mama lor sau față de persoana care îi îngrijește, excluzându-le din sfera lor de interes pe toate celelalte persoane. Când observați această tendință, puteți conchide că vă aflați în prezența unui copil răsfățat, care pretinde ca totul să-i fie adus pe tavă.

Institutoarele trebuie și ele să stimuleze simțul social al copilului și să o avertizeze pe mamă să dirijeze acest simț și asupra tatălui, părinții fixând împreună modul de viață al copilului. În afară de aceasta, copilul trebuie pregătit în ceea ce privește posibila apariție în familie a unor frățiori sau surioare. Este un lucru adesea neglijat și care are o mare influență în structurarea stilului de viață al copilului.

Grădinița de copii este o prelungire a familiei. Ea trebuie să facă și să corecteze ceea ce în familie, ca urmare a unei comprehensiuni deficiente și a unor tradiții îmbătrânite, nu a fost făcut. Educatoarele iau în primire copii pe care nu-i putem compara cu o *tabula rasa*³. La această vârstă copiii au deja o individualitate pe care experiența dobândită ulterior nu o vor schimba. Datorită superiorității lor intelectuale, educatoarele izbutesc poate să-l determine pe copil să renunțe la cutare sau cutare proiect; stilul de viață al acestuia va ieși la lumină,

totuși, cu toate ascunzișurile care sunt de străbătut. Dacă se dorește corectarea sau eliminarea defectelor copilului, se impune exercitarea celor două funcții definitorii ale mamei. Copilul care va conștientiza propriile sale defecte se poate corija el însuși. Unii copii, cărora li s-a atras atenția asupra metehnelor lor, își depreciază în consecință stilul de viață și trag, în felul lor, concluzia că acesta nu corespunde simțului comun (*common sense*), rațiunii. Un copil răsfățat se va strădui fie să devină un punct de atracție pentru enturajul său, fie să se eschiveze. Întâlnind dificultăți în calea sa, un astfel de copil nu va reuși să le depășească, iar dacă îi luați ceva, va trage invariabil concluzia: „Nu sunt la locul meu, era mai bine la mama acasă!“ Asemenea copii își vor dezvălui totdeauna angoasa existențială și ne vor arăta că nu se simt în apele lor. Dacă, înlocuind-o pe mamă, veți exercita cele două funcții de bază ale ei și veți fi stabilit contactul social necesar, veți înregistra reușite remarcabile în educația copilului. Copilul va înfrunta dificultățile fără tulburări și va face eforturi să le depășească pe latura utilă a vieții. Veți constata apariția curajului la copil.

Curajul este o funcție socială. Nu poate fi curajos decât acela care se consideră parte integrantă a unui tot. Optimismul, activitatea, curajul, sociabilitatea sunt funcții ale unei educații desfășurate în cadrul societății. Dezvoltarea individului nu poate fi garantată decât dacă simțul său social este suficient de mare. Dacă mă interesează prosperitatea celorlalți, dacă mă pot face util altora, atunci și individualitatea mea este asigurată. Dacă nu mă gândesc decât la mine, atunci sunt absolut incapabil de a rezolva problemele acestei lumi.

Aș dori să vă atrag atenția asupra unui fapt care nu este încă suficient înțeles. Rezolvarea oricărei probleme cere un simț social dezvoltat. Sociabilitatea unui copil se manifestă în felul în care el întâmpină nașterea unui frățior sau a unei surori. Misiunea grădiniței de copii este una de socializare. Școala, camaraderia, dragostea, căsătoria, poziția politică, realizările artistice sunt, toate, sarcini sociale. Arta, știința, sunt pentru noi realizări utile societății. În absența sociabilității, nimeni nu poate să-și definească drumul pe care trebuie să se angajeze; iată de ce se impune să dezvoltăm sociabilitatea copiilor.

Cum se explică faptul că atâtă copii și atâtă adulți prezintă lacune ale simțului social? Psihologia individuală a descoperit obstacolele care stau în calea dezvoltării corecte a sentimentului social. Am putut stabili că copiii răsfățați sau detestați trăiesc ca striviți de o

povară. În cazul copiilor detestați această afecțiune este de înțeles. Cum să ne-o explicăm, însă, în cazul copiilor răsfățați? Întreaga noastră viață socială vizează să-i împiedice pe copii, pe cei care au fost atât de mult răsfățați în primii lor ani de viață, de a mai fi răsfățați în continuare. Încetul cu încetul chiar mama încetează de a mai fi atât de tandră și mai târziu socoate că pretențiile copilului sunt exagerate. Copilul trăiește experiența unor contestări permanente, încercând în același timp să-și păstreze atât de plăcuta poziție inițială. Crește într-un climat ostil. Prima reacție a unui asemenea copil este să se intereseze mai mult de el însuși decât de ceilalți.

Veți putea constata, de exemplu, că la grădinița de copii o asemenea reacție poate să degenereze uneori în panică. Copiii respectivi au vărsături, nu mai mănâncă și manifestă semnele vizibile ale unei tensiuni interioare vecine cu starea morbidă. Simt că poziția le este amenințată. Aceștia sunt egoiștii. Este o stare bolnăvicioasă. Când vor avea de rezolvat vreo problemă socială, ei nu vor dispune de antrenamentul necesar spre a-și face prieteni sau spre a se atașa de institutor. Sunt incapabili să se concentreze, pentru că îi macină frica. Dacă luați vreo măsură punitivă împotriva unui astfel de copil, el se va simți încă și mai oprimat și amenințat. Dacă acești copii sunt aroganți, înseamnă că se simt mici și slabi. Acționează ca și cum s-ar înălța în vârful picioarelor, ca să pară mai mari decât sunt.

Un al treilea tip de copii îi include pe cei care, în majoritatea lor, sunt incapabili să dezvolte vreun interes față de semenii. Sunt cei născuți slăbănogi, firavi sau care au din naștere o inferioritate organică⁴. Ei își privesc slăbiciunea, suferința ca pe o povară și de aceea sunt la fel de marcați ca și copiii care aparțin celorlalte tipuri, încercând să cucerească o poziție mai lesnicioasă. Ca urmare a debilității organismului lor, curajul le este deficitar și nu au nici o încredere în ei înșiși. Arată un interes exagerat pentru infirmitățile lor corporale. Unii încearcă să-și depășească această slăbiciune, pe când alții se cufundă în disperare. Copiii a căror vedere este slabă, de exemplu, sunt în majoritatea lor mai bine antrenați în perceperea lucrurilor vizibile decât cei al căror văz este bun. Ei manifestă un interes aparte pentru a putea recunoaște lucrurile din câmpul vizualului, observă cu mai multă atenție culorile, umbrele, perspectivele. Din această slăbiciune a văzului ia naștere o mare forță. Asemenea fapte sunt la fel de valabile și în cazul altor infirmități care privesc urechile, respirația, aparatul digestiv etc.

Grădinițele de copii cuprind preșcolari al căror grad de curaj este foarte variabil. În unele cazuri, orice gând, orice sentiment devine, un semn care ne permite să înțelegem ceea ce se petrece în sufletul copilului. Este extrem de important să stabilim dacă un copil este sau nu debil mintal. În caz de idioție sau imbecilitate dezvoltarea nu poate atinge un nivel normal. Acești copii trebuie educați într-un mod foarte diferit, ei neatingând niciodată nivelul copiilor normali. Nu este deloc ușor să se determine dacă un copil este debil mintal. Diagnosticul poate fi pus numai prin colaborarea dintre institutori, psihologi și medici. Anumite defecte vor fi de imputat debilității mintale. Cazurile cele mai benigne cer o mare experiență din partea medicului.

Un mare număr de anomalii nu afectează în nici un fel inteligența. Ca să tragem concluzia că un copil este debil mintal nu este suficient să stabilim că este hidrocefal sau microcefal⁵. În primul rând este necesar să se stabilească dacă un copil a suferit sau nu de pe urma unor erori pedagogice. Poate că mai întâi ar trebui să li se administreze copiilor teste. Debili mintal nu au o personalitate definită.

Veți putea prevedea comportamentul unui debil mintal în fața cutărei sau cutărei sarcini, precum și după ce l-ați antrenat în scopul îndeplinirii acesteia. El este incapabil să tindă la un stil de viață coerent, lipsindu-i acea unitate a vieții psihice omenești pe care o recunoaștem la ceilalți copii în maniera lor de a fi. Este necesar înainte de toate de a stabili dacă un copil este sau nu debil mintal, întrucât, după caz, va trebui să procedați diferit. Se impune să fie explorată în profunzime viața psihică a copilului și numai după înțelegerea coordonatelor acesteia se va stabili ca de la sine forma de educație adecvată.

Educatoarele au de-a face în grădinițe și cu stângaci, particularitate pe care toată lumea o trece cu vederea. Sunt copii neîndemânatici, care scriu sau citesc cu greutate. Trebuie să-i examinați din acest punct de vedere. Declarațiile părinților nu au relevanță. Un copil stângaci își pierde ușor curajul, simte slăbiciunea mâinii sale drepte și se crede detestat. De asemenea, copilul se descurajează dacă este luat în râs, dacă este mereu necăjit. Pierzându-și curajul, devine un timid. Trebuie să știm că o educație severă pricinuieste mari neajunsuri. Ar fi cu neputință ca o astfel de ființă omenească slabă sau neglijată să îndrăznească să se integreze în rândul celorlalți dacă și-a pierdut în întregime curajul existențial. Veți întâlni copii pentru care totdeauna a vorbit mama. Se constată că mama l-a ferit pe copil de orice dificultate, acesta devenind

total dependent de alții. Se mai poate ca astfel de copii să aibă defecte de pronunție sau să nu se poată concentra pentru că nu li s-a dezvoltat gândirea așa cum se cuvine. Există și copii care se opresc la mijlocul frazei; pe aceștia mama îi întrerupe mereu, fără a le îngădui să spună ce au de spus, ceea ce îi va marca uneori pe toată viața. Trebuie să înțelegem toate aceste forme de expresie, spre a putea determina gradul de curaj și de optimism al copilului.

Un rol extrem de important în dezvoltarea copiilor îl are rivalitatea dintre frați și surori. Este necesară cunoașterea vârstei fraților și surorilor unui copil dat. Nu poate fi neglijat faptul că un copil este prim-născut, secund, mezin sau copil unic, după cum nu poate fi trecut cu vederea faptul că o fată crește singură în mijlocul băieților, un băiat în mijlocul fetelor etc.

Fiecare copil poate fi comparat cu un arbust care face parte dintr-o pădurice: toți caută să iasă la lumină.

Situația unui prim-născut este cu totul diferită de aceea a secundului. Câtva timp el a fost în situația de copil unic, pentru ca apoi, deodată, spațiul său vital să fie redus prin nașterea unui alt copil. Este o tragedie pentru dânsul. Ulterior asemenea copii se comportă ca și cum s-ar teme ca un altul să nu le ia locul. Vor sta mereu la pândă ca să vadă dacă nu cumva altul este preferatul. Se vor înghesui totdeauna pe primul plan. Secundul, în schimb, niciodată nu a fost singur, deci niciodată nu s-a situat în centrul atenției. Situația sa este mai bună, dispunând de un „*pathmaker*”⁶ care, în multe privințe, îi facilitează rezolvarea problemelor. Așa cum se întâmplă într-o competiție, secundul se comportă ca și cum ar voi să-l întrecă pe cel care îl precedă, chiar dacă nimeni nu-l împiedică s-o facă. Mezinul crește într-o cu totul altă situație; nimeni nu-i urmează, ci, dimpotrivă, mai mulți îl precedă. Desigur, el este cel mai avantajat, joacă la scenă deschisă jocul aspirațiilor sale și vrea, mai presus de toate, să demonstreze că el este acela care trebuie să fie în frunte (Iosif biblicul era mezin). Strădaniile lui sunt recompensate, deoarece un astfel de copil este deosebit de bine înarmat în lupta cu dificultățile.

Câștigă acela care luptă. Așadar, trebuie să avem grijă să le dăm copiilor „materialul” care să le permită să învingă. Este necesar să le dăm curaj, dreptul cel mai important pe care li-l dă educația. Descurajarea unui copil este extrem de periculoasă. Multe probleme ale

vieții copilului sunt dificile, rezolvarea lor cere curaj și de aceea acesta nu trebuie să-și piardă curajul.

În concluzie: niciodată să nu combatem un copil, dat fiind faptul că el este cel mai puternic. Copilul nu are nici o responsabilitate. Acela care își asumă o responsabilitate nu este niciodată cel mai puternic.

Adevărata noastră operă o constituie practica. Nici un fel de educație nu poate construi în vid. Aveți de luptat cu dificultățile care rezultă din diferitele interpretări ale cercetării științifice. Suntem pentru tolerarea comparației. Trebuie să luați cunoștință și de alte teorii și puncte de vedere. Comparați-le cu grijă și să nu credeți pe nimeni pe cuvânt: nici pe alții, nici pe mine.

NOTE

¹ Helen Adams Keller, născută în 1880 în statul american Alabama, a devenit la vârsta de un an și șapte luni surdomută și oarbă, pentru ca la vârsta de șapte ani să fie încredințată unei educatoare foarte pricepute, care a învățat-o nu numai limbajul mimicogesticular, ci și să citească și să scrie. Până la urmă, Helen a frecventat și cursuri universitare, s-a specializat în pedagogie și a scris instructive cărți autobiografice, printre care *Lumea în care trăiesc* (1908). Arthur Penn a turnat și un film a cărui eroină este Helen Keller: *Miracol în Alabama* (1962). (Nota trad.)

² În limba engleză, în original. (Nota trad.)

³ „Unbeschriebenes Blatt“, în textul original. (Nota trad.)

⁴ Faimoasa „*Minderwertigkeit von Organen*“, concept-cheie al psihologiei individuale profesate de Adler. (Nota trad.)

⁵ *Hidrocefalia* este rezultatul acumulărilor de lichid cefalorahidian în ventriculii cerebrali, ori în spațiile subarahnoidiene, având drept consecință comprimarea și atrofierea țesutului cerebral, însoțite de tulburări neuropsihice și deficiențe mintale care pot ajunge până la idiotie, adică până la cea mai gravă formă de arierație pe planul inteligenței. Sunt indicate intervenții neurochirurgicale reparatorii. Cât privește *microcefalia*, aceasta reprezintă reducerea drastică a dezvoltării craniului, implicit a creierului, din cauza unei rigidizări cu mult înainte de termen a suturilor oaselor craniene, caz în care au mult de suferit dezvoltarea psihomotorie, având loc manifeste modificări de comportament, convulsii etc. Rareori microcefalii pot fi recuperabili și numai în mică măsură. (Nota trad.)

⁶ În limba engleză = tăietor de pârtie. (Nota trad.)

ALFRED ADLER — UN „CURRICULUM VITAE“

Alfred Adler s-a născut acum 125 de ani, în ziua de 7 februarie 1870, într-o familie evreiască de mic-burghezi, stabilită la periferia Vienei. Tatăl său se ocupa cu comerțul de cereale, având de crescut patru băieți și două fete. Între copii, Alfred era cel de-al doilea născut („secundul“, cum avea el să-l numească pe cel venit pe lume după primul-născut), un băiat foarte plăpând, rahitic. De mic l-au impresionat puternic boala și moartea. Nu avea mai mult de patru ani când unul din frații săi a murit lângă dânsul, în patul pe care îl împărțeau. Acest fapt cutremurător, ca și sănătatea mereu șubredă a mamei sale, pe care el dorea din toată ființa să o poată însănătoși, i-au trezit de timpuriu un interes statornic pentru medici și medicină. De altfel chiar el precizează că încă de pe atunci luase decizia de a deveni medic, decizie care a rămas definitivă. În anul 1895 absolvea cu succes facultatea de medicină din orașul natal, specializându-se în oftalmologie.

Încă din anii studenției a venit în contact cu mișcarea socialistă austriacă, fiind însă influențat mai mult de ideile lui Friedrich Nietzsche decât de ale lui Karl Marx. În 1898, ca urmare a preocupărilor sale socioeconomice, a scris și publicat o broșură de sfaturi medicale pentru croitori (*Gesundheitsbuch für das Schneidergewebe*), în care sunt semnificative relația pe care o descoperă între starea de sănătate și

„starea economică“ a populației, dar mai ales concepția sa despre om ca „produs social“ („*als Gesellschaftsprodukt*“).

Un rol cu totul aparte în evoluția pe plan profesional a tânărului oftalmolog vienez l-a avut însă Sigmund Freud, căruia între anii 1902 – 1908 i-a fost un discipol mai mult sau mai puțin credincios și de care în 1911 s-a separat cu mare vâlvă, împreună cu adepții săi, respingând viziunea exagerat sexualistă a freudienilor „ortodocși“ și trasând treptat coordonatele așa-numitei „psihologii individuale comparate“, pe care Adler a propagat-o cu o rară râvnă până la sfârșitul vieții.

Din anul 1912, Alfred Adler a început să organizeze, în zeci de școli vieneze, centre de consultații psihopedagogice, bazate pe propria sa concepție asupra naturii și devenirii umane, asupra educabilității copiilor.

După ce, ca reacție imediată la ruptura cu psihanaliza de orientare freudiană, constituise de urgență o Asociație pentru Psihanaliza Liberă (Verein für freie Psychoanalyse), ulterior a creat Societatea de Psihologie Individuală (1912), iar doi ani mai târziu (1914) *Internationale Zeitschrift für Individualpsychologie*, publicație care a contribuit asiduu la cristalizarea ideilor noii școli psihanalitice, adleriene.

Trecând la punerea în practică a planului „cuceririi Americii“, unde Freud călcase victorios încă în anul 1909, începând din anul 1915 Alfred Adler a întreprins tot mai frecvente călătorii peste Atlantic, ținând conferințe în mai multe orașe din Statele Unite ale Americii, unde în cele din urmă s-a și stabilit. Din 1917 i s-a oferit posibilitatea de a ține un curs de psihologie medicală la Columbia University și la New York Medical Center, pentru ca în anul 1932 să ocupe un post de „visiting professor“ la Long Island College for Medicine. Trei ani mai târziu, când a devenit cetățean american cu drepturi depline, a fondat *Journal of Individual Psychology*.

S-a stins din viață la 28 mai 1937, la Aberdeen, în Scoția, unde venise să conferențieze pe teme de psihologie individuală aplicativă. A decedat în plină stradă, nu departe de hotelul unde trăsesese, răpus de un fulgerător atac de apoplexie.

Principalele sale scrieri sunt: *Studiu asupra inferiorității organelor* (1907), *A vindeca și a educa* (1914, în colaborare cu Carl Furtmüller), *Practica și teoria psihologiei individuale* (1920), *Cunoașterea omului* (1927), *Psihologia individuală în școală* (1929), *Psihologia școlarului greu educabil* (1930) și *Sensul vieții* (1933). Mai este de amintit și volumul *Religie și psihologie individuală* (1933), scris în colaborare cu Ernst Jahn.

Dr. LEONARD GAVRILIU

INDICE DE NUME

- ADLER, Alfred: 7, 8, 9, 10, 15,
27, 37, 38, 71, 155, 188,
224—226
- EMERSON, Ralph Waldo: 22
- ESSAU: 132, 205
- FRAISSE, Paul: 53
- FREUD, Sigmund: 7, 8, 9, 207,
210, 225
- FUCHS, K.: 180
- FURTMÜLLER, Carl: 15, 225
- GARCIA, Calixto: 24, 27
- GAVRILIU, Leonard: 10, 38
- HERODOT: 71
- IACOB: 132, 135, 205
- IOSIF: 83
- ISAAC: 135
- JAENSCH, Erick: 145
- JAHN, Ernst: 226
- JUNG, Carl Gustav: 7
- KAUS, Otto: 37, 38
- KELLER, Helen: 216, 223
- LESSING, Gotthold Ephraim:
211
- dr. LÉVY: 64
- MARX, Karl: 224
- NIETZCHE, Friedrich: 200, 203,
224
- NOICA, Constantin: 226
- REBECA: 135
- SOCRATE: 10
- SCHILLER, Friedrich: 211
- WEXBERG, Ermin: 15

